

Onrust over de rustdag

De rol van het Schriftberoep in gemeenteraadsdebatten over de invoering van koopzondagen

Afbeelding 1: Posters voor het referendum over koopzondagen in Ede
(Bron: www.trouw.nl)

Naam student (studentnummer): René Heij (S2998262)

Adres: Oude Telgterweg 94-A
3851 ED Ermelo

Telefoonnummer: 06 – 20 86 89 42

Datum voltooiing: 12 juli 2016

Namen begeleidende docenten: prof. dr. H. van den Belt
prof. dr. C. Jedan

Naam opleiding: Religion and the Public Domain

Inhoudsopgave

Inhoud

Inhoudsopgave	3
Samenvatting en verklaring.....	5
Voorwoord	6
1. Inleiding en methodologie.....	7
1.1. Introductie en relevantie onderwerp.....	7
1.2. Methodologische verantwoording.....	9
2. Religieuze argumentatie in de politieke filosofie.....	13
2.1. John Rawls en de <i>overlapping consensus</i>	14
2.2. De categorieën en seculiere principes van Robert Audi.....	17
2.3. Wolterstorff, Weithman en Eberle: kritiek op Audi.....	21
2.4. Literatuur gericht op de Nederlandse politieke context	23
2.5. Slotopmerkingen	25
3. Casus 1: gemeenteraadsvergaderingen Barendrecht	28
3.1. Beschrijving gemeenteraadsvergaderingen.....	29
3.2. Beschrijving gesprekken met betrokkenen	32
3.3. Conclusie.....	34
4. Casus 2: gemeenteraadsvergaderingen Nijkerk	36
4.1. Beschrijving gemeenteraadsvergaderingen.....	37
4.2. Beschrijving gesprekken met betrokkenen	41
4.3. Conclusie.....	42
5. Casus 3: gemeenteraadsvergaderingen Ede	44
5.1. Beschrijving gemeenteraadsvergaderingen.....	45
5.2. Beschrijving gesprekken met betrokkenen	47
5.3. Conclusie.....	49
6. Toetsing hypothese en beantwoording hoofdvraag.....	51
6.1. Toetsing hypothese.....	51

6.2. De rol van het problematische karakter van het Schriftberoep	54
Conclusie.....	60
Nawoord.....	62
Bibliografie	65
Bijlage 1: Tekst winkeltijdenwet 2013	i
Bijlage 2: Vragenlijst interviews met betrokken raadsleden.....	iii
Bijlage 3: <i>Consent form</i> interviewees	iv
Bijlage 4: Aantekeningen vergaderingen Barendrecht.....	v
Bijlage 5: Tekst motie VVD/PvdA/D66 Barendrecht.....	vii
Bijlage 6: Tekst raadsbesluit Barendrecht 15 juli 2014	x
Bijlage 7: Interviewverslag Van der Stoep/Van der Graaff (Interview B-Stoep/Graaff-160316).....	xii
Bijlage 8: Interviewverslag Dirkse (B-Dirkse-230316).....	xxiii
Bijlage 9: Aantekeningen vergaderingen Nijkerk.....	xxix
Bijlage 10: Tekst motie PRO21/DLP/VVD Nijkerk.....	xlili
Bijlage 11: Interviewverslag Van Ruler (Interview N-Ruler-230316)	xliv
Bijlage 12: Interviewverslag Boer/Rozema (Interview N-Boer/Rozema-160316).....	xlix
Bijlage 13: Uitslag referendum koopzondag Ede 10 juni 2015	lviii
Bijlage 14: Initiatiefvoorstel gelegenheidscoalitie Ede.....	lix
Bijlage 15: Aantekeningen vergaderingen Ede.....	lxii
Bijlage 16: Interviewverslag Van der Schans (Interview E-Schans-150316).....	lxvii
Bijlage 17: Interviewverslag Van Heuveln (Interview E-Heuveln-150316).....	lxxiv
Bijlage 18: Interviewverslag Van de Weerd (Interview E-Weerd-210316).....	lxxix

Samenvatting en verklaring

In dit scriptieonderzoek stel ik vast dat de gedachte dat het Schriftberoep problematisch is ertoe leidt dat lokale politici van christelijke politieke partijen zich in debatten over de invoering van koopzondagen niet zonder meer beroepen op de Bijbel. Wanneer deze raadsleden wel uit de Bijbel citeren of daarnaar verwijzen, geven zij daar uitleg bij en brengen zij aanvullende ander-soortige argumenten in waarmee zij pogen hun mederaadsleden te overreden. Dergelijke argumenten hebben onder andere betrekking op de nadelige gevolgen van de 24-uurseconomie, de nadelige positie van werknemers en kleine ondernemers die niet willen of kunnen werken op zondag en onderzoeksresultaten die aantonen dat inwoners en winkeliers van de gemeente geen behoefte hebben aan de invoering van koopzondagen. Dit toon ik aan door een drietal casestudies uit de gemeenten Barendrecht, Nijkerk en Ede te beschrijven en vervolgens te analyseren met behulp van begrippen en categorieën uit de literatuur van onder anderen Robert Audi over de plaats van religieuze argumentatie in het politieke debat. Bovendien is een aantal inzichten afkomstig uit interviews die ik heb gehouden met negen fractieleden van CDA, ChristenUnie en SGP in de onderzochte gemeenten.

VERKLARING

Hierbij verklaar ik dat deze scriptie een origineel werk is. De scriptie is het resultaat van mijn eigen onderzoek en is alleen door mijzelf geschreven, tenzij anders aangegeven. Als informatie en ideeën uit andere bronnen zijn overgenomen, vermeld ik dat expliciet en volledig in de tekst of in de noten. Bovendien heb ik een bibliografie bijgevoegd.

Ermelo, 12 juli 2016

René Heij

Voorwoord

De wijziging van de winkeltijdenwet in juli 2013 heeft in enkele Nederlandse gemeenten geleid tot hevige discussies tussen voor- en tegenstanders van de invoering van koopzondagen. Sindsdien neemt immers niet langer de landelijke, maar de lokale politiek de beslissingen over de invoering van koopzondagen. Gedurende de afgelopen drie jaar is geen wetenschappelijk onderzoek verricht naar de manier waarop raadsleden van christelijke politieke partijen met deze besluitvorming omgaan. Dit is niettemin een onderzoeksveld dat het bestuderen waard is, aangezien voor deze raadsleden het nemen van een besluit over het toestaan van koopzondagen vaak op gespannen voet staat met hun levensbeschouwing en/of politieke overtuiging. Met mijn masterscriptie wil ik een bijdrage leveren aan het krijgen van wetenschappelijk inzicht in deze kwestie.

Het schrijven van deze scriptie was een boeiend, interessant en leerzaam proces, dat mij bewust gemaakt heeft van de relevantie van de studie *Religion in the Public Domain* voor de Nederlandse samenleving. De betrokken raadsleden hebben enthousiast en constructief bijgedragen aan het onderzoek. Voor hun input, op- en aanmerkingen en het delen van hun ervaringen ben ik hen zeer dankbaar. Mijn dank gaat tevens uit naar mijn scriptiebegeleiders, de professoren Van den Belt en Jedan. Het was spannend of het onderzoek zou slagen, omdat de opzet met een combinatie van literatuur en empirisch onderzoek binnen het vakgebied waarin zij en ik werkzaam zijn, niet heel gangbaar is. Inmiddels kunnen we terugkijken op een geslaagd onderzoek met heldere resultaten. Daarbij dank ik ook doctor Buitelaar, die vanuit haar expertise feedback heeft gegeven op de gehanteerde vragenlijst.

Een woord van dank spreek ik verder uit aan Jan Schippers, directeur van de Guido de Brès-Stichting. Tijdens mijn stageperiode heeft hij het voor mij mede mogelijk gemaakt om tijd en middelen te besteden aan mijn afstudeeronderzoek. Tevens wil ik mijn familie bedanken voor de steun op allerlei gebied tijdens het onderzoeksproces, maar ook gedurende mijn vier jaar universitaire studie. Deze morele en praktische bijstand hebben mij geholpen te komen waar ik nu sta. Ten slotte noem ik hier in het bijzonder mijn vriendin Nelleke, die mij in de afgelopen periode liefdevol terzijde heeft gestaan in raad en daad.

Ermelo, 12 juli 2016

René Heij

1. Inleiding en methodologie

In de eerste paragraaf van dit inleidende hoofdstuk bespreek ik de inhoud en de relevantie van mijn scriptieonderwerp. Daarnaast introduceer ik de hypothese die ik in dit onderzoek toets en de hoofdvraag waarop ik een antwoord wil geven. In paragraaf 1.2 geef ik een methodologische verantwoording voor de verzameling en verwerking van informatie op basis van literatuurstudie enerzijds en empirisch onderzoek naar de gemeenteraadsdebatten en vraaggesprekken met betrokken raadsleden anderzijds. Ten slotte licht ik de keuze voor de drie casestudies in Barendrecht, Nijkerk en Ede toe.

1.1. Introductie en relevantie onderwerp

Het kabinet Rutte-II heeft een wetsvoorstel van D66 en GroenLinks overgenomen waarin staat dat iedere gemeente met ingang van 1 juli 2013 zelf bepaalt hoeveel koopzondagen men binnen de gemeentegrenzen mag organiseren.¹ Het debat over de invoering van koopzondagen² speelt al enkele decennia, maar de nieuwe regeling heeft voornamelijk op lokaal niveau opnieuw geleid tot hevige discussies. Zo is in Nijkerk het college van burgemeester en wethouders over deze kwestie gevallen. Het *Reformatorisch Dagblad* heeft de verschillen tussen het aantal koopzondagen vóór en na de invoering van de wetwijziging in kaart gebracht.³

De manier waarop lokale politici van christelijke partijen argumenteren in debatten over de invoering van koopzondagen is nog niet wetenschappelijk onderzocht. Erwin Barendregt heeft aangetoond dat Tweede Kamerleden van christelijke partijen zich niet zonder meer beroepen op de Bijbel om hun standpunt over deze zaak in hun betoog te verantwoorden.⁴ Waarom

¹ Dit aantal varieert van nul tot 52 per jaar. De gemeenteraad kan vrijstelling verlenen betreffende de verboden om winkels voor het publiek te openen op zondagen en andere feestdagen als Nieuwjaarsdag, Tweede Paas- en Pinksterdag en Hemelvaartsdag. Het uitgangspunt van de wet is dus dat winkelpenning op zondag verboden is, zie: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0007952/2013-07-01>, geraadpleegd 10 juni 2016; Voor achtergronden over de totstandkoming van de winkeltijdenwet, zie: I.D. Mulders, *Winkeltijdenwet* (Deventer: Kluwer, 2007); Complete wettekst in bijlage 1.

² In sommige gevallen is het beter om te spreken over de ‘verruiming van het aantal koopzondagen’, omdat men in enkele gemeenten op basis van uitzonderingsregelingen al vóór 2013 koopzondagen mocht organiseren. Dat was niet het geval in de gemeenten die in deze scriptie centraal staan.

³ G. Verdouw, “Koopzondag bij 65 procent van de gemeenten vrij,” *Reformatorisch Dagblad*, 31 maart 2015, geraadpleegd 29 februari 2016: http://www.refdag.nl/nieuws/economie/koopzondag_bij_65_procent_van_de_gemeenten_vrij_1_901078.

⁴ E. Barendregt, “Om Sions wil zal ik niet zwijgen?: Een politiek wetenschappelijke verhandeling over Bijbelgebruik in het parlementaire debat” (Scriptie, Universiteit Leiden, 2012); Vergelijk ook het werk van de

zij dat niet doen, is tot op heden onduidelijk gebleven. Zouden zij het beroep op de Bijbel zelf niet geldig genoeg vinden? Of zijn ze juist bang dat hun collega's het argument verkeerd begrijpen of de autoriteit van de Bijbel niet erkennen? Cijfers van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) tonen immers aan dat steeds minder Nederlanders van mening zijn dat de Bijbel 'Gods woord' is dat men letterlijk dient te interpreteren.⁵ Een andere optie is dat de betreffende raadsleden vanuit hun persoonlijke overtuiging geen behoefte hebben aan het baseren van hun visies op de Bijbel. Deze vermoedens wijzen erop dat een verklaring voor de terughoudendheid van christelijke politici om zich op de Bijbel te beroepen in politieke debatten mogelijk ligt in de gedachte dat het problematisch is om in het politieke debat een beroep te doen op de Bijbel. Dat is de inhoud van de volgende hypothese die ik in dit onderzoek toets:

Politici van christelijke politieke partijen beroepen zich niet zonder meer op de Bijbel om hun standpunt in debatten over de invoering van koopzondagen te verwoorden vanwege de gedachte dat het Schriftberoep in het politieke debat problematisch is.

Hierbij neem ik aan dat de eerdergenoemde constatering van Barendregt over de beperking van het beroep op de Bijbel door Tweede Kamerleden ook van toepassing is op lokale politici van christelijke partijen. De gedachte van het problematische Schriftberoep uit de hypothese heb ik in de hoofdvraag verwerkt:

Welke rol speelt de gedachte van het problematische karakter van het Schriftberoep in het politieke debat in de argumentatie van lokale politici van christelijke partijen in debatten over de invoering van koopzondagen?

Het antwoord op deze vraag is afhankelijk van de mate waarin de hypothese verifieerbaar is. Wanneer de hypothese niet blijkt te kloppen, moet ik de hoofdvraag negatief beantwoorden.

remonstrantse theoloog Eginhard Meijering over de historie van Bijbelgebruik in de Tweede Kamer: E. Meijering, *Hoe God verdween uit de Tweede Kamer* (Amsterdam: Balans, 2012).

⁵ Zo bleek uit een onderzoek uit 2006 dat in 2002 31 procent van de Nederlanders de leerstelling onderschreef dat de Bijbel het woord van God is en dat men hem letterlijk moet interpreteren (tegen 40 procent in 1985). 40 procent van de Nederlanders vond dat de Bijbel weliswaar door God geïnspireerd is, maar dat hij vatbaar is voor uitleg naar tijd en plaats. 20 procent stond onverschillig tegenover de Bijbel. Onder kerkleden (en het is mijn aanname dat deze groep onder de lokale politici van christelijke politieke partijen oververtegenwoordigd is) geloofde 62 procent dat de Bijbel het woord van God is. Er is mijns inziens dus reden om een discrepantie te veronderstellen tussen de visie op de autoriteit van de Bijbel van politici van christelijke politieke partijen enerzijds en die van hun collega's van niet-christelijke politieke partijen anderzijds. Voor de onderzoeksresultaten, zie: J. Becker en J. de Hart, *Godsdienstige veranderingen in Nederland: Verschuivingen in de binding met de kerken en de christelijke traditie* (Den Haag: SCP, 2006), 22, 66-67, 98.

Dan vinden politici van christelijke politieke partijen het Schriftberoep immers niet problematisch en speelt die gedachte dus geen rol in hun argumentatie in debatten over de invoering van koopzondagen. In het geval van een kloppende hypothese is het antwoord op de vraag naar de rol van de gedachte van het problematische karakter langer. Hoewel de hoofdvraag beschrijvend is en het antwoord daarop derhalve eenzelfde karakter heeft, is tijdens het schrijfproces gebleken dat het scriptieonderwerp zich ook leent voor een eigen positiebepaling in het debat en een evaluatie van de verschillende standpunten. Die eigen standpuntbepaling geef ik in het na-woord, dat dus nadrukkelijk geen deel uitmaakt van de conclusies van het beschrijvende onderzoek.

Ten slotte is het goed hier de werkdefinitie van het begrip ‘Schriftberoep’ te geven, aangezien deze term in zowel de hypothese als de hoofdvraag voorkomt. Van Schriftberoep is in het kader van dit onderzoek sprake wanneer een politicus zijn of haar politieke argument inhoudelijk onderbouwt op basis van Bijbelteksten. Het noemen van of terugrijpen op een Bijbeltekst bij wijze van illustratie valt niet onder deze categorie. Het Schriftberoep volgens deze definitie gebruiken politici al eeuwenlang om verschillende, vaak uiteenlopende, posities te onderbouwen.⁶

1.2. Methodologische verantwoording

De zoektocht naar een antwoord op de zojuist geformuleerde hoofdvraag bestaat uit twee delen. In de eerste plaats presenteer ik in hoofdstuk 2 inzichten uit de politiek-filosofische wetenschappelijke literatuur, waarbij ik in het bijzonder aandacht besteed aan het gedachtegoed van Robert Audi. Door middel van de literatuurstudie onderscheid ik een aantal *sensitizing concepts*, cruciale standpunten en noties in het wetenschappelijke debat die behulpzaam zijn bij de toetsing van de hypothese en het beantwoorden van de hoofdvraag in hoofdstuk 6. In de tweede plaats beschrijf ik in de hoofdstukken 3 tot en met 5 de argumentatie van raadsleden van christelijke politieke partijen in de gemeenteraadsdebatten in respectievelijk Barendrecht, Nijkerk en Ede. De videoverslagen van de raadsvergaderingen in de gemeenten Nijkerk en Ede en de audioverslagen van de vergaderingen in Barendrecht heb ik online geraadpleegd. Het kijken en luisteren naar die vergaderingen is een betrouwbaar middel om informatie te verkrijgen over het functioneren van het Schriftberoep in de lokale politiek. Statische documenten als een verkiezings- of collegeprogramma geven immers onvoldoende weer welke beweegredenen politici hebben om een bepaald standpunt aan te hangen. Filosoof Henk Woldring merkt misschien iets te stellig op dat zelfs in politieke debatten over heel concrete besluitvorming de diepste per-

⁶ T. Gorringer, “Political Readings of Scripture,” in *The Cambridge Companion to Biblical Interpretation*, red. J. Barton (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1998), 67-69.

soonlijke drijfveren aan het licht komen,⁷ maar in de casus van de invoering van koopzondagen, waarbij ethiek een rol speelt en mensen existentieel geraakt kunnen worden, is het zeker waarschijnlijk dat politici hun diepste beweegredenen in hun betoog benoemen.

Bovendien bevat ieder casushoofdstuk een aparte paragraaf met een beschrijving van de vraaggesprekken met de betreffende raadsleden. De interviews met betrokken raadsleden van christelijke partijen bieden de mogelijkheid informatie te verkrijgen over hun beweegredenen om het Schriftberoep al dan niet toe te passen. In dat kader heb ik gewerkt met semigestructureerde interviews, om zo door middel van vervolgvragen te kunnen doorvragen op antwoorden die men in het kader van een bepaald onderwerp gaf. Voor het samenstellen van de vragenlijst heb ik gebruikgemaakt van het introducerende werk van de Noorse psycholoog Steinar Kvale.⁸ Zijn interviewmethode is bij het analyseren van de interviews tevens het leidende denkkader.⁹ Voor de discoursanalyse van de gemeenteraadsvergaderingen en de interviews heb ik de werken van de sociale wetenschappers Titus Hjelm, Siegfried Jäger en Florentine Maier en Kocku von Stuckrad geraadpleegd.¹⁰

Het relatief kleine aantal geïnterviewde politici per gemeente maakt het in combinatie met de verwijzingen naar openbare raadsverslagen onmogelijk de anonimiteit van de betrokken raadsleden in dit onderzoek te waarborgen. Met toestemming van de respondenten heb ik daarom gekozen voor de vermelding van hun naam in de verslagen en analyses in dit onderzoek. Volledigheidshalve vermeld ik hier welke raadsleden aan dit onderzoek hebben meegewerkt:

- Jan-Willem Dirkse	Barendrecht	CU-SGP
- Rolinka van der Graaff	Barendrecht	CDA
- Jilles van der Stoep	Barendrecht	CDA
- Hans Boer	Nijkerk	CU-SGP
- Hilbrand Rozema	Nijkerk	CU-SGP
- Joop van Ruler	Nijkerk	CDA

⁷ H. Woldring, "Levensbeschouwelijke argumentatie in het politieke debat," in *Religies in het publieke domein*, red. H. Vroom en H. Woldring (Zoetermeer: Meinema, 2002), 57; Zo is het de vraag men of in debatten over concrete beleidsplannen of zaken als strooibeleid altijd over diepe persoonlijke drijfveren zal spreken.

⁸ Vragenlijst in bijlage 2, *consent form* in bijlage 3; S. Kvale, *Doing Interviews* (Los Angeles: Sage Publications, 2007), 10-22, 33-66, 78-91.

⁹ Kvale, *Interviews*, 101-119.

¹⁰ T. Hjelm, "Discourse Analysis," in *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*, red. M. Strausberg en S. Engler (Florence, USA: Routledge, 2012), 134-150; S. Jäger en F. Maier, "Theoretical and Methodological Aspects of Foucauldian Critical Discourse Analysis and Dispositive Analysis," in *Methods of Critical Discourse Analysis*, red. R. Wodak en M. Meyer (Los Angeles: Sage Publications, 2009), 32-61; K. von Stuckrad, "Discursive Study of Religion: Approaches, Definitions, Implications," *Method and Theory in the Study of Religion* 25 no. 1 (2013): 5-25.

- Jos van Heuveln	Ede	CU
- Jan-Pieter van der Schans	Ede	CDA
- Breunis van de Weerd	Ede	SGP

Ten slotte rest mij het beantwoorden van de vraag waarom ik deze gemeenten en politici heb gekozen als casestudies en respondenten voor mijn onderzoek. Wat betreft de gemeenten bestond de keuze uit twee categorieën. Zo zijn er gemeenten waar een ruime meerderheid van de raadsleden voor of tegen de invoering van koopzondagen stemde, maar eveneens gemeenten waar die invoering leidde tot heftige discussies waarbij het stemmenverschil tussen voor- en tegenstanders miniem was. Hoewel een grote mate van eensgezindheid niet per definitie wijst op de afwezigheid van discussie, is het waarschijnlijk dat men de felste debatten voerde in gemeenten waarin ongeveer evenveel voor- als tegenstanders van de invoering van koopzondagen waren. Aangezien het aannemelijk is dat politici in die gevallen duidelijk laten zien wat hen beweegt, bestudeer ik vergaderingen in gemeenten uit deze categorie. De keuze voor meerdere gemeenten biedt verder de mogelijkheid een onderlinge vergelijking uit te voeren en voorkomt dat men de gang van zaken in één specifieke casus als leidend ziet voor het verloop en de argumentatie van debatten over de invoering van koopzondagen.

De onderzochte gemeenten hebben bovendien een vergelijkbaar karakter, hetgeen ervoor zorgt dat ik met meer zekerheid een algemeen beeld kan schetsen van de ontwikkelingen in de debatten die plaatsvinden.¹¹ Zo zijn alle drie gemeenten gesitueerd op de *Bible Belt*.¹² Een verdere verbindende factor tussen de gemeenten is de roep om een referendum om het draagvlak voor koopzondagen in de gemeente te peilen. In Ede organiseerde men uiteindelijk een referendum, terwijl in Nijkerk en Barendrecht een meerderheid van de raad tegen het houden van een volksraadpleging stemde. De onderlinge verschillen qua grootte en inwoneraantal zijn daarentegen significant; Ede is veruit de grootste gemeente met ruim 110.000 inwoners op een oppervlakte van 318 km². Ter vergelijking: in Nijkerk wonen iets meer dan 41.000 mensen op

¹¹ Hier merk ik nog op dat ook de gemeenten Veenendaal en Zuidhorn op de *shortlist* stonden van gemeenten die aan deze criteria voldoen. Bij de keuze voor Veenendaal zou de geografische concentratie in de Gelderse Vallei echter groot worden. Bovendien was de discussie daar nog niet gesloten op het moment dat ik dit onderzoek verrichtte. Vanuit Zuidhorn was men niet bereid of in staat aan het onderzoek mee te werken.

¹² Een gebied dat zich diagonaal uitstrekt over Nederland en waarin delen van Zeeland, Zuid-Holland, Utrecht, de Veluwe en Overijssel zich bevinden en waarin relatief veel orthodoxe protestanten wonen. Voor een verdere uitleg van dit begrip, zie: J. van Eijnatten en F.A. van Lieburg, *Nederlandse religiegeschiedenis* (Hilversum: Verloren, 2005), 288.

een oppervlakte van 72 km² en in het verstedelijkte Barendrecht bijna 48.000 op nog geen 22 km².¹³

Voorts beperkt het onderzoek zich tot de argumentatie van lokale politici van christelijke partijen. Bij de definitie ‘christelijke politici’ zou de selectiegrens vervagen, aangezien ook binnen partijen zonder christelijke grondslag politici werkzaam zijn die zichzelf christelijk noemen. Een uitgebreider onderzoek naar de reacties van raadsleden van niet-christelijke partijen op het Schriftberoep in politieke debatten zou het aantal interviews voor dit onderzoek te groot maken. De volgende partijen definieer ik in het kader van dit onderzoek op basis van hun grondslag als ‘christelijk’: het Christendemocratisch Appèl (CDA), de ChristenUnie (CU) en de Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP).¹⁴ In de geselecteerde gemeenten zijn geen lokale partijen actief die zichzelf expliciet christelijk noemen. In alle raden hebben CDA, CU en SGP zitting. Laatstgenoemde twee partijen vormen in de gemeenten Nijkerk en Barendrecht een combinatiefractie.

¹³ De statistische gegevens zijn afkomstig uit: Centraal Bureau voor de Statistiek, *Demografische kerncijfers per gemeente* (Den Haag/Heerlen: CBS, 2014).

¹⁴ De grondslagen van deze partijen kan men raadplegen via de website van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP): <http://dnpp.ub.rug.nl/themas/beginself>, geraadpleegd 30 januari 2016.

2. Religieuze argumentatie in de politieke filosofie

De wetenschappelijke discussie over de legitimiteit van religieuze argumentatie in het politieke debat kreeg aan het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw een impuls door de publicatie *Political Liberalism* van John Rawls, die meent dat burgers het gebruik van religieuze argumenten in het publieke debat moeten beperken, omdat anders een situatie van instabiliteit dreigt. Terwijl hij zich in zijn werk voornamelijk richt op de inhoud van religieuze argumenten, stellen andere politiek-filosofen daarnaast ook de motivatie voor het gebruik van religieuze argumenten onder kritiek. De rooms-katholieke filosoof Robert Audi neemt daarbij een bijzondere positie in vanwege zijn zeer seculiere manier van redeneren. Aangezien zijn visie duidelijk maakt dat het Schriftberoep in het politieke debat problematisch is, zoals ook in de hypothese van dit onderzoek gesteld wordt, staat deze visie centraal in dit literatuurhoofdstuk.

De discussie van de wetenschappelijke literatuur in dit hoofdstuk is bedoeld als een verkenning waarmee ik wetenschappelijke begrippen, standpunten en noties uit het politiek-filosofische debat probeer te onderscheiden die behulpzaam zijn bij de analyse van de casestudies uit de volgende hoofdstukken. Allereerst noem ik in dat kader de *overlapping consensus* in de beschrijving van het denken van John Rawls in paragraaf 2.1. Een korte beschrijving van het gedachtegoed van Rawls is voor een goed verstaan van Audi en zijn opponenten belangrijk, omdat de verwoording van de ideeën van laatstgenoemden gedeeltelijk is beïnvloed door de ideeën die Rawls introduceerde.

Ten tweede richt ik mij in het eerste deel van paragraaf 2.2 op de categorische indeling van religieuze argumenten door Robert Audi en op de verschillende rollen die deze argumenten volgens hem kunnen spelen. Het tweede deel van die paragraaf gaat over de principes van achtereenvolgens seculiere rationale, seculiere motivatie en theo-ethisch equilibrium die Audi van belang acht bij het gebruik van religieuze argumentatie. In het verlengde daarvan behandel ik ten derde enkele kritische reacties op de visie van Audi. Dat doe ik om het schetsen van een eenzijdig beeld van de wetenschappelijke discussie te voorkomen.

In paragraaf 2.3 bespreek ik allereerst de consociale positie die Nicholas Wolterstorff als tegenhanger van de visie van Audi introduceert. Wolterstorff, die zelf een gereformeerde achtergrond heeft en daarmee wellicht dichter bij de traditie staat waaruit de geïnterviewde volksvertegenwoordigers uit mijn onderzoek afkomstig zijn, dient Audi als coauteur in de gezamenlijke publicatie *Religion in the Public Square* rechtstreeks van repliek. In de tweede plaats handel ik over de kritiek van Paul Weithman, die promoveerde bij Rawls en nog altijd een autoriteit binnen de politieke liberale filosofie is. In 2002 schreef hij zijn werk *Religion and the Obligations of Citizenship*, waarin hij ingaat op de spanning tussen religie en de positie die een burger in een democratische rechtsstaat moet innemen. In de derde plaats bespreek ik de

kritische visie van Christopher Eberle, die eveneens een specialist is op het gebied van geloof en politiek en daarbij een zogenoemd theïstisch standpunt inneemt in zijn eveneens in 2002 verschenen boek *Religious Conviction in Liberal Politics*.

Ten slotte heb ik voor de theoretische inkadering van de casestudies in paragraaf 2.4 de werken van enkele Nederlandse auteurs opgenomen. Deze bespreking, die niet direct gerelateerd is aan de discussie over de werken van Audi, is een specifieke inkadering waarin begrippen aan de orde komen die typerend zijn voor het Nederlandse debat over religieuze argumentatie in de politiek. Twee schrijvers, filosoof Henk Woldring en juriste Sophie van Bijsterveld, hebben politieke ervaring in de Eerste Kamer als senator namens het CDA. Zij bespreken kritisch de rol die het begrip ‘scheiding van kerk en staat’ in debatten over religieuze argumentatie speelt. Verder noemt politicoloog Paul Lucardie het paradoxaal dat christelijke partijen in Nederland nog altijd actief zijn. In de laatste plaats verwijs ik kort naar de scripties van respectievelijk Arko van Helden en Erwin Barendregt, twee Leidse studenten die enkele jaren geleden onderzoek hebben gedaan naar de rol van Bijbelse argumentatie in de politiek. Het hoofdstuk eindigt met enkele slotopmerkingen.

2.1. John Rawls en de *overlapping consensus*

In het boek *A Theory of Justice* uit 1971 ontwikkelt John Rawls een theorie van gerechtigheid (*theory of justice*) met als doel vanuit de idee van het sociale contract, zoals de vroegere filosofen Locke, Rousseau en Kant die hebben ontwikkeld, een tegenhanger van de utilitaristische traditie te introduceren, waarin het principe van de gerechtigheid als billijkheid (*justice as fairness*) functioneert als een *comprehensive doctrine* die alle leden van de geordende samenleving onderschrijven. De term *comprehensive doctrine* voorziet Rawls in een later werk van de volgende brede definitie: “I shall use the term ‘doctrine’ for comprehensive views of all kinds.”¹⁵ Een ander belangrijk begrip in het gedachtegoed van Rawls is de *overlapping consensus*. Mensen met verschillende opvattingen over gerechtigheid moeten daardoor volgens hem soortgelijke politieke oordelen kunnen vellen, omdat hun opvattingen elkaar overlappen in een situatie van wederkerigheid (*reciprocity*). Die *overlapping consensus* blijft ook bestaan bij veranderingen in de sociale posities die mensen ten opzichte van elkaar innemen.¹⁶ In een artikel uit 1987 over dit begrip zoekt Rawls naar een gerechtigheidsconcept dat zowel een gezamenlijke basis voor de rechtvaardiging van politieke en sociale instituties vormt als een garantie voor stabiliteit tussen generaties biedt:

¹⁵ J. Rawls, “The Idea of Public Reason Revisited,” in *The Law of Peoples*, red. J. Rawls (Cambridge, USA en Londen: Harvard University Press, 1999), 179.

¹⁶ J. Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge, USA.: Harvard University Press, 1971), 387-388.

[A] political conception of justice that can not only provide a shared public basis for the justification of political and social institutions but also helps ensure stability from one generation to the next.¹⁷

De *overlapping consensus* vormt hierin de steunpilaar voor dit gerechtigheidsconcept, zoals blijkt uit het volgende citaat:

[A] conception of justice is supported by an overlapping consensus. [That] means that it is supported by a consensus including the opposing religious, philosophical and moral doctrines likely to thrive over generations in the society effectively regulated by that conception of justice. (...) Since different premises may lead to the same conclusions, we simply suppose that the essential elements of the political conception, its principles, standards, and ideals, are theorems, as it were, at which the comprehensive doctrines in the consensus intersect or converge.¹⁸

Het gerechtigheidsconcept is van toepassing op de basisstructuur van de samenleving. Men kan en mag deze volgens Rawls in een pluralistische democratie niet van religieuze, filosofische of morele *comprehensive doctrines* afleiden. Dit vermijden van de *comprehensive doctrines* zorgt er in de ogen van Rawls niet voor dat bepaalde meningsverschillen verdwijnen uit de politiek, maar wel dat men de diepzinnigste religieuze en filosofische vraagstukken passeert in de hoop een stabiele overlappende consensus bloot te leggen.¹⁹

In *Political Liberalism*, het in de inleiding van dit hoofdstuk genoemde werk uit 1993, beantwoordt Rawls de vraag of burgers die een leer aanhangen die gebaseerd is op een religieuze autoriteit, zoals de Bijbel, ook een redelijke politieke opvatting van gerechtigheid kunnen aanhangen die een constitutionele democratische samenleving ondersteunt. Daarbij functioneert de publieke rede (*public reason*) als een manier van redeneren over politieke waarden die vrije en gelijke burgers delen en die de *comprehensive doctrines* van burgers niet misbruikt zolang deze consistent zijn met een democratisch staatsbestel.²⁰ In een artikel uit 1999 herziet Rawls zijn idee van de publieke rede. De kern van dat betoog vat hij zowel aan het begin als aan het einde ervan als volgt samen:

I propose that in public reason comprehensive doctrines of truth or right be replaced by an idea of the politically reasonable addressed to citizens as citizens.

¹⁷ J. Rawls, "The Idea of an Overlapping Consensus," *Oxford Journal of Legal Studies* 7 no. 1 (1987): 1.

¹⁸ J. Rawls, "Overlapping Consensus," 9.

¹⁹ Rawls, "Overlapping Consensus," 14.

²⁰ Rawls, "Revisited," 179-180.

Deze vervanging van de genoemde *comprehensive doctrines* is volgens Rawls mogelijk omdat individuele personen redelijk en rationeel zijn, als vrije en gelijke burgers die moreel in staat zijn een conceptie van gerechtigheid en een conceptie van het goede te hebben. Bovendien hebben deze personen op ieder moment een bepaalde opvatting van het goede, die overigens aan verandering onderhevig kan zijn.²¹ In deze publicatie herhaalt Rawls tevens de vraag die hij aan het begin van de jaren negentig stelde:

How is it possible for those holding religious doctrines, some based on religious authority, for example, the Church or the Bible, to hold at the same time a reasonable political conception that supports a reasonable constitutional democratic regime?

Volgens Rawls is het in dit kader belangrijk dat men de democratische regering niet slechts ziet als een *modus vivendi*, maar dat men deze ook daadwerkelijk ondersteunt, zelfs wanneer de eigen *comprehensive doctrine* daaronder lijdt. Hij betoogt verder dat men zowel religieuze als niet-religieuze redelijke *comprehensive doctrines* op ieder moment in de publieke politieke discussie mag inbrengen, mits deze in het betoog vergezeld gaan van zuivere politieke redenen die ondersteunen wat de geïntroduceerde *comprehensive doctrines* impliceren. Deze voorwaarde noemt hij de *proviso*.²² In het kader van de inbreng van *comprehensive doctrines* noemt Rawls ten slotte ook het citeren van de Bijbel. Als voorbeeld haalt hij de gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan uit Lukas 10:29-37 aan, die gelovige burgers bij het doen van een beroep daarop in zijn ogen ook zullen uitleggen in termen van politieke waarden. Deze waarden, waaronder hulpverlening, kunnen burgers met een andere *comprehensive doctrine* op grond van andersoortige argumenten ondersteunen.²³ Samenvattend komt de idee van een redelijke overlappende consensus van *comprehensive doctrines* op het volgende neer:

[I]t means that all of these doctrines, both religious and nonreligious, support a political conception of justice underwriting a constitutional democratic society whose principles, ideals, and standards satisfy the criterion of reciprocity.

Kortom, volgens Rawls is een religieuze leer die steunt op de autoriteit van de kerk of de Bijbel geen liberale *comprehensive doctrine*, maar een dergelijke leer kan in zijn visie een constitutionele democratische samenleving wel bevestigen en haar publieke rede erkennen.²⁴

²¹ Rawls, "Revisited," 132,171.

²² Rawls, "Revisited," 149-152; Voor het verschil tussen redelijke en niet-redelijke *comprehensive doctrines*, zie: Rawls, "Revisited," 172-175.

²³ Rawls, "Revisited," 155.

²⁴ Rawls, "Revisited," 172,175.

2.2. De categorieën en seculiere principes van Robert Audi

In 1993, het jaar van de publicatie van het in de vorige paragraaf genoemde werk *Political Liberalism* van Rawls, schreef Robert Audi een artikel over de plaats van religieuze argumentatie in een vrije en democratische samenleving. In het eerste deel van dat artikel bespreekt hij de inhoud van levensbeschouwelijke argumenten in het publieke debat, die hij categoriseert op basis van vier criteria:

1. Inhoudelijk criterium
2. Epistemisch criterium
3. Motivatiecriterium
4. Historisch criterium

Het eerste criterium heeft betrekking op een argument waarbij men een levensbeschouwelijke visie expliciet onder woorden brengt, bijvoorbeeld door letterlijk te refereren aan beginselen die afkomstig zijn uit de Bijbel of een andere levensbeschouwelijke bron. Ten tweede betreft het epistemisch criterium een argumentatie waarin premissen of conclusies direct afleidbaar zijn uit of direct verwijzen naar een niet expliciet vermelde levensbeschouwelijke visie. Nog meer impliciet is de relatie tussen argument en levensbeschouwelijke visie bij de laatste twee criteria. Bij het motivatiecriterium gaat het om een argument waarmee men een levensbeschouwelijk doel wil bereiken. Met andere woorden: men heeft een verzwegen motivatie die religieus van aard is. Het historisch criterium, ten slotte, slaat op een argument dat herleidbaar is tot één of meer verzwegen levensbeschouwelijke uitgangspunten.²⁵

Na deze categorisering beschrijft Audi de vijf verschillende soorten rollen die religieuze argumenten volgens hem kunnen spelen:

- A. Expressieve rol
- B. Communicatieve rol
- C. Persuasieve rol
- D. Bewijzende rol
- E. Heuristische rol

Bij een religieus argument met een expressieve rol probeert de spreker zijn perspectief op een bepaald onderwerp uiteen te zetten of zijn gevoelens daarover te uiten. Volgens Audi moet men religieuze visies kunnen uiten in een samenleving die vrije expressie voorstaat, zelfs wanneer er

²⁵ R. Audi, "The Place of Religious Argument in a Free and Democratic Society," *San Diego Law Review* 30 no. 4 (1993): 679-685.

eveneens goede redenen zijn om seculiere argumenten aan te dragen. Bij de communicatieve rol van een religieus argument, die nauw gerelateerd is aan de expressieve, benadrukt de spreker niet alleen zijn eigen positie, maar poogt hij ook meer begrip voor zijn opvatting te krijgen door zijn diepste gevoelens te uiten. Misschien gaat hij ervan uit dat hij de ander niet met behulp van religieuze argumenten overtuigt in een bepaalde zaak, maar wil hij door het benoemen van zijn diepe gevoelens of zijn bron van inspiratie een vorm van *common ground* tussen hem en de ander creëren, ongeacht de levensbeschouwing van die ander.

In de derde plaats spreekt Audi over de persuasieve rol. Daarbij probeert de spreker mensen van binnen of buiten zijn eigen religieuze groep door overredingskracht met zijn visie en voorschriften akkoord te laten gaan. Bij de bewijzende rol, ten vierde, biedt de spreker ondersteunende redenen aan voor een visie of handeling. Omdat religieuze mensen deze handelingen als zijnde goed beschouwen, moeten in hun ogen ook anderen deze als goed beschouwen en aannemen. In de laatste plaats, wat betreft de heuristische rol, merkt Audi op dat het vragen naar Gods gebod of de bedoeling van de Psalmen of Evangelien kan leiden tot de zoektocht naar nieuwe waarheden die in de Schrift besloten liggen.²⁶

In het tweede gedeelte van het artikel in de *San Diego Law Review* gaat Audi een stap verder dan Rawls, door niet alleen de inhoud van levensbeschouwelijke argumenten en hun positie ten opzichte van andersoortige argumenten te bespreken, maar eveneens te betogen dat burgers een seculiere motivatie moeten hebben voor het steunen van wetgeving die hen in hun handelingsvrijheid beperkt.²⁷ De belangrijke principes die daarvoor van belang zijn, beschrijft hij uitgebreider in een co-publicatie met Nicholas Wolterstorff. Daarin stelt Audi dat de overheid in een pluralistische liberale democratie een neutrale houding ten opzichte van religie moet aannemen om de bevoordeling van religieuze personen of instellingen te voorkomen. In antwoord op de vraag hoe religieuze burgers in die samenleving dienen te handelen met betrekking tot de bescherming van hun eigen vrijheid en het bevorderen van normen die getuigen van respect jegens religieuze en niet-religieuze burgers, formuleert Audi een aantal idealen van burgerlijke deugd (*ideals of civic virtue*). Daarmee doet hij meer dan alleen het beantwoorden van de vraag welke rechten men heeft om een bepaalde handeling te verrichten.²⁸ Deze burgerlijke deugd impliceert in een liberale democratie dat men een zekere mate van verantwoordelijke politieke participatie praktiseert:

²⁶ Audi, "Religious Argument," 685-686.

²⁷ Audi, "Religious Argument," 687-697.

²⁸ R. Audi, "Liberal Democracy and Religion in Politics," in *Religion in the Public Square: The Place of Religious Convictions in Political Debate*, red. R. Audi en N. Wolterstorff (Lanham: Rowman & Littlefield, 1997), 3-10.

Virtuous citizens – certainly those in the Hebraic-Christian tradition – try to contribute in some way to the welfare of others, including others beyond their immediate community. In a society that is complex, pluralistic, and so, inevitably, somewhat divided, civic virtue implies trying to take reasonable positions on important issues, voting, discussing problems with others, and more.

In een dergelijke ideale samenleving mag de staat geen dwang uitoefenen op basis van de voorkeur van een meerderheid. Dwang als middel is alleen toegestaan waar dat noodzakelijk is voor het bewaren van de burgerlijke orde. Overigens bestaat er volgens Audi een grote overlap tussen de inhoud van bepaalde morele verplichtingen die religieus gebaseerd zijn en breed erkende seculier gebaseerde morele verplichtingen, zoals de verboden op moord en diefstal. Het gaat hier, in tegenstelling tot bij de overlappende consensus van John Rawls, slechts om de morele overlap en niet om de overlap van sociaal-politieke principes. De gedachtegangen die Audi presenteert komen uit de natuurlijke theologie. Hij gaat er dientengevolge van uit dat God ervoor gezorgd heeft dat rationeel ontwikkelde mensen naast een theologische ook een seculiere manier hebben om morele waarheden te ontdekken. Dat leidt ertoe dat burgers in zijn visie een zekere vorm van toewijding (*commitment*) moeten hebben aan het theo-ethisch equilibrium (*theo-ethical equilibrium*), een rationele integratie tussen religieuze uitingen en inzichten enerzijds en seculiere ethische beschouwingen anderzijds.²⁹

Om dat evenwicht te bereiken, formuleert Audi een aantal principes. Ten eerste het principe van seculiere rationale: men heeft de plicht om geen wet of publiek beleid voor te staan of te steunen dat menselijk gedrag beperkt, tenzij men daarvoor adequate seculiere redenen heeft en wil aandragen. Ten tweede introduceert hij het principe van seculiere motivatie, dat een motiverende conditie toevoegt aan het principe van de seculiere rationale: men heeft de plicht zich verre te houden van het voorstaan of steunen van een wet of publiek beleid dat menselijk gedrag beperkt, tenzij men voldoende gemotiveerd is door een adequate seculiere reden die daarbij verklarend is voor de handeling die men uitvoert. Bovendien zou men gelijkerwijs handelen wanneer, onder onveranderde omstandigheden, andere redenen niet meer zouden gelden.³⁰ De seculiere redenen verschillen van religieuze redenen. Met betrekking tot de laatstgenoemde categorie merkt Audi op dat deze om de volgende zes redenen een speciale positie inneemt in een liberale democratie:

- a. Religieuze redenen worden beschouwd als zijnde representatief voor een onfeilbare autoriteit, zoals een goddelijk ge- of verbod.

²⁹ Audi, "Liberal Democracy," 16-21.

³⁰ Audi, "Liberal Democracy," 25-29.

- b. Degenen die zich identificeren met wat zij beschouwen als de ultieme goddelijke bron van religieuze redenen geloven dat iemand die dat niet doet verdoemd of deficiënt is.
- c. Religieuze redenen schrijven handelingen voor die religieus van inhoud of intentie zijn en zij worden daarom gezien als dwangmiddel voor anderen om een religieuze norm te hanteren.
- d. Goed geïnformeerde buitenstaanders zijn niet in staat om effectieve punten te onderscheiden waaraan zij hun eigen visies of voorkeuren kunnen spiegelen.
- e. Religieuze mensen kunnen zeer gepassioneerd zijn over het belang van het handelen in overeenstemming met religieuze redenen, terwijl niet-religieuze mensen even gepassioneerd kunnen zijn over het niet gedwongen zijn om dat te doen.
- f. Omdat religieuze vrijheid een constitutief fundament voor een liberale democratie is, zijn burgers in een dergelijke staat verontwaardigd over dwang door religieuze factoren.³¹

Het gaat Audi in dit verband niet alleen om de rechtvaardiging van een handeling door het principe van seculiere rationale, maar ook om de deugdelijke uitvoering van die handeling op basis van het principe van seculiere motivatie. Deze eenheid van rechtvaardiging en motivatie noemt hij de eenheidsdwang (*unity constraint*).³² Zoals al eerder opgemerkt is met name het punt van de motivatie hierin onderscheidend voor de visie van Audi. Tegelijkertijd zal in de volgende paragraaf blijken dat dit element onder zijn vakgenoten zeer omstreden is.

In de derde plaats noemt Audi het principe van het zojuist besproken theo-ethisch equilibrium, waarbij het gaat om de plicht tot het zoeken van een evenwicht tussen relevante religieuze beschouwingen enerzijds en relevante seculiere normen van ethiek en politieke verantwoordelijkheid inzake publieke moraliteit of politieke keuze anderzijds.³³ Hij erkent dat het toepassen van deze drie principes door overheid en burgers tot problemen kan leiden. Om die problemen het hoofd te bieden, wijst Audi op het belang om bewijzende, historische en hypothetische vragen te stellen aan de redenen die men aandraagt bij de twee hoofdprincipes van burgerlijke deugd. Bovendien heeft men volgens hem een vorm van wijsheid vanuit de praktijkervaring nodig om te bepalen in welke mate men het eigen publieke discours in religieuze termen moet vatten.³⁴

Ten slotte maakt Audi enkele verduidelijkende opmerkingen. In de eerste plaats staan de principes van seculiere rationale en seculiere motivatie los van het principe van theo-ethisch

³¹ Audi, "Liberal Democracy," 31-32.

³² Audi, "Liberal Democracy," 33.

³³ Audi, "Liberal Democracy," 37.

³⁴ Audi, "Liberal Democracy," 47-49; Daar bespreekt hij ook de op de kerk van toepassing zijnde principes van ecclesiastische en klerikale neutraliteit, waarop ik nu niet nader inga.

equilibrium, hoewel het laatstgenoemde behulpzaam kan zijn bij de toepassing van het eerstgenoemde. Ten tweede staat het principe van seculiere motivatie toe dat men naast seculiere redenen ook religieuze redenen heeft en daardoor wordt gemotiveerd. In de derde plaats kunnen religieuze redenen wel degelijk adequaat zijn in de bewijsvoering, ook wanneer men separerende principes hanteert. Ten slotte kunnen religieuze redenen bij het hanteren van de principes van Audi causaal voldoende zijn om een seculiere rechtvaardiging van een wet of publiek beleid te formuleren. Dat betekent dat zulke redenen iemand ertoe kunnen leiden om in het denkproces een bewijzende adequate seculiere reden te ontdekken en aan te dragen voor een bepaald vraagstuk. Een deugdelijke burger kan zelfs sterk gemotiveerd zijn door religieuze redenen en die van groter belang achten dan seculiere redenen. Het gaat er in het gebruik van de principes van Audi alleen om dat men een bepaalde vorm van dominantie van religieuze redenen voorkomt in contexten waarin hun invloed beperkt dient te zijn.³⁵

2.3. Wolterstorff, Weithman en Eberle: kritiek op Audi

Als coauteur van de bundel *Religion in the Public Square* is Nicholas Wolterstorff degene die Audi het meest direct bekritiseert. Daarom benoem ik zijn visie hier in de eerste plaats. Wolterstorff meent dat het bij het bepalen van de geschiktheid van een argument niet alleen gaat om de inhoudelijke positie die iemand inneemt, maar ook om het doel dat iemand beoogt. Daarbij is het volgens hem ten eerste van belang te erkennen dat men iemand niet zomaar buiten zijn eigen perspectief of denkkader kan plaatsen. Men kan en hoeft niet altijd overeenstemming te bereiken over een bepaald beleidsstuk op basis van een aantal principes waar iedere burger uit verleden, heden en toekomst het mee eens is; het gaat erom dat de meerderheid deze overeenstemming op een eerlijke manier bereikt. Daarin verschilt hij niet alleen van mening met Audi, maar ook met Rawls en verlichte filosofen als Locke.³⁶

Dit brengt Wolterstorff tot de formulering van zijn consociale positie (*consocial position*), die net als de liberale positie beoogt politieke gerechtigheid tot stand te brengen. De twee grootste verschillen zijn echter de verwerping van de zoektocht naar een onafhankelijke bron en het hanteren van morele beperkingen enerzijds en de interpretatie van de neutraliteit van de staat in termen van onpartijdigheid in plaats van scheiding anderzijds. Iemand die de consociale positie aanhangt, geeft religieuze en niet-religieuze burgers zoveel mogelijk vrijheid om hun leven naar eigen goeddunken in te richten.³⁷ Deze visie op religie en politiek vindt Audi te posi-

³⁵ Audi, "Liberal Democracy," 51-53.

³⁶ N. Wolterstorff, "The Role of Religion in Decision and Discussion of Political Issues," in *Religion in the Public Square: The Place of Religious Convictions in Political Debate*, red. R. Audi en N. Wolterstorff (Lanham: Rowman & Littlefield, 1997), 111-114.

³⁷ Wolterstorff, "Role," 115.

tief. Audi vindt naar eigen zeggen niet dat religieuze redenen van het debat moeten worden uitgesloten, maar wel dat sufficiënte seculiere redenen in de argumentatie moeten worden ingesloten.³⁸

Wolterstorff wijst vervolgens op de beperking die de rationale van Audi oplegt aan het gebruik van zowel religieuze als andersoortige argumenten.³⁹ Het zoeken naar een onafhankelijke bron vindt hij vanuit zijn persoonlijke positie als gelovige moeilijk te handhaven. Daarbij is het overigens van belang te beseffen dat Wolterstorff beïnvloed is door de gereformeerde traditie, die de natuurlijke theologie zoals de rooms-katholiek Audi die aanhangt, afwijst. Daarbij merkt Wolterstorff wel op dat religieuze personen die de consociale positie aanhangen wellicht meer moeten doen dan alleen hun eigen religieuze redenen aanvoeren om anderen te kunnen overreden.⁴⁰

In de tweede plaats wijst Paul Weithman erop dat de principes van Audi afhankelijk zijn van de vooronderstelling dat burgers waarde hechten aan hun eigen handelingsvrijheid. Daardoor moet men wetten en regels die vrijheid beperken rechtvaardigen door toegankelijke of begrijpelijke redenen aan te dragen en te toetsen aan de conditie van seculariteit. Bovendien is Audi volgens Weithman één van de weinigen die zich bezighoudt met zowel de motieven als de inhoudelijke argumenten van de burgers in een liberale democratie.⁴¹ Het navolgen van de principes van Audi is volgens Weithman verplicht noch deugdelijk, vooral vanwege de onduidelijkheid van de voorwaarden waaronder burgers toegankelijke redenen moeten bieden die men kan accepteren of ondersteunen.⁴²

³⁸ R. Audi, "Wolterstorff on Religion and Politics," in *Religion in the Public Square: The Place of Religious Convictions in Political Debate*, red. R. Audi en N. Wolterstorff (Lanham: Rowman & Littlefield, 1997), 139-140.

³⁹ N. Wolterstorff, "Audi on Religion and Politics," in *Religion in the Public Square: The Place of Religious Convictions in Political Debate*, red. R. Audi en N. Wolterstorff (Lanham: Rowman & Littlefield, 1997), 157.

⁴⁰ Wolterstorff, "Religion and Politics," 162-164; In dit verband verwijs ik tevens naar de uitspraak van de Amerikaanse religiewetenschapper Jeffrey Stout, die religieuze argumenten in een religieus-plurale samenleving 'retorisch ineffectief' noemt. Zie: J. Stout, *Democracy and Tradition* (Princeton: Princeton University Press, 2004), 50.

⁴¹ P.J. Weithman, *Religion and the Obligations of Citizenship* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002), 148.

⁴² Weithman, *Obligations*, 151, 178; Deze kritiek komt niet alleen van Weithman, maar ook van de zijde van wetenschappers die de visie van Audi niet vergaand genoeg vinden. Een voorbeeld daarvan is de antiklerikale secularist Richard Rorty, die beweert dat er geen consensus bestaat over de relatie tussen goed burgerschap en de vereiste om niet-religieuze gronden te hebben voor het aanhangen van bepaalde politieke visies, zie: R. Rorty, "Religion in the Public Square: A Reconsideration," *Journal of Religious Ethics* 31 no. 1 (2003): 141-142.

Ten derde staat Christopher Eberle bekend als criticus van de klassieke liberale politiek-filosofische visie op de relatie tussen religie en politiek. Volgens hem beweert Audi dat een burger uit respect voor zijn medeburgers beperking (*restraint*) moet uitoefenen met betrekking tot religieuze overtuigingen, door zich te houden aan het principe van seculiere rationale. Eberle vindt dat het principe van seculiere rationale te specifiek geformuleerd is, aangezien het alleen van toepassing blijkt op religieuze argumenten die bepaalde beperkende wetgevingen steunen en niet op andersoortige argumenten met dezelfde beperkende consequenties. Hij verwacht dat de weerstand van burgers tegen een wet die hen iets verplicht of verbiedt op basis van religieuze gronden die zijzelf verwerpen, in sommige gevallen eerder veroorzaakt wordt door de inhoud en de implicaties van die wet dan door de basering ervan op religieuze argumenten. Of men deze weerstand religieus of seculier onderbouwt, is volgens Eberle van secundair belang. Bovendien vindt hij dat men burgers vrij moet laten in het gewetensvol steunen van dwingende wetten op basis van welk type redenen dan ook, zolang die de persoonlijke waardigheid van de medeburgers niet ondermijnen.⁴³

Verder stelt Eberle dat seculier gegronde morele claims geen hogere epistemische status hebben dan religieus gegronde morele claims. Het is volgens hem onterecht dat theïsten (burgers die religieuze gronden hebben om bepaalde wetten te steunen) in reactie op gedachten van liberalen als Audi een onafhankelijke bron zoeken die hun religieus gegronde morele waarheden versterkt, terwijl zij niet op zoek gaan naar een dergelijke bron die seculier gegronde morele waarheden versterkt. Dat leidt ertoe dat men wantrouwend is jegens religieus gegronde morele claims die geen seculiere versterking kunnen krijgen.⁴⁴ Vanuit het vaak negatieve mensbeeld van theïsten, waarin zonde en feilbaarheid belangrijke begrippen zijn, is het onwaarschijnlijk dat men altijd en overal seculiere gronden kan vinden voor de morele waarheden die men aanhangt; die verwachting van liberalen als Audi is volgens Eberle te hoog gegrepen.⁴⁵

2.4. Literatuur gericht op de Nederlandse politieke context

In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk bespreek ik kort de visies van enkele auteurs die aandacht besteden aan de plaats van religieuze argumenten en het Schriftberoep in de Nederlandse politieke context, waaruit ook de drie casestudies voor dit onderzoek afkomstig zijn. In de eerste plaats bekritiseert filosoof en voormalig CDA-senator Henk Woldring twee argumenten

⁴³ C.J. Eberle, *Religious Conviction in Liberal Politics* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002), 134-140.

⁴⁴ Eberle, *Religious Conviction*, 294-295; Eberle gebruikt in dit verband bewust het woord 'claim' in plaats van 'waarheid'.

⁴⁵ Eberle, *Religious Conviction*, 329-330.

voor het gebruik van algemeen aanvaardbare argumenten en het vermijden van levensbeschouwelijke argumenten in het publieke debat: het beroep op de scheiding van kerk en staat enerzijds en op de verworvenheden van de westerse rechtsstaat anderzijds. Aan de ene kant doet men volgens hem namelijk zonder levensbeschouwelijke argumentatie geen recht aan pluraliteit in een samenleving waarin kerk en staat nauw op elkaar betrokken zijn. Aan de andere kant is hij het oneens met de visie die de instituties van een democratische rechtsstaat en de daaraan ten grondslag liggende rationele consensus beschouwt als verworvenheden die altijddurend en onveranderlijk zijn. Om deze te behouden is de bijdrage van levensbeschouwelijke argumentatie volgens Woldring juist belangrijk.⁴⁶

Ten tweede wijdt juriste en CDA-senator Sophie van Bijsterveld een bijdrage aan het rechtsbeginsel van de scheiding van kerk en staat. Volgens haar spreken politici vaak over dit beginsel in debatten over de relatie tussen godsdienst en overheid. Zij gaat in op twee vooronderstellingen die zich hebben gevormd rondom dit concept: in de eerste plaats die van godsdienst als zijnde uitsluitend een privé-aangelegenheid en in de tweede plaats die van een samenleving die zich ontwikkelt in de richting van steeds meer vrijheid.⁴⁷ Van Bijsterveld concludeert dat het rechtsbeginsel van de scheiding van kerk en staat, dat niet expliciet in de Nederlandse grondwet is vastgelegd, inhoudt dat er in de verhouding tussen kerk en staat geen institutionele of rechtstreeks inhoudelijke zeggenschap over en weer mag zijn. Dat betekent dat kerken geen formele positie hebben in publieke besluitvormingsprocedures en dat de overheid haar handelen niet louter baseert op godsdienstige maatstaven. Het beginsel impliceert echter niet dat kerk en staat zich in gescheiden werelden bewegen; door het waarden- en normenpatroon van de burgers beïnvloeden beide instituties elkaar indirect. Kortom, de meeste verwarring over het begrip ontstaat doordat men daar veelvuldig naar verwijst in gevallen die de reikwijdte ervan te boven gaan.⁴⁸

Ten derde noemt politicoloog Paul Lucardie het paradoxaal dat er drie landelijke christelijke politieke partijen actief zijn in Nederland, terwijl de kerkelijke betrokkenheid van Nederlandse burgers al jarenlang afneemt.⁴⁹ Het succes van die partijen hangt volgens hem

⁴⁶ Woldring, "Levensbeschouwelijke argumentatie," 51-53.

⁴⁷ S.C. van Bijsterveld, "Scheiding van kerk en staat: een klassieke norm in een moderne tijd," in *Geloven in het publieke domein: verkenningen van een dubbele transformatie*, red. W.B.H.J. van de Donk e.a. (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006), 228-230.

⁴⁸ Van Bijsterveld, "Scheiding," 248-250.

⁴⁹ P. Lucardie, "Religious Parties in a Secular Society: The Dutch Paradox," in *Constellations of Value*, red. C. Jedan (Münster: LIT Verlag, 2013), 141; Overigens constateert historicus H.W. von der Dunk dat de aanwezigheid van christelijke politieke partijen die argumenteren op basis van de Bijbel als 'Gods woord' in Nederland al in de periode van het interbellum een unieke situatie was: H.W. von der Dunk, "Godsdienst in de

onder meer af van de steun die zij ontvangen van verzuilde organisaties die nog steeds in Nederland actief zijn. Bovendien speelt de polarisatie tussen de christelijke en seculiere partijen sinds de paarse kabinetsperiodes rond de millenniumwisseling een rol.⁵⁰ Verder heeft vooral het CDA zich aangepast aan de secularisatie en bepaalde liberale hervormingen geaccepteerd. Hoe de positie van de Nederlandse christelijke partijen zich in de toekomst gaat ontwikkelen, is volgens Lucardie onzeker.⁵¹

Ten slotte noem ik hier twee onderzoeken van studenten uit Leiden. De eerste is van Arko van Helden, die in zijn scriptie uit 2011 het Bijbelgebruik als autoriteitsargument in Kamerdebatten bestudeert. Daarbij let hij vanuit de retorica expliciet op het fenomeen ‘drogreden’. In zijn analyse van de Kamerdebatten maakt hij eveneens gebruik van de begrippen en terminologie van Robert Audi. Uit zijn analyse van de Kamerdebatten over de zondagsrust blijkt dat voormalig SGP-fractievoorzitter Bas van der Vlies regelmatig uit de Bijbel citeerde, net als zijn collega’s van RPF en GPV in zowel Eerste als Tweede Kamer.⁵² Het tweede onderzoek is in 2012 geschreven door Erwin Barendregt. Hij analyseert het Bijbelgebruik in het parlementaire debat aan de hand van een aantal casusanalyses, waaronder het debat over de verduidelijking van de toerismebepaling in de Winkeltijdenwet in 2009. Daarin verwijst alleen SGP’er Van der Vlies nog expliciet naar de Bijbel.⁵³

2.5. Slotopmerkingen

In dit hoofdstuk is gebleken dat John Rawls en Robert Audi in het wetenschappelijke debat over religieuze argumentatie twee hoofdrolspelers zijn wier visies lang niet altijd overeenstemmen. In dat kader merkt Paul Weithman op dat de richtlijnen die zijn vroegere promotor John Rawls geeft, voornamelijk van toepassing zijn op vraagstukken met betrekking tot constitutionele hoofdzaken en vragen over basisgerechtigheid. Dat is een ander uitgangspunt dan Robert Audi

Nederlandse politiek,” in *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2005: God in de Nederlandse politiek*, red. C.C. van Balen e.a. (Den Haag: Sdu Uitgevers, 2005), 19-20.

⁵⁰ Deze polarisatie is sinds eind 2010 voortgezet na de commotie over de informele gedoogsteun van de SGP aan het kabinet-Rutte I en een aantal afschaffingen (bijv. van het verbod op smalende godslastering en de voorgenomen intrekking van de zondagswet) dat (mede met hulp van D66) is doorgevoerd tijdens de periode van het kabinet-Rutte II. Overigens waren er ook momenten waarop de antithese tussen de kabinetspartijen en de (kleine) christelijke partijen minder scherp werd, zoals bij het begrotingsakkoord in 2013. Voor een historische beschrijving daarover, zie: E. Klei en R. van Mulligen, *Van God los: Het einde van de christelijke politiek?* (Amsterdam: Nieuw Amsterdam Uitgevers, 2014), 20.

⁵¹ Lucardie, “Religious Parties,” 150-151.

⁵² A. van Helden, “Getuigenispolitiek: Bijbelgebruik als autoriteitsargument: een drogreden in het Kamerdebat?” (Scriptie, Universiteit Leiden, 2011), 48-50, 53-59.

⁵³ Barendregt, “Sions wil,” 8-18.

inneemt betreffende de juiste reikwijdte van publieke rede. Rawls is van mening dat de uitkomsten van debatten over constitutionele hoofdzaken en zaken die gerelateerd zijn aan basisgerechtigheid te maken hebben met fundamentele sociale voorwaarden waaronder burgers hun levensplannen en identiteiten vormen. Vanwege die diepgaande effecten moeten de uitkomsten van die debatten volgens hem ondersteund kunnen worden door *public reasons*. Audi vindt daarentegen dat de publieke verdediging en wettelijke oplegging van dwang ondersteund moet kunnen worden door soorten redenen die hijzelf rechtvaardigend vindt. De oorzaak daarvan zoekt Weithman in een verschil tussen hun opvattingen van burgerschap; terwijl Audi beweert dat burgers een fundamenteel belang stellen in het hebben van autonomie in die zin dat zij alleen handelingen willen verrichten waarmee zij zich kunnen identificeren en die zij als van zichzelf kunnen beschouwen, vindt Rawls veeleer dat burgers autonoom willen zijn in het nastreven van doelen en aspiraties die hun levensplannen bepalen.⁵⁴

Overigens gaat Rawls zelf ook in op het verschil tussen de ‘seculiere redenen’ van Audi en zijn eigen *proviso*. Audi definieert de seculiere reden als een reden waarvan de normatieve kracht niet duidelijk afhankelijk is van het bestaan van God, theologische uitgangspunten of verklaringen van religieuze autoriteiten.⁵⁵ Volgens Rawls is die definitie ambigu; men kan hem zowel interpreteren in de zin van een niet-religieuze *comprehensive doctrine* als in de zin van een zuivere politieke opvatting binnen de *public reason*. Of de seculiere redenen die men volgens Audi moet geven naast religieuze redenen dezelfde rol spelen als de proviso van Rawls, hangt af van de definitie die hier bedoeld is. Volgens Rawls is het bovendien zo dat sommige wetenschappers argumenten die reflectief, kritisch, publiek verstaanbaar en rationeel zijn, beschouwen als seculier. In het politiek liberalisme dient men volgens hem echter zulke argumenten op dezelfde manier te beoordelen als religieuze, waardoor zij volgens hem geen *public reasons* verschaffen waarmee men aan de *proviso* kan voldoen. Het principe van seculiere rationale en de proviso van Rawls kan men dus inhoudelijk niet zomaar als equivalenten van elkaar beschouwen.⁵⁶

De kritiek van Nicholas Wolterstorff, Paul Weithman en Christopher Eberle toont verder aan dat er binnen de politieke filosofie ook voorstanders zijn van het gebruik van levensbeschouwelijke argumentatie in het politieke debat. Zij vinden in het algemeen dat filosofen als Audi burgers teveel restricties opleggen in het steunen van wetten die burgers beperken in hun handelen op basis van religieuze argumenten. De mate waarin Audi veronderstelt dat burgers een seculiere motivatie zouden moeten hebben, gaat hen te ver. Daarom bieden deze wetenschappers alternatieven aan, waaronder de consociale positie van Wolterstorff. Het is

⁵⁴ Weithman, *Obligations*, 148, 188-189.

⁵⁵ Audi, “Religious Argument,” 692.

⁵⁶ Rawls, “Revisited,” 148.

goed daar kennis van te nemen, om zo zicht te krijgen op de veelkleurigheid in opvattingen onder politiek-filosofen inzake het vraagstuk van de legitimiteit van religieuze argumentatie in het publieke debat.

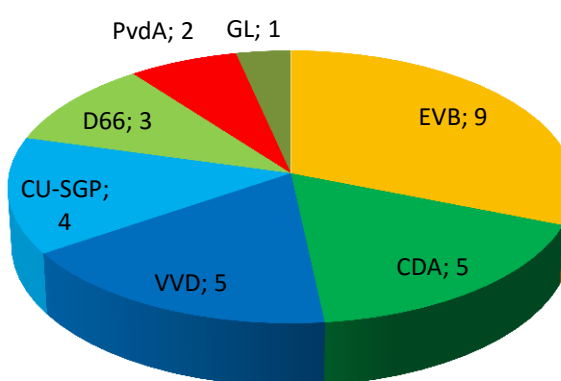
Daarnaast blijkt dat ook in de Nederlandse context wetenschappers schrijven over het gebruik van religieuze argumentatie in het politieke debat. Zij zijn geïntrigeerd door het feit dat er anno 2016 nog altijd drie christelijke partijen actief zijn in de Nederlandse politiek en bovendien bespreken zij de rol van het begrippenpaar ‘kerk en staat’ in de debatten die tussen leden van die partijen onderling en met politici van andere partijen worden gevoerd. Hoewel de namen van de filosofen uit de eerste drie paragrafen in paragraaf 2.4 niet voorkomen, liggen de discussies wel in elkaars verlengde. De scheiding van kerk en staat wordt immers vaak aangehaald in discussies waarin het gaat over de rol van godsdienst (en dus onder meer religieuze argumentatie) in het politieke debat. Verder zijn de casestudies naar het beroep op de Bijbel door politici van christelijke partijen en de analyse daarvan, zoals onder anderen Erwin Barendregt die presenteert, onderdelen die ook in mijn scriptieonderzoek centraal staan. Zij vormen als het ware de bestudering van een aspect van de praktijk die de politiek-filosofen zo uitvoerig bespreken, waartoe ik in de volgende drie hoofdstukken overga.

3. Casus 1: gemeenteraadsvergaderingen Barendrecht

Dit is het eerste van de drie casushoofdstukken waarin de beschrijvingen van de raadsvergaderingen en de vraaggesprekken centraal staan. In ieder hoofdstuk zal ik dezelfde structuur aanhouden. Na een korte introductie van de gemeenteraad komt in de eerste paragraaf de beschrijving van de argumentatie van de raadsleden van christelijke politieke partijen aan bod. Vervolgens bespreek ik de informatie die ik heb verkregen uit gesprekken met de betrokken politici in de tweede paragraaf.

In de gemeenteraad van Barendrecht hebben zeven partijen zitting.⁵⁷ In maart 2014 behaalde de lokale partij Echt voor Barendrecht (EVB) vanuit het niets negen raadszetels. CDA en VVD hebben ieder vijf zetels. De combinatiefractie van CU en SGP heeft er vier, D66 drie, PvdA twee en GroenLinks één. EVB, VVD en D66 vormen het college van burgemeester en wethouders. Dat betekent dat CDA en CU-SGP hun plaats in het college kwijtraakten in 2014. Het collegeprogramma spreekt in relatie tot ons onderwerp alleen over de (toentertijd reeds gerealiseerde) zondagsopenstelling van winkels op een drietal bedrijventerreinen.⁵⁸

**Tabel 1:
Zetelverdeling gemeente
Barendrecht**

⁵⁷ http://www.barendrecht.nl/bestuur-organisatie/samenstelling-gemeenteraad_45047/, geraadpleegd 18 mei 2016.

⁵⁸ http://www.barendrecht.nl/bestuur-organisatie/collegeprogramma_41985/item/collegeprogramma-2014-2018_43198.html, geraadpleegd 18 mei 2016.

3.1. Beschrijving gemeenteraadsvergaderingen

De gemeenteraad van Barendrecht debatteert na de wetswijziging van 1 juli 2013 voor het eerst op 17 december 2013 (B-171213) over de invoering van koopzondagen. De heer Dirkse (CU-SGP) gaat daarbij kort inhoudelijk op het voorstel in:

Wij geloven dat de zondag ons door God gegeven is als een dag van rust en een dag van bezinning en wij geloven dat dat één van de allermooiste dingen is die God voor de mens bedacht heeft. En daar moeten wij dan ook heel zorgvuldig mee omgaan. En daar past wat ons betreft niet in: uitbreiding van het aantal koopzondagen.

Met veel waardering heeft Dirkse kennisgenomen van “een aantal niet-principiële argumenten die pleiten voor het niet uitbreiden van het aantal koopzondagen.” Die zijn hem “uit het hart gegrepen.” Hij wijst verder op de waarde van principes en gevoelens van de minderheid over deze kwestie.⁵⁹ Mevrouw Righolt (CDA) is eveneens tegenstander van de openstelling van winkels op zondag. De zondag moet volgens haar een dag van bezinning, ontspanning en ontmoeting met familie en vrienden zijn: “Een dag van rust in ons jachtige leven.” Dat geldt evenzeer voor de kleine ondernemers. Het tegengaan van verkeersdruk is voor haar tevens een reden om tegen de invoering van koopzondagen te stemmen.⁶⁰ Tijdens de commissievergadering van 14 januari 2014 (B-140114), waarin het houden van een referendum over de koopzondag het discussieonderwerp is, wijst Righolt, in aanvulling op de argumenten die zij een maand eerder noemde, op jongeren met een bijbaan die gedwongen worden op zondag te werken. Daar voegt zij nog aan toe: “Het zou ook van enig respect getuigen om in een voorstel rekening te houden met Barendrechters (...) die uit religieuze overwegingen heel grote moeite hebben met winkels open op zondag.” Ze komt ten slotte ook op voor mensen die op niet-principiële gronden een dag rust willen in Barendrecht.⁶¹

De heer Stolk (CU-SGP) betoogt in diezelfde vergadering dat een dag van collectieve rust goed is voor de samenleving. Hij begint met het principiële punt dat het geschapen ritme van dagen en weken, werken en rust, heilzaam is voor de mens. Daarbij noemt hij expliciet dat dit beschreven staat in Genesis 1 en 2. Dit ritme is volgens hem een geschenk van God in de samenleving. Aangezien de insprekers en schrijvers van ingezonden brieven daar veel naar

⁵⁹ B-171213 (2:04:19 en 2:35:50);

<http://barendrecht.raadsinformatie.nl/vergadering/15725/gemeenteraad%2017-12-2013>, geraadpleegd 2 mei 2016; Dit audiobestand is voorzien van notulen.

⁶⁰ B-171213 (2:09:20).

⁶¹ B-140114 (1:02:37);

<http://barendrecht.raadsinformatie.nl/vergadering/59301/commissie%20Samenleving%2014-01-2014>, geraadpleegd 2 mei 2016; Dit audiobestand is niet voorzien van notulen; Aantekeningen in bijlage 4.

hebben verwezen, laat hij dit punt verder rusten. Vervolgens wijst hij op het louterende effect van een rustdag op gejaagdheid. Hij noemt in dit verband het concept ‘consuminderen’, dat een woordvoerder van GroenLinks ook noemde. Het is volgens Stolk bovendien nadelig dat de zondagsopenstelling de verkeersdrukte vergroot. Verder staat de CU-SGP economisch gezien geen 24-uurseconomie met het behalen van maximale winsten voor. Hierdoor wordt de maatschappij volgens de partij uitgeput. Ten slotte noemt Stolk een aantal onderzoeksresultaten om zijn betoog te ondersteunen.⁶²

In de commissievergadering van 11 februari 2014 (B-110214) herhaalt Stolk zijn principiële punt onder de noemer ‘scheppingsorde’. In het vervolg van zijn termijn noemt hij sociale, maatschappelijke en economische argumenten, die overeenstemmen met de genoemde argumenten uit de vergadering van 14 januari.⁶³ Mevrouw Righolt benadrukt dat haar partij zowel tegen een tijdelijke als een permanente opening van winkels op zondag is, om dezelfde redenen die ze een maand eerder noemde.⁶⁴ De heer Stolk is teleurgesteld over het feit dat sommige raadsleden doen alsof het in deze discussie alleen om religieuze argumenten gaat. Hij vindt dat men niet voldoende recht doet aan de argumenten die hij ontleend heeft aan materiaal van diverse vakbonden. Verder stelt hij dat ongelimiteerde vrijheid onmogelijk is; het stellen van regels is nodig om het mogelijk te maken dat iedereen maximale vrijheid geniet.⁶⁵

In de gemeenteraadsvergadering van 25 februari (B-250214) wijst Stolk erop dat de zondag voor zijn fractie en voor veel mensen de belangrijkste dag van de week en een belangrijk geschenk van God is. Tegelijkertijd benoemt hij opnieuw de niet-principiële redenen waarom veel mensen zondagsopenstelling van de hand wijzen. Stolk hoopt dat men een afweging kan maken waarbij men rekening houdt met respect voor mensen die worden geraakt in hun diepste overtuiging en gevoelens:

Het vieren van de zondag is geen knellend gebod dat bedoeld is om mensen iets op te leggen. Het heeft juist een positieve intentie vanuit de grote waarde en betekenis van de zondag. Het gaat erom dat Jezus, Gods Zoon, op zondag is opgestaan uit de dood. Daarom vieren christenen die elke week vanuit het heerlijke feit van de opstanding. Jezus is de levende realiteit. Dankzij hem is er hoop en perspectief. Op deze feestdag word je uitgetild boven het leven van alledag en krijg je kracht voor de nieuwe week.

⁶² B-140114 (1:25:44).

⁶³ B-110214 (2:36:09);

<http://barendrecht.raadsinformatie.nl/vergadering/62148/commissie%20Samenleving%202011-02-2014>, geraadpleegd 2 mei 2016; Dit audiobestand is niet voorzien van notulen; Aantekeningen in bijlage 4.

⁶⁴ B-110214 (2:45:46).

⁶⁵ B-110214 (3:17:22).

Die feestdag gunt Stolk iedereen. Het geeft volgens hem vreugde om naar Gods geboden te leven. “Daarvan zult u nooit spijt krijgen. Men ontvangt er persoonlijke zegen voor en het zal de Barendrechtse samenleving ten goede komen.”⁶⁶ Mevrouw Righolt herhaalt grotendeels haar argumenten uit de commissievergadering. Kortom, de zondag is volgens haar niet alleen een dag voor kerkgang, maar ook voor rust en ontspanning in het jachtige leven van 2014.⁶⁷ Ondanks dit verzet van CDA en CU-SGP (en GroenLinks) stemt de gemeenteraad in met het invoeren van een aantal koopzondagen bij wijze van proef.⁶⁸

Enkele maanden na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2014 komt het nieuwe college met het voorstel om zondagsopenstelling in heel Barendrecht mogelijk te maken. In de commissievergadering van 1 juli 2014 (B-010714) geeft de heer Dirkse aan dat zijn fractie dit voorstel afkeurt, omdat het college tijdens de lopende proef een ander voorstel indient zonder contact te zoeken met bezwaarde Barendrechtters. Het is voor Dirkse een kwestie van respect voor het besluit dat kortgeleden genomen is en fatsoen voor alle mensen die daar toen bezwaar tegen hebben aangetekend.⁶⁹ De heer Van der Stoep (CDA) geeft aan dat zijn partij tegen zondagsopenstelling blijft op basis van redenen die al eerder zijn genoemd. Ook hij wil dat het college de resultaten van de proef afwacht, mede in het belang van de bezwaren die Barendrechtters hebben vanuit hun geloofsovertuiging en de ondernemersbelangen. Tevens laakt het CDA het gebrek aan burgerinspraak over dit onderwerp.⁷⁰

Het besluit om de winkelopenstelling op zondag door te voeren neemt de raad in de vergadering van 15 juli 2014 (B-150714).⁷¹ De heer Van der Stoep wijst erop dat dit teleurstellend is voor een grote groep mensen die op basis van zowel principiële als niet-principiële argumenten geen invoering van koopzondagen willen. Tevens vestigt hij de aandacht op de stimulatie van burn-outklachten door een 24-uurseconomie, waaraan de invoering van koopzondagen een bijdrage levert.⁷² De heer Dirkse merkt boos op dat de fractieleden van CU-SGP het idee hebben dat men niet of nauwelijks naar hen luistert:

⁶⁶ B-250214 (43:43); <http://barendrecht.raadsinformatie.nl/vergadering/63852/gemeenteraad%2025-02-2014>, geraadpleegd 3 mei 2016; Dit audiobestand is voorzien van notulen.

⁶⁷ B-250214 (1:01:29).

⁶⁸ Volledige tekst initiatiefvoorstel in bijlage 5.

⁶⁹ B-010714 (31:15);

<http://barendrecht.raadsinformatie.nl/vergadering/74423/commissie%20Samenleving%2001-07-2014>, geraadpleegd 3 mei 2016; Dit audiobestand is niet voorzien van notulen; Aantekeningen in bijlage 4.

⁷⁰ B-010714 (40:17).

⁷¹ Volledige tekst raadsbesluit in bijlage 6.

⁷² B-150714 (4:49); <http://barendrecht.raadsinformatie.nl/vergadering/76319/gemeenteraad%2015-07-2014>, geraadpleegd 4 mei 2016; Dit audiobestand is voorzien van notulen.

CU-SGP wil geen politiek bedrijven om mensen te bekeren, dat is aan de kerken, maar juist om iets te laten zien van het goede dat onze God voorheeft met alle mensen die op deze aarde wonen. Dat geeft Hij heel concreet invulling in de Tien Geboden die Hij in Zijn Bijbel geeft. Dat hoeft niet negatief geïdentificeerd te worden. Kijk naar de inleiding: God zegt dat Hij Zijn kinderen heeft bevrijd en dat mensen in vrijheid kunnen leven. Om hen daarbij te helpen heeft Hij die Tien Geboden gegeven. Eén daarvan laat zien dat er een dag in de week is waarop er rust is. Mensen kunnen dan afstand nemen van de gekte van de economie, het hoeft niet vierentwintig uur, zeven dagen per week. Juist op dat punt lijkt het wel of we tegen een muur aan het praten zijn. (...) Misschien komt dat ook wel doordat de CU-SGP te weinig heeft laten zien wat een feest het is om één dag in de week rust te hebben.⁷³

De heer Van der Stoep zegt in zijn tweede termijn nog dat het niet zeker is dat de invoering van koopzondagen leidt tot de creatie van extra banen. Verder vindt hij de haast waarmee het nemen van dit besluit gepaard gaat onbegrijpelijk.⁷⁴ Zijn collega Dirkse is blij dat de winkels pas vanaf twaalf uur 's middags open mogen gaan, om te voorkomen dat kerkgangers en winkelend publiek met elkaar worden geconfronteerd.⁷⁵ Bij hoofdelijke stemming zijn de zeventien leden van coalitiepartijen EVB, VVD en D66 voor en de twaalf leden van oppositiepartijen CDA, CU-SGP, PvdA en GL tegen.⁷⁶

3.2. Beschrijving gesprekken met betrokkenen

In de voorgaande bespreking van de raadsvergaderingen kwamen in totaal vier woordvoerders namens twee fracties aan bod. Dat heeft te maken met de personele wijzigingen die zich tussen december 2013 en juli 2014 in zowel de fractie van CDA als die van CU-SGP hebben voorgedaan. Mevrouw Righolt (CDA) en de heer Stolk (CU-SGP) dragen inmiddels niet meer de verantwoordelijkheid over het dossier waaronder de winkelsluitingstijden vallen en zij zijn derhalve niet bij de interviews voor dit onderzoek betrokken. Ik heb de heren Van der Stoep (CDA) en Dirkse (CU-SGP) in maart 2016, ruim anderhalf jaar na de definitieve invoering van koopzondagen in Barendrecht, afzonderlijk geïnterviewd. Op verzoek van de heer Van der

⁷³ B-150714 (9:24).

⁷⁴ B-150714 (1:16:29).

⁷⁵ B-150714 (1:22:51).

⁷⁶ B-150714 (1:41:39); De PvdA is niet tegen het organiseren van koopzondagen op zich, maar stemt tegen vanwege de procedure die het college volgt.

Stoep was ook mevrouw Van der Graaff (CDA) bij het interview met hem aanwezig, omdat zij samen hun partij vertegenwoordigen in de commissie samenleving.⁷⁷

Tijdens de campagne in 2014 was de koopzondag een item, zo geven alle betrokkenen aan. Dat leidde er volgens hen mede toe dat in de laatste raadsvergadering van de vorige collegeperiode een voorstel is aangenomen om te starten met een proef van twaalf koopzondagen per jaar. De heer Dirkse geeft aan zich in dit debat expliciet op de Bijbel te hebben beroepen. Dat koppelt hij aan de emotionele lading die dit debat voor hem had:

Ik heb (...) in de raad nog een keer gezegd: “Het is één van de geboden en die geboden hangen onder de paraplu van God die zegt: ‘Jullie mogen vrij zijn. En om jullie daarbij te helpen, hebben jullie hier tien regels.’” En dat was ook wel een emotie bij mijzelf hoor, want ik was best wel boos op dat moment. Ik heb toen met name ook in de raad gezegd (...): “Hoe kan het nou dat jullie niet begrijpen wat ik bedoel?”

Dat de boodschap niet landde, beaamt ook de heer Van der Stoep: “Maar dan heb je het coalitieakkoord en de coalitie die naar elkaar gaat schurken en daar vind je dan geen weerklank. Welk argument je ook inbrengt.” Mevrouw Van der Graaff valt hem als volgt bij: “Ik denk dat het in die zin ook wel frustrerend was...omdat je eigenlijk wel wist: je kunt een goed debat hebben, maar we redden het niet.”

De heer Dirkse licht zijn Schriftberoep nader toe in het vervolg van het interview:

Ik heb letterlijk het gebod aangehaald of benoemd in ieder geval. We doen dat wel vaker, maar niet per definitie. (...) Maar we doen er ook niet geheimzinnig over en waar mogelijk zullen we zeker Bijbelse of principiële argumenten gebruiken. Als je het mij vraagt, zou het ook bijzonder zijn als je het niet zou doen. Ik vind dat één van de redenen is waarom je christelijke politiek zou willen bedrijven, is juist om iets van wat in die Bijbel aan ons gegeven wordt, door te willen geven aan de wereld of het dorp. (...) Het is geen kansel, zo'n raadszaal, dus je moet ook niet gaan staan preken. (...) Het onderwerp moet zich ervoor lenen.

De CDA-raadsleden zijn in het letterlijk aanhalen van Bijbelteksten terughoudender. Zo zegt de heer Van der Stoep:

Wij hebben wel onze C genoemd. Want onze partij is een christelijke partij. (...) En omdat wij christelijk zijn, vinden wij dat de zondag ook een rustdag moet zijn. Zoals dat...dat staat niet in de Bijbel, heb ik begrepen, maar zoals dat wel verkondigd wordt. Ik heb de link niet kunnen

⁷⁷ De interviewverslagen waaraan de gegevens ontleend zijn, heb ik opgenomen in de bijlagen 7 (Interview B-Stoep/Graaff-160316) en 8 (Interview B-Dirkse-230316). In deze paragraaf zijn alle uitspraken hieruit afgeleid. In hoofdstuk 6 verwijs ik waar nodig bij citaten naar de interviewcoderingen.

vinden, waar in de Bijbel staat dat er zondagsrust zou moeten zijn. (...) Bijbelteksten aanhalen doen wij niet. Tenminste, ik heb het niet gedaan.

Mevrouw Van der Graaff voegt daaraan toe: “Het is het principe van: ‘Zes dagen zult gij werken.’ En dat is ook benoemd meerdere malen, dat het zeg maar vanuit de Bijbelse waarden, zonder dat je dan een bepaalde tekst aanhaalt of...”

Geen van de geïnterviewde politici vindt het Schriftberoep in de politiek problematisch. Bovendien verwachten zij allen dat het in de toekomst moeilijker wordt om een beroep op de Bijbel te doen in de politiek. Zo zegt mevrouw Van der Graaff:

Nou, ik denk dat dat wel moeilijker gaat worden. (...) Dat zie je ook eigenlijk op een bepaalde manier in de hele secularisatie van de samenleving. (...) Aan de andere kant vraag ik mij wel af: dat hoeft niet te betekenen dat de importantie daardoor eh...het kan kleiner worden, maar dat hoeft niet te betekenen dat het minder krachtig wordt daardoor.

Haar collega Van der Stoep is het daarmee eens:

Je kan meebewegen en actualiseren zonder de Bijbel los te laten. We gaan voor normen en waarden. Alleen het hanteren van normen en waarden vanuit het geloof, dat zal wel actueel blijven en misschien dat je achterban hetzelfde blijft wat betreft het aantal stemmen en die delen dan je normen en waarden, maar niet per se vanuit de Bijbel. (...) Dus het normen-en-waardenverhaal blijft, maar de rol van de Bijbel zal langzamerhand worden teruggedrongen.

Wat betreft de toekomstverwachting verwoordt de heer Dirkse zijn visie ten slotte als volgt:

Ja, ik heb wel het idee dat de ruimte om actief te zijn, of dat nou in de politiek is of op andere maatschappelijke terreinen, vanuit zeg maar een christelijke identiteit (...), die ruimte wordt langzaam maar zeker wel wat minder. (...) Dat heeft natuurlijk simpel te maken met het feit dat christenen toch wel een behoorlijke minderheid zijn geworden.

3.3. Conclusie

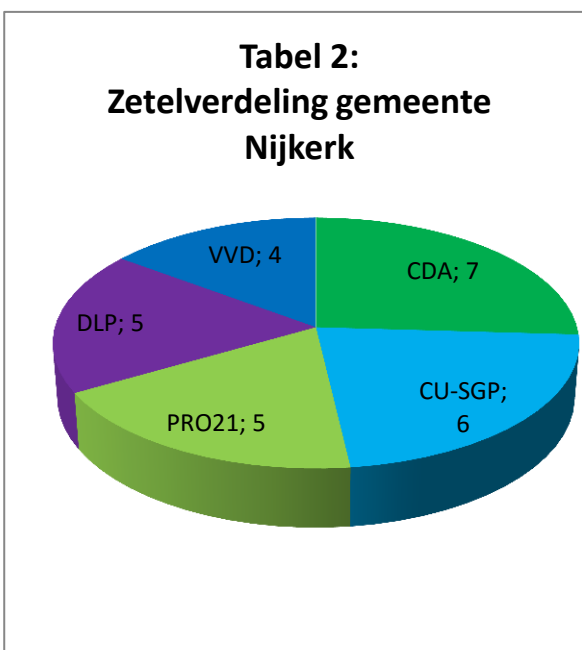
In Barendrecht heeft men tweemaal over de invoering van koopzondagen gedebatteerd: eerst in het kader van een proef en vervolgens in het kader van het collegevoorstel om volledige zondagsopenstelling mogelijk te maken. Daarbij liepen de emoties soms hoog op. De Bijbel was voor alle geïnterviewde raadsleden in hun standpuntbepaling een belangrijke bron, waarmee zij verschillend omgingen. Van de niet-geïnterviewde raadsleden Righolt en Stolk bleek dat mevrouw Righolt niet letterlijk Bijbelteksten aanhaalde, terwijl de heer Stolk dat wel deed.

Bovendien legde Stolk duidelijk uit waarom de zondag op theologische gronden de gemeenschappelijke rustdag zou moeten zijn. Hoewel de geïnterviewde raadsleden hetzelfde dachten over de waarde van een beroep op de Bijbel en geen van hen het Schriftberoep problematisch vond, gingen zij ook hiermee onderling op verschillende wijzen om. De heer Van der Stoep en mevrouw Van der Graaff citeerden niet uit of refereerden niet direct aan de Bijbel, hoewel deze voor hen zeker de basis van hun standpunten was. De heer Dirkse haalde nadrukkelijk de Tien Geboden aan en legde ook uit waarom hij dat deed en wat dat in deze kwestie concreet betekende. De invloed van de Bijbel zal volgens alle geïnterviewde raadsleden in de toekomst afnemen, hetzij door de secularisatie, hetzij door de minderheidspositie van christenen in de samenleving. Dat betekent voor hen echter niet dat zij de Bijbel in de toekomst van minder waarde zien; voor hen en hun uitgangspunten zal de Bijbel als basis zeer belangrijk blijven.

4. Casus 2: gemeenteraadsvergaderingen Nijkerk

In dit tweede casushoofdstuk beschrijf ik het verloop van de raadsvergaderingen en de vraaggesprekken met betrokken raadsleden in de gemeente Nijkerk. Opnieuw introduceer ik in de volgende alinea de gemeenteraad, waarna in de eerste paragraaf de beschrijving van de argumentatie van de politici van christelijke partijen aan de orde komt. In paragraaf 4.2 bespreek ik de informatie die ik heb verkregen uit gesprekken met een drietal politici.

De gemeenteraad van Nijkerk bestaat uit vijf partijen.⁷⁸ Het CDA is met zeven zetels de grootste partij, gevolgd door de combinatiefractie van CU en SGP (6 zetels). De fractie van PRO21 (een samenwerkingsverband van D66, GroenLinks en PvdA) bezet vijf zetels, evenals De Lokale Partij (DLP). De VVD is met vier zetels de kleinste raadsfractie. De christelijke partijen raakten hun gezamenlijke meerderheid in 2014 kwijt, maar hun samenwerking met de VVD in het college kon worden voortgezet.⁷⁹

Vlak vóór het zomerreces van 2015 dienden de oppositiepartijen PRO21 en DLP samen met coalitiepartij VVD een motie in die het college verzocht aan de gemeenteraad een voorstel voor te leggen voor de aanpassing van de Winkeltijdenverordening. Het aannemen van die motie leidde tot de val van het college.⁸⁰ Na het zomerreces vormden PRO21, DLP en VVD een nieuwe coalitie, die steunt op een krappe meerderheid in de Nijkerkse raad. Hun coalitieakkoord presenteerden de partijen op 23 september.⁸¹

⁷⁸ http://www.nijkerk.eu/bestuur/samenstelling-gemeenteraad_42273/, geraadpleegd 12 april 2016.

⁷⁹ <https://www.cda.nl/gelderland/nijkerk-hoevelaken/actueel/toon/coalitieakkoord-nijkerk-bereikt/>, geraadpleegd 12 april 2016.

⁸⁰ “College Nijkerk valt om koopzondag,” *Reformatorisch Dagblad*, 30 juni 2015, geraadpleegd via: http://www.refdag.nl/nieuws/economie/college_nijkerk_valt_om_koopzondag_1_922852, geraadpleegd 12 april 2016.

⁸¹ http://www.nijkerk.eu/bestuur/college-bw_42062/, geraadpleegd 12 april 2016.

4.1. Beschrijving gemeenteraadsvergaderingen

In de vergadering van maandag 29 juni 2015 (N-290615) debatteert de raad ruim drieënhalf uur over de motie van PRO21, DLP en VVD.⁸² De discussie spitst zich snel toe op de vraag of men een referendum over dit onderwerp moet houden. Dat zien de heren Boer (CU-SGP) en Van Ruler (CDA) als een goed alternatief voor de ingediende motie.⁸³ De heer Boer gebruikt aan het begin van zijn eerste termijn een principiële argument met betrekking tot het behoud van de zondagsrust: “De zondagsrust is een groot goed en een zichtbaar teken van het goede dat God met de wereld voorheeft.” Hij benadrukt dat het draaien van omzet in de plannen van God met deze wereld niet het laatste woord heeft en dat God ons allemaal rust gunt op deze ene dag van de week. Deze rust is volgens hem zowel principiële als maatschappelijk gezien van groot belang: “De cyclus van zes dagen werken en één dag rust is een scheppingsordening die zit in ons systeem.”⁸⁴

De heer Van Ruler zegt dat het CDA zowel om principiële redenen als om het begrenzen van de 24-uurseconomie tegen de invoering van koopzondagen is. Volgens hem moet de samenleving een moment van rust vinden. Het zou een illusie zijn dat de koopzondag vrijwillig is, aangezien ondernemers mee moeten gaan met branchegenoten en werknemers met hun collega's wanneer die beginnen mee te werken aan zondagsopenstelling. Bovendien lost de zondagsopenstelling de diepere en fundamentele oorzaken van de omzetsdalingen in de visie van Van Ruler niet op. Het CDA wil een maatschappelijk debat en een referendum over deze kwestie organiseren en de uitslag daarvan respecteren.⁸⁵ Nadat de heer Van der Woerd (VVD) heeft aangekondigd dat de motie in stemming zal worden gebracht, roept de heer Van Ruler er nogmaals toe op dit niet te doen, maar de handreiking van zijn partij aan te nemen. De heer Boer zegt dan dat hij nog een tweede termijn had voorbereid, die hij niet meer uitspreekt.⁸⁶ Wethouder Horst (CU-SGP) ontraadt de motie na een twee uur durende schorsing en zegt dat de meerderheid van het college de motie in geval van aanneming niet zal uitvoeren.⁸⁷

Voorafgaand aan de stemming komt de heer Boer aan het woord. Hij verklaart dat zijn fractie het vertrouwen in coalitiepartner VVD opzegt wanneer zij deze motie zal steunen. Hierna volgt een heel persoonlijke inbreng:

⁸² http://player.companywebcast.com/gemeentenijkerk/20150629_1/nl/player/show?start=c9f74fb5-9170-45aba88d-fd152c942796, geraadpleegd 12 april 2016; Dit videobestand is niet voorzien van notulen; Aantekeningen in bijlage 9; Volledige tekst van de motie in bijlage 10.

⁸³ N-290615 (41:05).

⁸⁴ N-290615 (43:40).

⁸⁵ N-290615 (1:01:21).

⁸⁶ N-290615 (2:04:34).

⁸⁷ N-290615 (4:06:29).

Voorzitter, een dieptepunt voor Nijkerk, maar wij moeten verder. En de afgelopen dagen, tot zaterdagavond, ben ik daar druk mee geweest. Voorzitter, en toen werd het zondag. Geen mail...geen telefoon...wat een rust! Heerlijk! Voorzitter, ik kwam beneden in de huiskamer en het eerste wat ik hoorde, waren de volgende regels: “Maar de Heer zal uitkomst geven, Hij die ’s daags Zijn gunst gebiedt, ‘k zal in dit vertrouwen leven en dat melden in mijn lied...” En zo mochten wij als gezin naar de kerk gaan, wandelend door een rustig Nijkerk. Samenkomen met honderden Nijkerkers, zij waren vanavond hier, onder de mooiste toren van Nederland. En die toren wijst omhoog. Er is daar voor ons en voor u gebeden. Hartverwarmend! En de tekst: “Ziet, Hij komt met de wolken en alle oog, ja alle oog, zal Hem zien.” (...)

Voorzitter, en ook in de middagdienst is er ook voor u en voor ons als raad en gemeente gebeden. Voorzitter, wat stond er op het rooster? – dus het was niet voorgekookt – Wat mochten wij zingen? “Wanneer mij ’t afgepeinsde hart, door al mijn denken werd verward, en ik in druk schier was gestikt, toen heeft Uw troost mijn ziel verkwikt.” Voorzitter, zo ging ik ’s avonds naar de wake aan de vooravond van de begrafenis van Jan Duinhouwer. (...) [E]n het was het verhaal van Ruth. En de laatste woorden die klonken bij de lezing, waren: “En alle mensen in de stad roepen: “God is goed! Er is weer een zoon in de familie van Naomi!” Uit die lijn is Davids zoon geboren, Jezus Christus.” Na zo’n zondag mochten wij de week weer beginnen en in dit vertrouwen: “God is goed!”, wil onze fractie ook in deze raad zijn werk uit blijven voeren.”⁸⁸

Uiteindelijk stemmen bij hoofdelijke stemming 14 leden voor en 13 leden voor de motie en valt het college.⁸⁹

In de commissievergadering van 8 oktober 2015 (N-081015) bekritiseert de heer Roze-
ma (CU-SGP) het VVD-standpunt dat ieder individu prima in staat is zelfstandig zijn eigen tijd in te delen. Dit doet hij door te wijzen op cijfers van het RIVM, dat de burn-out als volksziekte nummer 1 definieert. Mensen worden volgens Rozema steeds meer geleefd door sociale en economische verplichtingen. Hij typeert de 24-uurseconomie in dit verband als “in zekere zin een feit” en “een economie van het nooit genoeg.” In zijn ogen is rust, ook collectief, een groot goed. Bovendien kunnen mensen zich, hoewel de koopzondag formeel een keuzemogelijkheid

⁸⁸ N-290615 (4:07:32); In deze persoonlijke noot vormen de Bijbelcitaten een illustratie en geen vorm van Schriftberoep. Daarbij put Boer uit een breed scala aan teksten: Ruth 4:17 en Openbaring 1:7 en daarnaast de berijmde verzen van Psalm 42:5 en 94:10 (Statenberijming 1773).

⁸⁹ N-290615 (4:11:50); Ds. D. Riemens uit Nijkerk startte in de zomermaanden een burgerinitiatief dat de gemeenteraad ertoe moest bewegen een referendum te organiseren over de invoering van koopzondagen. Dit voorstel werd echter door een meerderheid van de raad verworpen in de raadsvergadering van 24 september 2015 (N-240915), zie: N-240915 (44:06). Het debat in deze vergadering, alsmede dat in de commissievergadering van 10 september (N-100915), gaat louter over het gebruik van het referendum als instrument en niet over de inhoudelijke argumenten voor of tegen de invoering van koopzondagen. Deze debatten bespreek ik derhalve niet. Men kan deze raadplegen via: http://player.companywebcast.com/gemeentenijkerk/20150910_3/nl/player (N-100915) en http://player.companywebcast.com/gemeentenijkerk/20150924_1/nl/player (N-240915).

is, gedwongen voelen of zelfs gedwongen zijn om toch open te gaan. Omdat men over principiële argumenten in eerdere debatten al van gedachten gewisseld heeft, herhaalt hij die hier niet.⁹⁰

Ook de heer Van Ruler wijst op de nadelige positie van kleine bedrijven en sollicitanten die niet op zondag willen werken. Net als in eerdere vergaderingen zegt hij dat de teruglopende omzet van winkels andere, fundamentele oorzaken heeft die niet kunnen worden opgelost door het invoeren van koopzondagen. Volgens Van Ruler komen mensen tot hun recht in relatie tot anderen en moet de zondag derhalve gekoesterd worden als rustpunt en sociale ontmoetingsdag waarop men gezamenlijk activiteiten in gezins- of familieverband kan ondernemen.⁹¹

De inbreng van de heer Klompenhouwer (DLP) op de insprekers in dit debat leidt tot felle reacties bij de politici van CDA en CU-SGP en daarom is deze noemenswaardig. Klompenhouwer constateert dat zijn tegenstanders het economische aspect van de invoering van koopzondagen sterk hebben benadrukt, maar dat dit ook een principiële discussie is. Daarna zegt hij:

Principieel vind ik...ik geloof in een scheiding van kerk en staat. Dat is mijn persoonlijke overtuiging. Ik moet de belangen van alle Nijkerkers laten meewegen en ik kan me, ook al zou ik dat willen, niet laten leiden door geloofsovertuigingen.

De eerste reactie komt van de heer Van Ruler, die beaamt dat het een principiële discussie is, maar daar vervolgens aan toevoegt dat “wij het altijd bewust breder hebben getrokken.” Hoe mensen ook in het leven staan, zij moeten volgens hem een moment van rust hebben om dan met het gezin iets te kunnen doen. Dat noemt hij het sociale aspect dat voortkomt uit het principiële. Het houdt in dat mensen ruimte hebben voor rust, om hun leven te leven en voor familie en gezin. Van Ruler wil benadrukken dat dat belangrijk is.⁹² De heer Rozema heeft vervolgens de indruk dat de heer Klompenhouwer vindt dat CU-SGP niet voor de hele Nijkerkse bevolking in de raad zit:

Juist een bepaalde overtuiging dat iets goed is voor je medemens kan je ertoe brengen dat hiertoe in het midden te brengen. Tot dat resultaat zou je ook vanuit een ander uitgangspunt kunnen komen. (...) In het verleden waren christenen en socialisten het wel vaker eens. (...) Ik zit hier niet alleen voor wat mijn achterban heet, voor zover ik die kan aanwijzen.⁹³

⁹⁰ N-081015 (16:09); http://player.companywebcast.com/gemeentenijkerk/20151008_1/nl/player, geraadpleegd 13 april 2016; Dit videobestand is niet voorzien van notulen; Aantekeningen in bijlage 9.

⁹¹ N-081015 (34:37).

⁹² N-081015 (50:18).

⁹³ N-081015 (54:14).

Het is de heer Van Ruler die zijn termijn na deze discussie aanvangt met een tekst:

Ik begin met een tekst. Ik ben er niet zo van, maar ik vind het toch wel even belangrijk: “De zondag is er voor de mens en de mens niet voor de zondag.” Dat is een vrije vertaling van een tekst die in de Bijbel staat.⁹⁴

Van Ruler wil hiermee benadrukken dat het niet slechts gaat om “die principiële redenen die alleen maar voortvloeien uit dogmatische regels die misschien vanuit de Bijbel worden opgelegd.” Hij roept op om dit breder te zien; de Bijbel was zijn tijd ver vooruit en introduceerde sociale maatregelen die voor de mens zijn bedoeld. Zo is ook de rustdag een sociale maatregel om mensen de ruimte te geven om hun leven vorm te geven en dingen te doen in gezins- of familieverband. Deze maatregel is volgens Van Ruler principieel, maar met een enorm sociaal aspect. Het is niet slechts een regel, maar juist iets wat bedoeld is om mensen rust en ruimte te geven.⁹⁵

Tijdens de gemeenteraadsvergadering van 29 oktober (N-291015) brengen de sprekers geen nieuwe standpunten of argumenten meer in. In de ogen van de heer Van Ruler waren de partijen van de nieuwe coalitie niet gevoelig voor de argumenten van zijn partij.⁹⁶ Aan het slot van het debat zegt de heer Rozema nog dat hij in de eerste termijn meer rationele of zakelijke argumenten te berde heeft gebracht, maar dat zijn fractie ook andere argumenten heeft. Deze argumenten vanuit zijn christelijke levensovertuiging noemt hij in zijn tweede termijn, omdat hij die te zwaarwegend vindt om in een stemverklaring aan de orde te stellen.

Rozema erkent dat het niveau van de persoonlijke overtuiging lastig is, omdat daarop vaak de discussie vanwege de verschillende uitgangspunten wordt doodgeslagen. Hij vindt het nodig van gedachten te wisselen en begrip te ontwikkelen voor elkaars standpunten. “Wij respecteren keuzevrijheid op dit niveau wel, maar we vinden elkaar daar nooit, omdat wij andere standpunten daarboven stellen.” De zondag ziet Rozema namelijk als een dag van rust die God als een gebod met de beste bedoelingen heeft gegeven. Deze dag is van grote waarde geweest en kan dat nog altijd zijn voor mensen persoonlijk en voor de samenleving als geheel. Zijn gevoel van mineur vat hij samen in de laatste zin van zijn betoog: “Wij geven iets op wat wij niet zouden moeten willen opgeven.”⁹⁷ Daarna neemt de gemeenteraad bij hoofdelijke stemming het voorstel van het college met veertien tegen dertien stemmen aan.⁹⁸

⁹⁴ In dit citaat refereert de heer Van Ruler aan Markus 2:27.

⁹⁵ N-081015 (1:14:45).

⁹⁶ N-291015 (28:02); http://player.companywebcast.com/gemeentenijkerk/20151029_1/nl/player, geraadpleegd 13 april 2016. Dit audiobestand is niet voorzien van notulen; Aantekeningen in bijlage 9.

⁹⁷ N-291015 (47:35).

⁹⁸ N-291015 (55:35).

4.2. Beschrijving gesprekken met betrokkenen

In maart 2016, ruim een half jaar na de raadsvergaderingen over dit onderwerp, heb ik twee interviews gehouden: één met de heer Van Ruler (CDA) en een dubbelinterview met de heren Boer en Rozema (beiden CU-SGP).⁹⁹ Alle betrokkenen geven aan dat de maatschappelijke discussie over de zondagsopenstelling van winkels is gaan spelen na de verkiezingen van 2014 en dat men slechts enkele dagen tijd had om het debat van maandagavond 29 juni voor te bereiden. Eigenlijk stond de uitkomst bij voorbaat vast: “Het was al een gelopen race,” aldus de heer Van Ruler. En volgens de heer Boer: “Het is dan gewoon uitzitten. Dat is ook een stukje politiek; wachten tot de discussie afgelopen is en tot de burgemeester zegt dat we gaan stemmen.”

Over het doen van een beroep op de Bijbel denken de raadsleden over het algemeen hetzelfde: dat gaat niet zomaar. De heer Rozema zegt dat hij Bijbelteksten niet letterlijk zou noemen, vanwege het besef dat men zich dan beroept op een stukje cultureel erfgoed dat veel mede-raadsleden niet kennen. Zijn collega Boer sluit daarbij aan wanneer hij zegt dat men met het gebruik van teveel teksten op een gegeven moment niets meer behaalt. De heer Van Ruler doet een soortgelijke uitspraak:

[A]ls wij uitsluitend teksten uit de Bijbel als argument naar voren brengen, dan weet je bij voorbaat dat andere partijen afhaken, omdat ze daar weinig of geen affiniteit mee hebben. (...) Daarnaast kun je wat de Bijbel ons leert niet altijd integraal aan andere mensen, dus ook niet-christenen, opleggen.

Tegelijkertijd benoemen alle drie raadsleden wel een principieel geluid of principiële overwegingen in hun betoog, maar dan naast andere argumenten, waaronder het tegengaan van de 24-uurseconomie, het belang van kleine ondernemers en de positie van werknemers. Dat is een bewuste keuze, zo blijkt uit de volgende uitspraak van de heer Boer:

Wij hebben duidelijk de keuze gemaakt om het geluid te laten horen van waar we principieel voor staan en daarna zijn we overgegaan op zeg maar hedendaagse argumenten om die motie van tafel te krijgen.

Dit element van aansluiting bij de hedendaagse praktijk klinkt ook door in het volgende citaat van de heer Van Ruler:

⁹⁹ De interviewverslagen waaraan de gegevens ontleend zijn, heb ik opgenomen in de bijlagen 11 (Interview N-Ruler-230316) en 12 (Interview N-Boer/Rozema-160316). In deze paragraaf zijn alle uitspraken hieruit afgeleid. In hoofdstuk 6 verwijst ik waar nodig bij citaten naar de interviewcoderingen.

Wij proberen datgene wat de Bijbel ons leert te vertalen naar de huidige samenleving, de praktijk van vandaag. Juist het sociale aspect, de aandacht voor onze medemens, dat willen wij benadrukken. Daarmee kun je soms ook andere partijen overtuigen, zodat we een meerderheid krijgen voor ons standpunt.

Wat betreft de problematisering van het Schriftberoep zijn de meningen eenduidig. Voor het persoonlijk leven of voor de fractie zelf is het doen van een beroep op de Bijbel geen enkel probleem, maar in het publieke domein en de raadszaal is een vertaalslag nodig. Het Schriftberoep kan dus voor iemand persoonlijk heel valide zijn, maar voor een ander geheel niet. Dat bleek al uit wat de heer Van Ruler in de zojuist aangehaalde citaten uitdrukte. De heer Rozema voegt daaraan toe:

Het zijn argumenten op het niveau van levensovertuiging en dat kun je bijna geen argumenten noemen. (...) Op dat vlak kun je eigenlijk niet discussiëren en alleen maar in gesprek gaan en in de spiegel kijken of het elkaar ergens raakt en kun je er op zijn minst begrip voor opbrengen.

De verminderde overtuigingskracht van Bijbelcitaten noemt ook de heer Boer:

Wij als persoon en partij zullen ons baseren op de Bijbel als we daar de gelegenheid toe hebben en als we vinden dat dat moet, zullen we daarop terugvallen. Maar als je daarvoor begrip wilt krijgen en de mensen nog wilt laten begrijpen wat er speelt, zal je minder teksten moeten gebruiken. Een tekst, dat zegt iemand niets meer, want dan is het: “Waar heeft-ie het over?”

Dat de invloed van argumenten waarbij men een beroep doet op de Bijbel in de toekomst zal afnemen, verwachten de deelnemers aan de interviews wel. Dat heeft dan voornamelijk te maken met de afgenomen kennis die anderen van de Bijbel hebben. Voor de persoonlijke overtuiging blijft de Bijbel echter ook in de toekomst zeer belangrijk.

4.3. Conclusie

De kwestie rondom de invoering van koopzondagen in de gemeente Nijkerk heeft grote gevolgen gehad. Zo viel college van B&W en zijn de verhoudingen in de gemeenteraad voor een lange tijd verstoord (geweest). Door deze roerige procedure heeft de raad veel gedebatteerd over dit vraagstuk. In de debatten deden zowel de heren Boer en Rozema als de heer Van Ruler een beroep op de Bijbel. Eerstgenoemden besteedden hieraan wel meer expliciete aandacht, terwijl de heer Van Ruler opmerkte dat het niet zijn gewoonte was om letterlijk teksten te noemen in politieke debatten. Door het getuigenis van de heer Boer in zijn stemverklaring kreeg het gebruik van de Bijbel in de politiek wel een heel persoonlijke lading. Tijdens de interviews

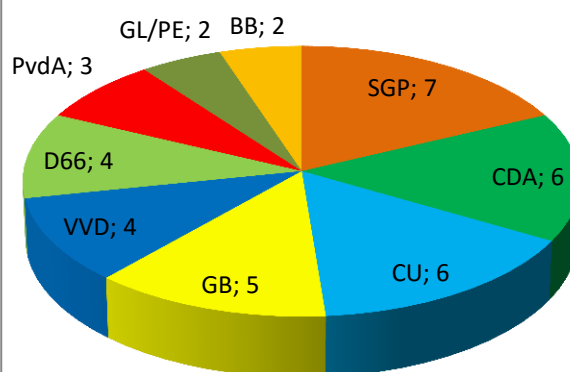
kwam naar voren dat de opvattingen over de rol van de Bijbel in de politiek tussen de drie politici van de beide christelijke raadsfracties niet veel verschilden. De raadsleden hechtten in het algemeen veel waarde aan wat in de Bijbel staat, maar omdat dit volgens hen tegenwoordig voor hun collega's in (steeds) mindere mate geldt, zagen zij zich genoodzaakt hun 'principiële' boodschap in hun betoog te vertalen en te voorzien van andere argumenten, waarbij men in dit verband kan denken aan argumenten met betrekking tot de 24-uurseconomie en de positie van werknemers en kleine ondernemers.

5. Casus 3: gemeenteraadsvergaderingen Ede

Dit derde en laatste casushoofdstuk gaat over de raadsvergaderingen en vraaggesprekken uit de gemeente Ede. Na de introductie van de gemeenteraad in de volgende alinea, geef ik in paragraaf 5.1 een beschrijving van de argumentatie van de politici van christelijke politieke partijen. In de tweede paragraaf komt de informatie uit de gesprekken met betrokken raadsleden aan de orde.

Sinds maart 2014 zijn de negenendertig zetels van de Edese gemeenteraad verdeeld over negen partijen. Hoewel de SGP de grootste partij werd, verloor zij haar plaats in het college; waar het vorige college bestond uit CDA, SGP, Gemeentebelangen (GB), VVD en PvdA, namen in 2014 CDA, CU, GB, D66 en PvdA plaats in het bestuur.¹⁰⁰ Het convenant van de collegepartijen vermeldt onder het kopje ‘Zondagsopenstelling’ dat de gemeenteraad vóór de zomer van 2016 een besluit neemt over de openstelling van winkels op zondag met inachtneming van een referendum.¹⁰¹ De uitkomst van het referendum, dat in juni 2015 werd gehouden, was voor een meerderheid van de raad aanleiding om de winkels in de bebouwde kom van Ede de mogelijkheid te geven op zondag open te gaan, terwijl in de omliggende dorpen de winkels gesloten moeten blijven.¹⁰²

Tabel 3:
Zetelverdeling gemeente Ede

¹⁰⁰ <https://gemeenteraad.ede.nl/index.php?id=24>, geraadpleegd 14 april 2016;

<https://www.ede.nl/gemeente/bestuur-en-politiek/college-van-burgemeester-en-wethouders/convenant-2014-2018/>, geraadpleegd 14 april 2016.

¹⁰¹ <https://www.ede.nl/gemeente/bestuur-en-politiek/college-van-burgemeester-en-wethouders/convenant-2014-2018/>, geraadpleegd 14 april 2016; Uitslag referendum in bijlage 13.

¹⁰² “Koopzondag Ede is een feit,” *De Gelderlander*, 9 juli 2015, geraadpleegd via:

<http://www.gelderlander.nl/regio/de-vallei/ede/koopzondag-edes-is-een-feit-1.5069370>, geraadpleegd 14 april 2016.

5.1. Beschrijving gemeenteraadsvergaderingen

In de oordeelvormende vergadering van 16 april 2015 (E-160415) beargumenteert de heer Van der Poel (SGP) dat zijn partij het voorstel om een referendum te houden niet steunt, aangezien de zondagsrust een principiële kwestie is. Bovendien heeft zijn partij vragen bij de kosten en praktische invulling van de volksraadpleging.¹⁰³ De coalitiepartijen willen zich aan de collegeafspraken houden. Daarbij maken CDA en CU kenbaar dat zij het debat willen aangaan, hoewel zij tegen koopzondagen zijn.¹⁰⁴ In de besluitvormende vergadering op 30 april (E-300415) brengen de sprekers geen nieuwe argumenten in.¹⁰⁵

Tijdens de raadsvergadering van 25 juni (E-250615) spreken de vertegenwoordigers van de negen Edese partijen niet alleen over de referendumsuitslag, maar ook over hun argumenten voor en tegen de invoering van koopzondagen. De heer Van de Weerd (SGP) begint met een Bijbelcitaat:

In veel kerken worden iedere zondag de Tien Geboden uit de wet voorgelezen. Dit zijn vier geboden die de relatie tussen mens en God op het oog hebben en zes geboden die de overige relaties tussen de mensen aangaan. (...) Het vierde gebod gaat over de zevende dag als rustdag. En ik wil met u toch even een paar citaten uit de Statenbijbel aanhalen. Want het vierde gebod wordt in de Statenbijbel als volgt verwoord: “Gedenkt den Sabbatdag, dat gij dien heiligt.” En heiligen, dat wil in dit verband zeggen dat die dag afgezonderd moet worden van het normale werkritme en besteed moet worden aan de relatie met God. En de Statenbijbel vervolgt dan: “Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen, maar de zevende dag is de Sabbat van de HEERE uw God, dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch uw vreemdeling die in uw poorten is.” Dus dit gebod is van toepassing op iedereen. God gunt iedereen die rust. Het hele gezin, alle personeelsleden, allen die te gast zijn en zelfs de dieren mogen erin delen. “Want in zes dagen heeft de HEERE den hemel en de aarde gemaakt, de zee en alles wat daarin is, en Hij rustte ten zevenden dage; daarom zegende de HEERE den Sabbatdag, en heiligde denzelven.” En dan oorspronkelijk was de zevende dag de Joodse sabbat. En na de opstanding van Jezus Christus, die op de eerste dag van de week is opgestaan, is de rustdag verschoven naar de eerste dag van de week en daarmee eren wij Jezus Christus. De zondag is dus geen bedenkfel van de mens, maar een gebod of inzetting die rechtstreeks door God zelf aan ons opgedragen is. En als SGP

¹⁰³ E-160415 (3:00); <http://ede.raadsinformatie.nl/vergadering/177415/Politieke%20Dag%20Ede%2016-04-2015>, geraadpleegd 31 maart 2016; Dit videobestand is voorzien van notulen.

¹⁰⁴ E-160415 (8:25).

¹⁰⁵ E-300415 (50:43 en 1:04:15); <http://ede.raadsinformatie.nl/vergadering/180499/Politieke%20Dag%20Ede%2030-04-2015>, geraadpleegd 31 maart 2016; Dit videobestand is voorzien van notulen.

maken wij onderdeel uit van de maatschappij en willen wij ook dit gebod op deze wijze proberen vorm te geven.

Na deze opening gaat Van de Weerd in op resultaten van onderzoeken die zijn gehouden binnen de gemeente Ede.¹⁰⁶ De heer Boot (CDA) begint met een citaat uit het verkiezingsprogramma van zijn partij:

In de beleving van het CDA gaat de koopzondag de lokale economie niet redden. Het werkt daarnaast een eenzijdig winkelaanbod van grote winkelketens in de hand. Om de concurrentiepositie van de kleine ondernemers te beschermen en hiermee de diversiteit en veelzijdigheid van het winkelaanbod te behouden, alsmede om één rustdag in de week te bewaren, is het CDA Ede tegen openstelling van winkels op zondag.

Boot richt zich vervolgens op diverse onderzoeken die uitwijzen dat er geen behoefte bestaat aan koopzondagen onder ondernemers, werknemers, inwoners en winkelend publiek in Ede. Ook draait volgens Boot het gezins- en vrijetijdsleven voornamelijk om het weekend.¹⁰⁷

Net als zijn twee collega's besteedt de heer Van Heuveln (CU) aandacht aan de onderzoeken, die er volgens hem op wijzen dat de koopzondag geen groot draagvlak heeft in de gemeente Ede. Voor de CU is het welzijn van mens en samenleving belangrijker dan de portemonnee of de economie. Een gezamenlijke rustdag is in dat opzicht voor zowel christenen als niet-christenen waardevol. Zijn betoog eindigt met de oproep dat Ede een stad van ontmoeten en verbinden moet blijven, ongeacht de uitkomst.¹⁰⁸

Uiteindelijk dienen de zes niet-christelijke partijen in de raadsvergadering van 2 juli (E-020715) een initiatiefvoorstel in.¹⁰⁹ De heer Van Heuveln vindt dat er geen relatie is tussen de uitslag en het tot stand gekomen initiatiefvoorstel.¹¹⁰ De heer Boot spreekt zijn ongeloof en grote verbazing over het voorstel uit en roept op om met een gematigder voorstel te komen, omwille van de mensen die hier moeite mee hebben vanwege de 24-uurseconomie, religieuze redenen of hun individueel ondernemerschap.¹¹¹ De heer Van de Weerd heeft veel vragen. Hij spreekt van een "stuitende hijgerigheid" bij de indieners. Zijn kritiekvolle betoog wordt goed

¹⁰⁶ E-250616 (02:19); <http://ede.raadsinformatie.nl/vergadering/193381/Politieke%20Dag%20Ede%2025-06-2015>, geraadpleegd 31 maart 2016; Dit videobestand is voorzien van notulen.

¹⁰⁷ E-250616 (22:16).

¹⁰⁸ E-250616 (40:23).

¹⁰⁹ Tekst initiatiefvoorstel in bijlage 14.

¹¹⁰ E-020715 (6:30); <http://ede.raadsinformatie.nl/vergadering/195898/Politieke%20Dag%20Ede%2002-07-2015>, geraadpleegd 1 april 2016; Dit videoverslag is niet voorzien van notulen; Aantekeningen in bijlage 15.

¹¹¹ E-020715 (12:00).

samengevat in dit citaat: “In de ogen van de SGP rammelt dit voorstel aan alle kanten en is het niet rijp voor behandeling.”¹¹²

Op 9 juli vindt de besluitvormende vergadering plaats (E-090715). De heer Van de Weerd spreekt over “paniek achter de schermen” bij de partijen die het initiatiefvoorstel hebben ingediend.¹¹³ Na een korte discussie spreekt de heer Van Heuveln de wens uit dat de voorstanders over het voorstel nadenken, omdat het in zijn ogen ver van de uitslag van het referendum afstaat.¹¹⁴ De heer Boot gaat ervan uit dat dit nadenken al is gebeurd. Zijn fractie stemt tegen, maar men gaat volgens hem morgen wel weer met elkaar verder.¹¹⁵ Na een discussie over een aantal praktische vragen noemt Van de Weerd de behandeling van dit voorstel “een triest dieptepunt in de historie van Ede”. Hij wijst verder op de ernstige negatieve gevolgen van het loslaten van dit belangrijke Bijbelse gebod voor het centrum van Ede en de Edese samenleving. Van Heuveln merkt op dat de CU “vasthoudt aan de door God aan ons gegeven gezamenlijke rustdag aan het begin van de week.” Ook benadrukt hij het belang van de kleine ondernemers en het personeel.¹¹⁶ CDA’er Boot voegt hier nog aan toe dat dit “geen genuanceerd” voorstel is.¹¹⁷ Uiteindelijk wordt het voorstel na hoofdelijke stemming met twintig tegen achttien stemmen aangenomen.¹¹⁸

5.2. Beschrijving gesprekken met betrokkenen

De heren Van der Schans (CDA), Van Heuveln (CU) en Van de Weerd (SGP) uit Ede heb ik in maart 2016 ieder afzonderlijk geïnterviewd, ruim negen maanden na het raadsbesluit om in een gedeelte van de gemeente koopzondagen in te voeren.¹¹⁹ De raadsleden duiden het verloop van de debatten voornamelijk negatief. Zo zegt de heer Van der Schans:

Het debat maakte deel uit van de harde politieke werkelijkheid. (...) Bij de uitkomst van het referendum schoot het los. Toen kwam de politieke voetbalwedstrijd echt los. De sfeer verhardde.

¹¹² E-020715 (15:10).

¹¹³ E-090715 (1:18:26); <http://ede.raadsinformatie.nl/vergadering/197541/Politieke%20Dag%20Ede%2009-07-2015>, geraadpleegd 1 april 2016; Dit videoverslag is voorzien van notulen.

¹¹⁴ E-090715 (1:22:30).

¹¹⁵ E-090715 (1:23:14).

¹¹⁶ E-090715 (1:31:41).

¹¹⁷ E-090715 (1:35:25).

¹¹⁸ E-090715 (1:39:44).

¹¹⁹ De interviewverslagen waaraan de gegevens ontleend zijn, heb ik opgenomen in de bijlagen 16 (Interview E-Schans-150316), 17 (Interview E-Heuveln-150316) en 18 (Interview E-Weerd-210316). In deze paragraaf zijn alle uitspraken hieruit afgeleid. In hoofdstuk 6 verwijs ik waar nodig bij citaten naar de interviewcoderingen. De heer Van Heuveln benadrukt op verzoek van de fractie dat hij op persoonlijke titel spreekt.

(...) Toen hebben wij als CDA in juli tegen de initiatiefnemers gezegd (...): “Denk er nog even goed over na. Eventueel willen wij ook nog wel meedenken.” De verhouding van dusdanig dat daar geen ruimte meer voor was. Als je ziet dat twintig zetels wel iets willen, dan zie je dat je zelf niets meer kunt. Het was een gelegenheidscoalitie, die op dit punt succesvol is gebleken.

De heer Van Heuveln herkent de harde manier van debatteren, zoals blijkt uit het volgende citaat:

Het waren debatten met vooral niet luisteren, maar vooral je eigen mening verkondigen. (...) Het was niet zozeer een debat, maar ook een gehacketak. Het zat diep, dat merkte je wel. Op basis van argumenten was er eigenlijk niet echt een discussie mogelijk.

De heer Van de Weerd voegt daaraan toe: “Wat je dus ziet is dat op een gegeven moment argumenten geen rol meer spelen. Ze zeggen weleens: ‘Ze ruiken bloed en dan worden ze helemaal dol.’ Dat gebeurde hier.”

De meningen over de plaats van het beroep op de Bijbel in politieke debatten lopen uiteen. Zo spreekt de heer Van der Schans over zijn visie op de Bijbel of het Evangelie als inspiratiebron. De heer Van Heuveln vertelt dat hij zich wel op de Bijbel heeft beroepen, maar dan zonder daarbij expliciet vanuit het vierde gebod te redeneren. De heer Van de Weerd geeft juist aan dat hij expliciet de tekst van het vierde gebod uit Exodus 20 heeft voorgelezen. De andere twee raadsleden halen dit voorlezen daarentegen aan als voorbeeld van hoe zij zich niet beroepen op de Schrift. Het motief om zich niet letterlijk op de Bijbel te beroepen, ligt vooral in de intentie om een verbinding naar niet-christenen te slaan of het niet-christelijke publiek aan te spreken. Overigens erkent de heer Van de Weerd eveneens dat men de tegenstanders met het Schriftberoep niet kan overhalen:

Ik heb ook letterlijk de wettekst van het vierde gebod geciteerd en er een stukje uitleg aan gegeven. Van de zeven minuten heb ik daar twee minuten aan besteed, als verantwoording waarom we denken en praten zoals we dat doen. Vervolgens ben ik toch ingegaan op de praktische argumenten. Als je mensen van een andere kleur wilt overhalen, dan hadden we het daarvan moeten hebben.

Op de stelling dat het Schriftberoep in de politiek problematisch is, reageren de raadsleden eveneens op uiteenlopende wijze. Zo zegt de heer Van der Schans dat het problematisch is in die zin dat het de zaak eerder kwaad doet dan goed. Zijn mederaadslid Van Heuveln kiest liever voor de middenweg tussen getuigen en het gebruik van zakelijke argumenten. Heel anders is het antwoord van collega-raadslid Van de Weerd: “Dat geeft wel aan wat jouw denkkader is (...) En al zou een ander mijn denkkader niet meer kennen, dan is er des te meer reden om het toch

maar een keer naar voren te brengen en uit te leggen.” De rol die de Bijbel idealiter zou moeten spelen in de ogen van de geïnterviewde raadsleden varieert van “een inspiratiebron die staat voor het goede leven in optima forma” tot een “fundament” dat fungeert als een soort “onderlegger bij het verkiezingsprogramma” en “een denkkader van waaruit we politiek bedrijven en waar men derhalve op teruggrijpt.”

Ten slotte verwachten alle geïnterviewde raadsleden dat de invloed van de Bijbel in de politiek in de toekomst zal afnemen. Toch gebruiken ze in dat kader onderling verschillende bewoordingen: “De samenleving spiegelt zich aan [het] Evangelie. Die spiegel blijft bestaan, maar wat je erin ziet, verandert met de dag.”, luidt het antwoord van de heer Van der Schans. Het antwoord van de heer Van Heuveln gaat meer over een tweevoudige rol:

Ik denk dat de rol voor onszelf als fractie en als partij even groot blijft (...), maar in het politieke debat zal die minder worden. Het wordt belangrijk voor je, ook als fractie, om naar buiten toe uit te stralen wat jou drijft. Dan heb je het wat minder over de Bijbel, maar meer over het doorleefd christen-zijn.

Ten slotte stelt de heer Van de Weerd in dit kader:

Op dit moment wordt het [Schriftberoep] nog wel geaccepteerd, maar de vraag is hoelang dat nog het geval zal zijn. (...) Seculiere mensen vinden het zo normaal dat hun standpunt de maatstaf der dingen is, dat ze het gewoon niet meer accepteren dat andere mensen een ander denkkader hebben. En ze beseffen ook totaal niet meer dat hun manier van denken ook maar een manier van denken is. Daar hebben ze geen idee van. (...) Dat is wat de maatstaf is waar je tegen afgemeten wordt. Dat is best angstwekkend eigenlijk, hoor.

5.3. Conclusie

In de gemeente Ede heeft men een referendum gehouden over de invoering van koopzondagen in de gemeente. Aan de uitslag daarvan verbonden de Edese politici uiteenlopende conclusies. Uiteindelijk heeft een gelegenheidscoalitie van niet-christelijke partijen het doorslaggevende voorstel ingediend, dat de invoering van koopzondagen in de hele bebouwde kom van Ede met ingang van medio juli 2015 mogelijk maakte. Dat leidde niet tot openlijke spanningen in het college van burgemeester en wethouders, aangezien voor- en tegenstanders elkaar vrijlieten in het innemen van een standpunt. Verschillende deelnemers hebben erkend dat zich gedurende het proces in de raad overigens wel een vorm van polarisatie voordeed.

De verschillen tussen de opvattingen van de geïnterviewde raadsleden over de rol van de Bijbel in de politiek waren groot. Zo citeerde één raadslid nadrukkelijk de Bijbel in de debatten over de invoering van koopzondagen, terwijl twee anderen zich meer impliciet hebben

gebaseerd op de boodschap van de Bijbel. Daarnaast koos één raadslid niet zozeer voor de be-
woordingen ‘Bijbel’ of ‘Gods Woord’, maar veeleer voor de benaming ‘Evangelie’. Evenwel
gaven alle drie geïnterviewde Edese politici zich rekenschap van de noodzaak om de boodschap
van de Bijbel te vertalen voor anderen. De motieven daarvoor liepen uiteen: men kon zowel een
verbinding willen slaan met een gesprekspartner of een groep in de samenleving als een nadere
toelichting willen geven op het denkkader van waaruit men opereert. De stelling dat het beroep
op de Bijbel in de politiek problematisch is, beantwoordden de raadsleden op verschillende
wijzen. Men was het erover eens dat de invloed van de Bijbel in de politiek zal afnemen naar-
mate de tijd vordert, maar men verbond hier gevarieerde conclusies aan; de raadsleden gaven in
dit kader zowel neutrale als ronduit negatieve antwoorden.

6. Toetsing hypothese en beantwoording hoofdvraag

In dit slothoofdstuk verbind ik de inzichten uit de literatuurstudie met die uit het empirisch onderzoek. Allereerst toets ik in paragraaf 6.1 de onderzoekshypothese, waarvan de verifieerbaarheid van invloed is op de beantwoording van de hoofdvraag in paragraaf 6.2. Bij het geven van dat antwoord analyseer ik het empirische materiaal aan de hand van de *sensitizing concepts* uit de wetenschappelijke literatuur die centraal stond in hoofdstuk 2. Dit slothoofdstuk eindigt niet met een concluderende paragraaf, zodat de beantwoording van de hoofdvraag direct overgaat in de eindconclusie.

6.1. Toetsing hypothese

Uit het onderzoek van Erwin Barendregt is gebleken dat parlementariërs van christelijke politieke partijen zich niet zonder meer beroepen op de Bijbel in hun betoog in debatten over de invoering van koopzondagen. In combinatie met mijn aanname dat deze terughoudendheid wat betreft het Schriftberoep ook geldt voor politici van christelijke politieke partijen op andere bestuurlijke niveaus, leidde die constatering tot de formulering van de volgende hypothese:

Politici van christelijke politieke partijen beroepen zich niet zonder meer op de Bijbel om hun standpunt in debatten over de invoering van koopzondagen te verwoorden vanwege de gedachte dat een beroep op de Bijbel in het politieke debat problematisch is.

Tijdens de gesprekken met de negen geïnterviewde raadsleden van christelijke partijen is gebleken dat de respondenten op verschillende manieren reageren op de stelling dat het Schriftberoep in het politieke debat problematisch is. Zo noemt de heer Van der Schans het Schriftberoep in zekere zin problematisch:

Ik denk dat het de zaak eerder kwaad doet dan goed, laat ik er dat over zeggen. Dat is problematisch inderdaad. Dat gaat er niet om dat die waarheid die vanuit de Bijbel voortkomt niet gezaghebbend genoeg is om te vertellen. Maar het podium, het publiek, de seculiere omgeving waarvan ook Ede deel uitmaakt, het op die manier presenteren van de Bijbel gezien de historie en de sentimenten in dit land, dat verdraagt elkaar niet goed. Je kunt zijn van: “We blijven het roepen, want we hebben gelijk en de waarheid is aan onze kant.” Ik weet niet of je de waarheid daarmee dient.¹²⁰

¹²⁰ Interview E-Schans-150316.

Uit de meeste reacties blijkt dat de raadsleden een dubbele houding aannemen. Enkelen vinden enerzijds dat het voor zichzelf niet problematisch is een beroep op de Bijbel te doen, hoewel zij anderzijds erkennen dat men het Schriftberoep in de raadszaal niet zonder meer kan toepassen.¹²¹ Zij noemen in dat kader meerdere malen dat het belangrijk is het Schriftberoep van een uitleg, vertaling of parafrasering te voorzien.¹²² Het volgende citaat van de heer Van Heuveln is illustratief voor de worsteling die in deze afweging meespeelt:

Ik heb er met andere debatten ook over na zitten denken in hoeverre je echt kunt spreken van een beroep op de Bijbel. (...) [G]a je dan op zakelijke of semizakelijke argumenten je verhaal opzetten, of probeer je dan een getuigenispartij te zijn? (...) Daar waar je kunt, laat je zien in je spreken en liever ook in je handelen wat jou drijft en wat je overtuiging is – en als het kan, komt daar een Bijbeltekst bij.¹²³

Er is eveneens een groep raadsleden die aangeeft dat het Schriftberoep niet problematisch is. Deze raadsleden vinden dat iemand in de Nederlandse democratie het recht heeft een beroep te doen op de Bijbel in het politieke debat als zijn of haar mening daarop gebaseerd is.¹²⁴ De heer Van der Stoep verwoordt dat als volgt:

Waarom zou het problematisch zijn? Kijk, wij leven in een democratie en vrijheid van het woord is een heel groot goed. (...) Ik heb daar juist respect voor dat iemand uitkomt voor zijn standpunt en dat hij in dat geval de Bijbel aanhaalt.¹²⁵

Een dubbele houding klinkt niet alleen door in de reacties van een groot deel van de betrokkenen op de stelling over het problematische karakter van het Schriftberoep, maar ook in de antwoorden op de vraag of het Schriftberoep meer valide of gezaghebbender is dan andere typen argumenten. De meeste raadsleden geven daarbij aan dat een argument waarbij men zich beroept op de Bijbel voor henzelf wel, maar voor andere raadsleden geen grotere waarde, autoriteit of geldingskracht heeft. De heer Van Ruler vat dat krachtig samen in het volgende citaat:

Voor partijen zonder christelijke grondslag hebben argumenten waarbij uitsluitend een beroep op de Bijbel wordt gedaan minder waarde, minder geldingskracht, omdat ze daar geen binding

¹²¹ Interview N-Ruler-230316.

¹²² Interview N-Boer/Rozema-160316; Interview E-Weerd-210316.

¹²³ Interview E-Heuveln-150316.

¹²⁴ Interview B-Stoep/Graaff-160316; Interview E-Weerd-210316; Interview B-Dirkse-230316.

¹²⁵ Interview B-Stoep/Graaff-160316.

mee hebben. Wij moeten dus met een breder verhaal komen, waarbij voor ons persoonlijk de Bijbel wel als inspiratiebron en leidraad fungeert.¹²⁶

Tegelijkertijd is de waarde die men toekent aan argumenten waarbij men het Schriftberoep toepast wel een persoonlijke zaak, zoals blijkt uit de antwoorden van mevrouw Van der Graaff en de heer Van der Schans:

Ik vind het krachtiger, omdat ik geloof...maar dan spreek ik voor mezelf heel persoonlijk, dat als ik het niet uit de Bijbel zou halen, dan zou een ander mij met goede argumenten een heel eind kunnen krijgen. Maar als ik denk: nee, als ik het toch uit de Bijbel haal, dat is dan toch een heel diepgewortelde zekerheid, ook al voel ik dat soms niet altijd zo, dat ik toch denk van: “Ja, dat is mijn keus.” Daar blijf ik bij. Dus voor mijzelf is dat dan wel krachtiger.¹²⁷

Het politieke debat vraagt erom dat je ieder argument van de ander serieus neemt. Dat is waanzinnig belangrijk. Juist ook, maar dat heeft met gevoel te maken, raakt het mij meer wanneer het om de Bijbel gaat (...). Ik weet niet of dat argument dan meer telt, maar het raakt wel een gevoelige snaar.¹²⁸

Daarnaast beschouwen de ondervraagde raadsleden de argumenten waarbij men het Schriftberoep toepast niet als argumenten waarmee men andere raadsleden overtuigt. De heer Van der Stoep heeft als gevolg daarvan in het debat over de invoering van koopzondagen meer de belangen van mensen die dreigen “door te draaien” als gevolg van de 24-uurseconomie voor ogen dan argumenten die afkomstig zijn uit de Bijbel.¹²⁹ De heren Boer en Rozema menen ten slotte dat men het Schriftberoep helemaal niet meer als een argument kan beschouwen, vanwege de discussie die op dat vlak eigenlijk niet mogelijk is. Bij monde van de heer Rozema zeggen zij:

Het zijn argumenten op het niveau van levensovertuiging en dat kun je bijna geen argumenten noemen. (...) Op dat vlak kun je eigenlijk niet discussiëren en alleen maar in gesprek gaan en in de spiegel kijken of het elkaar ergens raakt en kun je er op zijn minst begrip voor opbrengen. Dat zit het meest diep en het meest waardevol voor mij als christelijke politicus. Tegelijkertijd zijn dat de argumenten waarmee je mensen het moeilijkst over de streep trekt.¹³⁰

¹²⁶ Interview N-Ruler-230316.

¹²⁷ Interview B-Stoep/Graaff-160316.

¹²⁸ Interview E-Schans-150316.

¹²⁹ Interview B-Stoep/Graaff-160316.

¹³⁰ Interview N-Boer/Rozema-160316.

Op basis van bovenstaande gegevens concludeer ik dat de hypothese van mijn onderzoek kloppend is. Politici van christelijke politieke partijen blijken zich niet zonder meer op de Bijbel te beroepen om hun standpunt in debatten over de invoering van koopzondagen te verwoorden, hetgeen verband houdt met de gedachte dat het Schriftberoep in het politieke debat problematisch is in die zin dat dat beroep als argument door degene(n) aan wie het betoog gericht is niet goed begrepen of als niet overtuigend beschouwd wordt. Dat komt doordat de Bijbel een referentiekader is waarvan niet alle mederaadsleden kennis hebben en waarvan niet alle medederaadsleden de autoriteit erkennen. Dat wil echter niet zeggen dat de politici van christelijke politieke partijen zich als gevolg van het problematische karakter van het Schriftberoep in het geheel niet beroepen op de Bijbel in hun argumentatie. Het gaat hier louter om de vaststelling dat zij dat niet ‘zonder meer’ doen. Wat de precieze gevolgen daarvan zijn, bespreek ik in de volgende paragraaf.

6.2. De rol van het problematische karakter van het Schriftberoep

Nu is gebleken dat de onderzoekshypothese klopt, kijk ik naar de consequenties die deze constatering heeft voor de argumentatie van lokale politici van christelijke partijen in debatten over de invoering van koopzondagen. Dat is immers wat ik in dit onderzoek probeer te ontdekken aan de hand van de hoofdvraag:

Welke rol speelt de gedachte van het problematische karakter van het Schriftberoep in het politieke debat in de argumentatie van lokale politici van christelijke partijen in debatten over de invoering van koopzondagen?

Om deze vraag te beantwoorden kijk ik in het eerste deel van deze paragraaf naar de verschillende manieren waarop de betreffende politici een beroep deden op of argumenten ontleenden aan de Bijbel. Vervolgens bestudeer ik in het tweede deel hoe dat functioneerde in het geheel van hun argumentatie tijdens gemeenteraadsdebatten over de invoering van koopzondagen. De eerste vorm waarin het Schriftberoep voorkwam in de raadsvergaderingen was het citaat, dat valt onder de levensbeschouwelijke argumenten die Audi onderbrengt in de categorie van het inhoudelijk criterium.¹³¹ Het langste citaat bracht de heer Van de Weerd in, toen hij de tekst van het vierde gebod uit Exodus 20:8-11 in de versie van de Statenbijbel voorlas en dat gedeelte van uitleg voorzag.¹³²

¹³¹ Audi, “Religious Argument,” 679-685.

¹³² E-250616 (02:19).

De tweede manier waarop raadsleden het Schriftberoep toepasten, was het parafraseren met een expliciete verwijzing naar de Bijbeltekst. Deze manier van parafraseren valt tevens onder het inhoudelijk criterium vanwege de expliciete referentie aan de inhoud van de Bijbel. In de eerste plaats paste de heer Dirkse dat toe door de tekst van het vierde gebod en de inleiding van de Tien Geboden in andere woorden weer te geven. Ten tweede gebruikte de heer Van Ruler deze vorm aan de hand van de tekst uit Markus 2:27, waarin staat dat de sabbat gemaakt is voor de mens en de mens niet voor de sabbat. Daarmee wilde hij aantonen dat de zondag niet slechts een dogmatische instelling is die men kan afleiden uit de Bijbel, maar een sociale maatregel die uit de Bijbel voortvloeit ten bate van de mens.¹³³ Ten slotte valt de expliciete verwijzing van de heer Stolk naar Genesis 1 en 2 in zijn betoog over de cyclus van zes dagen werken en één dag rust eveneens onder deze vorm. De heer Boer noemde die cyclus ook, maar daarbij vermeldde hij de levensbeschouwelijke bron niet. Daarom valt zijn argument onder de categorie van het epistemisch criterium. De verwijzing is hier namelijk een premisse of conclusie die direct afleidbaar is uit of verwijst naar een levensbeschouwelijke visie, zonder dat de spreker de inhoud van die visie daarbij vermeldt.

Bovenstaande argumenten zijn verweven met de theologische discussie over de collectieve rustdag die verschoven zou zijn van de Joodse sabbat naar de christelijke zondag. Deze gedachte speelde met name in de gemeente Ede een rol in het debat. De heer Van de Weerd koppelde de zondag aan de opstanding van Jezus Christus.¹³⁴ Diezelfde uitleg gaf de heer Stolk uit Barendrecht overigens ook aan deze kwestie. Deze gedachtegang kan men herleiden tot wat de gereformeerde traditie daarover leert.¹³⁵ De heren Van der Schans en Van Heuveln uit Ede gaven expliciet aan dat zij vanwege dit theologische vraagstuk juist bewust niet de Tien Geboden hebben aangehaald in het raadsdebat:

Dat vind ik een beperkte exegese: in de eerste plaats is de zondag geen sabbatdag en ten tweede vraag ik me af of je die Joodse wetgeving rechtstreeks kunt doortrekken naar onze samenleving. In de gemeenteraad wil ik dit debat over de exegese niet eens voeren.¹³⁶

¹³³ N-081015 (1:14:45).

¹³⁴ E-250616 (02:19).

¹³⁵ Zie o.a. wat Calvijn hierover zegt in zijn *Institutie*, deel II/8.33-34: J. Calvijn, *Institutie: of onderwijzing in de christelijke godsdienst*, vert. C.A. de Niet (Houten: Den Hertog, 2009), vol. 1, 391-393; Een argument in deze lijn geeft o.a. ook de hervormde theoloog Bouman in: C.P. Bouman, *Technische tijd en sabbat: Een onderzoek naar de relatie tussen de sabbatstijd als tijd van de openbaring en tijd in een door techniek bepaalde werkelijkheid* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2000), 107; Zie ook kanttekening 29 op Openbaring 1:10 in de Statenvertaling (SV); Kritiek op de zondagsheiliging klinkt o.a. uit de hoek van de zevendedagsadventisten, zoals bij G. Locht: G. Locht, *De sabbat: Een wet van genade* (Zoetermeer, Boekencentrum, 2006), 165-182.

¹³⁶ Interview E-Schans-150316.

Ik heb het gedaan, je kunt het een beroep op de Bijbel noemen, met: “Er is ons een rustdag gegeven.” Ik wilde uit de discussie blijven van: “Is dat de sabbat of de zondag?” Wij vieren dat op de eerste dag van de week en wij willen dat graag zo houden.¹³⁷

Dit argument uit de categorie van het epistemisch criterium is dus zowel binnen als buiten de groep raadsleden van christelijke partijen niet voor iedereen overtuigend. Daardoor draagt het bij aan het als problematisch ervaren van het Schriftberoep in de vorm van een beroep op de inhoud van de Tien Geboden in politieke debatten over de invoering van koopzondagen. Overigens waren ook de heer Van der Stoep en mevrouw Van der Graaff uit Barendrecht er niet van overtuigd dat de zondag de rustdag is die de Bijbel voorschrijft. Zij kozen er in soortgelijke bewoordingen als de heer Van Heuveln voor om vooral te wijzen op het principe van een rustdag, los van de discussie of men die op zondag of op een andere dag dient te houden: “Het is het principe van zes dagen zult gij werken. En dat is ook benoemd meerdere malen, dat het zeg maar vanuit de Bijbelse waarden [is], zonder dat je dan een bepaalde tekst aanhaalt.”¹³⁸

Vervolgens rijst de vraag of de reacties van de raadsleden en de beschrijvingen van de raadsdebatten uit de casushoofdstukken de zes stellingen van Robert Audi inzake religieuze argumenten steunen.¹³⁹ Dat blijkt deels het geval; zo beschouwden allereerst meerdere personen de religieuze redenen als representatief voor een onfeilbare autoriteit, in dit geval een goddelijk ge- of verbod.¹⁴⁰ Bovendien schrijft dit religieuze argument een handeling met een religieuze inhoud of intentie voor die, in ieder geval door tegenstanders, werd gezien als een dwangmiddel om de religieuze norm van zondagsrust te hanteren. In de derde plaats was in alle debatten een passie te merken bij vertegenwoordigers van christelijke politieke partijen om te handelen in overeenstemming met de zondagsheiliging, terwijl hun tegenstanders vaak even gepassioneerd waren over het feit dat zij niet (langer) gedwongen waren om dat te doen. Dit leidde tot opspelende emoties en het optreden van polarisatie. Ten vierde waren de politici van niet-christelijke partijen vaak verontwaardigd over de dwang die zij ervoeren wanneer collega’s van christelijke politieke partijen hun vrijheid wilden inperken in de vorm van het behoud van zondagsrust.

Overigens kwamen niet alle karakteristieken van Audi terug in de religieuze argumentatie in de bestudeerde debatten. Zo heeft geen van de raadsleden van christelijke partijen gezegd dat degenen die zich niet houden aan het Bijbelse gebod verdoemd of deficiënt zijn. De heren Stolk en Van de Weerd zeiden wel dat het degenen die zich aan dit gebod houden wèl zal gaan en dat de overheid zich daar eveneens aan heeft te houden, maar dat is iets anders dan het hard

¹³⁷ Interview E-Heuveln-150316.

¹³⁸ Interview B-Stoep/Graaff-160316.

¹³⁹ Audi, “Liberal Democracy,” 31-32.

¹⁴⁰ Positief geformuleerd betreft het hier de plicht om de zondag te heiligen en derhalve de zondagsrust te handhaven. Negatief geformuleerd betreft het hier het verbod om op zondag te werken.

veroordelen van degenen die dat niet doen.¹⁴¹ Daarnaast heb ik niet onderzocht hoe raadsleden van buiten de religieuze kringen hun visie of voorkeuren spiegelen aan de religieuze argumentatie van de raadsleden of andere sprekers uit religieuze kringen. De enige indicatie dat dit het geval zou kunnen zijn, komt uit de raadsvergadering in Nijkerk waarin een politicus van een niet-christelijke partij beweerde te geloven in de scheiding van kerk en staat. Met het gebruik van dit begrippenpaar, waarvan Van Bijsterveld en Woldring het omstrede gebruik hebben aangetoond,¹⁴² stuurde hij het debat in de richting van een welles-nietesdiscussie over de mate waarin de christelijke partijen de hele bevolking van Nijkerk vertegenwoordigen.

De raadsleden van christelijke partijen gebruikten naast de verschillende argumenten met een beroep op of een verwijzing naar de Bijbel ook andersoortige argumenten in hun betoog. De vervolgvraag is hier hoe het gebruik van beide typen argumenten zich tot elkaar verhoudt. Om daar een antwoord op te vinden, kijk ik allereerst naar de inhoud van die andersoortige argumenten. In de verschillende beschrijvingen heb ik deze korthedshalve niet uitgewerkt, maar daarin komt wel naar voren welke andersoortige argumenten de raadsleden van christelijke partijen in het debat over de invoering van koopzondagen inbrachten.

Om te beginnen wezen enkele raadsleden op de nadelige gevolgen van de 24-uurseconomie, die men in hun ogen met de invoering van koopzondagen stimuleert, voor volksgezondheid, sociaal welzijn en milieu. Bovendien worden kleine ondernemers volgens hen vanwege een beperktere capaciteit in een dergelijke situatie benadeeld ten opzichte van grootwinkelbedrijven en zullen werknemers en ondernemers die niet op zondag willen werken, daartoe toch gedwongen worden wanneer hun concurrenten of werkgevers tot zondagsopenstelling opengaan. Daardoor is de keuzevrijheid die men bewerkstelligt helemaal niet maximaal. Verder zeiden de raadsleden dat het voor de totale omzet van een bedrijf vaak niet of nauwelijks stijgt wanneer men koopzondagen organiseert, terwijl de personeelskosten bij invoering hoger worden. Ten slotte maakten enkele raadsleden gebruik van onderzoeksresultaten die aantonen dat een meerderheid van de werknemers, ondernemers en/of het winkelend publiek de invoering van koopzondagen in hun gemeente niet steunt.

Aan de andersoortige argumenten besteedde verhoudingsgewijs de meeste tijd in alle drie debatten, maar de mate waarin en de manier waarop men dat deed, hing af van de context. Zo beschikte de heer Van de Weerd uit Ede over onderzoekscijfers van de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) die aantonen dat de invoering van koopzondagen veel negatieve effecten met zich meebrengt,¹⁴³ terwijl raadsleden in andere gemeenten slechts gebruik konden maken van

¹⁴¹ B-250214 (43:43), door de heer Stolk; E-090715 (1:31:07), door de heer Van de Weerd.

¹⁴² Woldring, "Levensbeschouwelijke argumentatie," 51-53; Van Bijsterveld, "Scheiding," 228-230, 248-250.

¹⁴³ E. van Dool en D. Schouten, *Onderzoek koopzondag: Meta-analyse van effectonderzoeken koopzondag* (Ede: SGP Ede, 2015).

cijfers die niet in eigen opdracht waren gepubliceerd of die zelfs niet voor alle raadsleden toegankelijk bleken. De verschillende (interpretaties van) cijfers over de economische gevolgen van de invoering van koopzondagen leidden overigens meer dan eens tot verwarring en discussie.

Persoonlijke expertise was tevens een factor van belang voor de argumentatie, zoals bij de heer Van der Stoep uit Barendrecht, die in zijn dagelijks werk veelvuldig te maken krijgt met mensen die kampen met burn-outklachten als gevolg van hun positie in een 24-uurseconomie. De belangen van werknemers en kleine ondernemers benoemden alle betrokken raadsleden van christelijke politieke partijen, hetgeen aangeeft dat zij de positie van deze ondernemers (die niet allemaal deel uitmaken van de eigen achterban) belangrijk vinden. Ten slotte namen de christelijke volksvertegenwoordigers soms argumenten over van andere partijen in het kamp van de ‘tegenstanders’ van de invoering van koopzondagen (die zich daarmee tegelijkertijd vaak profileerden als ‘voorstanders’ van zondagsrust). In Barendrecht behoorde naast de christelijke partijen ook GroenLinks tot deze groep. Een deel van hun argumenten met betrekking tot duurzaamheid (het tegengaan van verkeersoverlast en het bevorderen van ‘consuminderen’) droegen ook politici van CDA en CU-SGP in deze gemeente aan.

De andersoortige argumenten, door sommige raadsleden ook niet-principiële argumenten genoemd, vallen onder het motivatiecriterium van Audi.¹⁴⁴ De sprekers brengen ze namelijk in met de verzwegen motivatie dat daardoor de zondagsrust, als levensbeschouwelijk doel, gehandhaafd blijft. Daarbij gaat men er blijkbaar van uit dat het Schriftberoep voornamelijk een expressieve rol of communicatieve rol vervult, waarbij de tegenstanders niet makkelijk overgehaald of overtuigd kunnen worden. In feite fungeren de andersoortige argumenten in dat kader ook in de bewijzende rol, als aanbieders van ondersteunende redenen voor de visie dat men de zondag als gemeenschappelijke rustdag moet behouden en derhalve de invoering van koopzondagen moet tegengaan.

De raadsleden brengen door het gebruik van deze andersoortige argumenten naast de religieuze feitelijk in praktijk wat Robert Audi bepleit in zijn liberale politiek-filosofische visie. Zij steunen hiermee immers een wet die menselijk gedrag beperkt door het aandrazen van wat Audi ‘seculiere argumenten’ noemt. De raadsleden maken ieder in hun eigen context, om het weer met Audi te zeggen: vanuit hun eigen praktijkervaring, een afweging van de mate waarin zij religieuze termen gebruiken en de manier waarop zij religieuze en seculiere argumenten

¹⁴⁴ Men kan hier nog discussiëren over de mate waarin sommige van die argumenten daarnaast onder het historisch criterium vallen en daarmee te herleiden zijn tot één of meer levensbeschouwelijke uitgangspunten. Zo kan men het argument dat de zondagsrust bijdraagt aan duurzaamheid zowel relateren aan het christelijke concept ‘rentmeesterschap’ als aan het gedachtegoed van de groene politiek.

hanteren. In die zin brengen zij het theo-ethisch equilibrium in de praktijk en sluit de praktijk aan bij het model dat Audi voor ogen had.¹⁴⁵

Er zijn raadsleden die aan religieuze argumenten duidelijk meer waarde toekennen dan aan andersoortige argumenten. Zij zijn vaak ook degenen die de religieuze argumenten aan het begin van hun termijn noemen, of deze nadrukkelijk in hun betoog naar voren brengen. Daarnaast zijn er raadsleden die de religieuze argumenten als zodanig niet noemen, of hoogstens verwijzen naar mensen voor wie religieuze argumenten belangrijk zijn. Daarbij spelen religieuze argumenten niet anders dan een expressieve of communicatieve rol.¹⁴⁶ De afweging van een raadslid van christelijke politieke partijen kan overigens lang niet altijd op instemming van zijn of haar collega's van andere christelijke partijen rekenen, zoals de discussie over de inbreng van de heer Van de Weerd in Ede aantoonde.

Al met al concludeer ik dat de gedachte dat het Schriftberoep problematisch is, ertoe leidt dat lokale politici van christelijke partijen gaan zoeken naar andere manieren om hun argumenten die gebaseerd zijn op de Bijbel te presenteren. Dat houdt niet in dat het Schriftberoep geen plaats meer heeft in de argumentatie, maar wel dat raadsleden deze ieder verschillend vorm geven. Naast het citeren van Bijbelteksten kiest men bijvoorbeeld voor een parafrasering of de verwerking van Bijbels gedachtegoed in een argument dat op meer draagvlak kan rekenen. Naast het Schriftberoep gebruiken raadsleden andersoortige argumenten om hun betoog kracht bij te zetten. Daaraan besteden zij meestal meer tijd dan aan de religieuze argumenten, hetgeen verklaard kan worden door hun grotere veronderstelde overtuigingskracht. Raadsleden wijzen dan onder andere op de negatieve effecten die de 24-uurseconomie heeft op de volksgezondheid, de economische benadeling van kleine ondernemers bij de invoering van koopzondagen, de dwang die uitgaat richting diezelfde kleine ondernemers en werknemers die niet willen werken op zondag, het sociale belang van een gemeenschappelijke rustdag en onderzoekscijfers die aantonen dat er geen draagvlak voor de koopzondag is onder de bevolking, ondernemers, werknemers en/of winkelend publiek.

¹⁴⁵ Audi, "Liberal Democracy," 16-21, 25-29; Een dergelijke vergelijking van religieuze en seculiere argumenten van een Nederlandse christelijke politicus (in dit geval ChristenUnie-Europarlementariër Hans Blokland) maakte ook godsdienstfilosoof A. Sanders in: A. Sanders, "Restraints on Religious Reasoning in the Political Square?," in *Exploring the Postsecular: The Religious, the Political and the Urban*, red. A.L. Molendijk e.a. (Leiden en Boston: Martinus Nijhoff en Brill, 2010), 340-342.

¹⁴⁶ Daarmee onderschrijven deze raadsleden impliciet de uitspraak van Stout dat religieuze argumenten retorisch ineffectief zijn.

Conclusie

In dit onderzoek heb ik door middel van analyses van raadsvergaderingen en interviews met betrokkenen aangetoond dat lokale politici van christelijke partijen zich in debatten over de invoering van koopzondagen niet zonder meer op de Bijbel beroepen om hun standpunt te verwoorden. Dat heeft te maken met de gedachte dat het Schriftberoep in het politieke debat problematisch is in die zin, dat een beroep op de Bijbel als argument door degene(n) aan wie het betoog gericht is niet begrepen of niet serieus genomen wordt. Deze gedachte houdt verband met de verschillende mate van autoriteit die raadsleden van christelijke partijen aan de Bijbel toekennen ten opzichte van hun collega's van niet-christelijke partijen. Bovendien hebben raadsleden van niet-christelijke partijen vaak minder Bijbelkennis, waardoor het referentiekader voor een goed verstaan van argumenten waarbij men zich beroept op de Bijbel, ontbreekt. Voor zichzelf vinden raadsleden het niet problematisch om zich op de Bijbel te beroepen. De meeste raadsleden vinden dat men het Schriftberoep van uitleg moet voorzien om ervoor te zorgen dat het wordt begrepen door het publiek (met name door niet-christelijke raadsleden). Daarop spelen zij in door de vorm en inhoud van hun argumentatie aan te passen.

De gedachte dat het Schriftberoep in het politieke debat problematisch is, speelt dus zeker een rol in de argumentatie van raadsleden van christelijke politieke partijen. Ieder raadslid weegt persoonlijk af hoe en wanneer hij of zij een beroep doet op of refereert aan de Bijbel. Sommigen citeren de Bijbel expliciet of verwijzen daar direct naar in hun betoog. In zulke gevallen voldoet het Schriftberoep aan het inhoudelijke of epistemische criterium uit de literatuur van Robert Audi en speelt het een expressieve of communicatieve rol, omdat men zijn diepste gevoelens of beweegredenen noemt om begrip te krijgen van de andere raadsleden, waarbij men ervan uitgaat de ander met een dergelijke wijze van argumenteren niet te kunnen overtuigen.

Dat overtuigende aspect vinden raadsleden wel in andersoortige (of: seculiere, dan wel niet-religieuze) argumenten. Deze vallen onder het motivatiecriterium en spelen een bewijzende rol. Zij grijpen onder andere terug op zaken als de ondernemers- en werknemersbelangen, duurzaamheid, onderzoeksresultaten die aantonen dat men geen behoefte heeft aan koopzondagen, sociaal welzijn of een oneerlijke concurrentiepositie voor kleine bedrijven. Alle raadsleden besteden hier uitgebreid aandacht aan in hun betoog. Bij de raadsleden die daarnaast het Schriftberoep of andere religieuze (of: principiële) argumenten hanteren, zijn dit vaak aanvullende redenen, terwijl andere raadsleden ook betogen houden waarin dit de enige aangedragen argumenten zijn en waarin men het Schriftberoep (en het gebruik van religieuze of principiële argumenten) achterwege laat. Persoonlijke expertise, de aanwezigheid van tegenstanders van de invoering van koopzondagen die andere niet-principiële argumenten hanteren en de mate waarin men over onderzoeksresultaten beschikte zijn enkele factoren waarvan dit afhankelijk is. In

het debat over de invoering van koopzondagen vormt de theologische discussie over de plaats van de zondag ten opzichte van de Joodse sabbat voor een aantal raadsleden een aanvullende reden om zich niet op Bijbelteksten uit de Tien Geboden te beroepen.

De invloed van de gedachte dat het Schriftberoep problematisch is, zorgt er kortom voor dat argumenten waarbij men een beroep op de Bijbel doet een andere rol spelen in de argumentatie dan andersoortige argumenten. Dat betekent dat raadsleden in de praktijk doen wat liberale politiek-filosofen als Robert Audi van hen verwachten, namelijk: naast hun religieuze argumenten seculiere of niet-religieuze argumenten aanbieden om een wet te steunen die mensen in hun handelen beperkt (namelijk wat betreft het ondernemen, werken of winkelen op zondag). Mensen die opteren voor de consociale positie van Nicholas Wolterstorff en de gebreken van de theorie van Audi in beschouwing nemen, zoals onder anderen Paul Weithman en Christopher Eberle die benoemen, zullen betwijfelen of dit terecht is.

Het zou mooi zijn wanneer de resultaten uit dit onderzoek leiden tot vervolgonderzoeken. Eén suggestie is al genoemd: het in de analyse betrekken van de reacties van raadsleden van niet-christelijke partijen (of breder: van alle mederaadsleden) op het Schriftberoep. Daardoor kan men nog duidelijker maken hoe het Schriftberoep functioneert in de politieke praktijk. Daarnaast is de invoering van koopzondagen slechts één casus waarin men een wetgeving met beperkende effecten door religieuze redenen motiveert. De vergelijking met de Zondagswet is snel gemaakt; het ziet ernaar uit dat gemeenteraadsleden zich daar als gevolg van een nieuwe decentralisatiewetgeving binnenkort ook over moeten uitspreken, waarnaar dan eveneens een interessant vervolgonderzoek naar te verrichten is. Ten slotte kan een uitgebreidere studie van de politiek-filosofische literatuur van Rawls, Audi en andere denkers uit de afgelopen vijftig jaar tot een vruchtbaar resultaat leiden. Sinds hun publicaties zijn democratische samenlevingen nog pluriformer geworden en met de opkomst van de (radicale) islam blijft het vraagstuk van religieuze argumentatie actueel. Wat betekenen die veranderingen voor de principes en idealen die de auteurs van filosofische werken hebben opgesteld?

Het debat over de invoering van koopzondagen is ook drie jaar na de decentraliserende wetwijziging in een aantal Nederlandse gemeenten nog volop actueel. Met deze scriptie heb ik geprobeerd een bijdrage te leveren aan het wetenschappelijk inzicht over de argumenten die lokale politici van christelijke gebruiken in deze kwestie en de positie van het Schriftberoep hierin. Ik hoop van harte dat raadsleden van christelijke politieke partijen die in de toekomst met deze problematiek te maken krijgen zich door het lezen van deze scriptie een goed beeld kunnen vormen van de bestaande politieke praktijk waarvan zij deel uitmaken.

Nawoord

Dit scriptieonderzoek heeft een beschrijvend karakter, maar tegelijkertijd behandelt het een kwestie waarover onderlinge verschillen van inzicht bestaan, zowel tussen wetenschappers als politici. Gedurende het proces rees daarom de vraag of ik het onderzoek niet beter kon omvormen tot een meer normatief of evaluerend betoog. Dat bleek mede vanwege de beperkte beschikbare tijd na overleg met mijn begeleiders niet wenselijk. Omdat het binnen de wetenschap niet ongebruikelijk is dat academici, die men om het met Wolterstorff te zeggen niet buiten hun eigen denkkader kan plaatsen, ook hun eigen visie op een bepaald vraagstuk geven, lijkt het mij goed om dat in dit nawoord te doen en daarbij tevens een advies te geven aan raadsleden die nu of in de toekomst met het spanningsveld van religieuze argumentatie te maken krijgen. In de eerste plaats ga ik kort in op mijn houding tot de besproken wetenschappelijke literatuur en ten tweede geef ik een evaluatie van het antwoord op de hoofdvraag.

In de wetenschappelijke literatuur komt een veelkleurigheid aan opvattingen over religieuze argumentatie in het politieke debat naar voren. John Rawls heeft met zijn publicaties bijgedragen aan de bewustwording van eigen denkkaders in de vorm van *comprehensive doctrines*. Tegelijkertijd lijkt het beeld dat hij schetst van de *overlapping consensus* een onrealiseerbaar ideaal. Daarin verschil ik van mening met Paul Weithman, die beweert dat de ideale samenleving van Rawls theoretisch wel gerealiseerd kan worden. Hoewel men een bepaalde mate van overlap tussen verschillende *comprehensive doctrines* kan onderscheiden, bewijst de geschiedenis immers dat die er nooit toe heeft geleid dat alle burgers hetzelfde gerechtigheidsbegrip gingen aanhangen. Bovendien is het voor burgers onmogelijk posities in te nemen die men ongeacht sociale klasse of status kan handhaven, aangezien een samenleving met gelijkheid voor iedereen tot op heden niet is gerealiseerd.

Het onderscheid dat Robert Audi maakt tussen de verschillende categorieën religieuze argumenten en de verschillende wijzen waarop men deze kan gebruiken, vind ik helder. Het bleek goed mogelijk om zijn inzichten te gebruiken in de analyse van de raadsvergaderingen uit de casushoofdstukken. Mijns inziens komen die inzichten grotendeels overeen met hun functioneren in de politieke praktijk. Het belang dat Robert Audi hecht aan de afweging van religieuze en seculiere argumenten klinkt plausibel, maar toch heb ik daar, in navolging van de besproken kritiek van Weithman en Eberle, een aantal kanttekeningen bij. Zo is allereerst niet duidelijk welke voorwaarden Audi hanteert voor het bieden van seculiere argumenten naast religieuze argumenten en op basis van welke criteria men kan meten of men aan die voorwaarden voldoet. Ik vind het sterk dat Eberle zegt dat het ageren van burgers tegen een wet die hun handelingsvrijheid beperkt niet alleen door de religieuze motieven voor de invoering van die wet hoeft te worden veroorzaakt. Dat neemt niet weg dat de spanning tussen religieuze en niet-religieuze

argumenten prominent aanwezig is wanneer een wet de handelingsvrijheid van burgers beperkt, zoals ook het geval is in de kwestie rondom de invoering van koopzondagen. Mijn onderzoek moet uitwijzen in hoeverre die spanning de argumentatie van politici van christelijke partijen beïnvloedt.

Eberle en Wolterstorff vinden dat men niet voor burgers mag bepalen of zij een wet of beleid steunen op basis van religieuze motieven. Daarin val ik hen bij, aangezien men anders zelfs de gedachten van mensen gaat controleren. Ik vraag mij af of dat past in een democratische samenleving die gewetensvrijheid voorstaat. Audi gaat bovendien uit van een positief mensbeeld, dat theïsten als Eberle niet delen. Mijn mensbeeld is ook minder optimistisch dan dat van Audi, precies om de redenen die Eberle noemt: de mens is zondig en feilbaar en het is een utopie om te denken dat iedereen altijd in staat is zuivere redenen aan te dragen die daarnaast ook zuiver gemotiveerd zijn. Tegelijkertijd vraag ik mij af waarom Audi van religieuze burgers verwacht dat zij een onafhankelijke bron zoeken ter versterking van hun religieus gegronde morele waarheden, terwijl andere burgers in zijn ogen geen onafhankelijke bron ter versterking van seculier gegronde waarheden hoeven te zoeken. Los van de gedachte dat een dergelijke onafhankelijke bron waarschijnlijk niet bestaat, toont dit aan dat Audi voornamelijk wantrouwend is jegens religieuze argumenten.

In de tweede plaats wil ik hier, zoals gezegd, het antwoord op mijn hoofdvraag evalueren. Uit het scriptieonderzoek is gebleken dat de gedachte dat het Schriftberoep problematisch is, zeker een rol speelt in de argumentatie van raadsleden van christelijke partijen. Alle resultaten in beschouwing nemende stel ik dat die gedachte leidt tot een terughoudendheid in het citeren of parafraseren van en het verwijzen naar de Bijbel in de betogen van de betreffende raadsleden. Zij ervaren dat men het Schriftberoep nog wel expressief of communicatief kan inbrengen, maar dat deze inbreng geen overredingskracht heeft. Tegelijkertijd is het Schriftberoep voor hen gerelateerd aan hun diepste drijfveren en gevoelens.

Het is een gegeven dat steeds minder Nederlanders de Bijbel als Gods woord beschouwen en uit de ervaring van de ondervraagde raadsleden blijkt dat de Bijbel als referentiekader steeds onbekender wordt onder hun collega's. Dat doet aan de vrijheid om het Schriftberoep toe te passen echter niets af. Ondanks dat veel raadsleden erkennen dat het belangrijk is om ook in de toekomst te blijven putten uit de Bijbel als inspiratiebron of basis die voor henzelf belangrijk is, moeten zij er mijns inziens voor waken dat ze een minderwaardigheidscomplex opbouwen en dit kader achterwege laten om zo, door middel van argumenten die vallen onder het motivaatiecriterium van Audi, zoveel mogelijk steun voor bepaalde standpunten te verwerven. Dat zou afbreuk doen aan de waarde die het Schriftberoep en argumenten die gebaseerd zijn op de Bijbel hebben voor de raadsleden van christelijke partijen en hun achterban.

Het in de praktijk brengen van het Schriftberoep moet daarbij wel aan bepaalde voorwaarden voldoen. Zo is het belangrijk dat men uitlegt wat de betekenis van een bepaalde tekst

of zienswijze is en wat de consequenties voor het beleid zijn. Het is duidelijk dat het gebruik van andersoortige argumenten daarbij versterkend kan werken, maar dat betekent niet dat zij daar krampachtig mee om moeten gaan; aan de verwachting dat iedereen voor elk soort beleid zowel gegronde religieuze als niet-religieuze argumenten aanvoert zal niemand in de huidige maatschappij kunnen voldoen. Het maken van een afweging is een persoonlijke zaak, hetgeen leidt tot onderlinge verschillen, die bovendien afhangen van de context waarin men het besluit nemen. In de gevallen dat andersoortige argumenten gaan overheersen, hoewel deze een grotere overredingskracht kunnen hebben, doet men afbreuk aan het eigen denk- en referentiekader en aan dat van de eigen achterban. Rekening houden met filosofen en politici die de liberale filosofie aanhangen is goed, maar men moet zich niet laten dicteren dat men religieuze redenen wel en andersoortige redenen niet dient te wantrouwen en dat religieuze redenen derhalve van minder waarde zijn dan andersoortige redenen.

Ten slotte wil ik (lokale) politici van christelijke politieke partijen oproepen gebruik te blijven maken van de vrijheid die zij in een constitutionele democratie hebben om vanuit hun eigen religieuze denk- en referentiekader, waarin de Bijbel een voorname rol speelt, politiek te bedrijven en beleid uit te voeren dan wel te beïnvloeden, zonder daarbij in gedachten overmatig rekening te houden met de liberale politiek-filosofische eisen met betrekking tot de beperkte invloed van religieuze argumenten in het politieke debat. Wanneer politici geen gebruik zouden maken van deze vrijheid, doen zij niet alleen zichzelf, maar ook hun achterban in mijn ogen onrecht aan. Daarbij dient men wel rekening te houden met de noodzaak van een goede uitleg wanneer men de inhoud van de Bijbel niet als bekend mag veronderstellen. Bovendien is iedere context en persoonlijkheid verschillend, waardoor er geen bepaalde blauwdruk bestaat van de manier waarop men dit zou moeten praktiseren.

Ermelo, 12 juli 2016

René Heij

Bibliografie

Audi, R. "The Place of Religious Argument in a Free and Democratic society." *San Diego Law Review* 30 no. 4 (1993): 677-702.

Audi, R. "Liberal Democracy and Religion in Politics." In *Religion in the Public Square: The Place of Religious Convictions in Political Debate*, red. R. Audi en N. Wolterstorff, 1-66. Lanham: Rowman & Littlefield, 1997.

Audi, R. "Wolterstorff on Religion and Politics." In *Religion in the Public Square: The Place of Religious Convictions in Political Debate*, red. R. Audi en N. Wolterstorff, 121-144. Lanham: Rowman & Littlefield, 1997.

Barendregt, E. "Om Sions wil zal ik niet zwijgen?: Een politiek wetenschappelijke verhandeling over Bijbelgebruik in het parlementaire debat." Scriptie, Universiteit Leiden, 2012.

Becker, J., en J. de Hart, *Godsdienstige veranderingen in Nederland: Verschuiving in de binding met de kerken en de christelijke traditie*. Den Haag: SCP, 2006.

Bijsterveld, S.C. van "Scheiding van kerk en staat: een klassieke norm in een moderne tijd." In *Geloven in het publieke domein: verkenningen van een dubbele transformatie*, red. W.B.H.J. van de Donk, A.P. Jonkers, G.J. Kronjee en R.J.J.M. Plum, 227-260. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006.

Bouman, C.P. *Technische tijd en sabbat: Een onderzoek naar de relatie tussen de sabbatstijd als tijd van de openbaring en tijd in een door techniek bepaalde werkelijkheid*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2000.

Calvijn, J. *Institutie: of onderwijzing in de christelijke godsdienst*. Vertaald door C.A. de Niet, vol. 1. Den Hertog: Houten, 2009.

Centraal Bureau voor de Statistiek, *Demografische kerncijfers per gemeente*. Den Haag/Heerlen: CBS, 2014.

Dool, E. van, en D. Schouten, *Onderzoek koopzondag: Meta-analyse van effectenonderzoeken koopzondag*. Ede: SGP Ede, 2015.

Dunk, H.W. von der “Godsdienst in de Nederlandse politiek.” In *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2005: God in de Nederlandse politiek*, red. C.C. van Baalen, A.S. Bos, W. Breedveld, P.B. van der Heiden, J.J.M. Ramakers en W.P. Secker, 12-21. Den Haag: Sdu Uitgevers, 2005.

Eberle, C.J. *Religious Conviction in Liberal Politics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002.

Eijnatten, J. van, en F.A. van Lieburg, *Nederlandse religiegeschiedenis*. Hilversum: Verloren, 2005.

Gorringe, T. “Political Readings of Scripture.” In *The Cambridge Companion to Biblical Interpretation*, red. J. Barton, 67-80. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1998.

Helden, A. van “Getuigenispolitiek: Bijbelgebruik als autoriteitsargument: een drogreden in het Kamerdebat?” Scriptie, Universiteit Leiden, 2011.

Hjelm, T. “Discourse Analysis.” In *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*, red. M. Strausberg en S. Engler, 134-150. Florence, USA: Routledge, 2012.

Jäger, S., en F. Maier, “Theoretical and Methodological Aspects of Foucauldian Critical Discourse Analysis and Dispositive Analysis.” In *Methods of Critical Discourse Analysis*, red. R. Wodak en M. Meyer, 32-61. Los Angeles: Sage Publications, 2009.

Klei, E., en R. van Mulligen, *Van God los: Het einde van de christelijke politiek?* Amsterdam: Nieuw Amsterdam Uitgevers, 2014.

Kvale, S. *Doing Interviews*. Los Angeles: Sage Publications, 2007.

Locht, G. *De sabbat: Een wet van genade*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2006.

Lucardie, P. “Religious Parties in a Secular Society: The Dutch Paradox.” In *Constellations of Value*, red. C. Jedan, 141-154. Münster: LIT Verlag, 2013.

- Meijering, E. *Hoe God verdween uit de Tweede Kamer*. Amsterdam: Balans, 2012.
- Mulders, I.D. *Winkeltijdenwet*. Deventer: Kluwer, 2007.
- Rawls, J. *A Theory of Justice*. Cambridge, USA: Harvard University Press, 1971.
- Rawls, J. "The Idea of an Overlapping Consensus." *Oxford Journal of Legal Studies* 7 no. 1 (1987): 1-25.
- Rawls, J. "The Idea of Public Reason Revisited." In *The Law of Peoples*, red. J. Rawls, 131-180. Cambridge, USA en Londen: Harvard University Press, 1999.
- Rorty, R. "Religion in the Public Square: A Reconsideration." *Journal of Religious Ethics* 31 no. 1 (2003): 141-149.
- Sanders, A. "Restraints on Religious Reasoning in the Political Square?" In *Exploring the Post-secular. The Religious, the Political and the Urban*, red. A.L. Molendijk, J. Beaumont en C. Jedan, 329-342. Leiden en Boston: Martinus Nijhoff en Brill, 2010.
- Stout, J. *Democracy and Tradition*. Princeton: Princeton University Press, 2004.
- Stuckrad, K. von "Discursive Study of Religion: Approaches, Definitions, Implications." *Method and Theory in the Study of Religion* 25 no. 1 (2013): 5-25.
- Verdouw, G. "Koopzondag bij 65 procent van de gemeenten vrij." *Reformatisch Dagblad*, 31 maart 2015. Geraadpleegd 29 februari 2016, http://www.refdag.nl/nieuws/economie/koopzondag_bij_65_procent_van_de_gemeenten_vrij_1_901078.
- Weithman, P.J. *Religion and the Obligations of Citizenship*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002.
- Woldring, H. "Levensbeschouwelijke argumentatie in het politieke debat." In *Religies in het publieke domein*, red. H. Vroom en H. Woldring, 49-73. Zoetermeer: Meinema, 2002.

Wolterstorff, N. "Audi on Religion and Politics." In *Religion in the Public Square: The Place of Religious Convictions in Political Debate*, red. R. Audi en N. Wolterstorff, 145-165. Lanham: Rowman & Littlefield, 1997.

Wolterstorff, N. "The Role of Religion in Decision and Discussion of Political Issues." In *Religion in the Public Square: The Place of Religious Convictions in Political Debate*, red. R. Audi en N. Wolterstorff, 67-120. Lanham: Rowman & Littlefield, 1997.

Bijlage 1: Tekst winkeltijdenwet 2013

Winkeltijdenwet

Geldig van 01-07-2013 t/m heden

Wet van 21 maart 1996, houdende vaststelling van ruimere regels met betrekking tot de openingstijden van winkels

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het in verband met maatschappelijke ontwikkelingen en met de behoefte aan vermindering en vereenvoudiging van regels wenselijk is de Winkelsluitingswet 1976 te vervangen door ruimere regels met betrekking tot de openingstijden van winkels en de tijden waarop goederen, anders dan in een winkel, bedrijfsmatig aan particulieren mogen worden te koop aangeboden of verkocht;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

goederen: roerende lichamelijke zaken, met uitzondering van binnenlandse en buitenlandse wettige betaalmiddelen;

particulier: degene die een goed koopt anders dan in de uitoefening van een beroep of bedrijf;

winkel: een voor het publiek toegankelijke besloten ruimte, waarin goederen aan particulieren plegen te worden verkocht.

Artikel 2

1Het is verboden een winkel voor het publiek geopend te hebben:

a.op zondag;

b.op Nieuwjaarsdag, op Goede Vrijdag na 19 uur, op tweede Paasdag, op Hemelvaartsdag, op tweede Pinksterdag, op 24 december na 19 uur, op eerste en tweede Kerstdag en op 4 mei na 19 uur;

c.op werkdagen voor 6 uur en na 22 uur.

2Het is voorts verboden op de in het eerste lid bedoelde dagen en tijden in de uitoefening van een bedrijf, anders dan in een winkel, goederen te koop aan te bieden of te verkopen aan en in rechtstreekse aanraking met particulieren.

Artikel 3

1De gemeenteraad kan bij verordening vrijstelling verlenen van de in [artikel 2](#) vervatte verboden.

2De gemeenteraad kan bij verordening aan burgemeester en wethouders de bevoegdheid verlenen om in de gevallen, in de verordening aan te wijzen, en met inachtneming van de daarin gestelde regels op daartoe strekkend verzoek ontheffing van de in het eerste lid bedoelde verboden te verlenen.

3De vrijstellingen en ontheffingen kunnen onder beperkingen worden verleend. Aan de vrijstellingen en ontheffingen kunnen voorschriften worden verbonden.

Artikel 4 [Vervallen per 01-07-2013]

Artikel 5 [Vervallen per 01-07-2013]

Artikel 6

1 Indien de eigenaar of beheerder van een winkel tot een kerkgenootschap behoort, dat de wekelijkse rustdag op een andere dag dan de zondag houdt, of te goeder trouw verklaart een godsdienst of levensovertuiging te belijden welke vordert, dat de wekelijkse rustdag op een andere dag dan de zondag wordt gehouden, verlenen burgemeester en wethouders op zijn verzoek ontheffing van het verbod van [artikel 2, eerste lid, onder a](#).

2 Aan de ontheffing wordt het voorschrift verbonden dat de winkel op die andere dag gesloten dient te zijn.

Artikel 7 [Vervallen per 01-07-2013]

Artikel 8

1 Bij algemene maatregel van bestuur kan vrijstelling worden verleend van de in [artikel 2](#) vervatte verboden ten behoeve van:

- a.** instellingen voor de volksgezondheid,
- b.** het verkeer en het vervoer en
- c.** de verkoop van nieuwsbladen en tijdschriften.

2 De vrijstellingen kunnen onder beperkingen worden verleend. Aan de vrijstellingen kunnen voorschriften worden verbonden.

Artikel 9

Verordeningen van de gemeenteraad kunnen geen betrekking hebben op de openingstijden van winkels op werkdagen tussen 6 uur en 22 uur.

Artikel 10 [Vervallen per 01-01-2013]

Artikel 11

De Winkelsluitingswet 1976 wordt ingetrokken.

Artikel 12

[Red: Wijzig de Wet op economische delicten]

Artikel 13

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Artikel 14

Deze wet wordt aangehaald als: Winkeltijdenwet.

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, 21 maart 1996

Beatrix

De Minister van Economische Zaken,
G. J. Wijers

Uitgegeven de achtentwintigste maart 1996

De Minister van Justitie,
W. Sorgdrager

Bijlage 2: Vragenlijst interviews met betrokken raadsleden

Interviewvragen scriptieonderzoek “beroep op de Bijbel in de politiek”

A. OPENING – Introductievragen:

1. Vragen of de geïnterviewde zich kort zou willen voorstellen, met daarbij aandacht voor zijn participatie in de lokale politiek (wanneer begonnen, waarom actief?)

B. ONDERWERP – Vragen n.a.v. beeld- en/of geluidsfragmenten raadsvergaderingen:

1. *Introductievraag: Hoe hebt u het debat tijdens de raadsvergadering(en) van [datum/data] ervaren?*
2. *Tijdens de vergadering van [datum] maakte u gebruik van verschillende typen argumenten: Hebt u volgens u tijdens het debat gebruik gemaakt van argumenten waarbij u een beroep op de Bijbel deed? Zo ja, wanneer?*
 - a. *Waarom hebt u [wel/geen] argumenten gebruikt waarbij een beroep op de Bijbel is gedaan?*
 - b. *Hoe zou u reageren op de stelling dat het doen van een beroep op de Bijbel in politieke debatten problematisch is?*
 - c. *In welke gevallen vindt u het doen van een beroep op de Bijbel in politieke debatten legitiem?*
 - d. *Hoe waardeert u de validiteit van een argument waarbij een beroep op de Bijbel wordt gedaan ten opzichte van die van een argument waarbij geen beroep op de Bijbel wordt gedaan?*
 - e. *Hoe zou u de visie die u hebt op de rol die de Bijbel idealiter zou moeten spelen in het domein van de politiek omschrijven?*

C. AFSLUITING – Vragen n.a.v. beeld- en/of geluidsfragmenten raadsvergaderingen:

1. *We hebben nu nagenoeg alle punten behandeld die in het kader van het onderzoek relevant zijn. Ik zou u een laatste vraag willen voorleggen: hoe denkt u dat het beroep op de Bijbel in de politiek zich in de toekomst zal ontwikkelen?*
2. *Zijn er ten slotte nog op- of aanmerkingen die u ten aanzien van dit onderwerp zou willen maken?*
3. *Hartelijk dank voor uw medewerking aan dit onderzoek!*

Bijlage 3: *Consent form* interviewees

Overeenkomsten tussen onderzoeker en deelnemers aan het scriptieonderzoek van R. Heij:

1. Opname

De student neemt het interview op, zodat hij het met alle aandacht voor onderzoeksdoeleinden nogmaals kan beluisteren. Hij is verplicht om de opname van het interview te bewaren om aan te tonen dat hij niet zelf data heeft bedacht. Alleen betrokkenen bij het onderzoek (de student en de begeleiders) mogen in het kader van het onderzoek de opnames beluisteren, maar zij mogen die geenszins kopiëren. De opnames zullen niet openbaar beschikbaar worden gesteld.

2. Informatie aan derde partijen

De student verstrekt geen informatie aan derde partijen over de geïnterviewde personen, behalve aan de begeleiders in het kader van dit onderzoek.

3. Toestemming om het interview voor onderzoeksdoeleinden te gebruiken

De geïnterviewde dient expliciet toestemming te geven om materiaal uit het interview voor het onderzoek te gebruiken. Na afloop van het interview wordt het verslag door de student opgestuurd en heeft de geïnterviewde maximaal tien werkdagen de tijd om aan te geven of dit informatie bevat die niet in het onderzoek mag worden opgenomen.

4. Recht tot terugtrekking; vrijwillige basis

De geïnterviewde heeft het recht om zich te allen tijde terug te trekken uit het onderzoek of om vragen die gesteld worden, niet te beantwoorden. De medewerking aan dit onderzoek geschiedt op vrijwillige basis; er worden geen vergoedingen verstrekt.

[plaats], ... maart 2016

René Heij
(student)

.....
(geïnterviewde)

Bijlage 4: Aantekeningen vergaderingen Barendrecht

Commissievergadering 01-07-2014 Barendrecht (B-010714):

05:33 Dirkse (CU-SGP): verwijzing naar uitslag verkiezingen is goedkoop → de voorstander van zondagsopenstelling (VVD) uit vorig college verloor en tegenstanders niet (CDA en CU-SGP); niet alle EVB-stemmers hebben op EVB gestemd vanwege zondagsopenstelling, maar ook vanwege andere standpunten; waarom wordt er geen contact met bezwaarden gezocht? -Welke afwegingen zijn gemaakt bij voorrang aan economische belangen? Ga principiële en maatschappelijke argumenten niet herhalen. Manier en tijdstip problematisch. Stapt met grote 7-mijlslaarzen over gevoelens heen. Koning economie regeert.

01:23 Dirkse: Gaat om respect en fatsoen → zware woorden (besluit en al die mensen die er bezwaar tegen hebben; gaat in feite om hoe je omgaat met minderheden (begrip en rekening) → destijds sterk geproefd en nu op geen enkele manier

05:46 Van der Stoep (CDA): redenen zijn al eerder genoemd en worden niet nogmaals herhaald. 3 punten: referendum (bezwaarcommissie uitspraak afwachten), evaluatie proef + besluitvorming in 2015, waarom zo'n haast? → mede vanwege bezwaren Barendrecht vanuit geloofsovertuiging. Ondernemersbelangen (als antwoord op vragen CU-SGP). Waarom wordt koopzondag niet voor inspraak en overleg geacht? Is rel. zwaar getroffen groep in verhouding met wat er moet gebeuren?

-Tot mevr. Van Mil-Floor (VVD) 01:16

Tweede termijn 00:28 Dirkse (over bekend zijn van verordening) e.v.

Commissievergadering 11-02-2014 (B-110214):

-A. Stolk (CU-SGP): Wiegel → kleine middenstand kapotgemaakt door koopzondag. Nu uitspraak van PvdA dat dag van rust moet worden behouden (Wim Kok). Zondag is haven van rust die behouden moet worden. Voor CU en SGP geschenk van God vanuit scheppingsorde van 6 dagen werken en 1 dag rust. In vorige commissievergadering genoemd. Religieuze argumenten zijn bekend. Nu ook sociale, maatschappelijke en economische argumenten.

- Momenten van collectieve ontspanning van groot belang (arbo-artsen, burnout, etc.; rustpunt nodig). Gezamenlijke dag van rust draagt bij aan stabiliteit, evenwicht en duurzaamheid (mens, natuur en milieu). Sociaal en maatschappelijk een louterend effect. Macro-economisch verschuiving of verdeling van abs omzet. Voornamelijk gunstig voor filiaal- en grootwinkelbedrijven. Nu geen gelijke kansen voor kleine en grote ondernemers. Schijn van oneerlijke concurrentie. Winkelpersoneel (FNV, CNV en RMU stuurden een brief om belangen winkelpersoneel serieus te onderzoeken; aanbevelingen en voorbeeldenquête).

- Initiatiefvoorstel: 2 argumenten (nieuwe WTW in werking getreden → mogelijkheid, geen verplichting → hoofdregel is zondags gesloten; er is in Barendrecht oneerlijke concurrentie → doe dan heel Barendrecht op zondag dicht)

-Righolt (CDA): tegen openstelling van winkels in Barendrecht op zondag, tijdelijk of permanent. Zondag is dag van bezinning, samenzijn familie en vrienden bezoeken, dag van ontspanning en dag van rust. Wie helpen we nu met zondagsopenstelling? Niet: kleine winkeliers, dag rust. Ook niet bewoners rondom Ikea. Verkeersrust verdwijnt. Mensen voor wie vanuit geloofsovertuiging zondag een speciale dag is. Mensen die worden gedwongen te werken op zondag. Proef willen we ook niet. Fopspeen.

-Augustijn (GL) noemt 'cultureel erfgoed' als reden voor zondagsrust in Barendrecht.

>2de termijn:

-Stolk (SGP/CU): teleurgesteld dat men denkt dat het alleen religieuze argumenten zijn, terwijl ik veel heb genoemd van FNV/CNV/RMU en van VNG. Geen onderbuikgevoelens, maar juist

onderbouwde bezwaren. Veel argumenten zijn weggezet als niet-relevant of minder... (00:31). Voel me niet aangevallen, maar het is een teleurstelling.

-Regels zorgen ervoor dat iedereen maximale vrijheid kan genieten. Geen ongelimiteerde vrijheid.

-Righolt (CDA): geen raadsbreed toetsingskader

-Augustijn (GL): vrijheid voor individu moet soms beperkt worden voor algemeen belang

>Commissievergadering 14 januari 2014 (B-140114)

-5a: voorstel GL-referendum:

-Righolt (CDA): tegen koopzondagen. 17/12 zorg uitgesproken over MKB'ers. Personeel moet mogelijkheid hebben om principieel zondagswerk te weigeren. Verkeersdrukte. Het zou van enig respect getuigen om rekening te houden met Barendrechtse die vanuit religieuze overwegingen heel grote moeite hebben met winkelopstelling op zondag.

-Stolk (CU/SGP): citaat Wiegel; collectieve rust is goed voor de samenleving. Insprekers hebben aantal dingen genoemd die ik al had staan. Principieel: ritme is geschapen en heilzaam voor de mens. Genesis 1 en 2 in de Bijbel. Geschenk van God in de samenleving. Hebben we van insprekers en in ingezonden brieven al gezien. Vervolgens: louterend effect op gejaagdheid. Consuminderen (net als GL). Duurzaam (goed voor natuur en milieu). Verkeersdrukte. Supermarkten zijn 73 u/week geopend. Ikea 67 u/week. Geen 24-uurseconomie met behalen van maximale winsten. Kredietcrisis heeft aangetoond. Maatschappij wordt uitgeput en men kan zijn euro's maar 1x uitgeven. Verschuiving van dezelfde abs omzet. Kleine ondernemers. Vrije keuze is onzinnige gedachte: omzetverlies of 7 dagen/week werken. Hoe vrij/liberaal is die keuze? Men kan een dag op adem komen. Onderzoeken genoemd.

>Commissievergadering 17 december 2013 (B-171213)

-Dirkse (CU-SGP) gaat toch zijn principiële argumenten uitleggen, hoewel dat eigenlijk niet de bedoeling was (het hoorde over de procedure te gaan)

-Righolt (CDA): dag van rust is belangrijk, ook voor kleine ondernemers

Bijlage 5: Tekst motie VVD/PvdA/D66 Barendrecht

Initiatiefvoorstel VVD/PvdA/D66

- Conceptraadsbesluit

Aan de voorzitter van de raad,

Op grond van artikel 34 van het Reglement van Orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van de gemeente Barendrecht dienen wij onderstaand initiatiefvoorstel in.

Aanleiding

Op 1 juli 2013 is de nieuwe Winkeltijdenwet in werking getreden. De Wet beoogt tegemoet te komen aan de veranderende leef- en arbeidspatronen, diversiteit van de samenleving en een hernieuwde kijk op de rol van de overheid in de samenleving. De wetgever heeft de lokale overheid de verantwoordelijkheid gegeven om plaatselijk de winkeltijden te regelen. De landelijke tendensen zijn aan Barendrecht niet voorbijgegaan. Bovendien is het huidige winkeltijdenbeleid van de gemeente Barendrecht niet eenduidig. Op de bedrijventerreinen Reijerwaard en Cornelisland mogen de winkels op zondag open zijn. Voor de rest van Barendrecht is deze vrijstelling van de Winkeltijdenwet niet van toepassing. Consequentie is dat winkeliers in de andere delen van Barendrecht benadeeld worden. Wij zijn van mening dat dit oneerlijke concurrentie in Barendrecht geeft. Beide argumenten zijn voor ons de reden om dit onderliggende initiatiefvoorstel in te dienen.

Wat willen wij bereiken

1. Verruimde winkelopeningstijden voor alle winkeliers in Barendrecht op zondagen. Met dit voorstel willen wij alle winkeliers in Barendrecht in de gelegenheid stellen om op aangewezen zondagen open te gaan. Nu is er een beperkte openstelling voor de bedrijventerreinen Cornelisland en Reijerwaard.

2. Het Barendrechtse winkelend publiek voor de Barendrechtse markt behouden. In omringende gemeenten (Albrandswaard en Rotterdam) zijn de winkels op zondag open. Veel Barendrechtse winkeliers maken gebruik van deze mogelijkheden om te winkelen. Door een verruiming van de winkeltijden in Barendrecht kunnen de opbrengsten weer ten goede komen aan de Barendrechtse ondernemers.

Om dit te kunnen realiseren dient de huidige verordening ingetrokken te worden en een nieuwe verordening te worden vastgesteld. Voorts zullen er zon- en feestdagen aangewezen worden die vrijgesteld zijn van de verboden vervat in artikel 2 van de Winkeltijdenwet.

Zondagopenstelling bij wijze van proef

Om alle mogelijke effecten te beoordelen, stellen wij voor om de zondagopenstelling niet voor onbepaalde tijd in te voeren maar bij wijze van proef gedurende 18 maanden, ingaande op de dag na publicatie van de verordening. Voorts stellen wij voor het aantal aan te wijzen zon- en feestdagen per kalenderjaar te beperken tot 15 (deze dagen staan vermeld in de verordening). Op deze dagen mogen de winkels van 12.00 tot 18.00 uur open zijn.

Om de proef te kunnen beoordelen, stellen wij u voor om in het vierde kwartaal van 2014 een evaluatie te doen plaatsvinden. Deze evaluatie dient door een extern bureau te worden uitgevoerd. Voor de evaluatie zal een toetsingskader opgesteld dienen te worden. Daarin zullen in ieder geval de volgende zaken opgenomen worden:

1. Economische effecten
 - o werkgelegenheid
 - o aantal banen voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt
 - o effecten voor de medewerkers

 - o effecten voor de kleine winkeliers
 - o omzet ontwikkeling detailhandel en horeca
2. Tevredenheidsonderzoek onder de bewoners van Barendrecht
3. Verkeerseffecten
 - o parkeerdrukke
 - o filevorming
4. Effecten betreffende de openbare orde en veiligheid.

Dit toetsingskader wordt u in het vierde kwartaal 2014 aangeboden behoudens de metingen van de verkeerseffecten. Deze zullen gedurende de proefperiode worden uitgevoerd. De wijze van evalueren door middel van bijvoorbeeld een enquête over geheel Barendrecht zal dan ook aan u voorgelegd worden. Definitieve besluitvorming vindt plaats in tweede kwartaal 2015 en is afhankelijk van de uitkomsten van de evaluatie.

Zondagopenstelling gewogen

1. Zondagsrust

Door insprekers en andere partijen is aangegeven, dat de zondagsrust in Barendrecht in ernstige mate verstoord zal gaan worden, wanneer op zondag de winkels opengaan. Hoewel de expliciete wettelijke plicht tot afweging van bepaalde belangen is vervallen, hebben wij in het voorliggende voorstel rekening gehouden met de diverse groepen in onze samenleving door het beperken van het aantal dagen. Op de dagen zelf is zoveel mogelijk rekening gehouden met de inwoners die in ochtend naar de kerk gaan, door de openingstijden aan te passen.

2. Positie van de medewerkers van de winkels

Door enkele insprekers is ook aandacht gevraagd voor de medewerkers die op zondag moeten werken. Voor werknemers van grotere winkels leidt de verruiming van het aantal koopzondagen er toe dat zij gevraagd kunnen worden op zondagen te werken. In de arbeidswetgeving en Cao's zijn hierover echter bepalingen opgenomen om de belangen van de werknemers voldoende te beschermen. Voor de goede orde zij opgemerkt, dat zondagopenstelling juist weer arbeidsmarktkansen voor andere groepen biedt, denk hierbij aan middelbare scholieren.

3. Positie van de kleine winkeliers

Insprekers en andere fracties vragen rekening te houden met de positie van de kleine winkeliers. Deze hebben weinig of geen personeel en moeten zelf in de bemensing tijdens openingstijden voorzien. De kleine winkeliers zonder personeel in dienst hebben minder mogelijkheden om hun werktijden te verruimen. Daar staat tegenover dat zij kunnen kiezen om in plaats van de zondag op een andere dag of dagdeel, als er minder klandizie is, de winkel te sluiten.

4. Verkeersoverlast

Andere fracties verwachten vooral rondom de winkels van het Vaanpark overlast. De vermeende verkeersoverlast, met name op Vaanpark, is vooralsnog niet goed in te schatten. Dit zal onderzocht moeten worden.

5. Juridische risico's

Vanuit de verschillende partijen zijn vragen gesteld over de juridische haalbaarheid van het voorstel. Door de evaluatie in het najaar 2014 te houden en de definitieve besluitvorming in tweede kwartaal 2015 te doen plaatsvinden, zal er geen leemte ontstaan in de regelgeving. De voorgestelde verordening is niet tijdelijk van aard. Vooral nog is het aanwijzen van de zon- en feestdagen neergelegd bij de raad. Omdat een verordening een algemeen verbindend voorschrift is waartegen geen bezwaar en beroep ingesteld kan worden, zijn de zon- en feestdagen van de proef opgenomen in de verordening. De VNG adviseert de definitieve besluitvorming ruim voor het einde van de proef te doen plaatsvinden, zodat bedrijven hun bedrijfsvoering daarop kunnen inrichten. Derhalve stellen wij nu een proef voor van 18 maanden voor en is de besluitvorming daarop aangepast. Het bij wijze van proef invoeren van een zondagopenstelling is niet uniek, wij willen u graag wijzen op de pilots in bijvoorbeeld de gemeenten Zeist, Maastricht, Lansingerland en Utrechtse Heuvelrug.

6. Referendum

In de raad en commissie is een voorstel gedaan voor het houden van een referendum. Wij stellen u voor eerst de proef te houden en de eerder genoemde enquête. Pas als de resultaten van de enquête daar aanleiding toe geven valt een referendum te overwegen.

7. Financiële aspecten

De indieners van dit initiatiefvoorstel komen in de tweede helft van 2014 met een dekkingsvoorstel.

Resumerend stellen wij u voor:

1. een proefperiode van 18 maanden (ingaaude na de dag van bekendmaking van de verordening) in te stellen waarin op de door de raad aangewezen zon- en feestdagen een zondagopenstelling mogelijk gemaakt wordt voor de ondernemers die hierin geïnteresseerd zijn;
2. de verordening Winkeltijden Barendrecht 2014 vast te stellen, conform bijgevoegd concept en gelijktijdige intrekking van de verordening Winkeltijden Barendrecht (vastgesteld op 18 september 2012);
3. De proef te evalueren in het najaar van 2014 en in tweede kwartaal 2015 een definitief besluit te nemen of de mogelijkheden tot zondagopenstelling worden voortgezet voor alle winkels en winkelgebieden in Barendrecht.

Datum

31 januari 2014

Namens de VVD-fractie

Namens de PvdA fractie Namens de D66 fractie

De heer A.L. van 't Hoff

Mevr. R. Roopram

mevr. I.C. Monhemius-van der Veen

Bijlage 6: Tekst raadsbesluit Barendrecht 15 juli 2014

Raadsvoorstel

Onderwerp: Zondagsopenstelling winkels
Cornelisland, Reijerwaard, Vaanparken
1 tot en met 4

Datum vergadering:

15-07-2014

Agendapunt: Openbaar

Commissie: Samenleving 01-07-2014

Portefeuillehouder: Vermaat, D. Openbaar

BBVKenmerk: 51421

Geadviseerde beslissing raad

Vaststellen 3e Wijziging verordening Winkeltijden 2014 gemeente Barendrecht.

Inleiding

Op 25 februari 2014 is de verordening winkeltijden Barendrecht vastgesteld. Hierin zijn, in artikel 2, lid 1, een aantal zondagen aangewezen voor 2014, waarop de winkels geopend mogen zijn voor publiek. Deze zondagen gelden voor alle winkels in Barendrecht. Het college wil de ondernemers op de Barendrechtse bedrijventerreinen Reijerwaard, Cornelisland en de Vaanparken 1 tot en met 4 extra mogelijkheden bieden om op zondag open te zijn om daarmee zowel de consument als de ondernemers ter wille te zijn. Meubelboulevards in de omgeving zijn grotendeels ook op zondag geopend. Het college wil hiermee een einde maken aan deze oneerlijke concurrentiepositie van de Barendrechtse ondernemers. Daartoe wordt de verordening gewijzigd.

Beoogd effect

Meer mogelijkheden voor voor consumenten om Barendrecht te bezoeken;
Omzetting voor Barendrechtse ondernemers;
Beeindigen oneerlijke concurrentiepositie Barendrechtse meubelboulevards tov andere regionale meubelboulevards.

Relatie met beleidskaders

In het coalitieakkoord is afgesproken dat ondernemers, waar mogelijk, de ruimte wordt geboden. Met deze wijziging wordt dit gedaan.

Argumenten

Zie beoogd effect.

Overleg gevoerd met

nvt

Kanttekeningen

Supermarkten uit de winkelgebieden hebben ook aangegeven graag alle zondagen open te willen zijn en zullen het voorliggende voorstel wellicht als oneerlijk beschouwen.

Uitvoering/vervolgstappen

Na vaststelling van de wijziging door de gemeenteraad en bekendmaking van de verordening, mogen de winkels in de genoemde gebieden alle zondagen open.

Evaluatie/monitoring

De verkeersstromen zullen nauwkeurig worden gemonitord. Wanneer deze monitoring aanleiding geeft tot nader overleg, zal dit worden gevoerd.

Financiën

Geen

Juridische zaken

Winkels uit de beide winkelcentra (Carnisse Veste/Middenbaan e.o) kunnen door deze wijziging een gevoel van rechtsongelijkheid ervaren. Wanneer deze een verzoek tot wijziging van de verordening zouden indienen om ook iedere zondag open te zijn, zou dit mogelijk niet kunnen worden geweigerd.

Communicatie/participatie na besluitvorming

De 3e wijziging van de verordening winkeltijden Barendrecht 2014 zal via de gebruikelijke kanalen worden gecommuniceerd

Bijlagen/ter inzage liggende stukken

1. Raadsbesluit 3e wijziging winkeltijdenverordening gemeente Barendrecht 2014 (51201)
2. Verordening Geconsolideerde winkeltijdenverordening Barendrecht 2014 (51205)

Datum

10 juni 2014

Burgemeester en wethouders van Barendrecht,

de secretaris
mr. A.G. Knol

de burgemeester,
drs. J. van Belzen

Bijlage 7: Interviewverslag Van der Stoep/Van der Graaff (Interview B-Stoep/Graaff-160316)

Personalia (RG= Rolinka van der Graaff / JS = Jilles van der Stoep)

RG: Ik ben sinds 2010, de vorige raadsperiode, actief. Dit is mijn tweede raadsperiode dat ik voor het CDA in de gemeenteraad zit. Ik ben moeder van drie zoons en mijn beroep is jeugdverpleegkundige, verbonden aan een consultatiebureau en mijn specialisatie is lactatiekundige. Ik ben dus echt een zorgprofessional en van daaruit en met die expertise probeer ik in de gemeenteraad ook mijn steentje bij te dragen. Dat is wel heel erg wennen geweest, omdat dat natuurlijk wel een heel andere tak van sport is dan je als zorg-hulpverlener gewend bent. Maar eigenlijk gaat het altijd over mensen, dus er is altijd in die zin een link waar je gewoon veel mee kunt en waar je ook gewoon je interesse in hebt. En omdat ik heel lang op het consultatiebureau in deze plaats heb gewerkt, ken ik hier heel veel mensen en heb ik een hele generatie langs zien komen van jonge gezinnen. En dat is natuurlijk ook de insteek: voor die doelgroep die doorgaans zich niet heel erg manifesteert in de raadszaal of in het gemeentehuis, omdat ze druk zijn met kinderen die opgroeien, probeer ik ook daarvoor iets te verwoorden. Ik denk dat ik ook een soort spreekbuis daarvoor kan zijn, omdat ik ze ook zo goed ken. Ik ben samen met Jilles in de commissie samenleving actief. (...)

JS: Ik ben Jilles van der Stoep en ik werk bij het UWV als arts bij de afdeling bezwaar en beroep. Wij hebben te maken met duizenden bezwaarzaken te maken en alles waar een medisch tintje aan zit in de regio Groot-Rotterdam kom ik in beeld. (...) Ik ben vader van drie kinderen, twee zonen en één dochter, die zijn het huis al uit. Het is mijn tweede raadsperiode. Ik ben nog niet zo lang als Rolinka in de raad, maar ik ben er halverwege de vorige periode ingekomen omdat een raadslid ging verhuizen. En wij hebben ook een beetje de insteek: als een Barendrechter een probleem heeft, dan weten ze ons tegenwoordig te vinden. Wij hebben een bepaalde naam opgebouwd. Wij hebben een bepaalde ombudsfunctie tussen aanhalingstekens en wij gaan daar op af om te kijken of we daar als raadsleden iets aan kunnen doen. Op die manier proberen we toch te doen of we daar iets aan kunnen veranderen.

De zondagsopening heb ik geërfd van mijn prestigieuze voorganger Corrie Righolt. Zij was onze vorige fractievoorzitter, het boegbeeld van het CDA. Zij is teruggetreden en ik heb toen het woordvoederschap geërfd. Waarom? Omdat ik eh...iets te laat was om een stap terug te doen. Nee, maar uiteindelijk is het wel iets heel interessants geworden. Het boeide mij wat minder dan andere onderwerpen, maar het is uiteindelijk wel een heel interessant onderwerp geworden binnen deze gemeente. (...) Dus uiteindelijk heb ik daar helemaal geen spijt van dat ik dat woordvoederschap heb mogen doen, met behulp van Rolinka met name, maar het is toch iets heel bijzonders geworden eigenlijk vind ik zelf, waar ik toch wel met bepaalde gevoelens op terugkijk.

Als ik het goed heb begrepen is hier in Barendrecht sinds 2014 een nieuwe partij die een coalitie heeft gevormd zonder CDA en CU/SGP? Dat was in 2010 nog anders?

RG: Ja, toen hadden we een coalitie van CDA, VVD en CU/SGP.

JS: Nu is dat EVB (Echt voor Barendrecht), VVD en D66. (...) Dat is een ommekeer in de Barendrechtse politiek. Want die lokale partij had in 1 klap 9 zetels. Die kwam van 0 naar 9. Van de 29. En de coalitieonderhandelingen zijn zodanig verlopen dat wij niet in deze coalitie zijn gestapt.

RG: En het is voor het eerst dat het CDA niet meer meedoet.

JS: Sinds 1947.

RG: Van oudsher is Barendrecht ook echt een CDA-gemeente.

JS: Gezien het aantal zetels dat wij hebben, hebben wij nog steeds een forse achterban. Wij zijn teruggelopen bij de laatste verkiezingen van 6 naar 5 en als je ons vergelijkt met andere verstedelijkte plaatsen als Ridderkerk, met 2 zetels geloof ik, en alle andere gemeenten zoals Rotterdam, Dordrecht, Spijkenisse, dan zijn wij een grote fractie met een grote achterban. Wij zijn overigens de 1 na grootste partij in Barendrecht, na de EVB. Wij hebben evenveel zetels als de VVD, maar wij hadden meer kiezers die op ons stemden.

Wat ik uit de verslagen begreep, waren de koopzondagen echt een thema tijdens de laatste verkiezingen?

JS: Ja dat klopt, het is een heel groot thema geweest. (...) Het is tijdens de campagne een wel een heel belangrijk punt van aandacht. En niet voor niks, want het was ook een punt waarop wij ons wilden onderscheiden. Want die C die vinden wij toch heel belangrijk. En wij wilden ons onderscheiden. Niet alleen uit christelijke overwegingen, maar ook uit andere overwegingen door die koopzondag te handhaven. Of eh...de sluiting van de koopzondag. En daar waren allerlei redenen voor.

RG: In de vorige raadsperiode was het in het coalitieakkoord besproken dat het niet zeg maar ter sprake zou komen. De vorige raadsperiode was het dus in die zin niet een thema.

JS: Toen heeft men het aan het eind wel gedaan. De VVD is andere partners buiten de coalitie gaan zoeken. Je snapt ook wel, de coalitiepartners waren CDA en CU/SGP... En toen hebben ze het voordat de verkiezingen er waren aangekaart. En toen is er een hele discussie gekomen over een referendum. Wij wilden daar ook een aantal burgers wilden daar een referendum over houden. Want het leeft enorm binnen Barendrecht. En dat referendum is toen bij een meerderheid van stemmen niet doorgegaan in de raad.

RG: Dus aan het einde van de vorige raadsperiode is dit gaan spelen. En toen werd dit ook een verkiezingsitem.

En toen las ik ook iets over een proef?

RG: Dat is uiteindelijk ook het besluit dat er aan het eind van de vorige raadsperiode dat er doorkwam geworden. Dat er dan een proef zou worden genomen en dat die dan zou worden geëvalueerd. En onder die voorwaarden probeerde men ook de coalitiepartners te sussen zo van nou dan gaan we ook echt goed evalueren of dit ook werkelijk onder de Barendrechtse bevolking draagvlak wel of niet heeft. En al die bezwaren die wij als christelijke partijen hadden werden dan ook meegenomen.

JS: En het ging dan om één keer per maand.

Hoe is de situatie rondom koopzondagen in Barendrecht op dit moment?

JS: Iedere zondag zijn de winkels open vanaf 12 uur. Daarbij is nadrukkelijk rekening gehouden met de kerkgang. Dan was de gedachte erachter dat het winkelend publiek de kerkgang niet zou storen.

RG: En andersom misschien. Men wil elkaar niet tegenkomen.

JS: Vanaf 11 uur mag het restaurant van de Ikea open. Maar de winkels vanaf 12 uur en dat duurt dan tot 17 uur.

RG: En uiteraard is het vrij aan ondernemers welke opengaan. En dan blijkt dan dat zeker in het oude centrum dat dat heel minimaal is. De supermarkten zijn open en een enkele kleine ondernemer.

JS: Wij hebben een onderzoek gedaan tijdens de discussie en toen bleek dat in zowel oud- als nieuw-Barendrecht 80 procent van de ondernemers en filiaalhouders niet open wilde op zondag. (...) Maar 80 procent van de winkeliers zagen het niet zitten op zondag en hechtten daar ook geen belang aan. Die hebben daar allerlei redenen voor. Religieuze redenen, of: ik draai niet meer omzet. (...) Wij hebben hier nog veel kleine zelfstandige ondernemers in Barendrecht zitten en die werken al 6 dagen per week en die zien een zevende dag niet zitten. Dat is ook geen succes want naderhand is dit geëvalueerd (...) en daaruit blijkt dat alleen de supermarkten meer omzet draaien en dan nog met name in het nieuwe gedeelte van Barendrecht. (...) Dus het is qua omzet...het is niet lucratief, nee. Het is eh...als je zondag komt kijken, dan vind je in feite een vrij verlaten winkelstraat waar bijna geen winkels open zijn.

Er werd ook voorgesteld om een referendum over deze kwestie te houden. Daar was uw partij een voorstander van?

JS: Ja, absoluut. Maar het is een heel ingewikkelde discussie geworden, omdat een referendum aan allerlei voorwaarden moet voldoen, maar het hoeft niet door de raad te worden geaccepteerd. Een referendum kan altijd worden afgewezen door de raad. De

initiatiefnemers wisten dat niet. Men had eigenlijk verkeerde verwachtingen van het referendum. Het referendum is uiteindelijk niet doorgegaan. Het is uiteindelijk wel uitgemond in een procedure in samenwerking met de griffier om nog eens heel goed duidelijk te maken wat de procedure van een referendum is voor de burger. Dat het niet alles is en dat je heel veel inspraak kunt hebben, maar dat je al op voorhand moet weten of de raad met de uitslag akkoord zal gaan. En die procedure rondom dat referendum is op een teleurstelling uitgelopen voor de initiatiefnemers, onder wie de oud-voorzitter van het CDA, winkeliers en mensen uit de hoek van SGP/CU. Het was een brede...de veertien initiatiefnemers kwamen uit verschillende hoeken, ook uit de hoek van GL. Zij hebben ons altijd gesteund tegen de zondagsopenstelling.

RG: Niet vanuit de religieuze achtergrond, maar wel vanuit...

JS: Ja, duurzaamheid, rust... Maar uit die hoek kwamen dus ook initiatiefnemers om daar een referendum over te houden.

RG: Toevallig zeiden we onlangs nog dat we hier in de GL-fractie nog wel wat christelijke waarden proeven, dat dat ook in hun besluitvorming naar voren komt.

JS: Zij focussen zich natuurlijk op duurzaamheid...

RG: Ja, bij onze pijler rentmeesterschap sluit dat aan.

JS: Daar vind je elkaar wel, hoor.

Hoe hebt u de debatten over het onderwerp 'koopzondagen' beleefd?

JS: Eh...wat ik zelf vond eh... Kijk, waar je wel voldoende ruimte voor krijgt in deze raad is het neerzetten van je standpunt. Het was wel zo...eh...met name bij de VVD was er het standpunt van de winkelier moet het zelf maar weten. Dat was dan die ondernemersvrijheid. En als je daar dan tegen inbrengt dat de ondernemer dat zelf niet wil, dan krijg je terug van: ja, de ondernemer moet het zelf weten. En als je dan inbrengt: ja, het is juist beter om geclusterde tijden te hebben voor de variëteit voor het winkelaanbod, dan vind je geen gehoor eigenlijk.

RG: Ja en ook wel dat die vrijheid ook wel heel relatief is. Omdat die druk ook toeneemt als anderen open zijn en omzet draaien en jij bent dicht. Dat is toch een bepaald scheeftrekken...

JS: Ja, dat je eigenlijk wilt praten over vrijheid, maar wat is vrijheid als je zeven dagen per week open moet zijn voor je concurrenten?

RG: Ik bedoelde hetzelfde, maar jij zegt het met andere woorden.

JS: Ik heb ook gezegd dat de VVD eigenlijk niet aan de eigen winkeliers, aan de ondernemers dacht. Dat heb ik ze ook verweten. Maar dan heb je het coalitieakkoord en de coalitie die naar elkaar gaat schurken en daar vind je dan geen weerklank. Welk argument je ook inbrengt.

RG: Ik denk dat het in die zin ook wel frustrerend was... omdat je eigenlijk wel wist, je kunt een goed debat hebben, maar we redden het niet.

JS: Argumenten tellen lang niet altijd, want men wilde coalitie koste wat kost in stand houden.

RG: En als dat dichtgetimmerd zit dan ervaar je geen ruimte. Dan kun je een fijne avond met elkaar hebben, maar hoe fijn is dat dan? We zitten hier ook niet om een fijne avond met elkaar te hebben want je bent ook op je doel gericht natuurlijk. Dat was wel redelijk frustrerend.

Want dit stond in het coalitieakkoord?

JS: Ja en men heeft toch wel eh... ik zal niet zeggen: zijn oren laten hangen, maar Ikea is natuurlijk wel heel belangrijk geweest. Dat komt de filiaalmanagers van Ikea en Karwei hebben ook ingesproken en die komen dan gelijk met argumenten van werkgelegenheid en daar is men dan gevoelig voor. Er zijn ook debatten geweest in de kerk hier, daar ben ik niet bij geweest, over zondagsrust...

RG: Ik wel. Volgens mij is dat vanuit de kerken georganiseerd, misschien wel – maar dat ben ik even kwijt – in combinatie met de oud-voorzitter van onze partij die ook dat referendum wilde organiseren. (...) Er was veel belangstelling voor en het was ook met elkaar in groepjes over dit onderwerp praten. Ja, de groep tegenstanders waren denk ik wat ruim vertegenwoordigd op deze avond. Het was ook wel een fijne avond zeg maar. Het was voor ons ook een stukje ondersteuning, dat dit ook wel echt leeft en dat je echt wel met elkaar toch probeert van wat kun je, ook al zie je dat het tij zich helemaal tegen je keert, je wilt toch gewoon blijven gaan totdat je zeker weet dat je niks meer kunt doen.

JS: Wij hebben toen als fractie een hele duidelijke koers gekozen: wij willen die koopzondag gewoon niet en daarin persisteren wij. Wat men ook doet en wat men ook zegt. Vandaar dat wij dat ook als belangrijk verkiezingsitem hebben verheven en we hebben gewoon voet bij stuk gehouden. En dat is door veel mensen ook gerespecteerd. Ook mensen die niet eens horen bij onze achterban, daarvan kreeg je reacties, ook mensen die niet christelijk waren, van: Wij willen gewoon een rustig dorp op zondag en aandacht voor familie en wij willen geen file naar de Ikea op zondag. En zondag is een dag van rust voor je eigen kring. Ook al gaan mensen niet naar de kerk, ze zoeken kinderen op en kinderen zoeken hen op, kleinkinderen. En dat blijkt dan heel erg te leven, niet eens vanwege kerkgang of uit godsdienstige overwegingen... dat vond men ook heel erg belangrijk. We hebben op een markt gestaan en daar werden wij door veel mensen

daarop aangesproken. Dat ze vinden dat ze zijn geen CDA stemmers maar ze vinden wel dat de zondagsrust behouden moest worden. (...)

In die debatten had het CDA verschillende redenen om tegen de koopzondag te zijn. Hebt u ook gebruik gemaakt van argumenten waarbij expliciet een beroep op de Bijbel is gedaan?

JS: Wij hebben wel onze C genoemd. Want onze partij is een christelijke partij. Wij zijn allemaal christelijk en dat is onze basis eigenlijk geweest. En omdat wij christelijk zijn vinden wij dat de zondag ook een rustdag moet zijn. Zoals dat...dat staat niet in de Bijbel heb ik begrepen, maar zoals dat wel verkondigd wordt. Ik heb de link niet kunnen vinden, waar in de Bijbel staat dat er zondagsrust zou moeten zijn...

RG: Het is het principe van 6 dagen zult gij werken. En dat is ook benoemd meerdere malen, dat het zeg maar vanuit de Bijbelse waarden, zonder dat je dan een bepaalde tekst aanhaalt of...

JS: Nee, die heb ik niet aangehaald.

RG: Dat is doorgaans ook niet zozeer de stijl van het CDA. Dat wordt ons natuurlijk soms ook weleens verweten.

JS: Dat is de andere kant van de zaak, ja.

RG: CU/SGP doet dat dus echt anders, die nemen vaker ook echt voorbeelden ook vanuit een tekst benoemen en verwijst gewoon directer naar Bijbelse termen en zaken. En wij doen dat eigenlijk nooit, maar veelmeer eigenlijk dat we benoemen dat we vanuit de Bijbel onze waarden...

JS: Christelijke normen en waarden. Dus wij zijn een partij van, althans daar staan wij voor: voor de normen en waarden vanuit de christelijke grondgedachte. Dat is toch de basis voor het CDA voor mij.

RG: Ja, ja.

JS: Bijbelteksten aanhalen doen wij niet. Tenminste, ik heb het niet gedaan.

RG: Als je daar behoefte aan zou hebben dan zou het ook wel kunnen. Daar heb je ook de vrijheid voor.

JS: Dat zou best wel kunnen, ik vind het ook heel knap, maar...

RG: Maar dat moet ook echt je eigen overtuiging zijn dat dat de beste manier is voor jou. Dan werkt het ook, dan kun je het ook doen.

JS: Maar de SGP/CU is daar ook meer letterlijk in zeg maar. Die citeert wel de Schrift en zal wel met Bijbelteksten komen. Dat hebben ze niet echt gedaan in deze debatten, maar ze verwezen wel meer expliciet naar de Bijbel. (...) Ik vind het een lastige discussie, want ik weet nog wel uit mijn jeugd de vraag van: wat mag wel en niet op zondag? En wat is rust? Mijn moeder had bijvoorbeeld liever niet dat wij gingen schaatsen op zondag. Maar iets goeds doen...als Jezus die man met de verschrompelde hand geneest op zondag, dan zegt Hij gewoon dat Hij dat geoorloofd vond. Dus je mag wel degelijk wat doen, maar goed doen. Dus Hij zegt gewoon van je moet het niet te letterlijk zien als je wat goeds voor de mens wilt doen, anders had die man nog met een verschrompelde hand gelopen.

RG: Ik weet nog dat ik graag eh...ik heb zo'n fase gehad in m'n leven dat ik graag truien breide voor Jan en alleman. En dat deed ik dan op zondag en bij ons thuis mocht dat dan blijkbaar bij ons thuis en dat ik daarna bij mijn schoonouders kwam met mijn breiwerk en dat mijn schoonmoeder dan ineens zei: "Zondagssteek houdt geen week." Dat ik dacht: o, hé. Ineens werd ik me daarvan bewust dat dat ook een ding was. Eerder had ik daar nooit zo over nagedacht. Die zag dat als werk en dat was dan ook nog... Dan moest je breien waarschijnlijk voor het hele gezin en dan was dat werk. Dan was dat helemaal niet zo leuk.

Maar een beroep doen op de Bijbel is volgens u dus in bepaalde gevallen legitiem?

JS: Ja, absoluut. Wij zijn een christelijke partij, dus...

RG: Dat is absoluut zo.

Hoe zou u reageren op de stelling dat het beroep op de Bijbel in de politiek problematisch is?

JS: Niet mee eens, niet mee eens. Dan zou ik een wedervraag stellen: waarom zou het problematisch zijn? Kijk, wij leven in een democratie en vrijheid van het woord is een heel groot goed. En ik ...ik zelf zou dat...dat komt niet bij mij op om dat... Ik heb daar juist respect voor dat iemand uitkomt voor zijn standpunt en dat hij in dat geval de Bijbel aanhaalt. Kijk, dat kan GL weer met iets anders doen. Nee, ik...ik weet niet of jij daar anders over denkt?

RG: Nee, ik sta daar precies zo in, ja. Juist omdat je...omdat het ook gewoon weer eh...het is zo, zo groot en overkoepelend over je hele leven. Het is niet een koepel, het is je basis.

JS: En wat ik ook wel eh...daar is hier ook respect voor.

RG: Ja, daar is hier ook respect voor.

JS: We hebben hier wel een stedelijke gemeente, maar de sfeer is hier wel zo dat je het gewoon kan zeggen. Gelukkig maar, het zou niet goed zijn als dat niet zo was. Dan tast je de democratische waarden natuurlijk ook aan.

Hoe wordt daar door andere partijen, buiten CU/SGP, dan op gereageerd?

RG: Eigenlijk niet zeg maar. Als bijvoorbeeld...dan wordt dat met name ook in bijdrages genoemd, kijk, als iemand een pleidooi houdt voor iets dan wordt eventueel een tekst daarin verwerkt. Dus het gebeurt niet zo in een debat. Want als jij een niet-christen tegenover je hebt in het debat, volgens mij doet SGP/CU dat ook niet, dat er dan een tekst wordt gebruikt als tegen... Want dan werkt dat niet bij die ander. Integendeel zelfs.

JS: Zij waren wel heftig in het debat, SGP/CU. Wij waren dat dan op onze eigen manier. Maar dan toch...conform CDA wat gematigd van toonzetting. Wij proberen op een andere manier het college in de problemen te brengen dan. Maar zij waren heel stringent ook in toonzetting en dat hebben ze ook uitgedragen. En daar is in mijn beleving door college en raadsleden heel respectvol mee omgegaan. Dat het niet aankomt is wat anders natuurlijk, maar het is niet zo dat het weggelachen werd of niet gerespecteerd wordt.

RG: Het is voor mijn gevoel niet zo dat het anti gewerkt heeft. Het kan soms ook een heleboel weerstand oproepen. Maar dat is misschien ook wel te danken aan de manier waarop SGP/CU dat hier heeft gedaan, hè. Dat het niet alleen maar met de tale Kanaäns op een hele zware manier is gehanteerd. Dus het is ook eh...

JS: Maar wij zijn natuurlijk ook met bij elkaar 9 zetels spelers van betekenis. Dus het is ook vanuit politieke overwegingen ook wel handig om te luisteren en om respect te tonen. Zonder meteen te zeggen dat men de Bijbelse argumenten moet overslaan.

Ziet u ook een verschil in waarde tussen argumenten waarbij wel of niet een beroep wordt gedaan op de Bijbel?

JS: Kijk, het heeft zich in principe voorgedaan. Wij waren tegen zondagsluiting en het college kwam met: het levert banen op. Wij hebben geen Bijbelse argumenten uit de kast gehaald, maar we hebben wel gezegd dat de zondagsrust voor ons een heel groot goed is en dat dat wat ons betreft dus van meerwaarde is dan de 24-uurseconomie. Dus in die zin hebben wij de zondagsrust met alles wat daarbij hoort (kerk, familie enzo), dat vonden wij belangrijker dan 100 banen extra van de Ikea.

RG: Maar ik begrijp jouw vraag meer zo, dat als wij vanuit onze Bijbelse achtergrond zeggen dat het goed is om zondagsrust te hebben en GL zegt...wij vinden ook een rustdag belangrijk, maar veel meer vanuit 24-uurseconomie, gezondheid, stress, whatever... Is dan ons standpunt krachtiger omdat het op de Bijbel is gebaseerd ten opzichte van dat van hen? Maakt dat verschil.

JS: Dus of jij het krachtiger vindt?

RG: Ik vind het krachtiger, omdat ik geloof...maar dan spreek ik voor mezelf heel persoonlijk, dat als ik het niet uit de Bijbel zou halen, dan zou een ander mij met goede argumenten een heel eind kunnen krijgen. Maar als ik denk nee als ik het toch uit de Bijbel haal, dat is dan toch een heel diepgewortelde zekerheid, ook al voel ik dat soms niet altijd zo, dat ik toch denk van ja dat is mijn keus. Daar blijf ik bij. Dus voor mijzelf is dat dan wel krachtiger.

JS: Als ik dan voor mijzelf spreek, dan zit ik daar net wat anders in. Want die Bijbelse basis is altijd aanwezig, die heb je je hele leven meegenomen. Maar dan denk ik toch...dan vind ik het heel belangrijk dat in die hele economie waarin mensen worden doorgedraaid, ik zie natuurlijk elke dag de mensen voorbijkomen die daar slachtoffer van zijn, dus ik zie ook wat voor leed dit veroorzaakt bij mensen, dus naast de materiële welstand veroorzaakt het ook vreselijk veel ongeluk. Dat mensen heel ongelukkig worden van die economie. Dus dan heb ik dat meer voor ogen eigenlijk dan die Bijbel eigenlijk.

Hoe ziet u de rol van de Bijbel in het domein van de politiek? Zoals die zou moeten zijn?

JS: Nou, zoals ik het zelf zie, is...dat je moet handelen vanuit de grondgedachte vanuit de Bijbel, maar niet letterlijk moet aanhalen. Zoals ik er zelf tegenaan kijk, maar ook zoals ik vind dat je die in de politiek zou moeten hanteren.

RG: Zoals ik het zie is dat als we met elkaar onze keuzes laten bepalen door de Bijbelse waarden en normen, door de Bijbel als leidraad, dan ben ik ervan overtuigd dat we een betere samenleving met elkaar zouden kunnen creëren. Dus in die zin zou het mij heel wat waard zijn als we vanuit de Bijbelse...dat we dat richting geven vanuit de Bijbel. Omdat ik ervan overtuigd ben dat zoals God dat bedoeld heeft met de mens...dat hij gewoon omdat Hij ons natuurlijk kent zoals wij onszelf soms niet eens kennen, dus je moet daar dan ook als mens soms ook op terugvallen omdat je niet vanuit je eigen gevoel kunt werken... Nou probeer ik iets duidelijk te maken wat voor mijzelf ook niet zo duidelijk is, maar ook voor een deel een gevoel denk ik... Kijk, als je het bijvoorbeeld hebt over – dan noem ik even iets heel mondiaals – zoiets als de vluchtelingenproblematiek, daar kom je eigenlijk als mens niet uit. Want ik kan ook denken als mens: ja inderdaad, als al die vluchtelingen hier onze uitkeringen... Dat. Dat is een gevoel, hè? Terwijl ik denk: nee, mijn waarde zit werkelijk dieper verankerd in: ik ben die vreemdeling die u te eten hebt gegeven en ik stond aan uw deur. Dat zit dieper dan mijn gevoel. Dat is eigenlijk waar ik voor wil kiezen. Van nee, inderdaad, ik weet ook niet hoe ik dat in dat grotere geheel van die vluchtelingenproblematiek werkelijk moet doen, maar als mensen dus echt in nood zijn, moeten wij ze helpen. Want dat is iets wat God ons zegt.

JS: Ik vind dat een mooi voorbeeld van Rolinka, want wij hebben er ook best wat publiciteit gehad dat wij onze christenplicht echt hebben gekoppeld aan vluchtelingen hier in Barendrecht. Wij doen geen noodopvang maar wij doen vergunninghouders en wij hebben ook gezegd dat wij, iedereen krijgt een taakstelling in de gemeente, dat je vanuit onze christenplicht moet streven naar het maximaal haalbare voor vluchtelingen en niet alleen wat de overheid ons zegt. Zo heb ik dat gezegd op de ledenvergadering en ook in de raadsvergadering en veel partijen vonden dat nou niet zo eigenlijk hè. Die zeggen dat we doen wat ons opgedragen is en je moet ons verder niet lastigvallen met nog meer vluchtelingen. Wij hebben echt gezegd je moet er meer opvangen dan het quotum en je moet meer doen, je moet je maximaal inspannen, je moet onderzoeken of je meer kunt doen, vanuit je christenplicht. Dat hebben we expliciet gezegd. Ook vanuit onze C zeg maar en niet expliciet vanuit de Bijbel. En jij doet dat volgens mij...als ik jou een beetje kent...jij haalt ook veel vastigheid uit de Bijbel. Ik ben daar ook een beetje jaloers op soms. Want iedereen heeft zijn onzekerheden. En Rolinka ken ik als iemand die dan bepaalde zekerheid, vastigheid...die daarop kan leunen. Daar kun je uit putten. Daar...daar...krijg je energie van voor hoe je het moet zeggen. Steun, moed...ja.

RG: Ja, dat is ook wel iets persoonlijks.

JS: Ja, dan zeg ik ook gelijk dat ik daar best wel jaloers op ben dat ik dat niet heb.

RG: Ik ga nu niet zeggen waar ik allemaal jaloers op ben, hoor!

Hoe zal dat zich in uw visie in de toekomst gaan ontwikkelen?

RG: Nou, ik denk dat dat wel moeilijker gaat worden. Ik denk dat het groepje misschien kleiner wordt. Dat zie je ook eigenlijk op een bepaalde manier in de hele secularisatie van de samenleving. Dat zal dus ook wel daarin een bepaalde invloed hebben. Aan de andere kant vraag ik mij wel af: dat hoeft niet te betekenen dat de importantie daardoor eh...het kan kleiner worden, maar dat hoeft niet te betekenen dat het minder krachtig wordt daardoor.

JS: Ik denk dan aan een onderzoek naar de kerkgang. Die is teruggelopen in 10 jaar tijd met 7 procent. Dat viel mij mee. En ik denk dat de discussie blijft en wij moeten ook meebewegen. Je kan meebewegen en actualiseren zonder de Bijbel los te laten. We gaan voor normen en waarden. Normen en waarden vanuit de Bijbel en die worden vaak gerespecteerd door mensen die niet gelovig zijn en wel die normen en waarden hebben. En dat is belangrijk en dat blijft ook belangrijk. Alleen het hanteren van normen en waarden vanuit het geloof dat zal wel actueel blijven en misschien dat je achterban hetzelfde blijft wat betreft het aantal stemmen en die delen dan je normen en waarden, maar niet per se vanuit de Bijbel. Je hoorde bijvoorbeeld, ik weet niet of dat waar is, er zitten in Carnisselande nog een aantal welgestelde Turkse gezinnen en je hoort dan dat die ook vaak CDA stemmen vanwege de gedeelde normen en waarden. Zij hebben dan niet echt de optie zeg maar als het gaat om partijen. Dus het normen en

waarden verhaal blijft, maar de rol van de Bijbel zal langzamerhand worden teruggedrongen.

RG: Maar dan denk ik dat dit aanvankelijk nog wel werkt, een bepaalde familiale culturele overdracht, maar zodra die werkelijke voeding daarvan weg is, zal die andere input vanuit de maatschappij toch krachtiger gaan worden. En dan zie je ook dat dat voor jonge mensen bijvoorbeeld... Ik vind jouw aanname daarin toch wel wat optimistisch geloof ik hoor.

JS: Als het gaat om normen en waarden, als het gaat om de 10 Geboden, daar staan wij heel erg voor en ik denk dat dat ook wel zal blijven. Alleen mensen delen die normen en waarden wel, alleen weten ze niet dat dat van die stenen tafelen komt. (...) En ik denk dat wij daarvoor moeten blijven staan.

Bijlage 8: Interviewverslag Dirkse (B-Dirkse-230316)

Personalia:

Jan-Willem Dirkse (CU/SGP, lid van CU) zit nu al 8 jaar in de raad. Hoe hij daarin terechtgekomen is? “Dat is min of meer per ongeluk gegaan. Toen we hier kwamen wonen heb ik wat steunfractiedingen gedaan en als gevolg daarvan ben ik ooit op die lijst terechtgekomen. Twee periodes terug ging halverwege de periode een raadslid stoppen en uiteindelijk zijn ze bij mij terechtgekomen of ik het wilde doen en toen heb ik ja gezegd. Ik had eigenlijk die ambitie niet, maar het is op mijn pad gekomen en ik doe het met veel plezier.”

In Barendrecht richtte het begin van de discussie zich vooral op het al dan niet houden van een referendum. Hoe is dat gegaan?

We hebben jaren geleden een referendumverordening een keer aangenomen hier. De mensen die het referendum wilden organiseren hadden op zich keurig gedaan wat die verordening voorschrijft, met handtekeningen en zo. En toen kwam bij de raad de vraag van: Mogen ze door naar stap 2, die uit mijn hoofd inhield dat ze zo'n 3000 handtekeningen moesten verzamelen? En als dat dan gehaald is, dan organiseren wij een referendum. En dan is de uitkomst ook nog weer niet bepalend, maar raadgevend, dus dat alleen al geeft aan dat zo'n referendum een beetje een bijzonder instrument is. Maar goed, zo ver is het nooit gekomen. Wat we uiteindelijk wel gedaan hebben raadsbreed is dat we die indieners van het referendum wel betrokken hebben in de hele evaluatie van de zondagsopenstelling. In die zin is dat wel netjes afgewerkt.

[...]

Ik denk dat dit onderwerp een onderwerp is waarbij mensen die echt tegen zondagsopenstelling zijn ook veel actiever zijn. D66 heeft zo'n drie jaar geleden een poll over zondagsopenstelling op de eigen site geplaatst en wij krijgen dat dan binnen en dan is het met onze achterban...na een week stond dat ding geloof ik op 500 keer nee en zo'n 16 keer ja. Dat is ook wel weer een beetje een spelletje. Maar dat geeft ook wel weer aan dat het gewicht dat wij aan dit onderwerp geven ook wat zwaarder is dan de gemiddelde Barendrechter die het misschien wel leuk vindt dat dat op zondag open is, maar ook geen nacht minder slaapt als dat wat minder is.

In Barendrecht waren de partijen CDA, CU/SGP en GL tegen? Klopt dat?

Ja. De historie in een notendop is dat er al lang geleden is gesproken over zondagsopenstelling. Ik weet niet eens meer precies wanneer. Toen is het besluit genomen dat er een beperkte winkelpenstelling gold in een winkelcentrum nabij Rotterdam. Voor de rest van Barendrecht gold gewoon: zondag dicht. (...) Het is geen discussie geworden, tot aan in feite het laatste kwartaal voor de laatste raadsverkiezingen, dus eind 2013 is er vanuit de VVD een initiatief gekomen om een proef te gaan doen met zondagsopenstelling. (...) Wij zaten toen in het college en daar zijn geen afspraken over gemaakt in het coalitieakkoord. Het is een vrij onderwerp geweest. Op enig moment heeft het zeg maar gespeeld voor...zeg maar net na de helft van de periode, toen kwam er vanuit de VVD

een signaal van: we willen het op de agenda hebben. Toen hebben wij gezegd dat dat goed was, maar daarbij hebben we wel laten doorklinken dat we er serieus over na moesten denken of we dan nog wel door moesten gaan en dat het dan wat ons betreft *finito* zou zijn en dat we daar niet aan zouden meewerken, ook niet in collegeverband aan dat besluit. Toen heeft de VVD in eerste instantie gezegd: Oké we beginnen er niet aan. Maar later hebben ze dat toch als initiatief op de agenda van de raad kunnen krijgen en toen is er in feite in twee, drie maanden tijd een besluit genomen om te komen tot een proef met een zondagsopenstelling in Barendrecht en toen is op de laatste vergadering voor de verkiezingen dat besluit genomen. (...) Toen is het wel een item geweest tijdens de verkiezingen, zeker wat ons betreft. Dat speelt dan wel samen met het feit dat de laatste verkiezingen de eerste verkiezingen waren in Barendrecht dat er een lokale partij is gaan meedoen. En die lokale partij had ook al aangegeven toe te willen gaan naar een zondagsopenstelling. En dat - voor zover, dat is nooit uitgesproken - dat heeft wel meegespeeld dat de VVD dat op de laatste vergadering nog op de agenda heeft gebracht en dat voorstel erdoorheen heeft geduwd. Wat niet in goede aarde is gevallen bij ons toen, qua timing zo vlak voor de verkiezingen.

Nu zit er geen christelijke partij meer in de coalitie?

Nee, en dat is eigenlijk wel bijzonder want de afgelopen decennia heeft voor zover ik weet altijd 1 van de 2 of misschien wel allebei in het college gezeten. We hebben natuurlijk een SGP-burgemeester. Dus in de vorige periode kon je in zekere zin wel zeggen dat er een confessionele meerderheid in het college zat.

Toen zijn de verkiezingen geweest. De proef was er. En wat is er toen besloten?

Wat er eigenlijk heel snel na de verkiezingen gebeurd is... Eerst nog even terug: toen kwam in eerste instantie dat VVD-initiatiefvoorstel en toen zijn we heel erg boos geworden en toen hebben we het 1 maand kunnen uitstellen. Maar ze zijn er uiteindelijk toch mee gekomen. Toen hebben we heel zwaar ingezet: we hebben een digitale petitie opgezet, we hebben veel inspraak kunnen organiseren, ik heb de achterban heel erg ingeschakeld. Eigenlijk was de teneur van de inspraak ook negatief. Mijn collega Arjan Stolk heeft toen ook het debat gedaan, zowel in de commissie als in de raad. Dat was bij tijd en wijle best heftig en emotioneel ook, dat debat. Uiteindelijk is het besluit genomen en de proef zou er komen voor 12 zondagen per jaar en met een evaluatie. En dan vervolgens maar verder kijken. En toen zijn de verkiezingen gekomen en eh...eigenlijk heel snel na de installatie van het nieuwe college is het college met een voorstel gekomen om eigenlijk die zondagsopenstelling gewoon, boem, voor heel Barendrecht alle zondagen gewoon de mogelijkheid te bieden om open te zijn. dus eigenlijk was dat heel snel heel veel meer. En toen hebben we opnieuw geprobeerd om dat te keren natuurlijk. Dat is niet gelukt...eh...en uiteindelijk hebben we nu de evaluatie ook achter de rug en in feite is Barendrecht nu ook open op zondag. (...) Het wisselt een beetje in hoeverre daar gebruik van wordt gemaakt. (...)

Is in dit debat principieel ingestoken door CU/SGP?

Ja, we hebben in deze debatten zeg maar besluit 1 en besluit 2. Beide keren hebben we wel principieel ingestoken. Daar zijn we ook niet geheimzinnig over geweest, dat het gewoon 1 van de geboden is. Dat is gewoon zo benoemd. Maar we hebben ook niet geschroomd om de praktische zeg maar argumenten die daarbij horen, van het is goed dat er een moment van rust is en onder het mom van zogenaamde vrijheid dwing je misschien mensen om iets te gaan doen op zondag...dus die argumenten zijn ook gewoon gebruikt. Ik heb bij beslissing 2 in de raad nog een keer gezegd het is 1 van de geboden en die geboden hangen onder de paraplu van God die zegt: Jullie mogen vrij zijn, en om jullie daarbij te helpen hebben jullie hier tien regels. En dat was ook wel een emotie bij mijzelf hoor, want ik was best wel boos op dat moment. Ik heb toen met name ook in de raad gezegd, ik heb het misschien wel letterlijk gezegd: Hoe kan het nou dat jullie niet begrijpen wat ik bedoel? Ik vond het eigenlijk wel frustrerend... Eigenlijk had ik gehoopt van: Weeg nou die dingen. Weeg nou zeg maar wat jij wilt van die zondag versus hoe heel veel mensen in Barendrecht dat ervaren. En dan gaat het niet om zijn dat er nou meer of minder dan de rest, maar hoe weegt nou een onderwerp en de winkels zijn al 6 dagen in de week open en als je naar de winkel wilt dan kun je al 6 dagen in de week terecht. En dan ging het er dan gewoon om van gun het dan gewoon... Nou ja, dat kwam niet echt over geloof ik. Dat was wel frustrerend. Het idee alsof je tegen een muur aan het praten bent en het maakt allemaal niet uit wat ik zeg en er wordt wat welwillend geknikt en misschien ook nog wel geluisterd, maar dat je niet het idee krijgt dat het ook maar enig gewicht in de weegschaal legt. (...) Ik kan me voorstellen dat het principiële argument, dat je wel mag en moet benoemen, niet heel veel weerklank vindt; wat moet ik als liberale partij met een Bijbels argument? Maar het geheel van het betoog, ja...daarvan had ik toch wel de hoop dat het iets meer weerklank zou vinden dan tot nu toe. Maar het was gewoon een afspraak en het stond in het coalitieakkoord en gaan met die banaan. (...) We hebben richting de VVD en D66 ook wel gezegd, en ook wel tegen de raad als geheel... Want eigenlijk 1 van de pleidooien die wij in eerste instantie hielden was: we zitten nu kort voor de verkiezingen, waarom moet dit besluit nu genomen worden. stel dat uit! Dat is niet gebeurd, dus dat besluit is genomen. Toen hebben wij in zeg maar ronde 2 gezegd dat wij dat niet hadden gewild en dat wij dat na de verkiezingen wilden nemen en dan moet je tenminste het fatsoen op kunnen brengen om dit genomen besluit te respecteren en niet zeg maar koud 2 maanden daarna komen met een besluit dat die sluis nog wat verder openzet. En dat is met name richting VVD en D66 gezegd; dan moet je ons toch op zijn minst gunnen dat we die proef doen en dan een evaluatie houden en dan verder zien. (...)

U hebt wel gebruik gemaakt van een argument waarbij een beroep op de Bijbel gedaan is?

Ik heb letterlijk het gebod aangehaald of benoemd in ieder geval. We doen dat wel vaker, maar niet per definitie. Wij gaan niet ieder debat in met: De Bijbel zegt dit of de Bijbel zegt zus. Maar we doen er ook niet geheimzinnig over en waar mogelijk zullen we zeker Bijbelse of principiële argumenten gebruiken. Als je het mij vraagt, zou het ook bijzonder zijn als je het niet zou doen. Ik vind dat het 1 van de redenen is waarom je christelijke politiek zou willen bedrijven is juist om iets van wat in die Bijbel aan ons

gegeven wordt door te willen geven aan de wereld of het dorp. Het zou juist bijzonder zijn als je het niet zou doen. Het is geen kansel, zo'n raadszaal, dus je moet ook niet gaan staan preken. Het is niet gericht op bekering ofzo... (...) Het onderwerp moet zich ervoor lenen. (...) Je moet er niet met de haren zeg maar iets bij slepen. (...) Maar als het gaat om het sociale domein dan ligt het best wel voor de hand om af en toe gewoon te benoemen dat de Bijbel ons leert dat je zorgvuldig met de naaste moet omgaan en dat je moet zorgen voor de vreemdeling en de bijwoner en dat soort dingen.

Is er voor u dan ook een verschil tussen een argument waarbij wel en waarbij geen beroep op de Bijbel wordt gedaan?

Voor mijzelf wel, hè. Want we leven natuurlijk in een tijd waarin steeds meer gesleuteld wordt of geschaafd wordt van moet dat allemaal wel... Er gaat misschien wel een tijd komen waarin dat allemaal wat minder makkelijk geaccepteerd wordt in de maatschappij. Wat dat betreft is de zondagsopenstelling wel een heel duidelijk voorbeeld. Je kunt als christelijke politicus denk ik niets anders dan je verzetten tegen die zondagsopenstelling. Er zijn denk ik ook wel christenen die dat niet met me eens zijn. Je ziet ook christenen in de VVD en ik lees ook wel in de krant dat mensen vinden dat we ons er niet zo druk over moeten maken dat het 'bij de gratie Gods' uit de wettekst zou moeten. Maar ik geloof als christen...nou ja, het is niet alleen maar het geloof, maar ook de waarheid. Ik zou daarom als politicus ook wel gek zijn als ik zou doen alsof die waarheid niet bestaat. Dus het pleidooi om bijvoorbeeld destijds bij de Europese Grondwet of hoe dat ding ook heette om een verwijzing naar God op te nemen in de aanhef toen waren er ook mensen die zeiden waarom moet je dat nou doen want wie gelooft het nu dan nog? Maar dat laatste is voor mij geen argument. Voor mij is het de waarheid en zo geloof ik het en dan zou ik eigenlijk wel gek zijn als ik zou zeggen daar wil ik niet iets van terugzien. En of dat dan een achterhoedegevecht is of niet dat is voor mij dan minder interessant. Dus bij die zondagsopenstelling is het voor mij klip en klaar dat dat een gebod is en dat we dat dan ook in de politiek zo positief mogelijk moeten laten doorklinken in de politiek. En als dan de meerderheid het daar niet mee eens is heb ik politiek het gevecht verloren maar dat wil niet zeggen dat ik dan niet dat gevecht zou moeten aangaan.

U kiest bewust voor een positieve formulering?

Ja, ik heb er toen bewust over nagedacht van hoe maak ik dat nou duidelijk... En ik heb na die commissievergadering gedacht: ik kan die boze trom blijven slaan, maar dat komt ook niet goed. dus ik heb ook wel nagedacht hoe moet ik dat proberen, het is ook wel frustrerend als je dat dan duidelijk wilt maken dat het niet iets is van je moet dit of je moet dat of je moet zus of je mag dat niet, maar dat het juist iets is om je te helpen om in vrijheid te leven en dat dat dus heel positief is. En zo heb ik dat dus ingekleed, het is niet iets wat je niet mag ofzo, maar het is juist iets om op een goede manier met de vrijheid die je van God krijgt om te gaan.

Hadden andere partijen dat verwacht – of gingen zij meer uit van gij zult en gij zult niet?

Eigenlijk met name in die raadsvergadering is er niet heel veel teruggekomen. Het was een gelopen verhaal en dus... Daar heb ik eigenlijk nooit iets echt op teruggekomen. Anders dan de VVD die wat meer op de liberale vrijheden-toer zijn gegaan.

Hoe zou u reageren op de stelling dat het beroep op de Bijbel problematisch is?

Hier in Barendrecht heb ik dat nog nooit meegemaakt. Ik zou gewoon zeggen: Ja, dat ik hoor wat je zegt. Maar dat niemand van mij in de toekomst mag verwachten dat ik dat onder stoelen of banken ga steken. En ik durf ook wel te zeggen dat ik ook gewoon sta voor de vrijheid die anderen hebben in het politieke debat om hun mening te uiten, ook al staat die haaks op die van mij, maar dat diezelfde vrijheid mij ook gegeven is en gegeven moet blijven om eh... Dat is de reden denk ik dat wij politiek bedrijven.

Dat zou volgens u wat moeilijker kunnen worden in de toekomst?

Ja, ik heb wel het idee dat de ruimte om actief te zijn, of dat nou in de politiek is of op andere maatschappelijke terreinen, vanuit zeg maar een christelijke identiteit en zeg maar dus ook consequent te zijn door te zeggen wat dat betekent vanuit die christelijke identiteit, die ruimte wordt langzaam maar zeker wel wat minder. (...) Dat heeft natuurlijk simpel te maken met het feit dat christenen toch wel een behoorlijke minderheid geworden zijn. Dat helpt al niet mee. En ik denk toch dat er een zekere, ja...er zit iets bij bepaalde mensen van: Nou die jongens hebben het lang genoeg voor het zeggen gehad. Een beetje dimmen, Rotterdams gezegd. Misschien niet letterlijk gezegd: Nu zijn wij aan de beurt. Ik begrijp dat ook niet helemaal goed, dat je dan zegt ik zit in de politiek want ik ben liberaal en of dat nou VVD of D66 is en dat je dan die vrijheid zodanig interpreteert dat dat voor een ander betekent dat hij zijn overtuigingen wel mag hebben maar dat hij op het moment dat hij zijn deur uitstapt dat hij dan een soort neutraliteit moet omarmen die de rest van de mensen dan blijkbaar als het hoogste goed... En ik zou het ook verschrikkelijk vinden als we in zo'n land terecht komen en sterker nog ik denk dat dat ook voor het land zelf een slechte ontwikkeling zou zijn.

Wat is de rol die de Bijbel volgens u in het publieke domein, in het bijzonder in de politiek, zou moeten zijn?

Nou wat mij betreft is de Bijbel, of misschien nog wel wat groter dan... De Bijbel leert mij en de mensen op deze wereld a wie God is en b hoe God wil dat mensen met elkaar omgaan op allerlei terreinen. En ik ben ervan overtuigd dat zeg maar, en daarbij komt de politiek om de hoek kijken, de politiek is er zeg maar niet om de mensen te bekeren, maar de politiek is er wel om die richtlijnen van hoe ga je met elkaar om, die we dan leren uit de Bijbel, om die zeg maar praktisch in te vullen in wetten, spelregels en noem maar op. het is in die zin echt de leidraad voor hoe je politiek bedrijft. En uiteindelijk, als je het politiek voor elkaar zou kunnen krijgen dat de regels van God goed zijn voor ons allemaal, dan zou je in een hele mooie maatschappij terecht kunnen komen. En dat betekent niet hoor dat er dwang is dat mensen niet meer naar een moskee zouden mogen gaan of wat dan ook, dat is niet waar het dan op uitdraait... Daar zit misschien een klein verschil tussen SGP en CU. De SGP, hoewel dat ook wel een beetje divers is...Maar ik zou als CU-politicus, wanneer er in Barendrecht een groep is die een mos-

kee wil bouwen, dan zou ik me daar niet tegen verzetten omwille van het feit dat het een moskee is en een valse godsdienst enzovoort enzovoort. Die vrijheid gun ik dan als christelijke politicus ook wel aan... (...) Ik ga niet het initiatief nemen om het voor elkaar te krijgen, maar die vrijheid gun ik aan een ander ook.

In wat voor sfeer zijn de debatten rondom de koopzondagen verlopen?

Wat ik me zelf het best kan herinneren zijn dan die ronde 2, kort na de verkiezingen. Dat was wel een beetje grimmig, ja. En dat zat ook voor een deel in de onervarenheid van een aantal raadsleden, net nieuw...die dat af en toe ook wel hebben gevoeld, soms ook iets teveel, van er wordt op de man gespeeld. En eh...maar goed, dat was ook kort na de verkiezingen en die verkiezingsstrijd dat kaatste ook nog een beetje heen en weer en de EVB had ook wel aardig aangepakt met uitspraken en zo. (...) Dat werd af en toe wel zo ervaren, maar dat is nooit echt zo geweest. Maar ik kan niet ontkennen dat ik met name in die commissievergadering ook wel heel erg boos ben geweest eigenlijk. En toen kwam de gedachte nog op om die ochtendopenstelling uit te breiden omdat dat zo fijn zou zijn voor de winkels. En toen ben ik echt wel een beetje uit mijn slof geschoten en toen heb ik gevraagd van weet je nou überhaupt wel waarom we pas om 12 uur openen en niet om 9 uur 's ochtends? En dat wisten ze niet. En dat frustrleert dan. (...) Uiteindelijk is die ochtendopening er niet gekomen, maar volgens mij kan dat dan ook weer niet zo makkelijk met oog op de Zondagswet geloof ik. (...)

Is de discussie nu gesloten?

We hebben uiteindelijk de evaluatie gehad. Daar kwam voor ons helaas niks uit dat er nu heel veel verkeersoverlast is of iets dergelijks, dus we hadden nauwelijks een kapstok...de mensen die gevraagd zijn vonden het gemiddeld genomen ook allemaal prima. Dus er kwamen voor ons weinig handvatten aan waardoor we konden zeggen dat we het terug zouden moeten draaien. Dus in die zin is het gelopen koers. Nou ja, we zullen op dat punt zeker niet ons programma gaan herschrijven, dus dat blijft er gewoon instaan: wat ons betreft geen openstelling. Maar gelet op de huidige verhoudingen heb ik niet de illusie dat we erin gaan slagen om dat terug te draaien. (...)

Bijlage 9: Aantekeningen vergaderingen Nijkerk

DEBAT MAANDAG 29 JUNI 2015

In het debat noemt de heer Klompenhouwer (DLP) (38:50) dat niet alleen ondernemers, maar ook mensen uit de samenleving, als zijnde winkelend publiek, duidelijk behoefte heeft aan de invoering van vrijstelling. De heer Van Ruler (CDA) (39:20) wijst op zijn beurt juist op ondernemers en winkelend publiek die hier helemaal geen behoefte aan hebben. De heer Boer (CU-SGP) (41:05) vraagt wat de rol is van het burgerinitiatief dat vraagt om een referendum, maar over de rol daarvan wil de heer Klompenhouwer niets zeggen (41:35). Volgens de heer van Ruler (CDA) (42:25) maakt het houden van een referendum deze motie overbodig, maar de verkiezingen van 2014 (42:45) worden al als referendum getypeerd door de heer Klompenhouwer.

43:40: Dhr. Boer (CU-SGP) noemt de zondagsrust een groot goed en een zichtbaar teken van het goede wat God met de wereld voor heeft. In Zijn plannen met deze wereld heeft niet de omzet het laatste woord. God gunt ons allemaal de rust op de ene dag van de week → rust zowel principieel als maatschappelijk gezien van groot belang. Cyclus van 6 dagen werken en 1 dag rust scheppingsordening die zit in ons systeem. Uitgebreide beschouwingen niet gebruikelijk bij motie vreemd aan de vergadering → gaat men dan ook niet doen. Drie punten: onzorgvuldig, onbehoorlijk, onbetrouwbaar:

1. Brief 29-10-2012 afweging van belangen in brief D66/GL als bijlage bij wetsvoorstel (werkgelegenheid, positie werknemers, aspecten als zondagsrust, leefbaarheid, veiligheid en openbare orde → zo goed mogelijk in kaart brengen → citaat van D66 en GL); vóór lokale economie, vraag en vrijheid ondernemers; niets over alle andere belangen die hierbij dienen te worden meegenomen in motie → motie voldoet niet aan deze criteria
2. Veel gesproken over betrokkenheid inwoners (participatie; brede maatschappelijke discussie → referendum genoemd als goed middel; inspraak, meepraten, enz.) → motie met verzoek op zo kort mogelijke termijn, zonder één woord te spreken over inspraak en discussie → onbehoorlijk bestuur
3. Een man een man, een woord een woord. Afspraak is afspraak bij werk van fractie. In laatstgehouden vergadering heeft fractie ingestemd met verruiming horecasluitingstijd, ondanks moeite die de fractie hiermee had. Nog geen 10 minuten na sluiting deelt VVD mee dat zij afspraak in coalitieakkoord over zondagssluiting niet wordt nagekomen. Kroegganger bediend, kerkganger kan ons gestolen worden. Veel steun van inwoners en ondernemers die geen winkels open willen op zondag. Verwijst naar hoge belangstelling. In veel, zo niet alle kerken, voor gemeente Nijkerk en gemeenteraad gebeden door duizenden mensen op afgelopen zondag. Onze fractie is niet blind en doof. CU-SGP wil zich sterk maken voor discussie en mogelijk raadgevend referendum met bindende uitslag voor uitkomst. In stemmen heeft dhr. Klompenhouwer gelijk → 50,7 procent van de kiezers heeft in 2014 gestemd op CDA en CU-SGP en is dus tegen zondagsopenstelling

(51:38): reactie Klompenhouwer (DLP) daarop → voorganger reageerde ook op percentages → stemverhouding is 14/13 moet je democratisch accepteren; (52:31): onbehoorlijk → niet als een duveltje uit een doosje met deze motie gekomen → er is geen discussie gevoerd toen het ging over het coalitieakkoord → dwingend opgelegd aan partners → keiharde voorwaarde om in coalitie mee te kunnen doen → waarom nu ineens voorleggen aan bevolking?

(53:44): Boer (CU-SGP): niet dwingend opleggen, maar onderhandelen → referendum na 2 weken na de verkiezingen niet gedaan → nu ineens een voorstel en niet toen → stelt voor dat discussie niet nodig is want standpunt is helder

(55:15): mevr. De Bruin (PRO21) reageert op dhr. Boer: principieel komen we er niet uit → ieder individu moet zijn leven kunnen invullen zoals dat bij die persoon past volgens D66 (blij met interesse) → rustdag begrijpelijk, maar in veranderende maatschappij willen verschillende mensen met verschillende mensen allemaal een andere dag → geen verplichting maar mogelijkheid. Referendum is bedoeld om te kijken naar mening inwoners als we niet weten wat zij

vinden. Bij bibliotheek is dat anders, maar hier hebben inwoners de keuze om gebruik te maken van openingstijden. Signalen vanuit ondernemers (Hoewelaken) → nood aanwezig, dalende omzet wijst op elders boodschappen doen. Maatschappelijke debat aangaan siert u, maar eigen wethouder heeft aangewezen dat dit niet zou gaan gebeuren.

(57:38): Boer zegt D66'er te citeren en dat zondagsrust meegenomen moet worden in afweging. PRO21 loopt daarbij weg.

(58:16) Verbeek (PRO21) irriteert zich mateloos aan aanhalen landelijke partijen als het gaat over PRO21. PRO21 maakt eigen afwegingen en heeft hoog democratisch gehalte. Vindt onder de maat en goedkoop dat Boer noemt dat landelijke partij anders werkt dan PRO21.

(59:22) Boer constateert wederom weglopen en geen gehoor geven aan wet

(59:40) Staal (VVD): vraagt waar verwijzing vandaan komt en Boer legt dat uit (59:55)

(1:00:10) Toelichting op wet maakt geen deel uit van de voorschriften. Waar blijkt uit dat geen rekening is gehouden met zondagsrust

(1:00:34): Wordt volgens Boer niet geconstateerd in de motie

(1:00:50): Staal voegt toe dat systeem waarnaar wordt verwezen alle ruimte laat voor mensen van christelijke signatuur om niet gebruik te maken van winkelopstelling of er niet naartoe te gaan

(1:01:21): Van Ruler (CDA) wil voorkomen dat er doublures met woordvoering van dhr. Boer ontstaan. CDA werd ook donderdagavond door fvz VVD benaderd en medegedeeld dat VVD motie zou indienen om winkelopstelling op zondag mogelijk te maken. Overleg van 5 min werd er een van 1u30. Persbericht en afspraken waren al vastgelegd. Moment van aankondiging was een bewuste strategie. Voorstel verruiming horectasluitingstijden was wel nagekomen door CDA. 'Bespreken' uit persbericht werd anders geïnterpreteerd door CDA: je gaat om tafel, kijkt elkaar diep in de ogen en kijkt naar oplossing voor probleem. Vrijdag aangekondigd en 3 dagen later al op agenda raadsvergadering. Participatie en inspraak niet mogelijk geweest → CDA wil betrokkenheid inwoners ook in zo vroeg mogelijk stadium. Inwoners worden genegeerd en geschoffeerd. VVD wil voorstel ten koste van alles doordrukken. CDA niet te spreken over proces. CDA is tegen koopzondag om verschillende redenen: principiële redenen en grens stellen aan 24-uurs economie. Samenleving moment van rust vinden. PRO21 van kleur verschoten in dezen. Met internetinkopen komt 24uurs economie steeds dichterbij. Ondernemers en werknemers zijn tegen koopzondag → daar gaat hun vrije dag. Voor kleine ondernemers worden 6 7 dagen. Illusie om te veronderstellen dat het vrijwillig is. Je moet mee met je branchegenoten en medewerkers (in sollicitaties idem). Illusie te denken dat omzetten herstellen door zondagsopenstelling. Oorzaken liggen veel dieper, fundamenteeler. Steeds heftiger discussie ook in Nijkerk. Een beperkt aantal ondernemers is voor en bepalen wel beleid van VVD-fractie. CDA wil handreiking doen → maatschappelijk debat aangaan en referendum → bij meerderheid schrappen uit collegeprogramma en bij minderheid de winkels gesloten houden. Inwoners zijn aan zet.

(1:06:47): Van der Woerd (VVD): moeilijke afweging voor VVD-fractie → zorgvuldige afweging gemaakt. Vertrekpunt was heldere afspraak in coalitieprogramma. Kan zich voorstellen dat partners het onbetrouwbaar vinden. VVD heeft nooit onder stoelen of banken gestoken voorstander te zijn van verruiming op dit punt. Ondernemers moeten zelf kunnen kiezen en inwoners ook. Alles afwegende was het in het licht van de omstandigheden van moment sluiten coalitieakkoord te verdedigen, maar inmiddels wezenlijke verandering: heftig debat in de samenleving waarin verschillende Nijkerkse en Hoewelakense ondernemers de noodklok hebben geluid. In Amersfoort wel ingevoerd en combinatie van agressieve campagne van Amersfoortse winkeliers tot toenemende schade voor Nijkerkse ondernemers. Is aangetoond in beschouwende vergadering door supermarkthouders. Ook fikse gevolgen voor werkgelegenheid

(1:09:27): Omzetzaling heeft andere problemen zegt Van Ruler in interruptie

(1:09:51): VVD heeft cijfers vanuit ondernemers gekregen en wijst op betekenis voor vermindering

(1:10:19): Boer heeft geen wetenschappelijk onderzoek uit Hoewelaken toegezegd gekregen maar nooit ontvangen; waarom is VVD niet op normale manier gesprek aangegaan

(1:10:44): Perceptie over normaal overleg kan verschillen; VVD heeft gevraagd om uitzondering voor supermarkten bij collegeprogramma; was er ruimte op basis van nieuwe feiten?; in de wandelgangen → niet serieus?; Boer en Van Ruler zagen hier geen ruimte voor; in coalitiebe- raad aangegeven dat de VVD het daar heel erg moeilijk mee had

(1:12:03): gesprek volgens Boer → tikje op schouder → Hans, is koopzondagen bespreekbaar? → geen 5min maar 5 seconden

(1:12:40): Van Ruler heeft urgentie in die mate niet gezien op moment na raadsvergadering, letterlijk om 5 voor 12; CDA reikt oplossing aan door referendum te willen organiseren. Be- hoorlijke stap, ook van CU-SGP → dan kunnen we verder en hebben we het scherp voor nu en toekomst

(1:13:48): Mw De Bruin zegt tegen CDA eigenlijk hetzelfde als tegen Boer. Is het nu ineens wel bespreekbaar in achterban? PRO21 heeft het er al die tijd over gehad ook tijdens avond ondernemers, toen was er geen ruimte. Waar komt wijziging vandaan>

(1:14:35): CDA: gaat als volgt → verkiezings- en collegeprogramma waarin het duidelijk staat; ondernemers hebben er totaal geen behoefte aan; mensen stemmen om meerdere redenen op partijen; laten we dit heel concrete punt bij iedere inwoner van Nijkerk boven de 18 voorleggen en dan weten we hoe mensen in deze samenleving op dit punt denken

(1:15:33): Klompenhouwer vraagt of als stemverhouding andersom geweest was ditzelfde voor- stel van referendum was gekomen

1:15:48: CDA vindt dit niet aan de orde

1:15:58: Wat-als vragen zouden niet gesteld en beantwoord worden volgens Boer

1:16:15: Klompenhouwer wijst op afgekaart zijn van dit onderwerp → CU-SGP wenste daar niet aan mee te werken → vanuit principe, wordt gerespecteerd → groepering die het niet wil moet ook respect opbrengen voor groepering die het wel wil → jammer dat het een welles- nietes-discussie wordt → nooit eerder gevoerd omdat u de meerderheid had en het in het coalitieakkoord had afgesproken

1:17:29: niet waar → wij zijn niet blind, wij zijn niet doof → als de heer Verwoerd op ordente- lijke wijze de discussie was aangegaan, dan weet ik niet waar wij uitgekomen waren → VVD loopt weg en ging avond stoeien over nieuwe feiten uit de weg → dan was het misschien geko- men tot een maatschappelijke discussie → onthouden door de VVD → CU-SGP probeert discussie met samenleving op normale, zorgvuldige manier aan te gaan → laat burger met nieuwe feiten geconfronteerd dan ook maar een uitspraak doen waaraan wij ons conformeren

1:19:11 Verbeek (PRO21): verbaast zich opnieuw over woordvoering Boer → coalitieakkoord om samen verder te gaan → wethouder Horst zei meermalen dat er niet over te praten viel → oplossing vanuit 3 partijen met meerderheid → nu wordt Boer ineens gepasseerd → referendum ingezet op moment dat het uitkomt en als er achter gesloten deuren wat geregeld

1:20:11 Boer: waar hebt u dat geregeld? Wethouder Horst voert collegeprogramma van raad uit en doet gewoon en draagt uit wat wij als raad willen

1:21:31 Van der Woerd (VVD): bredere problematiek dan supermarkten → ook kleinere winke- liers (niet allemaal, maar een aantal) vraagt om vrijheid → meerderheid a

1:22:22: Cijfers via-via gekregen: 110 ondernemers, 30% respons, 18 van de 170 waren voor openstelling

1:22:49: Van der Woerd wil ondernemers de vrijheid geven om concurrentie aan te gaan, of het er nou 18 of 30 zijn en er zijn er meer die

1:23:13: CU-SGP: Percentage?

1:23:20: Reageerders in enquête zijn voorstander; VVD kon niet om deze feiten heen; in >85% van de NL'se gemeenten is dit al mogelijk zonder problemen met openbare orde veiligheid enz.; zwaarwegende argumenten om deze motie in te dienen op dit punt; forse schade door vasthouden aan huidig beleid wil VVD als liberalen en ondernemerspartij pur sang niet voor rekening nemen; zwaarwegender dan coalitieafpraak, unaniem als fractie besloten

1:24:50: wethouder Horst vindt zijn portefeuille mooi en dat is bewaarheid; uitgangspunt ver- kiezingsuitslag 2014; wil in schorsing van raad horen hoe we het gaan doen of dat er een motie doorgedrukt wordt?

1:26:30: burgemeester vraagt om tweede termijn; er komt een schorsing op aanvraag van dhr. Van der Woerd

2:03:30 Heropening vergadering. Dhr. Van der Woerd (VVD): over moeilijk onderwerp en te volgen lijn gesproken. drie partijen willen motie vanavond in stemming brengen. Sluitstuk van langlopende discussie met ondernemers inwoners

2:04:34: Van Ruler → coalitieakkoord gesloten om gemeente financieel gezond en toekomstbestendig te maken → overleg met VVD gemist, dat zij maar zo → tijden zijn veranderd → 10-20 jaar geleden geen discussie → handreiking referendum en dan kan discussie achter ons gelaten worden; pak handreiking anders slecht voor gemeente Nijkerk

2:05:36: Boer: geen reactie op handreiking doet zeer → hele tweede termijn voorbereid met allerlei argumenten ook over economie en alles wat er plaats vindt; laten we die discussie niet doen, het is laat, uitslag is helder; nogmaals oproep bij handreiking; misschien in verleden niet zo goed geweest; ook met VVD: perceptie van gesprekken, moet dat leiden tot dit soort discussies? Al die burgers die hier vanavond zitten in normaal proces meenemen. Als er 3 mensen in Stad Nijkerk wat zeggen worden er moties ingediend; Boer heeft stadhuis niet eerder in 25 jaar zo vol gezien. Ga a.u.b. dat gesprek aan.

2:07:31: Wethouder Horst ziet duidelijke uitspraak van raad en vraagt om schorsing van de kant van het college. Die komt er.

4:06:29: Na 2 uur wordt de vergadering heropend. Wethouder Horst ontraadt de motie en zegt dat bij aanneming de meerderheid van het college de motie niet zal uitvoeren.

4:07:32: Boer noemt de aanneming van de motie een dieptepunt voor Nijkerk. CU-SGP zegt vertrouwen in VVD bij steun van deze motie op. We moeten verder. Op zondag geen mail, geen telefoon, wat een rust, heerlijk. Boer hoorde in de huiskamer: Maar de HEER zal uitkomst geven (...) lied. Zo mochten wij als gezin naar de kerk gaan, wandelend door een rustig nijkerk. Samenkomen met honderden Nijkerkers onder mooiste toren van NL. Ziet Hij komt met de wolken en alle oog, ja alle oog, al HEM ZIEN. Gebeden voor ons. 'Wanneer mij het afgepeinsde hart (...) toen heeft Uw troost mijn ziel verkwikt. Ging 's avonds naar wake voorafgaand aan begrafenis van Jan Duinhouwer. Heeft Jan zelf opgesteld. Woorden van Jan Duinhouwer over verhaal van Ruth. Laatste woorden: En alle mensen in de stad roepen God is goed (...) is Davids zoon geboren. Na zo'n zondag mochten we deze week in gaan en in dit vertrouwen wil deze fractie ook in deze raad zijn werk blijven uitvoeren.

4:10:45: Van der Woerd reageert op opzeggen vertrouwen in VVD door Boer

4:11:08: Geen vertrouwen in coalitie met zitting van VVD en trekt wethouder terug.

4:11:50: Er komt hoofdelijke stemming → uitslag: VOOR: 14 / TEGEN: 13

4:14:10: Van Ruler: meerdere pogingen gedaan om brug te slaan; niet gelukt; CDA constateert dat coalitie zo niet verder kan. Wij moeten op zoek naar nieuwe coalitie. We hebben wat te doen deze zomer.

DEBAT 10 SEPTEMBER 2015

2:05:00: Geen taak van de gemeente. Staal (VVD) wil bij referendum met meerderheid tegen ook de minderheid voor de ruimte te geven een eigen afweging te maken m.b.t. winkelopenstelling op zondag. Referendum onnodig en irrelevant.

2:05:58: Boer (CU-SGP): Rijksoverheid vindt dit een taak van de gemeente, mede goedgekeurd door de VVD. Snapt standpunt van de lokale VVD niet.

2:06:43: Staal: had sterker gevonden als dit landelijk uniform geregeld was. Laat het aan individuele ondernemers over, dat is volkomen valide.

2:07:17: Van Ruler (CDA): spreekt over het referendum en niet over de koopzondag. Fraaie zinnen uit coalitieakkoord nieuwe coalitie over participatie. Zonder burgerparticipatie motie ingediend. Gevoeligheden uit de samenleving worden terzijde geschoven. Coalitiepartijen hebben al aangegeven de koopzondag in te voeren en geen referendum te houden.

Verkiezingsprogramma's en -folders van PRO21 en DLP spreken helemaal niet over koopzondagen. Bij VVD wel. CU-SGP en CDA tegen. Hoe dan te zeggen dat de kiezers al voor de koopzondag hebben gestemd? 13 tegen, 4 voor en 10 blanco is de stemverhouding op basis

hiervan. De Bruin (PRO21): burgerinitiatief mooi voorbeeld van verandering. Aboyakoub (PRO21): Referendum belangrijk middel om burgers te horen. Van de Hurk (DLP): Referendum kan ervoor zorgen dat burger actief deelneemt aan publieke debat. Moet je durven houden. Jammer dat zij zich nu door VVD laten meeslepen die onder druk wordt gezet door aantal ondernemers. NLV (niet aanwezig) baseert zich op uitkomsten eerder gehouden enquête, die leden niet hebben ontvangen en het CDA ook niet. Mondelinge informatie: 170 ondernemers / 110 lid / respons 30% / hele kleine meerderheid voor / maar 15-20 ondernemers zijn voorstander. Blijkbaar in Hoevelaken anders. Actie van een van de leden werd niet gewaardeerd tegen. Wilde de NOV zich niet in mengen. NOV lobbyt wel voor de koopzondag, dat is opmerkelijk. Enquête initiatief: 2 voor, 25 tegen. Meninge verdeeld en heel onduidelijk. Steunen van harte burgerinitiatief referendum.

2:14:35: Klompenhouwer. Brij aan informatie. Gegoochel met cijfers. 1 tegenvraag: heeft u ooit gedacht aan referendum koopzondagen bij coalitieonderhandelingen met VVD? Was het een breekpunt? Heeft u het de burger ooit gevraagd? Constatering: nee. DLP heeft het in verkiezingsprogramma wel over meer ruimte voor ondernemers, waar dit een vorm van is. Meer ruimte voor iedereen die dat wil. Principiële keuze. Wij hebben geen recht om openstelling en winkelen op zondag te verbieden.

2:16:19: Van Ruler: het woord 'koopzondag' staat er niet in. Voor de verkiezingen geen heel groot issue, behalve bij de VVD. Als je in gesprek gaat en 2 zegt niet en 1 wel dan kom je tot compromis. Andere punten heeft de VVD meegekregen. Onze programma's wel helder en dat van u niet. Via programma's gevraagd en u niet.

2:17:30: Licht gaat branden. Het was geen vraag, maar het was bijna een gebod om akkoord te gaan met verbod om koopzondag. Principieel voor vrijheid om te kiezen. Volmondig mee eens om dit voor elkaar te krijgen. Bij behandeling aangegeven waarom referendum onnodig was.

2:18:34: Boer: als-dan-discussies zei u niet aan mee te doen want u wist niet of het rechtsgeldig is. U legt nu uw verkiezingsprogramma uit hoe dat moet lezen. Dit is geen verkiezingsbelofte. Wanneer hebt u die gedaan? Waar staat dat?

2:19:27: Klompenhouwer: ruggespraak met onze achterban maakt duidelijk dat overgrote meerderheid vindt wat wij hier als DLP naar voren brengen. Niet iedereen wil het graag, maar een grote meerderheid wel. De keuzevrijheid van ondernemer en inwoner om in Nijkerk te kunnen winkelen. Absoluut geen behoefte aan referendum. Gelijk speelveld aan ondernemers. Referendum is hiervoor niet noodzakelijk.

2:20:53: Boer: Geluisterd, gehoord. 'Wie vertegenwoordigt de kiezer beter dan de kiezer zelf?' Wat vindt u daarvan?

2:21:22: Van Ruler: Nagevraagd, maar stemmen is geheim in deze gemeente, u weet niet wie er op uw partij heeft gestemd. Kiezer mag veronderstellen dat koopzondag geen issue is en dan gaat het ver dat mensen niet bewust hebben kunnen stemmen en dat u nu zomaar zegt mee te gaan zonder de mensen middels een referendum te raadplegen.

2:22:17: Klompenhouwer: U heeft recht op uw eigen mening. Als uit achterban mensen het niet willen... Ook aanhangers van CDA en CU-SGP zijn soms van mening dat het onvermijdelijk is. We kunnen samenleving niet stilzetten. Samenspraak is al breed geweest. Het is niet uit de lucht komen vallen. Standpunt dat wij heel duidelijk durven verdedigen. Instrument referendum is hier overbodig. Als 14 raadsleden, maar nu namens DLP, hier staan wij volledig achter.

2:24:03: Staal (VVD) vraagt aan Van Ruler: Heeft CDA weleens een besluit genomen in de raad dat niet in verkiezingsprogramma aan de orde is geweest.

2:24:20: Van Ruler: Ja, maar bij heikel onderwerp staat dat niet voor niets in verkiezingsprogramma. De belangrijke zaken waarvoor je wilt gaan zet je in je verkiezingsprogramma. We weten niet wie onze kiezers zijn, maar zij wisten wel ons standpunt inzake verkiezingsprogramma. Dat gold ook bij CU-SGP en VVD en niet bij PRO21 en DLP

2:25:19: Staal: in allerlei colleges ook met CDA besluiten genomen die lang niet altijd aan de orde zijn geweest in verkiezingsprogramma. Nooit om ref gevraagd.

2:25:51: Boer: Staal vergeet dat de burgers de mogelijkheid hadden om om een referendum te vragen sinds 2005, maar dat is nooit eerder gedaan. Nu wel. Richting ds. Riemens: wat waren adhesiebetuigingen aan het initiatief?

2:27:27: Klompenhouwer: duidelijke mening en nog 1 vraag aan dhr. Boer als plotseling pleitbezorger van referendum. Moeten we dan automatisch ja zeggen als iemand daarom vraagt?

2:28:17: Boer: Van Ruler heeft al veel gezegd en er heeft al veel plaatsgevonden in discussie. Nee, niet direct ja zeggen maar wel in discussie gaan. Zitten dhr Riemens en indieners hier voor Piet Snot? Heeft niemand op gereageerd. ‘Ze lieten er geen misverstand over bestaan, een referendum is niet nodig.’ Is het besluit al genomen?

2:29:26: Klompenhouwer: gevraagd om duidelijk antwoord en in coalitieprogramma staat heel duidelijk dat we koopzondag mogelijk willen maken. We vinden referendum op dit moment onnodig.

2:29:52: Boer: is geen woord aan gewijd. Acht weken niet langer dan 15 uur buiten Nijkerk geweest en heeft discussie niet gehoord/gevolgd. Wanneer gevoerd?

2:30:20: 4 juli, met alle 5 partijen. Eerste plenaire bijeenkomst na val college. Vraag expliciet gesteld aan politieke vertegenwoordiging. Daarom deed u niet mee, als er geen referendum kwam. Voor CDA lastig. Wij met ons drieën verder gegaan. Wij hebben met ú daarover gesproken, maar inderdaad niet met dhr. Riemens. En wij willen geen referendum.

2:31:34: In een keer is op 4 juli debat gevoerd, maar ik ben gewend dat we dat aan burger laten zien en hier voeren en niet doen aan achterkamertjespolitiek. Onze fractie is er niet uitgestapt omdat er geen referendum kwam, maar onze fractie heeft gevraagd of er beweging mogelijk was in standpunt koopzondag zoals verwoord in motie. Zo niet, dan stapten wij eruit. Dat is de discussie geweest. Wij zouden niet verder gaan als er niets anders mogelijk was dan motie zoals die er lag. Is een coalitieoverleg een discussie? Dus de heer Riemens dit hier voor Piet Snot. Mw. De Bruin verweet onze fractie achterkamertjespolitiek, maar ik heb er de afgelopen acht wegen niets over gehoord. U hebt de heer Riemens ook niet gebeld om te vragen hoe het met het burgerinitiatief stond. U hebt in de achterkamertjes besloten dat er geen referendum kwam.

2:34:02: Staal: Riemens zit hier niet voor Piet Snot. Wij verschillen principieel van mening over de vraag of referendum in besluitvorming een rol kan spelen bij dit punt. Hier moet je individuele mensen/ondernemers/inwoners een besluit laten nemen en dan spreek je niet over meerderheden en minderheden.

2:35:10: Boer vervolgt: DLP moet uitzending 25 juni terugluisteren met gloedvolle betoog van mw Van den Hurk. Op dit moment weet u het beter dan de kiezer. Gelegenheidsdemocratie, wat mij vandaag past doen we nu en de volgende keer doen we het anders. In 2005 heeft Ad de Boer de profetische woorden gesproken: zijn we echt een voorstander? Nee. En echt tegen? Ook nee. Paardenmiddel om verkeerde ontwikkelingen tegen te gaan. Correctief referendum voor groot deel van onze partij aanvaardbaar. Mw Van den Hurk heeft 1 oproep gedaan: gaat niet om zijn wij voor, maar geef eens dringende redenen waarom wij dat niet willen? Wij durven dat wel. U durft dat niet.

2:37:34: De Bruin (PRO21): Discussie wel-geen referendum, maar niet over zondagsopenstelling. Voor PRO21 blijft betrokkenheid inwoners/instellingen belangrijk. Kan middels referendum, maatschappelijk debat, rondetafelgesprekken, bijeenkomsten

2:38:21: Van Ruler: Gaan we een maatschappelijk debat voeren? Dan gaan we het niet agenderen voor oktober en hebben we daar tijd voor.

2:38:43: De Bruin gaat door. Al geruime tijd discussie in Nijkerkse samenleving. Verschillende vormen. Pers, social media, etc. Best een vlucht genomen in laatste jaar. Er zijn zowel voor- als tegenstanders.

2:39:47: Boer: iedereen veel gesprekken gehad. Hebt u uitslagen NOV gehad en wetenschappelijk onderzoek Hoevelaken ontvangen? Wij hebben dat niet gezien.

2:40:14: De Bruin: goede vraag, van minder belang. Hoe je het ook wendt of keert, moet NOV verklaren. Wij vinden ontstaan gelijk speelveld het belangrijkste.

2:41:06: Boer: Komen terug op discussie 29 juni. Landelijk heeft uw partij gezegd: het ligt bij de gemeente. Argument: de gemeente hiernaast doet het anders. Dan moet u daar gaan wonen/werken. Omdat Amersfoort het doet, moeten wij het ook doen.

2:42:00: Staal: gaat u op zaterdagavond de ophaalbrug ophouden?

2:42:14: Boer: ik laat hem netjes dicht. Non-discussie. Per gemeente bepalen en dus is wat een andere gemeente doet een non-discussie.

2:42:35: Klompenhouwer: kortzichtig, iedereen die dit in Nijkerk niet wil die gaat maar verhuizen. Minachting persoonlijke vrijheid die iedereen in Nijkerk zou moeten hebben.

2:44:09: Boer: geen doorslaggevend argument. Gaan we nu ook coffeeshops doen omdat dat in Amersfoort ook zo is? Voor gelijk speelveld hadden indianers wetsvoorstel het landelijk moeten laten regelen.

2:45:19: De Bruin: ondernemers moeten het zelf kunnen bepalen. Vrijheid van keuzes. Inwoners moeten vrijheid hebben hun leven zelf in te vullen zoals ze dat zelf willen.

2:45:50: Van Ruler: de vrijheid van ondernemers is relatief. Veel winkeliers willen niet open, maar je moet mee met je concurrent/collega die wel opengaat. Mensen hebben de keuze om te sluiten en raken omzet kwijt. Wat de ander op zondag verkoopt, kan ik op maandag niet verkopen.

2:46:40: Staal: verkeerde discussie aan het voeren. Beperken we ons tot discussie over het referendum.

2:47:00: Voorzitter Verbeek (PRO21) vindt dit een correcte opmerking

2:47:16: De Bruin vindt het niet aan het gemeentebestuur om zich in keuzes van ondernemers/inwoners te mengen. Referendum is alleen nodig als bij raad twijfels zijn over de mening van inwoners. Discussie loopt al heel lang en er zijn geen twijfels. Wij zijn tegen.

2:48:21: Van Ruler: discussie loopt helemaal niet zo lang. 1 beeldvormende avond. Geen issue en op 25 juni als duveltje uit een doosje en op 29 juni aangenomen. Op 4 dagen erdoorheen geijast.

2:49:00: Klompenhouwer: was beeldvormende vergadering voor Piet Snot want er stond al vast dat er tot 2018 niks aan zou gebeuren?

2:49:20: Van Ruler: discussie loopt niet heel lang

2:49:43: De Bruin: een discussie gebeurt niet alleen maar in gemeentehuis, maar ook via social media, gesprekken, pers, wereld verandert en alles speelt zich af buiten gemeentehuis. Discussie speelt al veel langer in Nijkerkse smlv

2:50:27: Boer: discussie begonnen na verkiezingen en verkiezingsuitslag is niet hierover gegaan. Overgrote meerderheid heeft mij bereikt die hier moeite mee heeft. Wij zien de problemen en de discussies op sociale media. Wat is er dan beter om de burger het woord te geven? wij leven in een democratie waar een bevolking het voor het zeggen heeft en niet ondernemers. Laat de kiezer zich dan ook uitspreken. Meer dan 40 procent heeft zich niet uitgesproken. De uitslag was 50-50; bij verkiezingen was het geen item, het ging meer om de horeca. Door niemand over zondagsopenstelling gesproken, maar wel over horeca. In november kregen wij in een keer berichten en wat is er dan mooier om deze discussie voort te zetten en af te sluiten met een referendum. Zeker partijen die op 25 juni voor een referendum pleitten.

2:58:22 Boer: discussie gevoerd en ontzettend jammer dat wij met vooraf genomen standpunten deze discussie in moesten gaan. Ik blijf van mening dat het een gelegenhedemocratie is wat er nu plaatsvindt.

2:59:02: Van Ruler: beperkt zich tot referendum. Motie zou op 4 juli worden doorgezet en omgezet tot initiatiefvoorstel. Mening van ondernemers ondergeschikt, want er zijn ook ondernemers (ook van supermarkt) tegen. Doe dat ons alsjeblieft niet aan.

3:00:39: De Bruin: geen ruimte/opening voor maatschappelijk debat maar wel aangegeven hoe dat gevoerd kan worden

3:00:55: wel referendum, maatschappelijk debat en ruimte daarvoor nemen

3:01:14: Staal: diametraal tegenover elkaar t.a.v. referendum: individuele ondernemers → ander zicht op de kwestie → referendum niet meer van belang; noemt nog onderzoeken. T.a.v. Boer: gelegenhedemocratie /citaat De Boer: beter samengevat krijg je het niet

3:03:50 Boer: ik hecht aan het nakomen van afspraken en ik wachtte op wat voorzitter deed → dank voor de steun

3:04:26: Van Ruler: reactie op enquête → u hebt betere contacten blijkbaar met de NOV → ik zou die getallen graag van u ontvangen want we wachten daar al maanden op

3:05:09: Staal: ga het gesprek aan want volgens mij is alles gewoon beschikbaar; reactie op paardenmiddel → steun is misverstand → in verleden heeft u nooit aangegeven een referendum te willen; inconsistentie met opvatting SGP over directe democratie conform verkiezingsprogramma partij 2010

3:06:25: Boer: selectief / Klompenhouwer is niet consequent/constructief / u vergeet dat wij hier een combinatiefractie zijn van CU en SGP → daarin staat wat anders; onze fractie is juist heel erg consequent: het CU-verkiezingsprogramma zegt: wij zijn alleen voorstander van correctief referendum; plaatselijk doen wij het even anders (verwijkt 29 juni) → in 2005 hebben wij als Nijkerk en daar heb ik in meegestemd en ik heb de woorden van Ad de Boer herhaald; onze fractie heeft in zijn algemeenheid voorgestemd; deelreferenda uit amendement wilden we niet steunen

3:09:01: Van Ruler: ik was niet in de war aan begin van mijn betoog. Nadere verklaring?

3:09:22: Staal: dat we meer bij initiatieven in samenleving zouden aansluiten volgens coalitieprogramma en nu doen we dat niet.

3:09:45: Van Ruler: heel helder verhaal → meer participatie, maar nu hebben we initiatief en dan sabelt u dat neer → discrepantie coalitieakkoord en wat er nu voorligt

3:10:20: Staal: we gaan elkaar niet overtuigen vanavond. Conclusie VVD blijft ongewijzigd

3:10:41: Boer: wil wat horen over inconsequentie over uitspraak richting mij

3:10:56: Staal: blij dat lokale CU-SGP ander standpunt huldigt dan landelijke SGP. We hebben geen correctief referendum, alleen raadplegend. Ik kan het niet anders zien dan dat u het referendum als paardenmiddel wilt inzetten. Tegenhouden willen indieners voorstel ook.

3:11:45: Boer: wij willen van de burgers en niet van de ondernemers alleen horen wat zij willen en wij willen niet per se wat tegenhouden

3:12:20: Klompenhouwer: eerst nooit over ref gesproken en nu wilt u zich erbij neerleggen

3:12:45: Boer: wij hebben erover gesproken en ú hebt er niet over gesproken.

3:13:03: Staal: alles is gezegd, ik rond hierbij af

DEBAT 24 SEPTEMBER – GEMEENTERAADSVERGADERING

31:30: De Bruin: het gaat vanavond over het referendum. Waardevolle informatie uit maatschappelijk debat dat uit verschillende manieren kan bestaan. Niet alleen aanhoren, maar ook luisteren. Tegen- en voorstanders; belangen afwegen. Referendum niet nodig want er is geen twijfel.

33:05: Boer: doet ons goed dat op deze wijze kenbaar is gemaakt hoe dit leeft in deze gemeente. Landelijk gezien zouden het 1 mln handtekeningen geweest en zou er een referendum gehouden moeten worden. Partijen die fervent voorstander zijn van een referendum geven nu niet thuis. Achterkamertjesbesluit. Discussie op straat wordt boven referendum gesteld. Kunnen we dit als een achterhaald middel zien in deze moderne tijd? Voor een nieuwe coalitie die in gesprek wil met de burger is dit een gemiste kans bij het eerste burgerinitiatief dat voorligt. Voorstel dat veel beter is: het houden van een referendum i.p.v. geen (één letter geschrapt)

36:03: Staal: geen ander inzicht na inspanningen initiatiefnemers. Op welk niveau wil je zoiets regelen? Individuele besluitvorming volgens VVD. Referendum is niet nodig.

37:55: Klompenhouwer: ook geen andere inzichten. Sluit zich aan bij De Bruin en Staal.

38:49: Van Ruler: 2 punten m.b.t. referendum: ook CDA heeft sociale media discussie gevolgd → verengd: sluiting als maatregel die dogmatisch vanuit kerk of Bijbel wordt ingevoerd. Mensen laten hun leven niet door anderen invullen. Rustdag als iets van vroeger waarop niets mag. Vaste dag zonder arbeid is er vooral omwille van de mens. Sociale maatregel voor leven van de mens. In gezins- of familieverband activiteiten ondernemen. Niet alleen voor de christenen, maar voor de hele samenleving. Laat daarom ook de hele samenleving middels een referendum een uitspraak over de koopzondag doen. Werd eerder ook gesteund door de andere progressieve partijen in deze raad. 2500 handtekeningen ingediend door mensen die een referendum willen. Die aantallen moeten we respecteren. Coalitie als regisseur van de samenleving wil gesprekken aangaan. Eerste kans, grijp die aan. Eindigt met citaat van Jesse Klaver (GL). Wij hopen dat PRO21 dat nog eens ter harte wil nemen bij oordeel over referendum. CDA voor referendum.

43:10: Boer: amendement is overbodig.

43:37: De Bruin: Boer vraagt of we helemaal geen referenda moeten houden? Nee, zeker niet.

44:06: Besluitvorming: voorstel tegen referendum met 14 tegen 13 stemmen.

DEBAT COMMISSIE I / 8 OKTOBER 2015:

16:09: Klompenhouwer: Kent rapport over wegvloeiende omzet niet (antw. aan inspreker Bouwma); principiële discussie kent alleen maar verliezers, zonder begrip te tonen voor een ander. Dat is jammer. We zitten hier allemaal voor de inwoners van Nijkerk. Invulling op basis van gehoorde argumenten. Hele bewuste keuze, niet over 1 nacht ijs gegaan. Geen argumenten gehoord die ons van mening doen veranderen. Wij begrijpen/respecteren andersdenkenden en hopen ook op respect van hun zijde.

18:30: De Bruin: gaat in op uitnodiging. Vraag m.b.t. onderzoek en luisteren naar inwoners/ondernemers. Ook niet over 1 nacht ijs. Heel traject met veel gesprekken met veel ondernemers. Cijfermateriaal wijst op omzet die naar Vathorst toestroomt.

19:24: Rozema (CU-SGP): zijn de cijfers openbaar?

19:34: De Bruin: weet ik niet, maar ik heb ze mogen inzien in Hoevelaken.

19:50: Rozema: het is ons toegezegd, maar we hebben het niet mogen ontvangen. Verbazingwekkend.

20:27: De Bruin: onderscheid tussen onderzoek ondernemer Hoevelaken door hbo-stagiair, maar ik refereer naar individueel kantoor

21:09: Rozema: helder antwoord en verwarring opgelost

21:23: Van Ruler: cijfers en teruglopende omzetten dateren al van 8 jaar geleden; illusie dat dat allemaal bijtrekt door koopzondagen. Hebt u ook burgers/winkelend publiek gesproken?

21:50: De Bruin: er zijn zowel tegen- als voorstanders onder burgers; ik ga ervan uit dat cijfers recent zijn → daling, maar omzetsijgingen komen terug aan de andere kant; vertrouwen in gegevens

22:34: Van Ruler herhaalt zijn vraag over diepere oorzaken

22:49: De Bruin: ondernemers willen een gelijk speelveld en extra mogelijkheid hebben om concurrentie aan te gaan; ik kan niet in de toekomst kijken

23:19: De Bruin: argumenten zijn al veel uitgewisseld; we kunnen principiële bezwaren niet overtuigen, hebben we begrip en respect voor; de wereld om ons heen verandert; het niet op zondag kunnen ondernemen wordt als beperking ervaren, hetgeen wij willen tegengaan; motivering staat uitgebreid beschreven; dit voorstel biedt de mogelijkheden concurrentie met omliggende gemeenten aan te gaan; veel waarde hechten aan keuzevrijheid en ieder maakt hier zijn eigen overwegingen in om al dan niet gebruik te maken van zondagsopenstelling

24:51: Staal: zelf beslissen over openstelling winkels op zondag en dat is nodig gezien de signalen van de ondernemers; voorbeeld van AH-manager die de handdoek in de ring gooide toen het erop leek dat zondagsrust zou blijven; respecteren mensen die zondagsrust om principiële redenen willen handhaven; tegenover: kleine en andere ondernemers die dit noodzakelijk vinden, bijv uit kern Hoevelaken (unanieme vraag) maar ook uit Nijkerk. De rest van NL gebeurt het ook. Illusie om te denken dat ontwikkelingen detailhandel aan Nijkerk voorbij gaan. Feiten zijn zoals ze zijn, of we het leuk vinden of niet. economie van het nooit genoeg? Welvaart boven welzijn? Nee (als antw op ds Riemens) → het gaat om vitale en leefbare kernen in onze gemeente → welvaart en welzijn gaan samen → werk, sponsoring enz. Gezonde ondernemingen hebben essentiële betekenis voor welzijn in onze gemeente. Verantwoordelijkheid nemen voor economie en welzijn in Nijkerk.

28:10: Rozema: met belangstelling geluisterd naar woordvoering VVD → het gaat daarbij niet om meerderheden en minderheden, maar vrijheid van het individu waarin overheid geen rol zou moeten spelen. ‘Welk individu bedoelt u?’ Ondernemer (met wens om gelijk speelveld) of toch elk individu? Hoever gaat dit liberale uitgangspunt voor het individu? Koopzondag is niet alleen een economische kwestie? Mensen prima in staat hun eigen tijd in te delen → hoe verhoudt dat zich tot burn-out als volksziekte nr. 1 (zie cijfers RIVM)? Mensen worden door sociale en economische verplichtingen steeds meer geëld. 24uurs economie i.z.z. een feit en een economie van het nooit genoeg. Moet hiervoor steeds weer een knieval gedaan worden? rust, ook collectief, is een groot goed. batterij opladen en aandacht geven aan sociale relaties en te genieten. In meerdere plaatsen gedoe over koopzondagen. Overall dezelfde argumenten: landelijke trend, internetwinkels, omliggende plaatsen, leegstand, consument vraagt erom (hier alleen niet onderzocht), ondernemers willen het (niet geturfd), grote, landelijke ondernemers en supermarktondernemers. Het is aan de ondernemers hier gebruik van te maken, maar mensen kunnen

zich gedwongen voelen of zelfs zijn i.g.v. franchisers. Hoevelaken: nee, alleen supermarkt → waarschijnlijk wel. Mogelijke gevolgen bekend: 5000/12000 kleine ondernemers legden het loodje in Zweden. Toch kiezen voor niet opengaan leidt tot ergere situatie en verminderde aantrekkelijkheid van het centrum van Nijkerk. Weinig gesproken over personeel door insprekers, maar wel door ondernemers: staan te trappelen zo zegt men. Ook principiële argumenten gewisseld, ga ik niet herhalen. Nog wel een vraag: zijn indieners bereid om over 2 jaar evaluatie met alle betrokkenen te houden?

34:37: Van Ruler: ongelijk speelveld tussen ondernemers in Nijkerk → grote kunnen schuiven met medewerkers, maar kleine bedrijven niet → meer kosten bij verruiming van openingstijden. Kleine omzetting bij grote, maar geen bij kleine bedrijven. Men moet met concurrentie mee en vastgoedeigenaren kunnen toch min of meer gaan dwingen om mee te doen. Sollicitanten die niet op zondag willen werken maken minder kans. Teruglopende omzet heeft andere fundamentele oorzaken (internethandel, zoektocht naar beleving en gezelligheid → moet je op inspelen maar niet via koopzondag; maandagochtend, woensdagmiddag en vrijdagavond → bevordert aantrekkelijkheid van ons centrum niet). Echt vernieuwende ideeën komen niet van de grond, bijv. winkels open op zaterdagavond tot 20:00 uur.

38:15: Klompenhouwer: bij wie ligt de verantwoordelijkheid?

38:41: Staal: uitstekende suggestie om van mogelijkheid gebruik te maken

39:02: Van Ruler: oproep aan ondernemers om dit te gaan doen; wordt belemmerd door koopzondag. Zondag is dit niet haalbaar.

40:05: Klompenhouwer: gaan wij als politiek niet over. Moeten de winkels dan altijd dicht?

40:37: Van Ruler: ik citeer een ondernemer

41:07: Van Ruler vervolgt: volgens CDA is gezamenlijke vrije dag van belang om elkaar te ontmoeten en gezamenlijk activiteiten in gezins- of familieverband te ondernemen. Op maandag zit een ondernemer alleen thuis. De koopzondag ondermijnt een gemeenschappelijke vrije dag. Mensen komen tot hun recht in relatie tot anderen. We moeten de zondag als rustpunt en sociale ontmoetingsdag koesteren.

41:59: Klompenhouwer: wat doen we met al die andere mensen die op zondag werken?

42:33: Van Ruler: begrijpelijk, jammer, maar moeten we er dan maar een probleem bijstapelen omdat we dat andere niet kunnen oplossen? Voor een deel noodzakelijk, voor een deel niet, maar hier hebben wij wel invloed op en op de rest mogelijk niet.

43:17: toenemende economisering van de samenleving en hier dacht PRO21 eerst ook zo over. Maatschappelijke discussie aangaan → waarom niet hierover en wel over veel andere onderwerpen? Van recente datum en nog nauwelijks gevoerd. Verkiezingsprogramma's en –campagnes van PRO21 en DLP noemen het nauwelijks.

44:20: De Bruin: meneer Van Ruler zwaait met verkiezingsprogramma. Geen beperkingen opleggen aan ondernemers en zo ervaren zij dit.

44:56: Van Ruler: koopzondag staat er niet en ruimte geven betekent dit niet per definitie. Pas kortgeleden op tafel gekomen. Breder gesprek met samenleving niet gevoerd. 2500 handtekeningen voor referendum, dat het niet heeft gehaald. Maatschappelijke discussie past in lijn coalitieprogramma. Mensen zullen het niet begrijpen als het college dit niet doet.

50:18: Klompenhouwer (na gestelde vragen insprekers): aanzuigende werking? Heel veel nadruk op economische aspect door tegenstanders, maar ook principiële discussie. Noemt verder verkiezingsprogramma: minder regelgeving voor ondernemers → onze invulling van dit initiatief raadsvoorstel. Principieel vind ik... ik geloof in een scheiding van kerk en staat. Dat is mijn persoonlijke overtuiging. Ik moet de belangen van alle Nijkerkers laten meewegen en ik kan me, ook al zou ik dat willen, niet leiden door geloofsovertuigingen. Ik zeg niet dat u dat doet.

53:11: Van Ruler: term koopzondag komt niet voor in verkiezingsprogramma. Niet duidelijk naar kiezer. Principiële discussie: ja, maar wij hebben het altijd bewust breder getrokken. Mensen hoe die in het leven staan, een rust moment hebben, kunnen dan met het gezin wat doen. Sociale aspect bestaat ook. Komt voort uit het principiële, dat mensen ruimte hebben voor rust, hun leven te leven, voor familie en gezin. Benadrukken dat dat belangrijk is.

54:03: Klompenhouwer: Van Ruler herhaalt wat ik gezegd heb

54:14: Rozema: DLP zit voor de hele Nijkerkse bevolking in de raad en dat geldt ook voor CUSGP. U keek mij strak aan alsof dat niet zo was. Juist een bepaalde overtuiging dat iets goed is

voor je medemens kan je ertoe brengen dat hiertoe in het midden te brengen. Tot dat resultaat zou je ook vanuit een ander uitgangspunt kunnen komen. In het verleden waren christenen en socialisten het wel vaker eens. Er zijn niet zoveel socialisten meer, ik zie heel veel liberalen (gelach). Ik zit hier niet alleen voor wat mijn achterban heet voor zover ik die kan aanwijzen.

55:21: Klompenhouwer: U zat recht tegenover mij en ik heb meerdere mensen aangekeken die dat in het verleden heeft aangegeven. Kies allemaal voor een lokale partij want daar zitten christenen in en alles wat daar tussenin zit

56:11: De Bruin: niet zoveel toe te voegen. Vraag over werknemers van Rozema en Bouma (inspreker) → morgenavond ronde in de winkelstraat. Wellicht hebben wij nu andere mensen gesproken. ik heb dus mensen gesproken die graag willen werken, maar er zullen mensen zijn die dit niet willen. Ga ervan uit dat werkgevers hier op professionele wijze mee om zullen gaan.

57:18: Rozema: PRO21 hanteert een erg liberaal standpunt hoewel er partijen inzitten die vroeger socialisten waren. Heel veel mensen willen op zondag werken, vooral om toeslag, die toeslag zal minderen zo niet verdwijnen (in verleden ook m.b.t. zaterdag gebeurd) en voor nieuw personeel geldt dat een ondernemer sneller zal kiezen voor iemand die wel op zondag ingeroosterd kan worden. wat u zegt klinkt niet als goed opkomen voor werknemer

58:28: De Bruin: wij gaan niet om het opkomen voor werknemer. Er moet een belangenafweging plaatshebben, ook voor de werknemers. Een belangenafweging van het totaal. Ik heb er vertrouwen in dat de ondernemer dit goed doet en wij moeten niet op zijn stoel gaan zitten. Behoeft aan gelijk speelveld, er is teveel concurrentie... we zijn bezig met belangenafweging.

59:27: Rozema: Ik kan mij voorstellen dat u dit standpunt inneemt en vertrouwen hebt in de ondernemer, maar zij moeten dit dan nog wel waarmaken. Laten we dan over 2 jaar de mensen eerlijk vragen wat de effecten zijn geweest en wat het resultaat is. Ondernemers zijn dan wat mij betreft nevensgeschikt aan werknemers

1:00:12: De Bruin: je kijkt als raad continu of beleid dat je voert nog klopt. Ik kan me voorstellen dat je wanneer de tijd daartoe is kijkt naar hoe dingen zich ontwikkelen.

1:00:48: Klompenhouwer: ik evalueer graag als het nut en de noodzakelijkheid er is. De vinger moet aan de pols gehouden worden. de komma bij Rozema is dat wanneer men er niet gelukkig mee is, dan...

1:01:26: Rozema: Als er nut is en de noodzaak zich aandient: waar hangt dat dan van af? op welke termijn? Laten we ons daaraan verbinden en die komma: bij meerderheid negatief dan moeten we er iets aan doen. We evalueren heel veel en laten we dat eerlijk onder ogen zien en kijken of er iets veranderd moet worden. je kunt ook niet evalueren en doen alsof het niet van belang is.

1:02:35: Staal: antwoord op Bouma (indiener): is centrum van Nijkerk kansarm (volgens rapport): in verlengde op opmerking Van Ruler over bredere problematiek in centrum. Er moet idd veel meer gebeuren, hebben we ook genoemd, is de zondagsopenstelling dé oplossing? Nee, maar het is wel 1 van de elementen/tools die wij ondernemers in de handen willen geven om zich te weren. Je ontnemt hen deze tool om hun ondernemerschap uit te voeren wanneer je dat niet doet. Gelijk speelveld n.a.v. opmerking Van Ruler: de branchegenoot is al open pal achter de gemeentegrens. Stel nou dat we het niet doen? Verplicht dicht? Wat lost het dan op? het helpt ons niets, want de consument vertrekt en de schade voor de ondernemers blijft. Tegen Rozema: vrijheid is geen absoluut begrip. Niemand is geheel vrij. Het blijft steeds een afweging tussen de vrijheid van de een en van de ander. Ook daar geldt: als je zegt wij ontzeggen... wij geven toe aan argument dat we vrijheid willen voor werknemers en mensen die zondagsrust op prijs stelen door dit te blijven doen, ontnem je de vrijheid aan ondernemers/mensen die wel van winkelopenstelling op zondag gebruik willen maken. Onder aan de streep: totaal omstandigheden waarin we ook als Nijkerk functioneren en dan moet je vaststellen dat de concurrentie al om is. Ik geef u de tools in handen en dan kunt u de concurrentie aangaan en overleven. Gezonde economie en gezonde ondernemers zijn de dragers van de samenleving.

1:06:41: Rozema: Belang ondernemers weegt VVD zwaar. Wij hebben een grote ondernemer gehoord uit Nijkerk dat werknemers niet werken op zondag. Op het moment dat dit verandert, zou u dan de discussie daarover willen aangaan los van de vraag of we daar iets aan kunnen doen?

1:07:32: Staal: indien een ondernemer een werknemer moet inzetten als hij dat niet wil, is dat voor de werknemer vervelend. Dit maakt deel uit van een veel grotere problematiek die we niet oplossen in de gemeenteraad van Nijkerk.

1:08:15: Van Ruler over gelijk speelveld: ziet u ook niet dat juist de kleine ondernemer die met meer kosten wordt geconfronteerd dat daar een risico zit (er zijn ook onderzoeken die dit aantonen) en dat alleen de grootwinkelbedrijven en de supermarkten overleven.

1:09:11: Rozema: het gaat te ver om te zeggen dat de gemeente hier niets over te zeggen heeft. Bij wild-west gebruik van winkeltijden en ondernemers zijn daar de dupe van, dan kun je als gemeenteraad stroomlijnen en de openingstijden van de binnenstad beperken tot een x aantal uren.

1:10:15: Staal: ik zie uw punt, Rozema, maar de vraag is wat de taak/functie van de gemeenteraad is. Ik vind dat mensen de vrijheid moeten hebben om anno 2015 niet op zondag hoeven te werken om welke reden dan ook. We hebben een arbeidstijdenwet die dit waarborgt in Nederland. Dat is een deel van de WTW wijziging geweest. De gemeente moet niet op de stoel van de wetgever gaan zitten. We moeten tegemoet komen aan de omstandigheden om ons heen. Richting Van Ruler (1:11:42 herhaald) (continu: 1:12:04) Ik ken de onderzoeken en je ziet dat er omzettingen en verplaatsingen zijn, maar stel dat het niet gebeurt? Wellicht een daling van zijn omzet doordat klant in Amersfoort zijn boodschappen gaat doen. Wie zijn wij om tal van ondernemers zoals uit Hoevelaken tegen te houden.

1:13:00: Van Ruler: de kleine ondernemer gaat eerder omvallen en verder worden we het niet eens.

1:13:25 Rozema: inhoudelijk is de discussie gevoerd en hoe gaan we dit tot goed einde brengen? Verschil in uitgangspunt is dermate groot dat wij elkaar op basis van argumenten niet gaan overtuigen van beste standpunt voor of tegen of om het voorstel geamendeerd (in genuanceerde vorm) aan te nemen. 1 ding: het zou zomaar kunnen dat ik voor de raadsvergadering met een motie kom op het punt dat ik zojuist heb ingebracht.

1:14:45: Van Ruler: begin met een tekst, ik ben er niet zo van maar ik vind het toch wel even belangrijk de zondag is er voor de mens en de mens niet voor de zondag, een vrije vertaling van een tekst die in de Bijbel staat. Daarmee benadrukken: het gaat niet alleen maar om die principiële redenen die alleen maar voortvloeit uit dogmatische regels die misschien vanuit de bijbel worden opgelegd → breder zien: Bijbel zijn tijd ver vooruit en had sociale maatregelen die voor de mens zijn bedoeld. Sociale maatregel om mensen ruimte te geven om hun leven vorm te geven. dingen doen in gezins- of familieverband. Principieel, maar met enorm sociaal aspect. Niet alleen maar een regel, maar bedoeld om mensen rust en ruimte te geven.

1:16:30: Rozema: motie over evaluatie over 2 jaar

1:16:49: schorsing

GR 29 OKTOBER

24:33 Rozema: afronding traject dat al in juni is ingezet. Eerder heeft dhr. Boer al aangegeven waarom dit niet tot stand zou moeten en mogen komen. 1 punt: dit besluit is op een onzorgvuldige wijze tot stand gekomen. De kaarten zijn natuurlijk allang geschud. Ik heb getracht meer aandacht te krijgen voor sociale gevolgen, m.n. voor kleine ondernemers en werknemers. Mensen zijn volgens indieners zelf in staat wanneer zij rust willen nemen. Dat is niet of maar beperkt het geval. Positie van werknemer die niet op zondag wil werken zal (op termijn) verzwakken. Aantrekkelijkheid van centrum is er niet mee gediend. Impact voor diverse groepen en daarom motie die oproept tot evaluatie met diverse groepen betrokkenen vóór zomerreces van 2017. Ingediend door CU-SGP en CDA.

28:02: Van Ruler: wij gaan het anders doen. Legendarische woorden van huidige coalitiepartijen bij presentatie coalitieakkoord. Nóg meer in gesprek met de samenleving. Niet nieuw, want dat was al aangekondigd in vorige akkoord. Praktijk helaas anders, want echt gesprek met samenleving is er niet gekomen. Verzoek referendum terzijde geschoven. Maatschappelijke discussie met alle betrokken partijen niet opgepakt. Niet nagekomen. De tekst: wij gaan selectief in gesprek met de samenleving, alleen als het ons uitkomt en past. Er wordt in de samenleving verschillend gedacht over koopzondag. Het was goed geweest om daarover met elkaar in gesprek te gaan en een voor meerdere groepen aanvaardbare oplossing was mogelijk geweest. Het

moet worden doorgedrukt en is niet relevant wat de samenleving daarvan vindt. Deze coalitie was niet gevoelig voor onze argumenten. Niets meer aan te veranderen en niets meer aan toe te voegen: wij hebben de motie van CU-SGP ondertekend. Vragen hoofdelijke stemming voor voorstel.

30:45: Staal: debat ging meestal op goede en respectvolle wijze, daar hebben we alle waardering voor, ook voor insprekers, met name ondernemers die zaak hebben bepleit en onderstreept waarom het is begonnen. Gelukkig met gelijk speelveld per zondag 8 november. Wensen alle ondernemers heel veel succes, ongeacht hoe ze erover denken en er gebruik van maken. Motie: vergaande consequenties en dat het de bedoeling is om vóór de zomer van 2017 weer in de volle breedte op de agenda komt met alle betrokkenen en groepen en een ieder die ermee te maken heeft. De vraag voor ons is in hoeverre dat zinvol is en of dit geen herhaling van zetten wordt. Wij denken dat dat niet per definitie zinvol is. Op het moment dat er zich problemen voordoen dan zijn er voldoende middelen voor de raad om dat aan de orde te stellen. We moeten voorzichtig zijn met inzetten ambtelijke capaciteit hiervoor.

33:53: De Bruin: begrijp de emotie die er is bij sommigen en de principiële bezwaren, die wij respecteren. Voorstander van samenleving waarin mensen hun leven kunnen inrichten op manier die het beste bij hun levensovertuiging past. Veel ondernemers ervaren nu een beperking en veel concurrentie van i.h.b. Amersfoort. Nu kunnen ondernemers hun concurrentie aangaan. Hier hebben ze een handvat voor. Ik wens hen veel succes. Motie: sluit me voor groot deel aan bij dhr. Staal. Lastig is dat er geëvalueerd wordt en het kan blijken dat slechts enkelen hier gebruik van maken en dan hebben zij die dat wel doen alsnog recht op dat speelveld.

36:04: Rozema: Precies de reden waarom we dit doen. We horen alleen maar de belangen van de ondernemers die hier behoefte aan hebben (minderheid van gemeente als geheel). Men heeft geen oog voor kleine ondernemers, personeel. Vergaande consequenties hoeft je geen helderziende voor te zijn. de keuze om niet te werken op zondag blijft niet bestaan. Zonder waardeoordeel pleiten wij voor evaluatie. Ik vind het teleurstellend dat u niet over andere groepen dan excl. groep ondernemers spreekt.

37:52: De Bruin: Er zijn ook mensen die wel willen werken op zondag. Als gemeenteraad gaan wij niet over werknemers. Problemen gaan wij niet over, maar landelijke wetgeving (cao's etc.).

38:27: Rozema: als wij nu niet zouden besluiten tot openstelling ontstaan er ook geen problemen op zondag. Erg gemakkelijke manier van praten.

38:51: Klompenhouwer: initiatiefvoorstel hebben we helder standpunt over. Motie: sluit mij aan bij Staal en De Bruin en ga verder → er zijn heel veel mensen die in zorg, horeca en andere gebieden op zondag werken waar wij als gemeente geen invloed op hebben. Het zou een schijnbescherming voor hele kleine groepering zijn als we de huidige regeling handhaven. Principieel voor keuzevrijheid ondernemer en consument. Door ze niet te noemen bestaan ze wel. U hebt het alleen over mensen in winkels en er zijn talrijke mensen die in sectoren werken waar zondagswerk heel normaal is. De motie/evaluatie voegt niets toe. We kunnen beter a.s. woensdag luisteren wat men met de binnenstad van Nijkerk wil. Zondagsopenstelling kan positieve invloed op bruisend hart van gemeente Nijkerk heeft. Dat daarbij aantal mensen geen gebruik zullen maken, moge bekend zijn.

41:36: Rozema: laten we iedereen de ruimte geven te zeggen wat hij denkt. 'Beschuldiging' van selectiviteit: er zijn sectoren waar min of meer noodzakelijk werk plaatsvindt (zorg), daar sluiten we onze ogen niet voor, maar er is ook werk wat een keuze is (het gebeurt niet en de samenleving is niet ingestort); u noemt sectoren waar we niets over te zeggen hebben, terwijl dit element door het rijk bij de gemeente is neergelegd. In uw voorstelling hebben we daar formeel iets over te zeggen en in de praktijk niet. dat gaat er bij mij niet in. Het zijn partijen van u in DH geweest die hebben gezegd dat de gemeente daarover moet beslissen. Alle partijen gehoord hebben is iets anders dan FB doorgestuurd hebben en op de markt erover gesproken hebben.

43:41: Klompenhouwer: wij nemen de verantwoordelijkheid door dit in te dienen en voor keuzevrijheid te kiezen en gelijk speelveld te laten ontstaan. Ik respecteer principeel punt van u. wij maken een keuze en moeten zien wat de consequenties zullen zijn. in 85pct vd NL'se gemeenten is een vorm van koopzondagen nodig en ik heb nog geen gigantische problemen langs zien komen. Principieel uitgangspunt van keuzevrijheid aan weloverwogen punt. U vertegenwoordigt uw achterban en wij denken onze achterban hiermee te kunnen vertegenwoordigen. Wij

vinden het signaal verkeerd om het te evalueren want ondernemers die zich hier willen vestigen zouden dan geen zekerheid hebben.

45:55 Van Ruler: vraag aan Klompenhouwer over studie aan werkgroep. Waarom koopzondag hieraan niet meegegeven?

46:35: Klompenhouwer: ik was me niet bewust van meegegeven kaders en zij mochten dat zelf bepalen. Ik weet niet of zij hier rekening mee hebben gehouden. Laten we goed luisteren naar wat zij woensdag zeggen. Duidelijkheid willen wij geven met dit voorstel.

47:35: Rozema: onze motivatie voor de motie is niet ingegeven uit behoefte om op voorhand stevig debat aan te gaan. Wij zeggen dat bij zorgvuldig beleid de consequenties onder ogen gezien moeten worden. dit kan niet op voorhand, dus willen we een evaluatie. Het is aan fracties om dat op de agenda te zetten. In 1ste termijn meer rationele/zakelijke argumenten.

Daarnaast heeft mijn fractie ook andere argumenten. Het gaat om argumenten vanuit onze chr. levensovertuiging. Te zwaarwegend om in stemverlaring te noemen. Daarom in 2de termijn: niveau van pers. overtuiging is lastig, slaat discussie vanwege verschillende uitgangspunten dood. Van gedachten wisselen en begrip ontwikkelen voor elkaars standpunten. Wij respecteren keuzevrijheid op dit niveau wel, maar we vinden elkaar daar nooit omdat wij andere standpunten daarboven. Zondag als dag van rust als gebod door God met de beste bedoelingen. Van grote waarde geweest en nog kan zijn voor mensen persoonlijk en smlv als geheel. Raad van Nijkerk werkt aan opgave daarvan mee. Teleurstellend, een dieptepunt, dekt niet helemaal de lading. Gevoel van mineur bekruipt mij wel. Geluisterd naar betrokkenen, ook naar vraag/roep ondernemers, zeker uit Hoevelaken. Wensen zijn tegengesteld. Wij zijn altijd heel helder geweest. Onze kiezers wisten waar wij voor stonden. Wij geven iets op wat wij niet zouden moeten willen opgeven.

52:10: Van Ruler: kort vanwege de tijd → 1 reactie op Klompenhouwer: koopzondag had in discussie werkgroep moeten worden meegenomen

53:15: Stemming → hoofdelijk: voorstel aangenomen met VOOR: 14 / TEGEN: 13

55:35: Stemming motie: verworpen met TEGEN: 14 / VOOR: 13

Bijlage 10: Tekst motie PRO21/DLP/VVD Nijkerk

De gemeenteraad van Nijkerk, bijeen in zijn vergadering op 29 juni 2015

Constaterende dat:

- de gemeente Nijkerk tot op heden geen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om bij verordening vrijstelling te verlenen van de verboden tot het openstellen van winkels voor publiek op onder meer de zondag en op feestdagen;
- in steeds meer gemeenten in Nederland die vrijstelling wel is verleend, in het bijzonder ook in de aangrenzende gemeente Amersfoort;
- als gevolg daarvan een ongelijk speelveld is ontstaan voor ondernemers in de gemeente Nijkerk en de gemeente Amersfoort;
- het ongelijke speelveld ertoe leidt dat afvloeiing van winkelomzet vanuit de gemeente Nijkerk naar andere plaatsen optreedt;

Spreekt uit dat:

1. Nijkerk het zich met het oog op de lokale economie en werkgelegenheid niet kan permitteren om een ongelijk speelveld tussen ondernemers uit Nijkerk en uit andere plaatsen nog langer te laten bestaan;
2. Zij tegemoet wil komen aan de vraag van ondernemers om op dit punt de ruimte te krijgen, zodat zij de concurrentie daadwerkelijk en optimaal kunnen aangaan;
3. Die ruimte dient te bestaan uit de vrijheid voor ondernemers om zelf te besluiten op welke dagen zij hun winkel wel of niet wensen te openen;

Verzoekt het college :

1. Op zo kort mogelijke termijn, uiterlijk voor de agendacommissie van 15 september 2015, een voorstel aan de gemeenteraad voor te leggen voor de aanpassing van de Winkeltijdenverordening waarin vrijstelling wordt verleend van de verboden die zijn opgenomen in artikel 2 lid 1 sub a en b van de Winkeltijdenwet, met uitzondering van Nieuwjaarsdag, eerste Paasdag, eerste Pinksterdag en eerste Kerstdag.

En gaat over tot de orde van de dag.

Namens PRO21
A.C.J. de Bruin

Namens VVD
N.G Staal

Namens De Lokale Partij
A. Klompenhouwer

Bijlage 11: Interviewverslag Van Ruler (Interview N-Ruler-230316)

Personalia:

Joop van Ruler was van 1986-1994 bestuurslid van het CDA-Nijkerk, van 1994-2000 en sinds 2010 tot heden raadslid, van 2002-2009 voorzitter van de afdeling en vanaf 2014 fractievoorzitter. “Je voelt je maatschappelijk betrokken en je wilt ook een bijdrage leveren aan het bestuur van de gemeente vanuit jouw maatschappelijke visie. De politiek werkt haast verslavend als je er eenmaal mee bezig bent. Het is heel leuk om te doen, ondanks dat het best veel tijd kost.”

Hoe is traject naar de koopzondag verlopen?

We hebben jarenlang naar volle tevredenheid samengewerkt met verschillende partijen. Bij de CU-SGP merk je dat je dezelfde basis hebt en vanuit dezelfde grondbeginselen handelt. Daar vind je elkaar. Bij andere partijen is dat veel minder het geval al betekent dat niet dat je met hen niet goed zou kunnen samenwerken. We zien wel een maatschappelijke trend dat alles wat vanuit een christelijke inspiratie naar voren wordt gebracht bij voorbaat op weerstand mag rekenen. Landelijk is vooral D66 op die toer. Alles wat een link heeft met het christendom moet zoveel mogelijk uit de samenleving worden geweerd. In Nijkerk zie je dat in beperkte mate ook terug. Zodra je op basis van je christelijke inspiratie iets zegt dan haken veel mensen af. Dat is vooral iets van en voor christenen zelf en dat mag blijkbaar niet doorklinken in de samenleving.

Dan de discussie over de koopzondag. Tijdens de coalitieonderhandelingen is daarover gesproken. Bij coalitieonderhandelingen is het altijd geven en nemen en ook de VVD heeft de nodige punten binnen gehaald. Over de koopzondag hebben wij afgesproken dat deze de komende vier jaren niet aan de orde zou komen. De VVD is daarmee akkoord gegaan en heeft haar handtekening gezet onder het coalitieakkoord waar dat in stond. Dan is het op zijn minst bijzonder te noemen dat een VVD zonder overleg met de coalitiepartners na een jaar een akkoord sluit met de oppositiepartijen om middels een motie de koopzondag alsnog te realiseren. Blijkbaar was de druk binnen de VVD zo groot dat men bereid was het coalitieakkoord aan de kant te schuiven. De twee oppositiepartijen hebben daar handig gebruik van gemaakt.

Bij deze gang van zaken zijn een tweetal aspecten voor ons belang.

Ten eerste: de inhoud. De verkiezingsprogramma's van CU-SGP en CDA waren duidelijk: geen koopzondag en dat was ook zo opgenomen in het coalitieakkoord. Die afspraak werd door de VVD geschonden.

Ten tweede: het proces. De VVD heeft in de aanloop naar de ingediende motie geen serieus contact gezocht met de coalitiepartners om deze problematiek nader te bespreken. Terloops is in de wandelgangen weleens gevraagd of wij terug wilden komen op ons standpunt t.a.v. de koopzondag, maar daar zagen wij geen reden toe, gezien ons programma en ons coalitieakkoord. Ik

heb nadien ook in de richting de VVD gezegd dat het zo niet werkt. Dat wanneer je een probleem hebt met een punt uit het coalitieakkoord eerst een avond met je coalitiepartners om tafel gaat zitten om een poging te doen dat probleem op te lossen. Dan blijkt vanzelf of je daar met zijn allen uitkomt. Nu werden wij overvallen door een motie die op donderdagavond plotseling werd aangekondigd en de maandag daarop, vier dagen later, al in stemming werd gebracht. Bovendien hadden de fractievoorzitters van de coalitiepartijen maandelijks overleg en daar is dit onderwerp nooit geagendeerd.

Hoe is dit debat in uw beleving verlopen?

Het was al een gelopen race. De VVD had al een akkoord met de oppositie gesloten, dus al onze argumenten en het aanbod voor een referendum kwamen niet aan. Op donderdag 25 juni hadden we een raadsvergadering en op maandag 29 juni de behandeling van de kadernota. Na de raadsvergadering van die donderdag, die duurde vrij lang, het was letterlijk vijf voor twaalf, vroeg de fractievoorzitter van de VVD: “Heb je even vijf minuten?” Toen kwam hij met de mededeling dat maandag de motie voor de koopzondag zou worden ingediend. Daarna hebben we langdurig overleg gevoerd en hebben we zelfs alle wethouders teruggehaald, maar het standpunt lag keihard vast, er was geen beweging in te krijgen.

En het debat van maandagavond 29 juni in het bijzonder?

Maandagavond hetzelfde verhaal. Geen enkele beweging. Wij hebben samen met de CU-SGP nog een referendum voorgesteld, waarbij wij de uitkomst zouden overnemen, dus de stem van de meerderheid zouden volgen. Maar ook dat bleek geen begaanbare weg. Het CDA is normaliter nooit zo voor een referendum, maar dit is wel een wat minder gecompliceerd onderwerp waar je een duidelijk voor of tegen kunt laten horen. Maar zelfs partijen die nadrukkelijk voor referenda zijn waren nu tegen. Blijkbaar vond men het risico te groot dat een meerderheid de koopzondag toch zou afwijzen. Nu konden ze met een meerderheid van 14 van de 27 zetels de koopzondag gewoon doordrukken, zelfs zonder enige maatschappelijke dialoog.

Had u de uitkomst verwacht?

Gaandeweg werd duidelijk dat deze gang van zaken het einde van de coalitie betekende. De CU-SGP zei die maandagavond het vertrouwen in de VVD op en trok haar wethouder terug. Dat had de CU-SGP ons in de dagen daarvoor ook al kenbaar gemaakt. Het CDA wilde ook niet meer met de VVD verder. De VVD had niet alleen op de inhoud de afspraken geschonden, maar het proces dat daaraan voorafging vonden wij op zijn minst onbehoorlijk en dan is het vertrouwen weg.

Is de discussie nu gesloten?

Dat is een lastige. Ik heb wel het idee dat nu de koopzondag eenmaal is doorgevoerd, het lastig wordt het weer terug te draaien. Het is een brede maatschappelijke ontwikkeling dat de koopzondag in steeds meer gemeenten wordt ingevoerd. In een aantal gemeenten probeert men het nog tegen te houden en ook wij hadden de koopzondag graag zo lang mogelijk willen voorkomen. Nu het eenmaal is doorgevoerd wordt het lastig om het in de toekomst weer terug te draaien.

De discussie is nog niet echt gesloten, omdat ook veel met name kleine ondernemers geen behoefte hebben aan een koopzondag. Dat hebben wij ook meegenomen in onze argumentatie. We hebben veel kleine ondernemers gesproken die zeggen dat ze met een koopzondag niet meer omzet draaien, maar wel meer kosten maken, dat ze al zes dagen aan het werk zijn en blij zijn dat ze op zondag nu eens bij hun familie thuis kunnen zijn. Bovendien is, zo zeggen zij, de openstelling op zondag niet vrijwillig, want als je concurrent op zondag open gaat dan moet je wel mee wil je geen omzet verliezen. Dat laatste geldt ook voor werknemers. Die kunnen nu nog vrij kiezen of zij op zondag willen werken, maar als er een aantal sollicitanten bij een supermarkt komen en de één werkt wel en de ander niet op zondag, dan is het wel duidelijk wie er aangenomen wordt. Hoezo vrijwillig?

Vanuit onze principiële argumenten zijn wij ook tegen een 24-uurseconomie en tegen een samenleving die alleen maar gericht is op produceren en consumeren. We willen ook momenten van rust in onze samenleving creëren. Ook daarom is die collectieve rustdag zo belangrijk. Daar vragen de mensen, de ondernemers en werknemers om. In die zin trekken wij het breder.

Hebt u in uw bijdrage ook een expliciet beroep gedaan op de Bijbel bij uw argumentatie?

Nee, wij doen in onze woordvoeringen vrijwel nooit expliciet een beroep op de Bijbel. Wij proberen datgene wat de Bijbel ons leert te vertalen naar de huidige samenleving, de praktijk van vandaag.

Juist het sociale aspect, de aandacht voor onze medemens, dat willen wij benadrukken. Daarmee kun je soms ook andere partijen overtuigen, zodat we een meerderheid krijgen voor ons standpunt.

Bovendien, als wij uitsluitend de teksten uit de Bijbel als argument naar voren brengen, dan weet je bij voorbaat dat andere partijen afhaken, omdat ze daar weinig of geen affiniteit mee hebben. Door die vertaalslag te maken naar de tijd van nu, zullen anderen de voorstellen die daaruit voortvloeien, die een sociale en maatschappelijke dimensie hebben die hen aanspreekt, uiteindelijk misschien toch steunen.

Daarnaast kun je wat de Bijbel ons leert niet altijd integraal aan andere mensen, dus ook niet-christenen, opleggen. Laat andere mensen de ruimte om hun leven in te richten zoals zij dat willen, maar wij vragen van die anderen ook ruimte en respect voor de leefwereld van christenen in onze samenleving. Die ruimte en dat respect lijkt er steeds minder te zijn. Die supermarkten zijn al 6 dagen in de week van 8.00 tot 21.00 uur open, dus waarom moet die zondag daarbij als je weet dat een groot deel van de samenleving daar om soms uiteenlopende redenen moeite mee heeft.

U hebt toch een tekst genoemd.

Dat kan een keer voorkomen, maar nogmaals wij zijn daar niet bewust naar op zoek. Zoals eerder aangegeven zijn wij als mensen en partij geïnspireerd vanuit de Bijbel en we proberen van daaruit te leven en een vertaalslag te maken naar de huidige samenleving. Wij zijn dus wat minder van het citeren van Bijbelteksten.

Is het gebruiken van Bijbelteksten in politieke debatten dan ook problematisch?

Voor ons persoonlijk en als fractie is dat niet problematisch, want we zijn daar persoonlijk wel door geïnspireerd, maar in het publieke domein zullen wij de Bijbel niet vaak citeren. Zoals eerder aangegeven vertalen wij de inhoud van de Bijbel zoveel mogelijk naar maatregelen in het hedendaagse publieke domein. Zoals eveneens eerder aangegeven: als wij uitsluitend de teksten uit de Bijbel als argument naar voren brengen, dan weet je bij voorbaat dat andere partijen afhaken, omdat ze daar weinig of geen affiniteit mee hebben. Laat de Bijbel ons persoonlijk inspireren en laten we op basis daarvan komen tot argumenten, meningen en standpunten die een breder draagvlak creëren, zodat je steun van andere partijen krijgt.

Heeft een argument waarbij een beroep op de Bijbel wordt gedaan een andere waarde dan een argument waarbij dat niet wordt gedaan?

Voor partijen zonder christelijke grondslag hebben argumenten waarbij uitsluitend een beroep op de Bijbel wordt gedaan minder waarde, minder geldingskracht, omdat ze daar geen binding mee hebben. Wij moeten dus met een breder verhaal komen, waarbij voor ons persoonlijk de Bijbel wel als inspiratiebron en leidraad fungeert. Daarom openen wij iedere fractievergadering met een overdenking of een Bijbeltekst om iedere keer weer duidelijk te maken waarom we het allemaal doen. Maar we gebruiken de Bijbel niet zo in de raad.

Hoe gaat het beroep op de Bijbel zich in de toekomst ontwikkelen?

Dat wordt moeilijker, want we merken steeds meer dat anderen daar geen behoefte aan hebben of dat het hen zelfs irriteert. Daarom is de Bijbel vooral een persoonlijke inspiratiebron en heeft deze nadrukkelijk een plaats binnen de partij en de fractie. Van daaruit proberen we de samen-

leving in te richten en door een praktijkgerichte vertaling proberen wij daar andere partijen in mee te krijgen. Zonder dat wij expliciet een beroep doen op de Bijbel, want dan haken veel mensen af. Dat laatste zien wij wel toenemen. Alles waar Kerk of Bijbel bij staat moet blijkbaar van tafel en dat is jammer.

Bijlage 12: Interviewverslag Boer/Rozema (Interview N-Boer/Rozema-160316)

Personalia:

-Hans Boer (HB) is sinds 2002 raadslid voor de CU-SGP-fractie in Nijkerk (namens de SGP). Hij heeft na deze vierde periode “alle facetten van het raadswerk wel gehad.”

-Hilbrand Rozema (HR) is sinds 2010 actief als raadslid in Nijkerk voor de CU-SGP-fractie (namens de CU). Hij is hiervóór ook politiek actief geweest in Haarlem.

Achtergrond CU-SGP Nijkerk:

De CU-SGP-fractie heeft sinds 1994 deel uitgemaakt van het college B&W (in de eerste jaren als RPF/GPV/SGP). De fractie is sinds het najaar van 2015 niet meer vertegenwoordigd in het college.

Was de invoering van de koopzondagen al lang een thema in Nijkerk?

-HR: Dit is heel snel na de verkiezingen een thema geworden. Ook maatschappelijk, niet alleen in de raad.

-HB: In de onderhandelingen heeft de VVD het al verscheidene keren geroepen. Tijdens de verkiezingscampagne speelde het thema maatschappelijk niet, maar daarin ging het puur over de verruiming van de openingstijden van de horeca en met name het mogelijk maken van grote feesten in grote gelegenheden waar private ondernemers graag van de gelegenheid gebruik wilde maken. Dat was eigenlijk een *one issue* van één of twee mensen die het op de agenda kregen en drie politieke partijen, die nu de coalitie vormen, gingen daarachter staan. Het werd één van de verkiezingsitems om dit toe te staan. Dat speelde in de verkiezingen en dat was het punt waar het meest hard op gespeeld werd toen wij met het CDA geen christelijke meerderheid meer hadden. De VVD heeft continu ook in de onderhandelingen geprobeerd om zondagsopenstelling voor elkaar te krijgen. Maar wij hebben gezegd: die zondagsopenstelling, daar blijf je vanaf. Die horeca die krijg je, maar die koopzondag krijg je niet. (...) PRO21 heeft dit in het debat naar aanleiding van het coalitieakkoord nog met name genoemd, dat dit er niet in stond.

-HR: Toen wilden ze het de VVD nog even moeilijk maken, omdat dat er niet in stond. Vanwege die concurrentie werd dat nog wel even op tafel gelegd.

Hoe is de discussie toen verder verlopen?

-HB: Het werd maatschappelijk echt een thema in november.

-HR: Eind 2014 is dat eigenlijk door 1 persoon op de maatschappelijke agenda gekomen. Dat is (...) ook iemand uit het VVD-kamp. Dat is zeg maar eerst in de media via interviews en dergelijke tot punt op de agenda verheven en langzamerhand kwam er meer reactie in de maatschappelijke discussie. Eigenlijk is het heel lang politiek niet aan de orde geweest en eigenlijk is altijd gezegd, ook van de kant van de oppositie: “Dat ligt nu eenmaal zo in Nijkerk. Voor deze periode hebben we daar afspraken over.” Het coalitieakkoord is ook unaniem aangenomen, dat is wel enigszins bijzonder en de oppositie had zich er eigenlijk mee verzoend dat er geen koopzondag was. Eigenlijk is heel lang volgehouden: “Dit is geen item en tijdens deze collegeperiode is dit geen optie.” Wat de zaak heeft versneld na de maatschappelijke journalistieke mediatoestand is het feit dat in mijn beleving de druk aan de VVD-kant zo groot is geworden door de ondernemers, dat de VVD heeft gezegd hier moeten we een stem en podium aan geven. En die hebben het verzoek gedaan om een avond te organiseren vanuit de raad waar ook dit aan de orde kwam en waarop ondernemers uit Hoevelaken hun verhaal moesten vertellen aan de raad.

-HB: Zo werd het gespeeld via de ondernemers van Hoevelaken. Omdat in Nijkerk onder de ondernemers grote discussie was, is het via de Hoevelakense ondernemersvereniging gespeeld, omdat daar een grote meerderheid was.

-HR: De VVD heeft daarvoor een podium gecreëerd. Het speelt in Hoevelaken ook, doordat het nabij Vathorst ligt. Daar hadden we geen cijfers van en het was tricky om daar niet naar te willen luisteren. Eigenlijk was die avond bedoeld om ondernemers hun verhaal te laten vertellen, waarom ze het moeilijk hadden. We hadden zoiets van: “Dat moeten we gewoon serieus nemen.” Eigenlijk is die avond misbruikt, wat we van tevoren al een beetje vreesden, om echt een discussie uit te lokken. En sommige partijen hebben zich daar willens of niet willens toe willen verleiden en toen is dat een politieke discussie geworden. In een heel snel tempo.

-HB: Die avond was in april 2015. Daarna was de rust eigenlijk teruggekeerd. Natuurlijk was er onrust onder de ondernemers, want het besluit stond vast. Uiteindelijk gingen de Amersfoortse ondernemers hier in de krant adverteren en dat gaf pijn, van: kijk eens even in het concurrentieverhaal. En de discussie was eigenlijk redelijk weer bezonken. Van: nou, oké, we hebben het gehoord.

-HR: De discussie bovengronds lag stil, maar ik had altijd iets van: “Hier broeit iets en er gaat wat komen.” Toen heb ik in de fractie gezegd: “Hoe gaan we hiermee om?” En: “Hoe gaan we hier als coalitiepartner mee om?” En we hebben ook gezegd: “Als ze ermee komen, dan moeten we om tafel zitten en moeten ze er zelf mee komen.”

-HB: We hebben continu in de gaten gehouden dat zij een probleem hadden vanwege druk uit de achterban. We hebben continu gedacht dat het een keer ging gebeuren, maar wanneer? Maar we hebben in die zin ook in onze besluitvorming erop gelet dat we niet moeten weglopen bij iets wat we hebben afgesproken. (...) We voelden dat er bij de VVD wat zat en dat ze op zoek waren naar een stok.

-HR: Ze zochten ruimte, die ze volgens het coalitieakkoord niet hadden.

-HB: Er is een raadsvoorstel gemaakt voor de horecasluitingstijden. We hebben die zonder slag of stoot laten lopen, conform de afspraak. Wij hebben gewoon voorgestemd, terwijl dat niet eens hoefde. We hadden principieel ons punt kunnen maken en het zou toch aangenomen worden, maar toen hebben we gezegd: “Die afspraak hebben we gemaakt en dus moeten we voorstellen.”

-HR: Dan moet je loyaal zijn aan je partners.

-HB: Het CDA heeft dat ook gedaan. (...) En het CDA heeft steeds weer gezegd: “Aan de zondag komen jullie niet.” Hier is het CDA ook echt een CDA met een echte C. (...) En bij de verkiezingen was dit standpunt ook al helder. Ze waren geen waterig CDA.

En toen kwam er volgens u na het debat op 25 juni het “tikje op de schouder”?

-HB: We hebben in april de discussieavond gehad en gezegd dat de VVD het lastig had. Toen hebben we het gehad dat de fractievoorzitter van de VVD mij op de schouder tikte na het debat met de vraag: “Is de zondag bespreekbaar?” Nee, dat ga je niet op de gang roepen en ik heb gezegd dat we daar heldere afspraken over hebben gemaakt en toen ben ik doorgelopen. En toen op de bewuste donderdagavond in juni, nadat we de horecasluitingstijden hadden verruimd en de voorzitter de vergadering had gesloten, heeft bij het weglopen de fractievoorzitter van de VVD Joop en mij aangesproken van: “Kan ik jullie even spreken?” En toen deelde hij mee dat de motie zou worden ingediend om de zondagsopenstelling te realiseren. Dat komt dan heel hard aan. Je verwacht het en dan denk je: “Nou gaan we eens even kijken hoe we daar gezamenlijk uitkomen.” Dan krijg je het hele verhaal (...) en toen kwam de aap eigenlijk steeds verder uit de mouw, dat de volgende ochtend het persbericht, mede namens PRO21 en DLP, eruit zou gaan en dat ze geen kant meer uit konden en wilden.

-HR: Dit was gewoon zo gepland. Vooraf aan de vergadering van de horecasluitingstijden was achter onze rug om afgesproken dat meteen aansluitend de winkeltijden zouden worden ver-

ruimd. En bewust zo dat je geen kant meer uit kon. Dat is natuurlijk de nekslag voor het vertrouwen die je in de coalitiepartner hebt.

-HB: Die avond is de burgemeester nog langs geweest (...) en ook andere wethouders zijn teruggekomen en toen kwam de VVD weer terug en het was gewoon helder 'nee'. Ze deden gewoon niets. (...) Dit heeft in het hele proces meegespeeld, want het was super slim en clever om dit zo hard en helder te spelen, want door het zo hard te spelen konden ook de andere partijen geen kant meer op als ze daarover later zouden hebben getwijfeld. De motie is voor honderd procent uitgevoerd en daar was geen enkele discussie over mogelijk. Dat was wat de VVD wilde hebben en daar hebben de andere twee partijen ja op gezegd en dat heeft de VVD later ook bikkelhard uitgespeeld naar de andere twee partijen.

Toen kwam vervolgens het referendum ter sprake. Hoe is daar door u mee omgegaan?

-HR: We hadden zoiets van: "We hebben de besluitvorming niet meer in de hand." Dat is niet ons belang, wij zitten er als vertegenwoordigers van de bevolking en laten we dan proberen dat niet de raad de beslissing neemt, maar dat de bevolking gehoord wordt. En dan weegt dat heel erg zwaar in het besluit dat je neemt, waarbij wij vertrouwen hadden in de opkomst van onze achterban. Maar we waren ook serieus van mening dat het gewoon belangrijk is.

-Dominee Riemens heeft 's middags om twee, drie uur het burgerinitiatief tot het houden van een referendum ingediend. En dan was het kinderachtig dat in de discussies wordt gezegd dat men niet weet of het rechtsgeldig is en men daar dan niets mee kan. Dat initiatief is 's middags ingediend en aan het eind van de middag toegestuurd aan de rest van de raad. Dat is waarom wij als CDA en CU-SGP daarbij konden aansluiten en dat de kans wilden geven. Het was proberen het te rekken: we hadden één belang: die motie niet in stemming krijgen of die van tafel krijgen. Dat was het doel van die avond voor ons, dat hadden we op vrijdagavond afgesproken. Als die motie in stemming is gebracht was het onherroepelijk wat er allemaal zou gebeuren. Toen kwam dominee Riemens met het referendum tussendoor en toen hebben wij ook daarom die kant gekozen, met als doel: in ieder geval geen motie aannemen.

-HR: Vanuit de gedachte: je kunt twee dingen doen; strak bij het standpunt blijven dat je hebt uitgedragen naar de kiezer en waarvoor je staat en het is lastig om zo'n ommezwaai te maken als je je achterban niet hebt gehoord. Toen hebben we gezegd: vanuit belang en consequenties hebben we gezegd, we maken deze draai om niet meer hard nee te zeggen en het bij de burger te leggen. Dan is het aan de achterban om dat vertrouwen niet te beschamen en bij een andere uitslag hebben wij dat in dat geval niet in de hand gehad.

-HB: De voorstanders durfden het gewoon niet aan, even Ede wetende. En mensen die tegen zijn komen sneller op dan iemand die voor is. En wat het nog zuurder maakt, is dat zij een meerderheid in de raad hebben, maar geen meerderheid van de kiezers. Omdat de restzetelverdeling net zodanig slecht is uitgevallen, dat de zittende coalitie 49,7 procent heeft en wij 50,3 procent en zij hebben de restzetel gepakt.

-HR: Hun argumentatie rammelde discussie-technisch gezien aan alle kanten, maar de discussie was er voor hen alleen maar op gericht om de motie aan te nemen en om geen argumenten te hebben om die motie terug te moeten nemen, want dan krijg je allerlei discussies en het burgerinitiatief en noem maar op.

-HB: Het is dan gewoon uitzitten. Dat is ook een stukje politiek, wachten tot de discussie afgelopen is en tot de burgemeester zegt dat we gaan stemmen.

En toen kwam de motie op 29 juni. Hoe hebt u zich daarop voorbereid?

-HB: We wisten dat de motie kwam en in die zin was de woordvoering voorbereid. Wij hebben duidelijk de keuze gemaakt om het geluid te laten horen van waar we principieel voor staan. Dat is kort samengevat hoe wij daar principieel inzitten en daarna zijn we overgegaan op zeg maar hedendaagse argumenten om die motie van tafel te krijgen. Even het principieel geluid laten horen, maar, wetende dat dat principiële geluid geen enkele invloed heeft bij deze andere partijen om daarin op te gaan. Als je bij het CDA weet dat er twijfel is, dan speel je daarop in want die zit in jouw kamp en de laatste jaren zat bij mensen uit de oppositie toentertijd niet echt iemand die je op basis van Bijbelse argumenten nog overtuigd zou kunnen krijgen. (...) In het debat kun je die argumenten erbij halen, maar dan houdt het op. En we hebben heel bewust gezegd: “Wij moeten dit principiële punt maken. Daarvoor zitten wij in de politiek. Die willen we ook maken, ook voor onze achterban en ook wel in die volgorde. We moeten het wel uitspreken, we moeten het voor onze achterban laten horen waarom we hier staan, ook een stukje getuigende politiek wanneer het kan en moet, en daarna ga je dan over op andere argumenten om ze te laten horen dat deze besluitvorming onbetrouwbaar, onzorgvuldig en onbehoorlijk was.

-HR: Je hebt zelf behoefte om het principiële geluid te laten horen. Dat is gewoon je overtuiging van waaruit je leeft en politiek bedrijft. Als je weet dat het in het debat in overtuigende zin geen rol speelt, dan moet je het niet breder maken dan het is, want dan werkt het contraproductief. Dan vervreemd je alleen de tegenpartij van je en dan gaan ze minder luisteren in het vervolg naar argumenten die wel relevant kunnen zijn. Is datgene wat je te berde brengt opkomen voor overtuiging of voor het debat?

Hebt u hierin ook een beroep op de Bijbel gedaan?

-HR: Je wilt voor jezelf gewoon aangeven wat je overtuiging is en dit is iets wat direct Bijbels gerelateerd is. 99 procent van de gemeentepolitiek is dat niet. Wel in grote lijnen, maar niet als het gaat om concrete punten. Maar in dit geval kun je rechtstreeks de link leggen en dat punt wil je gewoon maken. Tegelijkertijd heb je in Nijkerk een grote achterban. De helft is christelijk, of misschien nog wel meer, en dan wil je aangeven hier staan we gewoon voor en daar blijven we voor staan.

-HB: In 99 procent van de gevallen heb je geen link... Of, geen link... We hebben heel lang een periode gehad dat je dacht: "Hoe gaan we dat christelijke geluid laten horen?" Maandenlang hebben we alleen bestemmingsplannen behandeld. Dat we als fractie bij elkaar zaten en zeiden: "We zitten hier als christelijk politici en hoe gaan we dit nou onder woorden brengen?" (...) De laatste tijd hebben we wel wat onderwerpen van WMO, zorg voor de zwakken...

-HR: Participatie en zorg waren zorg voor zwakken, maar dan is het als je heel eerlijk bent nog wel lastig om dat Bijbels te relateren. Je hebt zorg voor wezen, weduwen en vreemdeling; die link hebben we in het verleden wel gelegd, maar die ga je niet steeds weer leggen bij die onderwerpen en daar kun je dan niet heel veel woorden aan wijden. Bovendien is dat iets wat door heel veel partijen in Nijkerk gesteund wordt, ook op basis van niet-christelijke argumenten.

-HB: Door de woordkeuze van 'barmhartigheid', 'duurzaamheid' en 'rentmeesterschap', dan kun je daaruit wel laten blijken waarin jouw boodschap zit waarom je dit doet. In de gemeentepolitiek is het lastig en dan is er zo'n gelegenheid en dan moet je hem ook gewoon maken. Maar ook persoonlijk, want het is iets wat jou drijft en je weet dat je dan toch tegen een muur aan zit te praten.

-HR: Ik merk dan een verschil met het CDA. Niet zozeer op persoonlijk niveau (...) maar tegelijkertijd zie je dat het CDA geremd is aan het woorden geven daaraan. Dan komt het wat ter tafel, maar niet heel breed, in mijn beleving heel summier. Dat komt dan bij mij over van: dit moeten wij nu zeggen, dit wordt van ons verwacht, wij zijn in Nijkerk een christelijke partij. Terwijl ik zelf voel dat ik het wil zeggen.

[...]

-HR: Ik zou niet zo snel een Bijbeltekst letterlijk gaan citeren, omdat ik besef dat ik een beroep doe op een stukje cultureel erfgoed dat veel van mijn raadsleden niet kennen. Misschien van

hun opa en oma nog, maar dat betekent dat je appelleert aan iets wat er niet is. Dat zou ik dan wel parafraserend doen.

-HB: De tijd is in die zin veranderd...

-HR: Waarbij er een heel klein verschil zit tussen Hans en mij, of tussen SGP en CU (...) Het gaat om de verwoording.

-HB: Ja, dat je iets meer de woorden gebruikt. Je moet niet teveel van de teksten gebruiken, want op dit moment haal je daar niets meer mee. In het verleden wist je dat sommige mensen er iets mee hadden, of respect hadden, dat het nog landde. Nu heb je daar hele groepen zitten die je meer vervreemdt hoe meer teksten je gebruikt. Dus zal je ze in verband moeten uitleggen en hoe het zit en vanuit een gelijkenis de link leggen.

-HR: Wij zijn Nijkerk, maar als je een gemeente hebt die iets minder christelijk van aard is, dan vervreemd je mensen van je, ze haken af, en op de publieke tribune hoor je lacherigheid ontstaan. Dat wil je juist niet bereiken, je wilt je waarden uitdragen en daar respect voor hebben, net zoals jij ook respect wilt hebben voor de overtuiging van de ander. Dat is de basis van waaruit je leeft. En als er dan iets als lacherigheid ontstaat, dan ben je klaar.

-HB: In die zin is Nijkerk wel wat opgeschoven.

Hoe was in uw beleving de sfeer van het debat?

-HR: Wat ik net ook aangaf, in het begin hebben we sterker aangesloten bij onze overtuiging, principieel en dat het goed was voor Nijkerk. Deels bestond daar begrip voor en deels proefde ik zoiets van dat mensen op het randje zaten van afhaken en van dat zal wel en daar ben ik klaar mee. Iets wat aan de oppervlakte sluimert. Gaandeweg die procedure van het referendum werd het wat zakelijker, dan krijg je wat verzakelijking. Toen moesten we weer terug naar de koopzondag en hebben we ingezet op maatschappelijke argumenten zeg maar, om het de partijen die voor waren zo moeilijk mogelijk te maken, niet met de gedachte dat we dit gingen redden, maar wel om het ze zo moeilijk mogelijk te maken in de discussie, ook richting de publieke opinie en toen hebben we bij de finale besluitvorming in de tweede termijn de principiële punten weer genoemd.

-HB: Dat was heel bewust gewoon zo opgebouwd, waarbij opgemerkt moet worden dat in juni aan het begin van het debat het principiële punt is gemaakt en daarna zakelijke punten waarom de motie van tafel af moest en helemaal aan het eind de stemverklaring, dat was puur een per-

soonlijke noot. Dan ga je eigenlijk uit het politieke debat weg en op dat moment vond ik dat ik een wat ander geluid kon laten horen van hoe ik dat ervaren had. Dat staat eigenlijk los van het hele verhaal van het principiële punt en zakelijke argumenten en dan krijg je de stemverklaring met de persoonlijke noot. Daar ga je niet over in discussie en daarmee kun je eigenlijk wel wat laten horen.

Is er dan volgens u ook een verschil van waarde, van geldigheid tussen een argument waarbij wel een beroep wordt gedaan op de Bijbel en een argument waarbij dat niet het geval is?

-HR: Het zijn argumenten op het niveau van levensovertuiging en dat kun je bijna geen argumenten noemen. De meeste mensen hebben een levensovertuiging, sommige niet, maar dat lijkt me lastig, maar de meeste mensen hebben een levensovertuiging, meer of minder breed uitgesponnen. Op dat vlak kun je eigenlijk niet discussiëren en alleen maar in gesprek gaan en in de spiegel kijken of het elkaar ergens raakt en kun je er op zijn minst begrip voor opbrengen. Dat zit het meest diep en het meest waardevol voor mij als christelijke politicus. Tegelijkertijd zijn dat de argumenten waarmee je mensen het moeilijkst over de streep trekt. Ja, want als je ergens anders over denkt, dan ben je klaar.

Hoe zal het beroep op de Bijbel zich in de toekomst volgens u ontwikkelen?

-HB: Wij als persoon en partij zullen ons baseren op de Bijbel en als we daar de gelegenheid toe hebben en als we vinden dat dat moet zullen we daarop terugvallen. Maar als je daarvoor begrip wilt krijgen en de mensen nog wilt laten begrijpen wat er speelt, zal je minder teksten gebruiken. Een tekst, dat zegt iemand niet meer, want dan is het: “Waar heeft-ie het over?” Je zult wel getuigen vanuit de Bijbel, maar...

-HR: Je moet meer parafaseren, meer omschrijven, uitleggen. Ergens aan refereren heeft alleen zin als de referentie aankomt. (...) In de jaren '80 waren Bijbelse argumenten nog argumenten in de discussie. Die tijd is gewoon voorbij. Het is geen argument, meer plat gezegd.

-HB: Dan krijg je het beroep op de scheiding van kerk en staat, hoewel compleet onterecht, dus dan moet je daar niet mee aankomen.

-HR: Nee, want er is geen scheiding tussen rol en geloof.

-HB: Maar dat roepen ze meteen: “Scheiding tussen kerk en staat, dus dat telt niet!” (...) Dat wordt gewoon geroepen. Ze weten echt niet waar ze het over hebben. (...) Je mag Bijbelse argumenten gebruiken, maar ze tellen gewoon honderd procent niet in de argumentatie, dus een

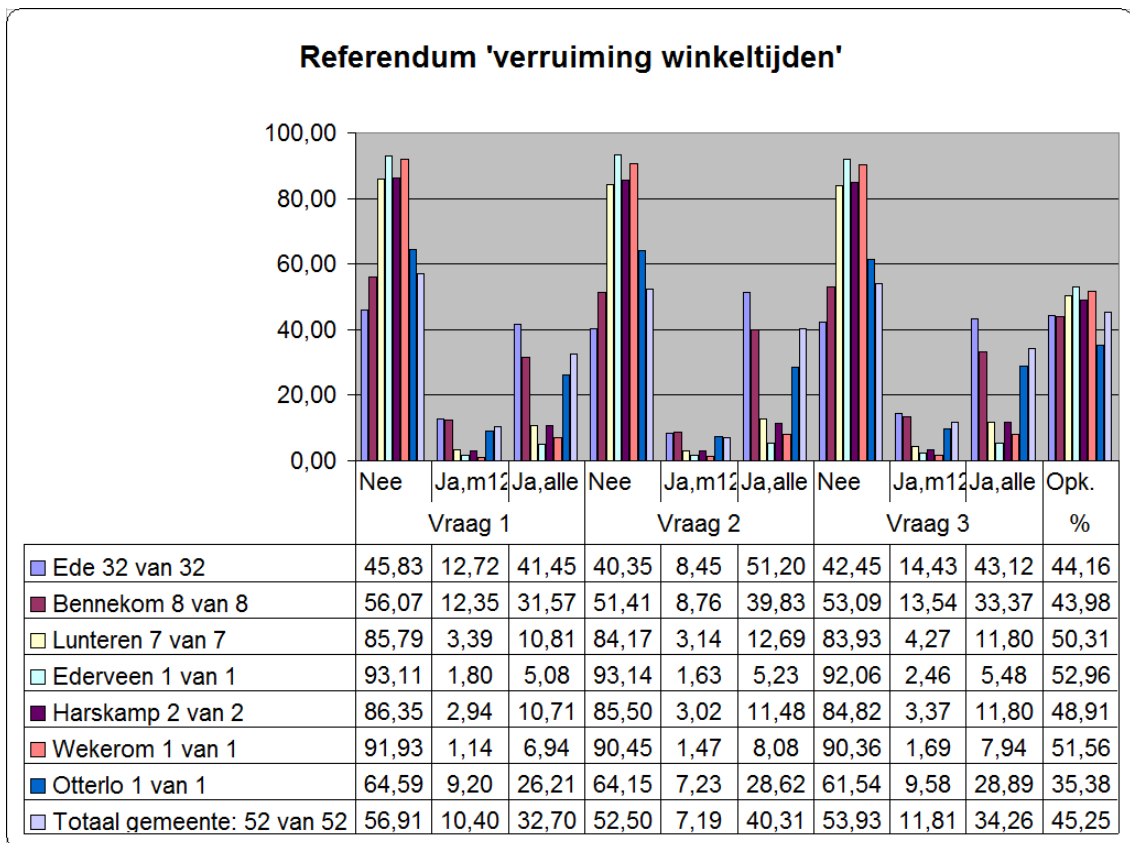
streep erdoor en ga maar verder. Dan is het dus ook net als in de praktijk: dan zal je ook door je daden en je zaken in het licht van de Bijbel moeten laten zien om geloofwaardig over te komen.

-HR: Ik denk dat het overal en ook hier gaandeweg lastiger wordt om onbevangen voor je overtuiging uit te komen. Iedereen vindt het prima dat je politiek bedrijft, maar het wordt in Nederland gewoon – dat zie je sluipenderwijs overal doordringen – steeds lastiger om vanuit je overtuiging uit te komen. Je ziet dat je het steeds moet uitleggen en dan wordt het lastiger. Dat is in Nijkerk ook de situatie, dat het gewoon geaccepteerd is en dat je er meest begrip voorervaart, maar ik kan me niet voorstellen dat dat in twintig jaar ook niet verandert.

-HB: De andere kant is wel, als ik toch naar Den Haag kijk, en dan zeg je daar zou het toch minder moeten zijn, dan zie je dat er naar die beide partijen toch wel begrip is. Maar dan zie je het in die groep en in de samenleving veel minder.

-HR: Als je naar Den Haag kijkt, maar ook overal, spelen natuurlijk ook de persoonlijke verhoudingen. Als de persoonlijke verhoudingen goed zijn, zal je gewoon veel meer een situatie hebben waarin je onbevangen vanuit je eigen overtuiging kunt meepraten. En in Den Haag heeft natuurlijk meegespeeld dat in 2007 CU en in 2010 SGP gewoon aan tafel is aangeschoven om mee te praten. Iemand waarmee je zaken doet, die zie je voor vol aan en die laat je uitpraten, ze zijn uit de marge geschoven om het zo maar te zeggen. En als je weer in de marge zit, dan zeggen ze: “Laat dat praatje maar achterwege, daar zijn we niet van gediend.” (...) Praat vanuit je eigen overtuiging en besef dat die ander ook zijn overtuiging heeft die op hetzelfde niveau staat als die van jou. Wij zijn christenen en ons geloof is ontzettend exclusief (...) en dat exclusieve wordt niet meer geaccepteerd. En als je zo praat, dan rangeer je jezelf direct uit de discussie uit. (...) Praat vanuit die overtuiging, maar willens en wetens zeg ik erbij: “Toon evenveel begrip voor die andere overtuiging, anders ben je gewoon klaar.”

Bijlage 13: Uitslag referendum koopzondag Ede 10 juni 2015

Bijlage 14: Initiatiefvoorstel gelegenheidscoalitie Ede

INITIATIEF VOORSTEL

Raadsvergadering d.d 9 juli 2015.

Aan de Raad der gemeente Ede Ede, 2 juli 2015

Onderwerp: Initiatiefvoorstel “ Verordening Winkeltijden Ede 2015 ”. (zaaknummer 32471)

Inleiding

Door wijziging van de Winkeltijdenwet per 1 juli 2013 is de bevoegdheid voor het aanwijzen van zogenaamde ‘koopzondagen’(zondagen waarop winkels gedurende een bepaalde periode geopend mogen zijn voor het publiek) bij de gemeenten komen te liggen. Op basis van art. 3, lid 1 van de Winkeltijdenwet kan de gemeenteraad bij verordening vrijstelling verlenen van het verbod uit artikel 2 van die wet om een winkel geopend te hebben op zondag, alsmede op Nieuwjaarsdag, Goede Vrijdag na 19 uur, Tweede Paasdag, Hemelvaartsdag, Tweede Pinksterdag, 24 december na 19 uur, Eerste en Tweede Kerstdag, 4 mei na 19 uur en op werkdagen voor 6 uur en na 22 uur. De gemeenteraad kan er ook voor kiezen bij verordening aan burgemeester en wethouders de bevoegdheid te verlenen om op verzoek ontheffing te verlenen van voornoemd verbod in de gevallen als in de verordening genoemd, eventueel met te stellen regels.

Behoeft bij burgers aan meer keuzevrijheid

De uitslag (*1) van het gehouden referendum d.d. 10 juni 2015 laat een diffuus beeld zien. Het opkomst percentage van 45.1 % geeft aan dat de zondagopenstelling in de samenleving van Ede leeft. Het draagvlak voor een zondagopenstelling in de dorpen, met uitzondering van Bennekom, is in tegenstelling tot de kom Ede klein. In de kom Ede ligt dit anders. Bijna 59.7 % vindt dat super- en bouwmarkten de mogelijkheid moeten krijgen op zondag open te kunnen zijn. Van deze 59.7% vindt 8.5% dat dit 12 keer per jaar moet plaatsvinden. Derhalve blijft een meerderheid van 51.2 % voor een algehele zondagopenstelling. 57.5 % vindt dat alle winkels in de kom Ede de mogelijkheid moet krijgen zondags open te zijn. Van deze 57.5% vindt 14.4% dat dit 12 keer per jaar moet kunnen. Veel inwoners van de kom Ede en bezoekers van onze gemeente hebben dus een toenemende behoefte aan meer keuzevrijheid bij het doen van inkopen, niet alleen op gebied van winkelkeuze, maar ook op het moment van winkelen. Om aan de uitslag van het referendum tegemoet te komen zou een verruiming van de winkeltijden in de kom Ede gegrond zijn.

Onderzoek

Uit het referendum is gebleken dat er onder de inwoners van de kom Ede (respectievelijk 59.7% en 57.5% zie hier boven en bijgevoegde uitslag) behoefte is om op zondag de mogelijkheid te hebben inkopen te doen binnen de bebouwde kom Ede. In de dorpen Lunteren, Harskamp, Otterlo, Bennekom, Ederveen/De Klomp en Wekerom is deze behoefte, op dit moment niet aanwezig.

Huidige regelgeving

In de geldende verordening inzake de winkeltijden gemeente Ede is geen vrijstellings- of ontheffingsmogelijkheid opgenomen. Op 1 januari 2016 treedt de Verordeningen winkeltijden Ede 2014 in werking. In deze verordening is vastgelegd dat het college van burgemeester en wethouders op grond van artikel 3 ontheffing zondagen openstelling kan verlenen voor nevensgeschikte en als recreatieve voorziening zijnde detailhandel.

Behoeftte bij ondernemers

Ondernemers in de bebouwde kom Ede, die willen inspelen op de behoeften van consumenten lopen aan tegen de beperking onder het huidige regime, hun winkel niet op zondag open te mogen stellen. Deze winkeliers zien hun bedrijfsvoering en resultaten onder toenemende druk staan door concurrentie en zondagopenstelling in andere gemeenten (het zgn. ‘weglekeffect’), te meer omdat Ede een van de weinige gemeenten is die geen verruiming van de zondagopenstelling heeft doorgevoerd. Zeker omdat ook blijkt dat bijna alle omringende gemeenten de zondagopenstelling hebben vrijgegeven. Ook de mogelijkheden voor consumenten om via internet te winkelen zet druk op de omzetten van winkeliers. Zoals uit diverse verzoeken en enquêtes blijkt bestaat bij meerdere ondernemers in de kom Ede de dringende behoefte om op elke zondag de winkel te kunnen openen voor consumenten die op die dag willen winkelen.

Elke zondag openstelling winkel mogelijk

Omdat het van belang is ondernemers ruimte te bieden om te kunnen ondernemen en consumenten meer keuzevrijheid te geven bij het plannen van hun inkopen wordt de raad voorgesteld alle winkels in de bebouwde kom Ede de gelegenheid te bieden op elke zondag tussen 12.00 en 17.00 uur geopend te zijn. Ondernemers kunnen zelf kiezen of zij al dan niet gebruik willen maken van deze mogelijkheid van zondagopenstelling. Als effect geldt dat algehele zondagopenstelling positief is voor de werkgelegenheid en voor de mogelijkheid voor een bijbaan voor jongeren uit onze gemeente. Het vergroot voor deze jongeren ook de mogelijkheden om een bijbaan te combineren met andere activiteiten op het gebied van sport, cultuur of bijvoorbeeld (mantel)zorg. Wij willen niet uit het oog verliezen dat voor sommige werknemers dit besluit gevolgen zal hebben. Wij delen die zorg en willen er op toe zien dat de rechten van werknemers, met name neergelegd in de arbeidstijdenwet en Cao-afspraken, gerespecteerd en uitgevoerd worden. De gemeenteraad spreekt herhaaldelijk uit dat de lokale economie moet worden gestimuleerd en/of ondersteund. Hier ligt een mogelijkheid om het niet bij woorden te laten, maar dat ook om te zetten in daden. Algehele zondagopenstelling ondersteunt ondernemers in plaats van dat kansen en omzet weglekken naar elders. Bijkomende effect is meer bedrijvigheid en levendigheid op zondag. Meer levendigheid en bezoekers vergroot ook het bezoek aan de horeca. Wij onderkennen dat er overlast voor met name bewoners van Ede Centrum kan ontstaan. Er dient dan ook rekening gehouden te worden met de belangen van bewoners in Ede Centrum door bijvoorbeeld op zondagen het laden en lossen/bevoorraden van winkels tot 12:00 uur niet mogelijk te maken. Door eerst vanaf 12.00 uur de mogelijkheid te bieden winkels geopend te hebben wordt de kerkgang op de zondagochtend gerespecteerd. Ook wordt met dit voorstel recht gedaan aan de mogelijkheid om op zondag boodschappen te kunnen doen, dat biedt ruimte voor werkenden om op zaterdag en andere dagen voldoende tijd te kunnen besteden aan hobby, familie en/of ontspanning. Zo verlenen veel inwoners mantelzorg na een werkdag en willen ouders op zaterdag graag hun kinderen zien sporten of zijn zij vrijwilliger in de sport.

Voorstel

Om alle hiervoor genoemde redenen is winkelopenstelling op zondag een aanvulling op de te maken keuzes en is het van economisch en maatschappelijk belang de winkelopenstelling op zondag in onze gemeente (lees de bebouwde kom Ede) mogelijk te maken. Op basis van alle hiervoor genoemde argumenten stellen wij voor de Verordening Winkeltijden gemeente Ede, van 6 juni 1996, nr VR 1996/70 en de Verordening winkeltijden Ede 2014 (inwerkingtreding 01-01-2016) in te trekken en de bijgevoegde (nieuwe) Verordening Winkeltijden Ede 2015 vast te stellen.

BurgerBelangen Ede,
N.A. Peters

VVD Ede,
S.P. van der Klok

GemeenteBelangen Ede,
P. de Pater

Partij van de Arbeid,
H.L.M. van Huijstee

D66,
Ch. El Kaddouri

GroenLinks/Progressief Ede
E.T.M. Out

Bijlage 15: Aantekeningen vergaderingen Ede

02/07 Oordeel

3:10: De Pater (GB) als woordvoerder initiatiefvoorstel: 2-7-15, koopzondag op officiële oordeelvormende vergadering. In aansluiting op beschouwing referendumuitslag. Initiatiefvoorstel 6 raadsfracties. Wijziging in verordening WT opnemen. 10/11 juni uitslag hardop geïnterpreteerd door fracties. 22 juni hardop uitgesproken. Voorstanders hebben elkaar hier/in wandelgangen gesproken. tegenstanders ook. Voor- en tegenstanders ook. Gezocht naar compromis; heeft het niet gehaald. A. te grote afzwakking. b. Geen raadsbrede steun.

Werkvoorbereiders VVD en ambtelijke dienst. Constructief overleg 6 ondertekenende partijen. Ede-kom op zondag vanaf 12u open. laten aan ondernemer i.h.k.v. keuzevrijheid. Bennekom geen unanieme meerderheid. Samenwerkende fracties verschillen in motivering. Voorstanders (bevestiging verkiezingsprogramma), partijen die zo dicht als mogelijk bij uitslag wilden blijven, voorstel is grootste gemene deler. Unanieme steun van 6 fracties, zegge 20 raadsleden.

Waardige invulling van zondag en dat deuren kerk langer open gaan.

6:30 Van Heuveln (CU): 6 fracties hebben initiatief genomen o.b.v. *hun* interpretaties; in deel gemeente kan ondernemer zijn winkel alle zondagen opendoen. *Hun* interpretaties. Noemt cijfers. Met die beperking tot kern Ede zegt men tegen buitendorpen dat hun mening er niet toe doet. GB vindt toch ook dat Ede-C van iedereen is? Geen relatie tussen uitslag en initiatiefvoorstel. Zeg gewoon eerlijk dat de uitslag er voor u als initiatiefnemers niet toe doet. Wat zegt voorstel? Vz, die vraag zat niet bij het referendum? Hoe weet men dan dat inwoners van Ede dit willen? Gezamenlijke rustdag op 1ste dag van de week, blijven opkomen voor kleine ondernemers en winkelpersoneel en volgt daarmee tevens uitslag van referendum. Vraag aan GL/PE: als je uitslagen letterlijk neemt in kern ede super-bouwmakten open alle zondagen en alle winkels op 12 zondagen. Hoe kunt u dan uw handtekening hieronder zetten? Vraag aan D66: u wilde op 11/06 uitslag overnemen, supermarkten en Ede-C 12 zondagen per jaar. Vraag aan VVD: u hebt aangegeven dat vanaf 19/07 deuren van winkels in Ede op zondag openkunnen. U bent hier voorstander voor vanaf 2014. U hebt ruim te tijd gehad. Parkeergarages op zondag gesloten. Wat zijn consequenties? Gratis parkeren op zondag bovengronds. Moet gemeente op zondag betaald parkeren gaan invoeren? Hoe ziet dat proces eruit? Consequenties voor toezicht en handhaving? En andere verordeningen en beleidsregels? Afrondende conclusie: heeft zeer liberale insteek, houdt rekening met winkelbedrijven en grootwinkelbedrijven, rest doet er niet toe.

12:00: Boot (CDA): ongeloof en grote verbazing; dit is toch niet wat Edenaren willen? Waarom naar 52 zondagen i.p.v. variant waarin veel meer mensen zich kunnen vinden? Edese variant die recht doet aan referendum en verdeelde gevoelens. Excuses voor wanneer ik uit de bocht ben gegaan. Ga niet alle argumenten van CDA herhalen. Heeft geen enkele zin om te debatteren. Realistisch, maar wil ook verbinden. Ga niks meer zeggen, maar alleen wat vragen. Ede is gedifferentieerde gemeente. Alle extremen NL komen in het klein terug in Ede. Koopzondag mening verdeeld. Heel gevoelig onderwerp. Onze taak als gemeenteraad om verdeeldheid tegen te gaan. Verantwoordelijk om te verbinden; niet om uit te spelen. Dringend beroep op u 6 en ook de rest van de gemeenteraad: laten we voorkomen dat het schisma dat nu ontstaat groter wordt. Meerderheid beslist, maar ik doe alleen zeer dringend beroep tot besluit dat rekening houdt met mensen die moeite hebben met 24u-economie, om religieuze redenen en individuele ondernemer. Wilt u besluit van vanavond heroverwegen en met gematigder voorstel komen.

15:10: Van de Weerd (SGP): ongenoegen om tijdstip/psychische gesteldheid; procedureel: gebrekkige informatie, SGP heeft heleboel vragen: technische vragen op papier gezet; dien ik schriftelijk in. Wil ik voor maandagavond antwoord op hebben. Inhoudelijk: haastige spoed zelden goed, stuitende hijgerigheid, een van de heetste dagen van afgelopen decennia avond, hoezo betrokkenheid burgers? Groot compliment. Diffuse uitslag is leugen; duidelijke uitslag past u niet; u wringt zich in allerlei bochten. U spreekt over 'kom' van Ede en Centrum is veel beperkter gebied. Dorpen/buitengebieden elimineren nog altijd geen conclusie zoals nu. Alleen voor bouw/supermarkten en van kom alleen meerderheid voor max. 12 zondagen. Waar baseert u behoefte van bezoekers op? Geen onderzoek naar gedaan. Elders overgrote meerderheid tegen. Behoefte bij ondernemers. NL-breed heeft 1/3 gemeenten geen koopzondagen. Op Veluwe

ligt verhouding anders. Feitelijke onjuistheid. Buurgemeenten hebbenen Renswoude, Scherpenzeel, Veenendaal en Barneveld hebben geen koopzondag. Feitelijke onjuistheden. Verzoek u an burgemeester om vernietiging te vragen. Als raadslid moet je erop kunnen vertrouwen dat inhoud feitelijk juist is. Niet het geval. Wegleffecten: zo ja, hoe onderbouwt u dat? hoe groot zijn die? Uit onderzoek CHE blijkt dat bij openstelling fors deel van het publiek alsnog naar andere stad wil. Internetverkoop: zondagsopenstelling als oplossing? Waarom winkels niet 's nachts open? Elke zondag open? uit uitslag kun je met draaien/konkelen meerderheid voor 12 zondagen onderscheiden. D66/PvdA/GL/PE: hoe deze keuze rechtvaardigen? Ook andere fracties, maar hadden zich minder duidelijk uitgesproken. Waaruit leidt u af dat dit goed is voor werkgelegenheid? Hoe toezien op naleving cao-afspraken? Doekje voor het bloeden? Kunt u dit wel doen? Links geweten sussen om met VVD-voorstel mee te gaan? Economisch/maatschappelijk belang? Ik ken wel onderzoeken die het t.o. aantonen? Maatschappelijk belang: leven ondernemers en personeelsleden? Zondagse activiteiten met reclamebelasting? Regeling voor gewetensbezwaarden maken? Wij missen iets van een evaluatiemoment? Over twee jaar bespreken? In aanvulling op CU-vragen parkeren: welke effecten heeft koopzondag op exploitatie, op reinigingsdiensten en handhaving? Moeten werknemers van deze partijen ook verplicht op zondag werken? Voorzien initiatiefnemers ook zondagsopenstelling gemeentelijke zaken? In ogen SGP rammelt dit voorstel aan alle kanten en is het niet rijp voor behandeling. Polariserend effect; inwoners buitendorpen voelen zich geëlimineerd. Coalitie had idealistisch beeld nieuwe bestuursstijl. Heel veel vertrouwen verspeeld en komt langzaam terug. pas als het echt lukt echt anders te gaan besturen.

24:47: De Pater (GB): CU: referendum gaf geen rode vlag in algemene zin; nooit bevestigd als direct over te zetten in initiatiefvoorstel. 12/52 randvoorwaardelijk.

25:50: Van de Weerd (SGP): status nooit geduid? Bij omroep Gld: wij doen er niks mee want wij hebben niks met ref. en wij hebben standpunt; collega D66 wilde het duiden en daar recht aan doen.

26:44: De Pater (GB): 2 bij de kern, 4 'ja maar' zelf lezen per stembus; resultaat ligt voor u. Geen reden gezien tot centrum te beperken.

27:40: Van Heuveln (CU): 3 vragen waren heel duidelijk → geen onderscheid Ede-kom en Ede-C.

28:05: De Pater (GB): info om zelf conclusie te trekken

28:17: Van Heuveln (CU): Goochelen met uitslag

28:20: De Pater (GB): geen brancheonderscheid. Iig voorstel doen met bep. houdbaarheid.

CDA: pluriformiteit → overweging geweest → nazorgplicht: 22/06 werd pijnlijk duidelijk.

Kloof tussen satellietdorpen en kern. Waar ligt de bal? Z.s.m. tegenstelling wegwerken. Perspectiefbegroting SGP: ingegraven in dezelfde stelling. Weten niet hoe we dat kunnen reguleren? Voorstel kan verdund worden in ruil voor breder draagvlak, maar daar is geen meerderheid voor. Teneur in 22/06 gaf ons in dit voorstel te maken. Aanbod van u nemen wij in beraad.

31:17: Boot (CDA): Geen aanbod, maar een vraag. Snelheid antwoorden en technische antwoorden geeft aan dat er niet over nagedacht is. Denk na wat dit doet in de gemeente Ede en met bewoners en uitgangspunten 24-uurseconomie, werknemers, bewoners, denk daarover na en geef nu geen antwoord.

32:05: Naar SGP: felle typeringen ongebruikelijk voor dhr. Van de Weerd; wel grondige voorbereiding, woordvoerderschap, randvoorwaarden zijn genoemd, u had er sowieso geen spaander van heel gelaten. Principieel wordt u daarop verkozen. Uitslag heeft topografisch bijeffect; je kunt het niet klip en klaar noemen → diffuus.

33:55: Van de Weerd: niet alles herhalen van vorige week; aandacht dat in essentie grote spanning gaat ontstaan tussen twee gebieden omdat op deze manier met die mensen wordt omgegaan. Je hebt die mensen de vraag gesteld en mensen voelen zich nu opzij gezet. Zet kwaad bloed in buitengebied? Ik ben ook boos en word daar op alle manieren op aangesproken.

34:56: De Pater: Snap wat u schetst. Het gaat ons om binding met centrum. Misschien vertoont maar 75 procent uit buitengebied zich in Ede-C en inwoners centrum 99 pct. We hadden uitslag van buitengebied niet genegeerd bij 80/20. Is het een rode vlag of niet. 90/10 voor → wat had u gedaan?

36:00: Van de Weerd: Wij hadden vanaf begin klip en klaar gezegd niet te houden.

36:30: Bezoekers gemeente Ede? Anders dan CHE.

36:50: De Pater: onontgonnen gebied, effect als het gaat lopen gaat het lopen. Stroom uit westland.

37:17: Van de Weerd: vooronderstelling dat dat zo is. Ik kan ook zeggen dat mensen hier voor de rust komen.

37:42: De Pater: uw bijdrage is ook niet vrij van vooronderstellingen. Wij hebben wel uitzonderingspositie in 100.000+ gemeenten. Achterstand.

38:15: Van de Weerd: staat niet in stuk.

38:21: De Pater: wij gaan nadenken over CDA; gem. shopverslaafde Edenaar kijkt naar Arnhem of Wgaeningen en niet naar Scherpenzeel enzo

39:21: Van de Weerd: Stuk klopt hier weer niet. u schrijft niet over Arnhem en Wageningen. Het stuk rammelt. Ik meen dat serieus.

39:50: De Pater: het rammelt met uw gekleurde blik op. werkgelegenheid is gelegheidsmotief. Bewogen mensen van grootwinkelbedrijven over volledig vrij weekend. Zondagstoelage wordt terugverdiend door winkeliers.

41:14: Van de Weerd: Vooronderstelling. Andere vooronderstelling: doordeweeks dicht geeft minder werkgelegenheid.

41:42: De Pater: onderbouwing mag niet gekleineerd worden. vakleiders.

41:58: Van de Weerd: spreekt er miss maar 3

42:16: Van Heuveln: enquête gaat over feiten → 1/5 ondernemers denkt meer personeel nodig te hebben. 2/3 open, zit je op vrij laag pct extra personeel minimaal werkgelegenheid.

42:52: De Pater: relatief. Reclamebelasting gewetensbezwaarden: wordt ook Sinterklaas door gefinancierd. Smeren met principes; stoplichten werken ook op zondag. Mag je op zaterdag een brief posten. Muggenziften.

43:40: Van de Weerd: vragen doorsturen.

43:52: De Pater: bij SBE neerleggen. Verruiming is mooi woord. Geen bemoeienis opleggen aan kleine ondernemer. Burgerzaken: geen loket is onze visie. Principieel andere discussie. Loket ademt geen vrijheid.

45:18: El Kaddouri (D66): Geen koopzondag in buitendorpen. Lechts Ede-Stad, volledig vrij bouwmarkten en 12 bij andere winkels. Zoeken naar consensus: keuze voor wel (Ede-S volledig los) of geen. D66 is heel duidelijk geweest als voorstander: gaan voor optimale keuzevrijheid ondernemer. Politieke verantwoordelijkheid Ede-C. concurreren met Arnhem. Utrecht, werkgelegenheid. Keuze voor handtekening,

46:37: Boot: Hadden dus bij 12 zondagen andere partijen niet meer meegedaan? Als u had vastgehouden, referendum heilig, rechte rug, zouden dan partijen niet meer mee hebben gedaan? Rare onderhandeling.

47:32: EK: ook gegaan over Bennekom, diverse inzet, geen meerderheid voor ons punt. Felle discussie;of meegaan of niet meegaan. Wij wilden wel aan blijven haken.

48:04: Boot: eigenlijk met mij eens dat 12 zondagen betere afspiegeling is. U heeft het zelf in handen! U heeft gekapituleerd/weggegeven.

48:32: EK: daar ga ik niet op in.

48:56: Out (GL/PE): Zo dicht mogelijk bij uitslag blijven. Met andere partijen naar gedragen voorstel op zoek. Wij zijn voorstander van opening (levendigheid/levensvatbaarheid Ede). Politiek gaat niet alleen om ondernemers, 24u-economie is een feit, niet eens met verbod hierop. Ook bij debat Reehorst aan de orde geweest. Wij wilden wel iets dichter bij uitslag blijven; richtinggevend referendum. Wij ijn meegegnaa,

50:22: Van Heuveln: Hoe interpreteert u over Ede-C en dat het Ede-komis geworden?

50:41: Out: Heel Ede is heel gedifferentieerd maar ook positief op gereageerd. Ook draagvlak in kom.

51:03: Van Heuveln: Alleen super en bouw. Trekt u makkelijk door.

51:20: Out: Hele gemeente ede? In stad positief → besloten ons tot kom/stad te beperken. Buitendorpen buitengelaten, was helder.

52:00: Van Heuveln: 6 goochelaars achter tafel

52:31: Van de Klok (VVD): gevolgen

53:07: Strategie gewijzigd ook uitvoerende sfeer. Verder uitwerken. Over nagedacht, maar niet uitgewerkt. Moet aangepast worden.

53:45: Voorstel in overleg ambtelijke dienst.

54:01: Van de Weerd: ik schrik van antwoord. Blamage! Gemeente als Ede compleet onwaardig

54:30: VdK: ligt eraan hoe je het bekijkt

54:43: VdW: er ligt geen degelijk voorstel, er ligt een vodge dat van geen kanten deugt ik ben daar echt boos over. Ook door gebrek aan kwaliteit.

55:21: VdK: in 2/3 van de gemeente van toepassing. Moet uithewerkt worden.

55:41: Van Heuveln: dan had u daar toch kunnen kijken?

56:02: VdK: hebben we pas afgelopen weken kunnen verwerken

56:10: VH: VVD was geen voorstander van ref.; voorstel is een VVD voorstel

56:27: VdK: raadplegend ref. door coalitie bedacht, wordt absoluut uitgelegd

56:47: Van Milligen (VVD): voorstel is juridisch door college getoetst. Uitwerking is fluitje van een cent. College is geweldig en voert dit uit.

57:23: Van Heuveln (CU): College is geweldig, maar waarom hebben deze initiatiefnemers uitwerking niet aan college te vragen?

57:55: VM: Keuze van college

58:01: VH: U had aan college kunnen vragen om WT verordening te wijzigen.

58:54: Peters (BB): vraag SGP ref. te rechtvaardigen. Wij hadden niet van tevoren gezegd heel duidelijk. Uitslag referendum bekijken naast leidend verkiezingsprogramma. Manifest 125/139 ondernemers. Meninge op straat en FB-pagina wel koopzondag gemeente ede. Koopzondag mocht er komen, wat ons betreft ook in Bennekom maar was geen meerderheid voor. Bouw/super hadden meerderheid en in centrum niet de meerderheid, maar 41/42 pct is wel een meerderheid voor onze fractie. Vragen hebben wij aangepast en bewust 'ja 12/52' weggelaten. Voor ons nietrelevant; keuze aan ondernemer.

1:01:04: Van de Weerd: goed antwoord. Ondernemers manifest: zijn ondernemers uit centrum en u gaat over tot opening hele kom.

1:01:34: Peters: concurrentie onderling → Bennekom had ook gemoeten. Voor ons geldt het als Ede.

1:02:10: Van Heuveln: Hoe vindt u dat inwoners van Bennekom kunnen kiezen tussen Wageningen en Ede. 3 boze supermarktondernemers.

1:02:52: Peters: ik vind het heel zuur voor hen, maar ik heb liever dat inwoners uit B naar Ede gaan dan naar W. iig in eigen gemeente.

1:03:28: Huijstee (PvdA): duiding ref.: 12-optie valt uit; buitendorpen willen geen opening; kern voelt er wel voor. Altijd doe je ongv de helft van de mensen verdriet aan. Afweging met eigen verkiezingsprogramma. Ik doe liever de helft verdriet volgens mijn eigen standpunt. Dit voorstel, onderhandelingen; 3x nee en 6x ja. Veel vragen al vorige week beantwoord. Vooral studenten willen graag op zondag werken.

1:05:33: VdW: toezien op naleving cao-afspraken? Hoe? Bevoegdheid?

1:06:09: van Huijstee: nee, maar moet landelijk toezicht op zijn

1:06:40: VdW: loze kreet?[nee] Willen is anders dan doen, wordt wel geponeerd.

1:07:01: Görgülü (PvdA): erop toezien anders dan toezichhouden

1:07:28: VdW: hoe dan? Geen goed gevoel bij?

1:07:47: De Pater (GB): dankbaar van manuren VVD gebruik gemaakt, maar is exacte afspiegeling van 6 partijen op gelijkwaardigheid.

1:09:02: Van Heuveln: Hoe nu verder?

1:10:05: De Pater: draineringsstrategie van VH; we lopen hiermee geen aantoonbaar risico

1:10:40: VH: Hoe zit Qpark hierin?

1:10:59: VdW: evaluatiemoment?

1:11:26: DP: Geen nieuwe consternatie; bal bij ondernemers zelf leggen. we lopen achteruit. Minder zelf doen.

1:12:04: VdW: in andere gemeenten moet wel geëvalueerd worden; wegleggeffecten: zijn die er? Hoe onderbouwd u dat?

1:12:43: DP: Oosterbeek/Wageningen: moet je op zondagmiddag heengaan om Edenaar te zien

1:12:58: VdW: verandert dat? CHE-onderzoek: mensen gaan dan naar Ede toe?

1:13:16: DP: CHE is christelijk → vooronderstelling

1:13:44: VdW: dit kan niet

1:14:01: VdW: internetverkopen: is zondagsopenstelling hier een oplossing voor? Basing?

1:14:40: DP: Koopzondag is mooi → winkelopening als onderdeel van het totaalpakket

Bijlage 16: Interviewverslag Van der Schans (Interview E-Schans-150316)

Personalia:

Jan-Pieter van der Schans zit sinds 2014 in de gemeenteraad van Ede. Hij stond als nummer 2 op de lijst bij de gemeenteraadsverkiezingen. Sinds oktober 2015 is hij actief als fractievoorzitter van het CDA. De woordvoering over de koopzondag heeft hij samen met Jaap Boot gedaan, die tot 2015 fractievoorzitter van het CDA in de gemeenteraad was. Van der Schans is wel van het begin af betrokken geweest bij het dossier ‘winkeltijdenverordening’.

Speelt de discussie over de koopzondagen in Ede al lang?

Ede is een gemeente met aan de ene kant een groot confessioneel deel (waar ik een deel van de achterban van het CDA ook toe reken). ChristenUnie en SGP zijn getuigenispartijen die echt op een confessie gebaseerd zijn, maar dit is bij het CDA nooit in die mate het geval geweest; alleen vroeger bij de ARP wel – voor de exegese van het begrip ‘confessionele politiek’ is dit belangrijk om te vermelden. Aan de andere kant is er een deel dat misschien wel christelijk is, maar stemt op seculiere dan wel niet-christelijke partijen. De discussie is al decennia oud, maar wel intensiever geworden na de invoering van de nieuwe wetgeving. De koopzondag is één van de klassieke splijtzwammen in de gemeente Ede. Het is daarom niet nieuw dat in 2013 een motie werd ingediend om een onderzoek naar de koopzondagen te gaan houden en ook niet dat er een debat is ontstaan bij de vorming van het college en dat dit onderwerp zo spannend lag.

Hoe is het CDA daar ingegaan bij de collegeonderhandelingen?

In ons verkiezingsprogramma staat heel helder dat het CDA tegen de openstelling van winkels op zondag is. Punt. Dat was en is onze inzet. Dan is er een clash bij de onderhandelingen: ga je met elkaar een compromis maken? Iemand van de PvdA zou in dat geval zeggen: dan doen we er 26. Dan ben jij een beetje tevreden en ik een beetje tevreden. Het is hier voor de christelijke partijen echter een principiële punt: het gaat over het verschil tussen nul en één en niet over 26 en 52. We hebben een college van CDA, CU, GemeenteBelangen, D66 en PvdA; echt een afspiegeling van de Edese bevolking. Een compromis, daar kwamen we niet uit. Voor CDA en CU was het niet aantrekkelijk om te kiezen voor 12 of 26 koopzondagen, maar voor de andere partijen niet om het aantal op nul te laten. D66, GB en PvdA hebben ook campagne gevoerd op dit onderwerp. Samenwerken is niet hetzelfde als een houdgreep of wurggreep. We hebben ervoor gekozen om alle feiten op een rij te krijgen: hoe denken alle betrokkenen, bevolking, de winkeliers, de werknemers erover. We wilden het totaal in beeld krijgen en een referendum houden waarvan de coalitie de uitslag serieus zou nemen. Dat zijn de afspraken die zijn gemaakt. Daarna was het aan de gemeenteraad en niet aan het college van B&W om een besluit te nemen. We hebben alleen afspraken gemaakt over het proces en het besluit was aan de democratisch gekozen gemeenteraad. We wilden niet door elkaar in de houdgreep genomen worden. We hadden afgesproken dat in het debat iedereen vrij was en dat we dat op een fatsoenlijke manier zouden voeren. Er is zo’n anderhalf jaar over gediscussieerd. De uitkomst was wat het CDA betreft allesbehalve

goed, maar het proces en debat heeft goed plaatsgevonden en dat is wel winst, ondanks dat we niet tevreden zijn met de uitkomst.

Had u deze uitkomst verwacht?

Ik was wel verrast over de uitkomst van 52 koopzondagen in Ede. Ik verwachtte 12 koopzondagen in Ede of misschien nog in Bennekom, maar meer niet. Ook omdat D66 al meteen op de verkiezingsavond had gezegd: dit is de uitkomst en zo gaan we het doen. Dat zou dan neerkomen op 12 koopzondagen in alle winkels in het centrum van Ede en 52 voor de supermarkten. Partijen als GroenLinks leken er ook wel zo in te staan.

U zei niet tevreden te zijn met de uitkomst. Wat had die uitkomst moeten zijn?

Wij zijn niet voor openstelling van winkels op zondag, maar een meerderheid in de raad is dat wel. Die zeiden: doe dan alles maar iedere zondag open. Gelukkig hebben de ondernemers daar zelf twaalf koopzondagen van gemaakt. Je komt op een gegeven moment in een gepolariseerde wedstrijd terecht die een enorme afbreuk doet aan je eigen en andere partijen. Dan is het geen discussie meer, maar een uitwisselen van elkaars standpunten en dan gaat het om wie het hardst roept en wie de grootste meerderheid aan zijn broek heeft. Het referendum was niet bindend, omdat dat wetstechnisch niet kan. Je vraagt de bevolking om raad. Het idiote bij dit soort discussies is dat iedereen alles op zijn eigen manier aangrijpt. Wij vonden dat zij de uitkomst van het referendum niet serieus namen en zij vonden dat wij dat niet deden. In die zin is het referendum vanuit de optiek van de voorstanders serieus genomen dat het in Ede wel en in de rest van de gemeente niet is ingevoerd. Ik zit daar wat genuanceerder in. In die zin wordt in hun visie tegemoetgekomen aan de uitslag.

Het woord polarisatie is gevallen. Zegt dat iets over de manier waarop u het debat hebt ervaren?

Het debat maakte deel uit van de harde politieke werkelijkheid. Je komt op een gegeven moment tot een punt... Kijk, dat referendum vaststellen... Je moet er als raad over beslissen, dat hoort allemaal bij het proces en ik denk dat dat redelijk goed ging. Iedereen was vol spanning over wat eruit kwam en hoe men daarmee moest omgaan. De VVD wilde geen referendum, want zij waren gewoon voor en bij de SGP was precies het tegenovergestelde het geval. Bij de uitkomst van het referendum schoot het los; toen kwam de politieke voetbalwedstrijd echt los. De sfeer verhardde. Dat was aan de ene kant te merken aan de opstelling van de SGP en aan de andere kant merkte je die verharding ook. Toen hebben wij als CDA in juli tegen de initiatiefnemers gezegd: 'Trek dit plan nog even terug en laten we het er niet doorheen janken omdat je die meerderheid nu hebt. Denk er nog even goed over na. Eventueel willen wij ook nog wel meedenken.' De verhouding was dusdanig dat daar geen ruimte meer voor was. Als je ziet dat twintig zetels wel iets willen, dan zie je dat je zelf niets meer kunt. Het was een gelegenheidscoalitie, die op dit punt succesvol is gebleken.

Op 2 juli is er tot vrij laat in de avond gedebatteerd over de vraag wat men met de uitslag moest doen. De heer Boot voerde toen het woord. Hij bood zijn excuses aan voor het geval hij 'uit de bocht was gegaan'. Waarom?

Dit is een discussie geweest waarbij de temperatuur steeds verder oploopt. Dan zeg je soms dingen tegen elkaar of tegen de krant waarvan je later denkt: 'Dat had ik niet moeten zeggen.' Het is een cliché dat je in de politiek moet spelen op de bal en niet op de man. Soms ga je daarin net tot het randje. Zelf heb ik niet gehad dat ik dacht van: 'Dat had je beter niet kunnen doen.' Maar ik ben daar ook niet toe in de verleiding gebracht.

De genoemde argumenten hadden vooral betrekking op de 24-uurseconomie, religieuze argumenten, de positie van individuele (met name kleine) ondernemers en ook werknemers. Klopt dat?

Ja, dat waren de hoofdelementen.

Hebt u zelf gebruik gemaakt van religieuze argumenten?

Ik vind dat altijd moeilijk. We hebben er uitvoerig met elkaar over gesproken. Dat is misschien iets wat het CDA bij uitstek doet. Dat zal ergens in 1980 zijn opgesteld: het Evangelie als leidraad voor het politieke handelen van het CDA. Dat is iets anders dan dat de Bijbel maatgevend is voor de politieke besluitvorming van de partij. Wij laten ons inspireren door het Evangelie en proberen daar een politieke vertaling aan te geven. Dan kijk je bij dit dossier naar wat je tegenkomt: rust, uitrusten, ontmoeting, een pas op de plaats in een jachtige tijd. Wat is dan de politieke vertaling? Dat je de zondag moet houden zoals die nu is. Een soort dissonant op de 24-uurseconomie, een vluchtheuvel om extra aandacht te besteden aan gezin, kerk, sport, recreatie en dat soort dingen. Dat het even niet moet. Verschillende dames van een winkelketen hebben tijdens de campagne tegen ons gezegd: 'Laat ons alsjeblieft op zondag vrij zijn, want we willen ook iets anders doen.'

Breunis van de Weerd zegt: 'Gedenkt de Sabbatdag' en haalt daar de Statenvertaling uit 16-nogwat aan en daarom mag het niet. Dat vind ik een beperkte exegese: in de eerste plaats is de zondag geen sabbatdag en ten tweede vraag ik me af of je die Joodse wetgeving rechtstreeks kunt doortrekken naar onze samenleving. In de gemeenteraad wil ik dit debat over de exegese niet eens voeren. Onze vraag is: hoe kun je concepten politiek maken en wel zo dat anderen denken: 'Hé, daar zit wat in, dat wil ik ook!' Het CDA zit altijd op het breukvlak van aan de ene kant Evangelie en aan de andere kant een verbinding willen slaan met anderen in Nederland, ongeacht of zij in die God geloven waarin ik en jij geloven. Dat is anders dan bij de SGP die een achterban heeft die 100 procent kerkelijk is. Die preken voor eigen parochie, om het onaardig te zeggen. Men verwijt ons weleens grijs en vaag te zijn omdat we in het midden staan en zoveel mogelijk mensen proberen mee te krijgen.

Wat is dan dat Evangelie?

Het meest interessante is natuurlijk dat de letterlijke vertaling 'blijde boodschap' is. Dan kun je makkelijk beginnen met uitleggen van wat er rondom Kerst is gebeurd.

Maar het gaat hier om de tegenstelling tussen de blijde boodschap en de duistere wereld – een beetje zwart-wit neergezet. In deze situatie is dat een rustig moment in een enorm drukke, turbulente en jachtige periode. Dan houd ik me heel abstract. (...) Vanuit de traditie hebben we dat rustpunt, dat Evangelie dat tegendraads is aan de tijd. Jezus was nou niet de meest voorspelbare persoon van wie je wist hoe die reageerde, zoals op het tempelplein met de geldtafeltjes. Hoe zit dat in deze discussie en wat betekent dat? Iedereen is nu heel erg druk en mensen rijden de hele dag rond, maar wat staat daar dan tegenover vanuit de gedachte van het Evangelie? Een rustmoment voor bezinning en een groot deel van de gemeente gaat naar de kerk. Die verbind je met elkaar en dat is een goede politieke lijn. Zonder te zeggen: ‘God zegt: ‘Gedenkt de sabbatdag,’ dus dan moeten wij dat ook maar doen.’

Is in die argumentatie een beroep op de Bijbel gedaan?

Daar hebben we heel erg voor uitgekeken. Waarom? Ik vind het vaak pretentief. Ik kan me herinneren dat de voorganger van Kees van der Staaij in de Tweede Kamer, Bas van der Vlies, zei dat de televisie van de duivel is. Nu heeft Kees van der Staaij er geen enkele moeite meer mee om op televisie te verschijnen, zelfs niet bij De Wereld Draait Door. Dat vind ik ook voor hem pleiten. Maar eerst zeg je als partij dat het des duivels is en later doe je het zelf. Dus dan is of de duivel veranderd of je had het niet bij het rechte eind. Het risico is enorm groot dat je bijna blasfemische politiek, vaak onbedoeld, gaat bedrijven. Omdat je pretendeert te spreken namens en hoe dat er dan in een concreet geval uitziet. Maar stel dat je er naast zit. Ds. Paul Visser uit Amsterdam zei eens, en dan citeer ik: ‘Dat soort christelijke politiek is slechte PR voor onze lieve Heer.’ Ik ben dat met hem eens. Ik vind dat je ook met Bijbelteksten in een seculiere omgeving heel erg uit moet kijken. Dat is ook de reden geweest waarom we eraan hebben geraakt, ook in stukken op onze website. Mensen die ons volgden, ook vanuit de christelijke overtuiging, begrepen waar het over ging. Ook niet christenen dachten: ‘Hé, daar zit wat in!’ Zonder de hardheid die bijvoorbeeld de SGP had. Dat is laveren, dat is op eieren lopen, maar dat is wel de mooiste politiek die er is. Het wringt en vraagt om doordenking waarom je iets vindt. Maar dat is wel loodzwaar.

Dus het beroep was impliciet?

Ja. Binnen het CDA heb je discussies over de grote en de kleine C. Daar hebben Jaap en ik in Trouw en in CDV, het blad van het WI, iets over geschreven. Wat mij betreft is dat beroep altijd impliciet geweest. Dat was al zo bij de CHU en de KVP. Wij hebben geen gitaar bij het partijcongres op het podium die “Als een hert dat verlangt naar water” gaat zingen. Daarvoor moet je bij de ChristenUnie zijn. Het is bij het CDA altijd impliciet geweest, juist omdat de Katholieke Volkspartij en het Christen Democratisch Appèl een verbinding willen slaan met mensen die niet in dezelfde God geloven als jij en ik.

Op het moment dat je zegt: ‘Want in de Bijbel staat...’, dan probeer ik me te verplaatsen in iemand die denkt: ‘Die Bijbel zegt mij niks, dus jij zegt mij niks.’ En ik zit in de politiek om verbinding te slaan en wel te zeggen tegen mensen: ‘Hé, kunnen we het

gesprek aangaan?’ Als je zo’n keiharde waarheidsclaim neerzet, die in de kerk volkomen tot zijn recht komt, vind ik dat je in de politiek daarmee moet uitkijken, want ik zit er voor het algemeen belang en niet voor zes zetels van het CDA. Jeremia heeft het over zoeken naar vrede voor de stat. Dat is het uitgangspunt geweest en daarom was ook de oproep van Jaap om niet kapot te polariseren. Op de achtergrond speelt het een belangrijke rol, maar ik proclameer ze niet in de raadszaal.

Is het beroep op de Bijbel in de politiek daarmee problematisch?

Problematisch is een leuk... Ik denk dat het de zaak eerder kwaad doet dan goed, laat ik er dat over zeggen. Dat is problematisch, inderdaad. Dat gaat er niet om dat die waarheid die vanuit de Bijbel voortkomt niet gezaghebbend genoeg is om te vertellen. Maar het podium, het publiek, de seculiere omgeving waarvan ook Ede deel uitmaakt, het op die manier presenteren van de Bijbel gezien de historie en de sentimenten in dit land, dat verdraagt elkaar niet goed. Ze kunt zijn van: ‘We blijven het roepen want we hebben gelijk en de waarheid aan onze kant.’ Ik weet niet of je de waarheid daarmee dient. Ik denk dat het slechte PR is voor de kerk. Vooral bij dit soort discussies is het in die zin problematisch.

In sommige debatten wil ik wel een CDA-kreet als ‘rentmeesterschap’ noemen en er een Bijbeltekst uitgooien richting bijvoorbeeld ChristenUnie en SGP om even een beetje te prikken, maar dat is op een ander niveau dan wanneer het zo principieel is. Die wedstrijd is al keihard en er is een gepolariseerd landschap. Help ik dan, – ik geloof niet in christelijke politiek maar in christenen in de politiek – doe ik de zaak van het christelijk geloof hiermee een dienst of niet? Vraag maar aan tien christelijke vrienden wat zij vinden van de koopzondag en met een beetje een divers beeld krijg je tien verschillende antwoorden. Buiten Nederland zijn ook van oudsher christelijke landen waar dit totaal geen issue is. Dan zou ik zeggen dat God zegt dat het niet mag, terwijl mijn christelijke vrienden in andere landen dat wel willen. Dan spannen we allebei God voor ons karretje en ik denk dat God daardoor een beetje meewarig zou gaan zitten fronsen. Dat hou ik in gedachten, dat het een beetje blasfemisch is.

Zijn er dan ook gevallen waarin het beroep op de Bijbel wel legitiem is?

Een paar weken geleden hadden we het over eenzaamheid. Dan zeg ik heel direct dat het een christelijke plicht is om daar een antwoord op te hebben. Dan kijken we met elkaar hoe dat vanuit de bron naar voren komt en in het debat refereer ik daar ook aan. Ook in één van de stukken heb ik gerefereerd aan de vrede voor de stad en het zoeken naar gerechtigheid. Dat schuw ik ook niet. Maar anderen moeten dat ook kunnen begrijpen, van: ‘Hé, eenzaamheid is niet fijn.’ En dat we met elkaar die vrede ook maken. En van exegese houd ik me in de politiek verre, want daar is de kerk mans genoeg voor. Het hangt af van het type debat, de verharding, het politieke klimaat, is het debat wel of niet gepolariseerd... Humor verhoudt zich beter dus het is fijner om dat mee te nemen, maar tegelijkertijd wil ik er niet voor weglopen. Daar ben ik niet bang voor. In ons verkiezingsprogramma zeggen we in één van de eerste zinnen of alinea’s ook dat we ons baseren op het Evangelie en daar een politieke vertaling aan geven. In de zaak van het

Evangelie laat ik liever wat ruimte voor kerken en individuele gelovigen dan dat ik hem invul en dat ik er een grote rotzooi van maak.

Stel, er wordt een argument ingebracht waarin een beroep op de Bijbel wordt gedaan. Hoe zou je dat waarderen? Is dat gezaghebbend en valide? Bijvoorbeeld in vergelijking met een argument waarbij geen beroep op de Bijbel is gedaan?

Het politieke debat vraagt erom dat je ieder argument van de ander serieus neemt. Dat is waanzinnig belangrijk. Juist ook, maar dat heeft met gevoel te maken, raakt het mij meer wanneer het om de Bijbel gaat, want ook voor het CDA is die bepalend. Ik weet niet of dat argument dan meer telt, maar het raakt wel een gevoelige snaar.

Wat zou de rol van de Bijbel in de politiek idealiter moeten zijn?

Wat mij betreft – maar anders zou ik bij een andere partij zitten – is dat een inspiratie bron die staat voor het goede leven in optima forma. Dat kan over allerlei concepten gaan. Vergeving en verzoening, de rode draad in de Bijbel, rechtvaardigheid, gerechtigheid, recht, justitie, vergeving...daarvan wil je dat dat in de samenleving terugkomt. Verdeling van welvaart met principes als rechtvaardigheid. Dat staat symbool voor het goede leven. Hoe kunnen wij dat vormgeven in deze gebroken wereld? Zo zie ik de Bijbel als leidraad of richtsnoer. Het is geen blauwdruk, geen routekaart, geen legenda die zegt: ‘Kijkt u maar in Leviticus 22 en dan ziet u hoe we moeten omgaan met trottoirs in de gemeente.’ Ik geloof niet in die makkelijke manier van christelijke politiek.

Hoe gaat dat beroep op de Bijbel in de politiek zich in de toekomst ontwikkelen, denkt u?

Dat is een hele moeilijke. Het recent verschenen onderzoek *God in Nederland* bevestigt mij wel in de positie die wij hebben gekozen rondom de koopzondag. Dat bedoel ik met de seculiere omgeving: op het moment dat wij met onze discussie in NRC Handelsblad, de Telegraaf of Trouw staan, bereik je het publiek dat voluit deel uitmaakt van de seculiere context. Juist ook voor die groep en voor mensen uit Ede die daarvan deel uitmaken wil je het gesprek aangaan vanuit je overtuigingen en waarden en normen die je vanuit de christelijke traditie tot je krijgt. Maar je wil dat gesprek. Zodra het gesprek weg is, kun je de samenleving vergeten en kan de politiek met vakantie. Dan houdt het op. De positie met betrekking tot de koopzondag is het enige antwoord vanuit de historie van dit land en de positie van het CDA qua historie en inspiratiebronnen en de achterban en de ontwikkeling van Nederland waar je van alles van kunt vinden... Als real-politicus heb ik daarmee te doen en ik deal daar graag mee. Die combinatie van er wel uit leven en uit putten en manieren vinden om dat ter sprake te brengen zonder er een expliciet christelijk sausje over te gieten of je te beroepen op een expliciete christelijke waarheidsclaim. Ik zit niet in de politiek om zielepjes te winnen; dan had ik dominee moeten worden. (...) Het Evangelie is een spiegel. De samenleving spiegelt zich aan dat Evangelie. Die spiegel blijft bestaan, maar wat je erin ziet, verandert met de dag. De samenleving verandert met de dag, het spiegelbeeld verandert omdat de context anders wordt. (...) Anders ben je misschien relevant voor een kleine groep, maar kun je niet meer het algemene belang dienen, de vrede voor de hele stad, het hele land of de hele

gemeente zoeken. (...) Je zoekt naar maatwerk hoe je je boodschap zo goed mogelijk over kunt brengen. Het gaat mij niet zozeer om de verpakking, maar om het verwezenlijken van de doelstelling die ik als CDA-politicus heb.

Bijlage 17: Interviewverslag Van Heuveln (Interview E-Heuveln-150316)

Personalia:

Jos van Heuveln zit sinds 2002 in de Edese gemeenteraad namens de ChristenUnie. Hij is van 2006 tot 1 januari 2016 fractievoorzitter geweest. “Na bijna tien jaar vond ik het welletjes. Ik ga nog wel een periode door, mijn vierde periode, maar niet als fractievoorzitter.” Hij heeft zichzelf in 2002 beschikbaar gesteld, nadat hij al jaren actief was als bestuurslid. “Eigenlijk heb ik daar geen moment spijt van gehad.”, aldus Van Heuveln.

Speelt de discussie over de koopzondagen in Ede al lang?

Op het moment dat onze meerderheid omsloeg van 20/19 naar 19/20 begon dit te spelen. Dat was in 2010. Toen heeft de SGP, die toen in het college zat, met het CDA nog bedongen om er vier jaar niet over te praten. In het laatste jaar van die periode werd er al wel aan gerommeld. Het begon al te schuiven. In 2014 zijn wij de coalitieonderhandelingen begonnen. De verhouding van 19/20 bleef gelijk. Dan weet je al wat er gaat gebeuren als het op stemmen aankomt. In de coalitie waren twee partijen tegen en drie voor. Je kunt er dan geen afspraken over maken, behalve: ‘We laten elkaar vrij.’ Er is toen afgesproken, omdat dit leefde bij de bevolking, om de bevolking er via een referendum bij te betrekken. Dat was raadgevend, om met de bevolking in gesprek te komen. Daarna kon er een partij met een voorstel komen om de winkeltijdenverordening aan te passen. Voor ons was daar geen aanleiding toe, maar de niet-confessionele partijen hebben een aangepaste winkeltijdenverordening gemaakt. Dat is de situatie zoals die op dit moment is. In het referendum waren drie opties.

Hoe hebt u de debatten over de koopzondag ervaren?

Het waren debatten met vooral niet luisteren, maar vooral je eigen mening verkondigen. Daar deden wij net zo hard aan mee als de voorstanders. Het was niet zozeer een debat, maar ook een gehacketak. Het zat diep, dat merkte je wel. Op basis van argumenten was er eigenlijk niet echt een discussie mogelijk. Eigenlijk was er gewoon al stelling genomen en als ik terugkijk, zou ik het over zo’n onderwerp niet weer zo doen. Je weet al, met zo’n belangrijk onderwerp, dat er al stelling genomen is en dan kun je beter gewoon stemmen. Tenzij één partij een cruciale rol heeft, zoals in Veenendaal de SP. (...) In Ede was in GroenLinks in het verleden altijd een tegenstander. Daar lag het wat gemêleerd, maar uiteindelijk hebben ze toch voorgestemd. Het college had ook verschillende verhoudingen, maar heeft hierin geen standpunt ingenomen en het aan de raad overgelaten. Die hebben alleen gezegd dat ze vragen zouden beantwoorden en dingen zouden doen als dat nodig was. Die hebben zich faciliterend opgesteld.

We hadden de afspraak gemaakt... Je gaat verder met elkaar, maar je merkt wel de manier waarop met de uitslag van het referendum is omgegaan en de snelheid met name van op donderdagavond een besluit genomen...de snelheid waarmee het ingevoerd werd en de omvang van het besluit, gelijk alle zondagen en de eerste zondag, dat was niet echt handig vond ik. Wat mij betreft hadden ze moeten... Ik realiseer me ook wel

dat een aantal van die raadsleden zeiden: ‘We hebben hier tien, twaalf jaar op gewacht.’ Ik begon later ook wel oog voor die kant te krijgen.

Had men moeten wachten?

Die aangepaste verordening is bijna tot een uur van tevoren gewijzigd. Ik denk ook van: was daar wat zorgvuldiger in geweest, had daar meer tijd voor genomen. Ik had het gevoel dat per se vóór de vakantie dat besluit moest worden genomen, zodat de winkels in de zomer open konden. Je zag dat dat misging en dat een aantal wel openging en een aantal niet. De V&D, toen nog niet failliet, besloot om twaalf koopzondagen te houden. Een aantal volgden die. Met name winkels die bij een landelijke keten aangesloten waren, gingen open, en er is een aantal die vanuit principe niet opengaan.

Had u deze uitslag verwacht?

Ongeveer kwam het wel overeen met de verwachting. Ik had in Bennekom wat meer voorstanders verwacht en ook voor Otterlo. Dat ligt weliswaar boven de N224, maar moet het toch vooral hebben van toeristen. Daar had ik wel een andere uitslag verwacht. (...) Bennekom en Otterlo zijn met name vanwege de uitslag en uitruil dicht. Dat is gewoon koehandel geweest. Zo kan politiek ook zijn.

Bent u tevreden over wat er met de referendumuitslag is gedaan?

Als je puur kijkt naar de uitslag dan correspondeert die niet met de verordening zoals die tot stand is gekomen.

In juli hield u zelf een betoog over het belang van de rustdag en ook over het opkomen voor kleine ondernemers en winkelpersoneel. Zijn dat de pijlers van uw betoog?

Daar hebben we het ook in de fractie over gehad. Dat was de insteek: het is mooi dat je met een rustdag kunt beginnen. Dat moet je koesteren en daarnaast heb je de kleinere zelfstandige winkels en het personeel.

Hebt u daarin een beroep op de Bijbel gedaan?

Nou ja, wat heet...? Als ik het vergelijk met Breunis van de Weerd, die de eerste vier geboden voorlas...dat heb ik bewust niet gedaan. Ik heb het gedaan, je kunt het een beroep op de Bijbel noemen, met: ‘Er is ons een rustdag gegeven.’ Ik wilde uit de discussie blijven van: ‘Is dat de sabbat of de zondag?’ Wij vierden dat op de eerste dag van de week en wij willen dat graag zou houden.

U hebt zich dus niet expliciet op de Bijbel beroepen?

Nee, maar impliciet wel. Maar ik heb er wel bewust voor gekozen om niet vanuit het vierde gebod te redeneren.

Was dat vanwege de discussie over de sabbat en de zondag?

Voor mezelf was ik daar nog niet uit en bovendien, als je het hebt over een gezamenlijke rustdag, vind ik die wat breder. Er zijn ook veel niet christenen die dat mooi vinden en eraan willen vasthouden. Ik wilde in die zin ook het grotere publiek daarmee aan-

spreken. Waarbij ik er vanuit onze partij wel vanuit ben gegaan dat mensen weten waar die van God gegeven rustdag vandaan komt.

Wat vindt u van de stelling dat een beroep op de Bijbel problematisch is?

Wat je probeert te doen is een discussie met de ander aan te gaan. Als je dat doet op basis van het vierde gebod en je hebt het met iemand van D66 daarover, dan heb je eigenlijk geen gezamenlijk referentiekader. Terwijl ik denk dat de gezamenlijke rustdag in iets bredere zin bekender is. Ik heb er met andere debatten ook over na zitten denken in hoeverre je echt kunt spreken van een beroep op de Bijbel. In het verleden ging het over het minimabeleid, voornamelijk in de vorige periode toen we in de oppositie zaten. Toen heb ik er ook in de richting van SGP en CDA scherp op ingehamerd: ‘Ja, de zorg voor weduwen en wezen, de zorg voor diegenen die het veel minder hebben dan wij, in die zin omzien naar elkaar, dat zijn niet zozeer Bijbelteksten, maar wel van die waarden en normen die je min of meer vanuit de Bijbel hebt afgeleid of die vanuit de Bijbel meegegeven worden.’ Die gezamenlijke rustdag is daar ook één van. Maar bijvoorbeeld als ik kijk naar onze partij, daar lag dat ook wat verdeeld. Daar ben ik heel eerlijk in. Ook de interpretatie van het vierde gebod. Dan moet ik altijd aan het voorbeeld van de Farizeeën denken die zo ver met de regelgeving zijn gegaan, die het helemaal dichtgetimmerd hebben. Maar dan verliest het zijn waarde.

Ik kan heel hard in de raadszaal roepen: ‘Denk erom, beste raadsleden, het vierde gebod! Maar de week bestaat voor mij uit niet één, maar zeven dagen, dus voor mij is zo’n christelijke levensstijl veel breder en dat maakt het voor mij lastiger om op één zo’n detail, ik noem het maar een detail, niet helemaal onbelangrijk, maar om dan daar sterk op in te zoomen, terwijl ik weet dat dat anderen niet veel zegt of weerstand oproept. Dan kom je op het punt: ga je dan op zakelijke of semizakelijke argumenten je verhaal opzetten, of probeer je dan een getuigenispartij te zijn en de denken: ‘Ik heb ook daar een opdracht.’ Je probeert daar toch wat in te schipperen. (...) Daar waar je kunt, laat je zien in je spreken en liever ook in je handelen wat jou drijft en wat je overtuiging is – en als het kan, komt daar een Bijbeltekst bij. In het verleden heb ik dat vaak bij de Algemene Beschouwingen gedaan. (...) Maar laat ik het zo zeggen: zo sterk als de SGP dat doet, nee, dat staat mij heel vaak tegen. Voor mij verliest het dan juist zijn waarde.

Op wat voor soort teksten beriep u zich bij de Algemene Beschouwingen?

Dan ging het vaak over omzien naar elkaar. Dat is makkelijker als je in de oppositie zit. Bijbelteksten schieten me niet zo binnen. En zorg voor weduwen en wezen. Dat we die oproepen vanuit de Bijbel toch wel mee hebben gekregen. Die waarden en normen geef je even een verdieping met een Bijbeltekst.

Is een beroep op de Bijbel in die gevallen legitiem?

Ja. In dit geval vind ik het lastig, ook omdat ik in de loop van de discussie mij wel heb zitten afvragen dat je de zondag wel heel smal maakt wanneer je die verengt tot de discussie of je de winkel wel of niet opent op zondag. Het gaat erom hoe je de zondag als

christen beleeft en hoe je de hele week als christen in het leven staat. Dat verlies je in mijn beleving totaal uit het oog als je je beperkt tot het sluiten van de winkels en zoals de SGP voorstelde: gewoon een rustdag, die breng je door met het gezin, je doet spelletjes en je zingt bij het orgel bij wijze van spreken. Ik heb er waardering voor hoe zij dat doen, maar dat haal ik niet uit het vierde gebod.

Wat is dan uw waardering van een argument waarbij een beroep op de Bijbel wordt gedaan ten opzichte van een argument waarbij dat niet het geval is?

Dat hangt er een beetje vanaf. Ik voel me er soms een beetje ongemakkelijk bij. Als het er met de haren bijgesleept wordt of dat het een scherp debat is. Maar er zijn andere momenten waarop het goed past en op een logische manier het verhaal versterkt. Dan vind ik het ook veel natuurlijker overkomen. Het hangt een beetje af van de context waarin het gezegd wordt. (...) In dit debat moet je er voorzichtig mee zijn, want voor je het weet, ben je heel polariserend bezig. Het is een interessante discussie: we kennen natuurlijk allemaal de Bijbeltekst die zegt dat je je naaste moet liefhebben als jezelf en de ander uitnemender moet achten dan jezelf. In sommige debatten sta je soms zo lijnrecht tegenover elkaar dat dat weleens wordt vergeten. Dat zijn ook Bijbelteksten en die moet je ook toepassen.

Hoe zou u dan de ideale rol van de Bijbel in de politiek omschrijven?

We hebben geen theocratie meer. Daar hebben we al jaren geleden afscheid van genomen. Wij gebruiken zeg maar de Bijbel als noem het maar even een onderlegger bij ons verkiezingsprogramma. Daarop baseren wij dat. In feite is dat het fundament. Maar de Bijbel is geen politiek handboek. De Bijbel is vooral bedoeld voor de kerk en natuurlijk staan er in de Bijbel een heleboel dingen voor het dagelijkse en politieke leven, maar dan is het veel meer toepassen en niet één op één met Bijbelteksten gaan smijten. In die zin hebben we ook een scheiding van kerk en staat.

U sprak zojuist over polarisatie en dat woord kwam ook naar voren in de debatten. Is daar sprake van geweest?

Ja, absoluut. (...) Er was polarisatie tussen voor- en tegenstanders en ik heb het gevoel dat de polarisatie tussen Ede en de buitendorpen er eigenlijk al veel langer is en misschien ook wel een beetje zal blijven. Er zijn toch een aantal buitendorpen met een hele eigen identiteit. Die zich ook af en toe afzet tegen Ede. Waar misschien ook wel een bevolkingsgroep woont die op een andere manier tegen de overheid aankijkt en daar zelf zijn eigen regels mee heeft. Het zijn hele mooie dorpen en er wonen prima mensen, ik heb af en toe wel het idee dat ze wel hun eigen regels hebben en dat als die parallel lopen met de regels van Ede of de overheid, dan is dat mooi, en als dat niet matcht dan gaan hun eigen regels voor. In die zin vind ik het ook weleens lastig om te spreken over de christelijke dorpen.

Je noemde nog iets over de positie van de Bijbel in de politiek. Daarin kun je redeneren van wat Gods woord zegt. Eén van die dingen die ik daarin belangrijk vind is het omzien naar elkaar en naar de ander. In het vluchtelingendebat gebruiken we ook dat

gedeelte uit Mattheüs 25 waarin Jezus vertelt: ‘Jullie hebben mij eten gegeven, water gegeven, kleren gegeven, opgevangen...’ Daarin zie je dat als je de ander helpt dan ben je met Gods opdracht bezig en dan ben je op een hele Bijbelse manier bezig ook in de politiek. Dan kan dat prima. Ook met het thema duurzaamheid natuurlijk. Dat betekent dat als je nadenkt over het gebruik van de Bijbel, dat je naar de context kijkt. Ook in de context van duurzaamheid komt het heel goed uit, als het gaat over minimabeleid, zorg voor de ander, zorg voor vluchtelingen... Maar als het gaat over bijvoorbeeld een bestemmingsplan dan is dat wat minder.

Hoe zal de rol van de Bijbel in de politiek zich in de toekomst volgens u ontwikkelen?

De rol van de Bijbel in de politiek wordt steeds minder, schat ik zo in. In een dorp als Ede zal het nog wel meevallen, maar als je het landelijk bekijkt, ook naar ik noem het maar even de kaalslag die de VVD en D66 plegen, dan wordt het ook op een andere manier dat de toekomst zich gaat ontwikkelen. De tijd dat het CDA meer dan 50 zetels had, ligt al even achter ons en zal ook nooit meer terugkomen. Maar dat hele waarden-en-normendebat dat Balkenende heeft geprobeerd te beginnen, je ziet nu wel in de vluchtelingendiscussie dat ze op zijn minst de Nederlandse normen en waarden, wat die ook mogen zijn, moeten volgen. Dan kun je wel een beroep op de Bijbel doen. Ik denk dat de rol voor onszelf als fractie en als partij even groot blijft. Het is niet voor niks dat we elke fractievergadering beginnen met een korte overdenking en gebed en ook afsluiten, maar in het politieke debat zal die minder worden. Het wordt belangrijk voor je, ook als fractie, om naar buiten toe uit te stralen wat jou drijft. Dan heb je het wat minder over de Bijbel, maar meer over het doorleefd christen-zijn.

Hebt u tot slot zelf nog vragen of opmerkingen?

Ik wil nog wel opmerken dat mij is bijgebleven, als je het hebt over het afnemen van de invloed van de Bijbel, dan denk ik inzake de 24-uurs-economie aan iemand die boodschappen wilde doen wanneer hij dat wilde. Dat is heel erg ik-gericht en dat is wel heel erg toegenomen. Zonder te denken aan welke consequenties dat voor anderen heeft.

Bijlage 18: Interviewverslag Van de Weerd (Interview E-Weerd-210316)

Personalia: Breunis van de Weerd werd in 1998 heemraad namens de SGP en fractievoorzitter in de Provinciale Staten. In de periode 2010-2014 was hij wethouder in Ede. Sinds 2014 is hij raadslid en in 2015 werd hij, na een afwezigheid van enkele jaren, weer Statenlid in Gelderland. Op 27 mei wordt Van de Weerd benoemd als burgemeester van Nunspeet.

Hoe lang loopt de discussie over de koopzondag in Ede al?

Die loopt al sinds de wet veranderd is. Dat is dus al een aantal jaren. In de vorige periode hadden we in de onderhandelingen al gezegd dat de zondagsrust niet aan de orde was. De niet-confessionele partijen zijn daarmee akkoord gegaan. Ze hebben serieus hun woord gehouden. We hebben zelfs een keer een motie of iets dergelijks gehad van D66 om er iets aan te doen, maar met name de VVD heeft toen klip en klaar gezegd dat men afspraken had met de SGP en men daar dus niet aan wilde tornen. In die tijd was dat ondenkbaar. Na de verkiezingen waren wij de grootste partij en onze insteek was om zo'n afspraak weer te maken, maar toen ben ik links en rechts ingehaald door een paar partijen die achter mijn rug om een coalitie hebben gevormd. Dat verwijt ik nog steeds het CDA en ook de CU die daarin is meegegaan en die hierover geen afspraken hebben gemaakt. Dat hebben ze nagelaten. (...) Vervolgens is er een zwakke afspraak gemaakt, namelijk: 'We gaan een referendum houden.' Dat was de enige afspraak. Dan zie je ook de route die gelopen werd. In eerste instantie had men die in 2016 of 2017 willen houden, maar toen kwam er iets tussendoor waardoor het in een stroomversnelling kwam, maar dat ben ik even kwijt. Maar de aanleiding was dat de druk heel groot was om het snel te doen en toen is heel snel het proces opgezet. Er is eigenlijk met een stroom van kokend water gedrukt en geduwd om het voor elkaar te krijgen. Het is gewoon te bizar voor woorden. Alle besluiten duren jaren en dit kon ineens in 14 dagen rond zijn...heel bizar was dat. En alle regels en inspraken werden opzij gegooid.

Wat vond u van het plan van het college om een referendum te organiseren?

Wij als SGP zijn niet zo voor referenda. Het is niet zo dat je dan helemaal principieel dwars hoeft te liggen, maar we hebben er wel moeite mee. Plat uitgedrukt: je hebt de democratisch gekozen volksvertegenwoordiging, die heb je gekozen, en je mag ervan uitgaan dat die vertegenwoordigt wat het volk vindt. Een referendum kruist daar dwars doorheen als het ware. Daar kun je van alles van vinden. Maar het was zo'n belangrijk onderwerp voor ons, we kunnen niet aan de zijkant blijven staan, dan worden we sowieso overruled. We hebben toen heel actief de boodschap uitgedragen om te gaan stemmen. Daar is in positieve zin vrij massaal op gereageerd. Uiteindelijk was ook 53 procent over heel Ede tegen de koopzondag. Dat is iets wat erbij komt. Dat zegt ook wel wat.

Had u die uitslag verwacht?

Voor mij was die niet echt verrassend. Je kent de verhoudingen. Ik had gehoopt op een groter deel tegenstanders op basis van praktische argumenten. Er is ook een groot deel

die het niet uitmaakt. Tel je die niet mee of wel? Uiteindelijk hadden we 53 procent tegenstemmers.

In het proces naar de koopzondag en het referendum toe hebben we allerlei vormen van argumenten aangehaald. Enerzijds naar de achterban natuurlijk ook weer het Bijbelse argument, maar dat is zo klip en klaar voor de achterban dat je daar bijna geen aandacht aan hoeft te besteden, want dat weet men wel. Hoe ga je dan de discussie in de openbaarheid aan? Daar hebben wij uiteindelijk gekozen voor: helder verwoorden waarom we erin staan zoals we erin staan. Dus de onderbouwing van ons standpunt hebben we wel gegeven, maar aan de andere kant zeggen we ook: 'Ja mensen, er zijn ook praktische argumenten.' En die hebben we in de strijd gegooid om mensen te overtuigen om het vooral niet te doen. Mensen die niks met de Bijbel of in heel beperkte mate daar iets mee hebben, kun je soms nog overtuigen vanwege factoren zoals rust, gezinsrust, de 24-uurs-economie, we hollen met zijn allen als een gek, wil je dat wel, wat voor soort maatschappij wil je vormen... Dat soort argumenten speelt ook een rol voor een hoop mensen. Ik heb ook best mensen die niet kerkelijk zijn, die zeggen: 'Van ons hoeft de koopzondag niet. Die rust die we nu hebben, daar genieten wij ook van.' (...) Ook binnen de raadsleden van de niet-christelijke partijen is dat wel aan de orde, maar wat ik daar heb gemerkt is dat de partijdruk en discipline zo groot is dat ze gewoon met de partij meestemden

Hoe is het debat verlopen?

Dan zie je dat ik in de bijdrage die ik heb gedaan de ruimte genomen heb de Bijbel te citeren. Ik heb ook letterlijk de wettekst van het vierde gebod geciteerd en er een stukje uitleg aan gegeven. Van de zeven minuten heb ik daar twee minuten aan besteed, als verantwoording waarom we denken en praten zoals we dat doen. Vervolgens ben ik toch ingegaan op praktische argumenten. Als je mensen van een andere kleur wilt overhalen, dan hadden we het daarvan moeten hebben. (...) Ik kom in toenemende mate een generatie politici tegen die Bijbel niet kennen en die je moet vertellen waarom je je standpunt inneemt en wat daar een diepere oorzaak van is om daar in die zin begrip voor te krijgen. In Ede valt dat mee, maar in de Provinciale Staten merk ik dat nog sterker. Dat is geen vijandschap, maar onbekendheid met de Bijbel. In die wereld staan we. Ik kom ook mensen tegen die na afloop oprecht belangstellend vragen: 'Wat bedoel je daarmee? Dat ga ik nog eens lezen en ik ga me daarin verdiepen.' Dat komt gewoon voor. Dat is niet vijandig, maar gewoon onbekendheid. Mensen weten gewoon niet meer wat er in de Bijbel staat. Ze hebben een algemene opvoeding gekregen en dat is het dan zo ongeveer.

Wat is dan de waarde van een argument waarbij u zich beroept op de Bijbel ten opzichte van de waarde van een argument waarbij dat niet het geval is?

In de praktijk van de politieke discussie met andere partijen zijn niet-Bijbelse argumenten misschien van meer waarde, maar voor jezelf ligt dat natuurlijk andersom.

Wat is er met de uitslag van het referendum gebeurd?

Dan heb je de uitslag en na de uitslag was er het initiatiefvoorstel en pats-pats in twee weken tijd werd het besluitvorming. Er was ook geen mogelijkheid voor bezwaar en beroep, waar je anders altijd bezwaar kunt maken tegen van alles en nog wat. Er is echt maximaal doorgedrukt, hoor. (...) Je zag dat de seculiere partijen over coalitiepartijen heen zijn gegaan, samenspannen om alles te overrulen met de helft plus één en hun stempel erop zetten en ongegeneerd, echt ongegeneerd... Alle zondagen open en de vraagstelling ging over Ede-Centrum en vervolgens pakken ze de hele kern Ede en alle winkels open. Echt ongegeneerd zijn ze tekeergegaan. Ik verwijt CDA en CU dat ze daar geen paal en perk aan gesteld hebben. Er is ineens discussie geweest over de tweede feestdagen. Daar heb ik geen principiële moeite mee in die zin en daar is het CDA voor gaan liggen. Nu is dan bij wijze van spreken op Eerste Paasdag de boel open en op Tweede Paasdag de boel dicht. Dat is een heel vreemde situatie. En dat is dan ineens heel hoog opgespeeld en aan de rest hebben ze niks gedaan.

U hebt ook een onderzoek gehouden. Hoe is daarop gereageerd?

Wij zijn best actief geweest in het hele gebeuren. Het is een voor ons aangelegen punt. We hebben de Christelijke Hogeschool Ede om hulp gevraagd om op deze manier op tafel te krijgen wat mensen ervan denken. Het vragen van de mensen op straat naar hun mening helpt meer dan een enquête, want de mensen op straat zijn de klanten. Ik denk dat als je echt met koud zakelijke ogen naar de onderzoeksresultaten kijkt, dan zou geen ondernemer zeggen: 'Ik ga open met deze cijfers in de hand.' (...) Je ziet echter dat men willens en wetens open wil, ondanks dat het geld kost. Als ik dat soort geluiden hoor en zie hoe dat precies loopt, dan ervaar en voel je gewoon de geestelijke krachten die hierachter zitten. Dat is gewoon het moeten en zullen om zeep helpen van alles wat nog christelijk is in Nederland. (...) Iedere redelijkheid is zoek op een gegeven moment. Die is er niet meer.

Wat je dus ziet is dat op een gegeven moment argumenten geen rol meer spelen. Ze zeggen weleens: 'Ze ruiken bloed en dan worden ze helemaal dol.' Dat gebeurde hier. De seculiere partijen roken bloed en kregen de kans iets door te drukken wat ze zelf wilden. Ik heb tegen de woordvoerder van de initiatiefnemers staan praten en er kwamen geen antwoorden. Ik heb het later ook gezegd: 'Het leek wel een boksbal waar ik tegen aansloeg en ik sloeg er dwars door heen en er kwam geen antwoord. Ook geen debat.' Op hele praktische vragen kreeg ik geen antwoorden. Daar was men niet op voorbereid, daar had men niet over nagedacht of daar had men geen antwoord op. Naderhand was er wel iets wat gerepareerd moest worden in verordeningssferen, maar het was een hele bizarre situatie. (...) Het is heel apart en normaal wordt er van alles besproken en overall over nagedacht. En hierover niet. En we zien wel waar het schip strandt. (...) Het is niet zo dat de wet overtreden is. (...) Het is te bizar voor woorden hoe dit gegaan is. Ik heb het nooit eerder meegemaakt zo. Ik heb een hoop besluitvormingen in mijn leven voorbij zien komen. (...) Men was niet geïnteresseerd om antwoord te geven. men wist dat men de meerderheid had. het ging door en voor de vorm zaten ze er nog. Eigenlijk hadden we geen debat hoeven voeren.

Wat is uw reactie op de stelling dat het beroep op de Bijbel in het politieke debat problematisch is?

Daar ben ik het op zich niet mee eens. Als iemand van socialistische huize is, of een PVV'er, dan zal een PVV'er een beroep doen op de denklijnen van het fascisme en een socialist op de denklijnen van het socialisme en wij doen het op basis van de Bijbel. Dat geeft wel aan wat jouw denkkader is en van tijd tot tijd wordt daar een beroep op gedaan. Dat zie je ook bij een D66'er die een beroep doet op de democratische uitgangspunten. Ieder heeft zijn denkkader van waaruit hij politiek bedrijft. En al zou een ander mijn denkkader niet meer kennen, dan is er des te meer reden om het toch maar een keer naar voren te brengen en uit te leggen.

Wat zou de ideale rol van de Bijbel in het politieke domein zijn?

Als je terugkijkt in de historie dan zie je een periode waarin we als christelijk volksdeel een meerderheid hadden en in staat waren zaken van het christendom door te laten werken in het politieke domein. We komen nu in een periode dat we dat niet meer hebben en een minderheid zijn. De rol wordt nu anders: niet meer een stempel zetten op, maar denkkader bieden van waaruit we politiek bedrijven. Dat leidt tot allerlei standpunten van vraagstukken die vrijkomen en je kiest daar een standpunt in dat teruggrijpt op wat de Bijbel aanreikt. En dat moet je soms uitleggen. Je kunt niet meer zeggen: 'Ga niet echtbreken, of zondagsheiliging of wat dan ook. Wij bepalen: omdat het in de Bijbel staat, moeten we het zo uitvoeren.' Dat kan niet meer, maar je kunt wel zeggen: 'Omdat het in de Bijbel staat, denk ik zo en zo over een bepaald onderdeel.'

Hoe gaat het beroep op de Bijbel zich in de toekomst ontwikkelen?

Dat wordt jaar op jaar moeilijker. Op dit moment wordt het nog wel geaccepteerd, maar de vraag is hoelang dat nog het geval zal zijn. (...) Seculiere mensen vinden het zo normaal dat hun standpunt de maatstaf der dingen is dat ze het gewoon niet meer accepteren dat andere mensen een ander denkkader hebben. En ze beseffen ook totaal niet meer dat hun manier van denken ook maar een manier van denken is. Daar hebben ze geen idee van. Dat is voor hen zo inherent aan de tijdsgeest waarin ze zijn; zij bepalen gewoon wat er hoort eigenlijk. Dat is wat de maatstaf is waar je tegen afgemeten wordt. Dat is best angstwekkend eigenlijk hoor. (...) Voorheen had je in de discussie in de politiek gewoon dat men een beetje vijandig was tegenover God en godsdienst. Men was er misschien mee opgevoed en keerde het de rug toe. Je proefde een stukje vijandschap. Dat is niet meer aan de orde. Men is er zo van overtuigd dat eigen positie de norm is, dat men het gek vindt dat de ander er anders over denkt. Dat is geen vijandschap, maar men beseft het gewoon niet meer. Je staat buiten de werkelijkheid omdat je niet aan mijn norm voldoet, zoals een seculier dan denkt.